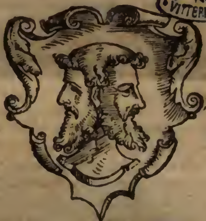

6
25 D
56

IOANNIS TRI=
TEMII ABBATIS SPANHE

mensis Epistolarum familiarium libri duo ad diuer
sos Germaniæ Principes, Episcopos, ac eru
ditione præstantes uiros, quorum
Catalogus subiectus est.







CAVTVM EST PVBLICO EDICTO
Cæsareæ Maiestatis, ne quis alius impune intra
quatuor annos imprimat.

HAGANOAE EX OFFICINA
Petri Brubachij, 1536.

CAROLVS QVINTVS

Diuina fauente clementia Romanorum Imperator Augustus, ac Germaniæ, Hispaniarum, Vtriusq; Siciliæ, Hierusalem, &c. Rex. Archidux Austriæ: Dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Comes Habspurgi, Flandriæ, Tyrolis, &c. Notum facimus tenore præsentium. Quum Honorabilis Doctus noster, & Imperij Sacri fidelis dilectus Iacobus Spiegel Selestadiensis, Iu. Vt. Doctor, Diui Cæs. Maximiliani Aui & Prædecessoris nostri præclarißimæ memoriæ, ac noster & Serenißimi Principis Domini Ferdinandi Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ Regis, &c. Fratris nostri charißimi, Consiliarius & Secretarius, à primis annis usq; ad ingrauescentem ætatem suam, eidem Diuo Maximiliano Augusto, nobis & præfato Serenißimo fratri nostro, diuersis arduis & grauibus, atque adeò ijs in rebus, quæ & taciturnitatem, & fidem longe maximam requirunt, fideliter & accurate inseruierit, operamq; suam in nostrum, Sacri imperij & clariss. Domus nostræ Austriæ commodum & utilitatē, summa cum laude impenderit, demum uero, quum & ætate & ualetudine minus firma esse cœpisset, impetrata honesta mißione ad uitam trāquilliorem sese conferre decreuerit, ubi & sibi & literis, quod reliquum esset uitæ, liberius transigere posset. Atq; ut hanc quoq; partem temporis, Reipublicæ impenderet, omnem curam atq; studium suum, bonis Autoribus, tum à situ & mendis uindicandis & repurgandis, tum doctis Scholijs illustrandis, in communem studiosorum utilitatem conuertere non desistat. Nos itaq; honestißimum hoc illius institutum pro uirili iuuare & promouere cupientes, eidem Consiliario & Secretario nostro Iacobo Spiegellio hoc Priuilegium clementer indulsimus & conceßimus, tenoreq; præsentium concedimus & indulgemus, ac publico edicto cautum esse uolumus, ut quæcunq; bonorum Autorum uolumina, cuiuscunq; Claßis inter probatas artes fuerint, quæ ille, aut ab se correcta, aut Scholijs illustrata, & uel hactenus nusquā edita, seu impressa: uel antea editis, uel alibi excusis emendatiora in publicam studiosorum utilitatem alicui Typographo sibi grato, intra proximū decennium à datis præsentium continue numerandum, excudenda dederit, ne quis alius præter eundem Typographum (quisquis ille fuerit) huiusmodi uolumina seu exemplaria, intra quatuor annos ab eorūdem editione imitari eisdemue, aut alterius generis Characteribus procudere, aut alibi excusa intra fines.

Rom

Rom. Imperij adportare, uel aliunde importata uendere, distrahere, aut ut ista ab alijs fiant, autor esse, operámue, consiliúmue suum, palàm uel occulte adhibere, aut præstare ausit, sub mulcta decem Marcharum auri puri Fisco nostro imperiali fraudis uindici, & præfato Spiegellio Consiliario nostro, ex æquo pendendarum nécnō amißionis exemplarium, quæ Typographus ille qui prædicta uolumina uoluntate Spiegellij impresserit, ubicunq; locorum nactos, per se suósue, uel adiuuante Magistratu loci, uel non iuuante arripere, ac in potestatem suam redigere poßit. Mandamus proinde omnibus & singulis Typographis, Bibliopolis, & alijs quibuscunq; nostris & Imperij subditis, cuiuscunq; status, ordinis & conditionis, ut hoc nostrum Priuilegium & edictum inuiolabiliter obseruent & adimpleant, & seruandum curent, neq; quicquam in cōtrarium facere seu attentare præsumant. Quin potius præfatum nostrum Consiliarium Iacobum Spiegellium, uel Impressorem ab ipso deputatum, aut ab illis uel altero eorum mandatum habentes, pro præsentis edicti nostri consequendo effectu, omni fauore & auxilio prosequantur, quatenus pœnas antedictas malint euitare. Harum testimonio literarum manu nostra subscriptarū & appenso Sigillo nostro munitarum. Datum in Ciuitate nostra Panormo, die decima quarta mensis Septembris. Anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo quinto, Imperij nostri decimo quinto, & Regnorum nostrorum uigesimo.

Ad mandatum Cæsareæ & Catholicæ Maiestatis proprium.

Obernburger.

A a





CLARISSIMO

VIRO DOMINO MATHIAE HELD Cæsareo Consiliario & Procancellario Germaniæ, Iacobus Spiegel Selestadiensis. S. D



VM PRO TVA PRVdentia non uulgari, minime ignores uir clarissime, quod summis semper uiris doctissimorũ hominum scripta sint dedicata, minus importunũ aut etiã ineptum à me fieri statues, quod sub tui nominis auspitio hos Epistolarum familiariũ libros Ioannis Tritemii Abbatis Spãhemensis in publicum emittam. Nam cum in animo mecum reputo, quàm præclare de bonis literis ac studiosis omnibus sis meritus (ut quæ priuatim in me contuleris beneficia iam non attingam) non satis candide facturum me arbitrabar, si hos alteri potius quàm tibi offerrem. Et cum apud Cæsaream Maiestatem in hoc sacrorum scriniorum genere uerseris, ut in scribendis epistolis ad summos excellentissimósque tum principes tum uiros semper sis occupatissimus, non dedignaberis, opinor.

opinor,& has per ocium legere, quas Tritemius ad præstantissimos Germaniæ principes, tum etiā doctissimos quosque suæ ætatis scripsit,& quas ipsi uicissim ad illum. Neque iniucundum tibi fore existimo,si harum lectioni paululum temporis concedas,ut superioris ætatis ueluti imaginem quandam in animo concipias, qua me sub incomparabili heroe ac laudatissimo Cæsare Maximiliano primum in aulam contigit recipi. Ego sane fateor,me non mediocri affici uoluptate, quoties in his epistolis optimorum uirorum recordatione fruor, quos iam partim uita defunctos, partim adhuc superesse non ignoramus. Et quanquam temporis longinquitas plurimum possit in rebus humanis, ut multa per illam obliterentur,aut etiam immutentur,huius tamen lectionis beneficio,non iam defunctos, si qui ex his obdormierūt,nec qui supersunt absentes amplius existimo. Neque te latere potest in quanta existimatione ubique habitus sit Tritemius, ob incredibilem ingenii acrimoniam, & acerrimum in omni genere literarum studium: prudentiam uero tantam,ut à regibus & principibus,& ab ipso Maximiliano omnifariam sua ætate maximo Imp. in summo honore habitus sit,ac sæpius ut se in ordinem consiliariorum adscriberet, rogatus. Atque hanc singularem humanitatem ac beneuolentiam Illustrissimorum principum superioris sæculi erga præstantes eruditione uiros,nostræ ætatis principes conuenit imitari, & summo studio fouere eos, quorum beneficio tantum ad immortalitatem perueniunt. Quòd si Philippus Palatinus Rheni, Bauariæque Dux, Fridericus Saxoniæ Dux, Ioachim Marchio Brandenburgensis, Hermannus archiepiscopus Coloniensis, principes Electores,tanto fauore doctos suæ ætatis prosecuti sunt,æquum est ut nostro etiam tempore doctissimi quique liberaliter foueātur. Cæterum in his epistolis uidere licet:

quàm religiose de christiana religione senserit Tritemius, & quanto studio propugnauerit eandem contra id ætatis concionatores, qui crebrius Aristotelem aut Porphyrium, quàm Christum, aut Apostolos è suggestu allegabant, indignissimũ esse existimans, non sufficere dogmata Christianæ fidei ad instituendam Ecclesiam Dei, immo etiam præferri his uanissima Aristotelicorum figmenta. Iucundum admodum est ac consolatione plenum, ꝙ præter Christi & Apostolorum, adeóque omnium sanctorum, etiam suo exemplo toties ad patientiam hortatur, ac retrahendum esse animum uindictæ cupidum, quæ uirtus omnium maxima est, non tam in magnis & potẽtissimis uiris, q̃ in ministris Verbi Dei, quos par est pro Christi gloria illustranda omnia patienti animo sufferre. Sed quàm rara sit hoc tempore in plærisq; hæc uirtus quotidiana experientia edocet. Apostoli Pauli quoties mentionem facit, aptissimo epitheto Christophilum eum nominat. Quid enim non beneficiorum Deus in hunc Apostolum contulit? aut ex quibus non periculis eum liberauit, ut ueritas promissionum suarum constaret? Quæ omnia eò respiciunt, ut pulcherrimã hanc uirtutem omnes ubiq; præstemus, maxime quibus in Ecclesiis ad docendi munus rite manus impositæ sunt. Ad hæc cum uitæ fuerit inculpatissimæ (fuit enim mihi multis annis familiariter notus) ac summo studio scripturis diuinis semper intentus, ut nemini dubium esse possit, quin pium admodum & fidelem abbatem ordinis sui præstiterit, mirum est ꝙ tam nihil aut parum suæ sanctimoniæ adscripserit coram Deo, cum nostra hac ætate hoc nomine etiam ii soleant gloriari, qui ab omni conuersatione pia & honesta, quæ non nisi ex uiua fide proficiscitur, sunt alienissimi Sed ne prolixitate literarum tibi molestus sim, exhibeo iam tibi Tritemium, ipsum abbatẽ Spanhemensem

hemensem, quem uel ideo doctis ac optimis quibusque gratiorem fore confido, quod non solum sub tuo patrocinio exeat in lucem, quod plurimi apud omnes fit, uerum etiam quod te intercessore Caesareo donatus priuilegio, hoc liberius ac commendatius in manus hominum sit peruenturus. Nec retrahet quenquam opinor à lectione tanti uiri, quod sui aetatis familiari sermone usus sit, nonnullaque noue dixerit, quae huius seculi eruditiores non recipiunt, cum non tam uerba quàm rem ipsam necesse sit spectare. Quare cum propter multa humanitatis tuae beneficia me tibi obligaueris, ac post nuper Palatii Comitē me dictum, iam denuo missi hoc priuilegio ita deuinxeris, ut uix unquam queam esse soluendo, aequissimum etiam fore statui, ut ad te quoque in primis laborum tuorum fructus redirent. Bene uale uir clarissime, ac boni consulas precor hoc meum studium erga te, maiora gratitudinis officia relaturus, quandocunque Deus occasionem obtulerit, cui te quàm commendatissimum esse precor & opto. Ex Selestadio die tertia Martii: Anno à nato Seruatore M. D. XXXVI.

SVO AMANTISSIMO PETRO Brubacchio Typographo Haganoensi Iacobus Spiegel Doctor, Sacriq; Lateranensis Palatii Comes S. D.



Isi mihi animus tuus perspectus esset, amantissime Petre, non sic admitterem excusationem, qua in proximis tuis literis usus es. Scribis enim te præ tenuitate hoc præsertim tempore non posse mihi gratificari, ut epistolas familiares Ioánis Tritemii ad proximas nundinas ædas, nisi te & rem tuam familiarem quantulamcunq; (sic enim scribis) in damnum coniicere uolueris. Itaq; ne quid detrimenti rebus tuis meo nomine accersas, mitto tibi exemplum priuilegii, quod ante paucos dies à Cæsarea Maiestate accepi, ne tibi improbitas quorundam uestri ordinis hominum noceat, qui uos nec primitias librorum uestrorum patiuntur degustare. Quare rogo, ut quanta fieri possit diligentia in imprimendo adsis, ut quàm emédatissime publicentur. Quòd si hac in re studium sensero tuum, sæpius post hac in aliis quoq; autoribus ædendis me amico sis usurus. Gebuilerum, per quem has accipies, & simul Sremlerum nostrum salutabis nomine meo. Et tu cum eis bene uale. Raptim.

Ex Selestadio Nonis Ianuariis. M. D. XXXVI.

CATALOGVS ILLVSTRIVM VIRORVM AD QVOS

Tritemius scribit, & qui ad illum uicissim, in quo prior numerus epistolam, alter paginam designat

IN PRIMO LIBRO SVNT.

M. Iacobo Tritemio fratri dulcissimo, epistola nuncupatoria in primum librum 1. 1.

Ad Priorem & Conuentum monasterii sui Spanhemensis, in principio temeritatis Cynonotorum 2. 2.

Ad M. Iacobum Tritemium fratrem dulcissimum in Spanheim consistentem, ut libros custodiat 3. 4.

Priori suo Nicolao Remitio, significans infirmitatem suam, & pro quibusdam græcis uoluminibus scribens 4. 5.

M. Iacobo Trit. fratri, ut ueniat Spirã cũ libris ibi mãsur⁹. 5. 6.

Rogerio Sycambro Canonico sancti Augustini Dumetensi, non procul à Vuormatia 6. 8.

Ioachim Dei gratia Marchio Brandenburgensis princeps Elector, &c. Ioan. Trit. abbati Spãhemẽsi præceptori suo. 7. 9.

Responsoria Ioan. Tritemii ad illustrissimum principem Ioachim Marchionem, &c. 8. 10

Ad fratrem Nicolaum Remitium Priorẽ & uicarium suum in Spanheim, quando Coloniam descensurus erat 9. 11.

Ad fratrẽ Ioannem Nurium seniorẽ, monachum Spanhemensem, olim præpositum monialium in Bibelis 10. 12

Dominæ Richmodi de Hoerst monasterii Sebacẽsis abbatissæ uirgini Deo dicatæ, &c. 11. 19.

Rogerio Sycambro Dumetensi uiro studioso 12. 23.

Iodoco Beiselio Iurisconsulto, poëtæ oratoriq; clarissimo,

Aquensium Patricio,&c. 13.19
Ad M. Matthæum Herbenum, uirum certe doctissimum S. Seruatii Traiecti super Mosam capellanum 14.32.
Ioan. Capellerio mathematico peritissimo in Regia uilla uicecomiti 15.35.
Iacobo Kymolano Carmelitani ordinis,&c. 16.36.
Ad Gerlacum abbatem monasterii S. Hereberti in Tuitio iuxta Rhenum, in opposito ciuitatis Coloniensis 17.36.
Iacobo de Maseck medicinæ doctori, sacræ diuæ crucis in Colonia ædis curatori 18.37.
Ad Ioã. Capelleriũ mathe. Græcæ līguæ studiosum. 19.42.
Ad Rogerium Sycambrum canonicum sancti petri Dumetis regulæ diui Augustini 20.44.
Richmodi de Hoerst abbatissæ Sebacensi,&c. 21.46.
Ioanni Grypofio ciui Stauropolitano 22.47
Ioanni Capellerio mathematico,&c. 23.49.
Ad Ioã. Steinēmoel presb. ī Mechilinia cōmorātē. 24.57.
Ad Ioan. Brachtiũ Priorē S. Math. prope Treuirim. 25.58.
Iacobo Kymolano Theologo ordinis Carmelitani Beatæ Virginis, de uera sapientia 26.60.
Ioan. Cantherio Frisio ex Groningen, medico,&c. 27.69.
Epistola Richmodis de Hoerst abbatissæ in Sebach, ordinis sancti Benedicti, ad Ioan. Trit. 28.71.
Epistola Ioannis Tritemii ad Rogeriũ Sycambrum sancti Petri Dumetis regula diui Augustini 29.72.
Ioanni Capellerio mathematico doctissimo 30.73.
Ad Rogerium Sycambrum canonicum,&c. 31.82.
Epistola excusatoria, quare uadat in Marchiā ad Ioannem Nutium seniorem monachum in Spanheim 32.84.
Epistola Germani de Gānay Parisiensis, uiri potentis atq; doctissimi ad Ioan. Tritemium,&c. 33.88.
Ad Germa-

Ad Germanum de Ganay, uirum illustrem atq; doctiss. Regis Francorum consiliarium apud Parisios 34.89.

Epistola Vuolffgangi Hopilii ciuis Parisiensis moribus & scientia decorati 35.94.

Ad Vuolffgangum Hopilium respõsoria Ioan. Trit. 36. 95.

Epistola Libanii Galli uiri omnium suis temporibus doctissimi ad Ioannem Tritemium 37.97.

Responsoria Ioan. Trit. ad Libanium Gallum, &c. 38. 99.

Ad Carolum Bouillum de sancto Quintino, in schola Parisiensi Theologorum principi 39.101.

Ad Richmodem de Hoerst abbatissam Sebacensem uirginem Deo dicatam 40. 103.

Ad Priorem & Conuentũ in Spanheim per fratrem Theodoricum ex Marchia Brandenburgensi 41.107.

Ad illustrissimum principẽ Philippum Palatinum, Rheni Bauariæq; Ducem, &c. Ioan. Trit. 42. 109.

Epistola Ioan. Trit. ad M. Iacobum Trit. fratrem dulciss. ut sacris studiis insudet contemptis curiosis. 43. 109.

Rogerio Sycambro Canonico Dumetensi 44. 113.

Ad Ioannem Vigilium de Sunsheim iuris V. Doctorẽ, Palatini principis consiliarium 45. 114.

Ad Ioannem Damium Curtensem præpositum monialiũ in Nouocastro iuxta Budorim 46. 115.

Ioanni Brachtio Priori sancti Mathiæ apud Treuiros ex Marchia Brandenburgensi 47. 116.

Epistola Theodorici episcopi Ecclesiæ Lubucensis in Marchia, Theologi & Iurisconsul. ad Trite 48. 117.

Tritemii epistola responsoria ad Theodoricum episcopum Lubucensem 49. 118.

Ad Ioannem Euriponum Theologum ordinis fratrum uirginis matris Damensem 50. 119.

Epistola M. Eucharii Heimerii Neometensis presbyteri ad Ioannem Tritemium 51.119
Responsoria Tritemii abbatis Spanhemen. 52.121.
Epistola fratris Nicolai Remitu Prioris in Spanheim ad Ioannem Tritemium abbatem 53.123
Responsoria Tritemii ad eundem Nicolaum Remitium ex Marchia Brandenburgen. 54.124
Epistola Iacobi Tritemii fratris ad Ioannem Tritemium in Marchia existentem 55.126.
Responsoria Ioannis Tritemii ad prioré epistolam. 56.127.
Epistola Theodorici episcopi Lubucensis in Marchia uiri integerrimi ad Ioannem Tritemium 57.127.
Responsoria Ioannis Tritemii abbatis Spanhem. 58.128.
Ad Hermannum Buschium poëtam laureatũ in Gymnasio Lypsensi, literas humanitatis docentem 59.129.
Ad Conradum abbatem cœnobii sanctorum Vdalrici & Afræ in Augusta ordinis sancti Benedicti 60.131.
Georgio Sybuto poëtæ laureato literas humanitatis in Gymnasio Vuittenbergensi docenti 61.132.
Ad illustrissimum principem Ioachim Marchionem Brandenburgensem, ex Budori 62.136.
Ad priorem & Conuentum in Spanheim, ut Heidelbergã mittant aliquem pro informatione 63.137.
Ad Iulium papam secundum pro canonizatione diui Bennonis episcopi Misnensis ad petitioné Ducis Georgii. 64.138.
Ad conuentum monasterii in Spanheim, q̃ usq; ad annale capitulum proximum uideatur deliberandum 65.142.
Ad Iacobum Vuimpfelingum Selestadiensem. 66.143.
Ioanni Nutiosenio ri monacho in Spanheim 67.145.
Ad præsidentes, diffinitores, & abbates capituli annalis obseruantiæ Bursfeldensis, ordinis S. Benedicti. 68.149.

Conra-

Contrado abbati monasterii sancti Stephani in Herbipoli, eo tempore in Moguntia existenti 69.153.
Ad Henricum abbatem Bursfeldensem 70.154.
Rogerio Sycambro Canonico Dumetensi 71.156.
Epist. Cõradi abbatis S. Stephani Herb. ad Ioã. Tri. 72.157.
Responsoria Ioannis Tritemii epistola 73.158.
Epistola Ioannis Trit. ad Rogerium Sycambrũ. 74. 159.
Ad Richmodem de Hoerst abbatissam &c. 75.160.
Epistola Richmodis de Hoerst abbatissæ, & couẽtus monialium in Sebach ad Ioannem Tritemium 76.167.
Rñsoria Ioã. Tri. ad Richmodẽ de Hoerst abb. &c. 77.169.
Ad Ioannem Francfordianum monachum, confessionis auditorem in Sebach epistola 78.171.
M. Iacobo Tri. fratri dulciss. epist. cõclusiua hui9 lib. 79.172.

IN SECVNDO LIBRO SVNT.

AD M. Iacobum Tritemium epistola nũcupatoria 1.173.
Ad Priorem & conuentũ monasterii sancti Martini in Spanheim epistola resignationis eiusdem abbatiæ 2.180.
Epistola Ioannis Tritemii ad Ioan. Brachtium Priorẽ monasterii Apostoli Mathiæ prope Treuirim 3.193
Ad Ioannem Godfridi pastorem Ecclesiæ in ualle uirorũ, uulgariter Mandal 4. 197.
Ioanni Damio Curtensi præposito monialium in Nouocastro prope Heidelbergam 5. 207.
Ad Illustrissimum principẽ Fridericum Ducem Saxoniæ, Principem Electorem epistola 6. 208.
Epistola illustrissimi principis Ioachim Marchionis Brandenburgensis principis Electoris, &c. 7. 210.
Responsoria epistola Ioannis Tritemii 8. 211.
Ad Helizabetham de Longonico matrem dulcissimam epistola consolatoria Ioannis Tritemii 9. 215.

Ad Rogeriū Sicamb. canonicū D. Petri in Hegen. 10. 217.

Epistola responsoria Rogerii Sycambri canonici. 11. 220.

Ad eundem Rogerium canonicum claustralem in cœnobio Dumetensi Ioan. Trit. 12. 223.

Ad Ioannem Damium Curtensium monachum Spanhemensem, confessorem monialium in Nouecastro 13. 226.

Epistola Illustriss. principis Ioachim Marchionis Brandenburgensis principis Electoris, &c. 14. 228.

Ad Nicolaum Basellium ex Durckheim, monachū Hirsaugiensem suum quondam discipulum 15. 230.

Epistola M. Ioannis de Clusardia pastoris Ecclesiæ in Trittenheim ad Ioannem Tritemium 16. 232.

Epistola Ioā. Godfridi pastoris Ecclesiæ in Mandal prope Spanheim ad Ioan. Trit. 17. 236.

Ad inuictissimum sapientissimúmq; principem Ioachim Marchionem Brandenburgensem 18. 241.

Respōsoria Illustriss. principis Ioachim Marchiōis. 19. 243.

Ad Georgium Antistitis Priorem conuentus prædicatorum in Colonia Marchiæ Branden. iuxta Spreuum. 20. 245.

Ad Ioannem de Segen abbatem monasterii sancti Petri in Erfurdia, ordinis sancti Benedicti 21. 247.

Ad Theodoricum Episcopum Lubucensem in Marchia Brandenburgen. de uita Apollonii Tyanei 22. 249.

Epistola Illustriss. principis Ioachim Marchionis Brandenburgensis, ad Ioan. Trit. 23. 254.

Ad reuerendissimum patrem D. Hermannum archiepiscopum Coloniensem, &c. Ioan. Trit. 24. 255.

Ad Rogerium Sycambrum canonicum in Ecclesia diui Petri Dumetensis, aliàs Hegen 25. 156.

Epistola D. Hermanni archiepiscopi Coloniensis, ad Ioannem Tritemium abbatem Herbipolensem 26. 258.

Responsoria

Respōsoria Ioan. Trit. ad Hermānū archiep. Colo. 27.259.
Ad Fridericum de Redeuuitz canonicum & cantorem Ecclesiæ Bambergensis, præpositum in Oringeu 28.260.
Epistola M. Ioannis de Vuoesbruck, monetarii regis Castiliæ, ac magistri magni Telonei Brugensis 29.269.
Respōsoria Ioan. Tri. ad Ioan. de Vuoesbruck, &c. 30.271.
Epistola Nicolai Gerbelii Phorcensis, uiri doctissimi in Academia Coloniensi ad Ioan. Trit. 31.272.
Responsoria Ioan. Trit. ad priorem epistolam 32.274.
Ad Conradum Celtem Protutium, poëtam laureatum in Gymnasio Viennensi, &c. 33.276.
Epistola Bilibaldi Pirckeheimer Vt. Iuris interpretis Nurenbergensis patricii & Senatoris 34.279.
Responsoria Ioānis Tritemii ad Bilibaldum Pirckenheimer senatorem & patritium Norin. 35.281.
Ad Georgium de Rotenburgio medicinæ doctorem ciuiū Erfurdianorum, &c. 36. 284.
Ad Ioannem Godfridi pastorem Ecclesiæ Mandalensis, uirum integrum Ioannes Tritemius 37.297.
Ad Iacobum Vuimpfelingum Selestadiensem, theologū, oratorem, atq; poëtam insignem 38. 289.
Epistola Ioannis Trit. ad Simonem abbatē monasterii Lacensis non procul ab Andernaco in diocesi Treuirēsi. 39. 290.
Ad Rogerium Sycambrum Ecclesiæ sancti Petri Dumetensis Canonicum, epistola Tritemii 40.292.
Ad Guilielmum Veldicum quondam priorem canonicorum S. Augustini in Franckendal conphilosophum 41.295.
Epistola Ioannis Trit. ad Matthæum Herbenum philosophum oratorémq; facundiss. &c. 42. 298.
Ad Ioannem Capellerium uicecomitem in uilla regia philosopho & mathematico insigni. 43.391.

Ad Iacobum Kymolanum Theologum & mathematicum ordinis Carmelitarum in conuentu Gandaui 44.304.

Ad Christianum Masseeu presbyterum ordinis diui Hieronymi Gandaui commorantem 45.307

Epistola Ioannis Tritemii ad Ioannem Damium Curtensium præpositum monialium in Nouocastro 46.310.

Ad M. Ioannem Virdungi de Haffurdia mathematicum Illustrissimi principis Philippi Palatini 47.312.

Ad Hermannũ archiepi. Colonieñ. principẽ elect. 48.314

Ad Iodocũ Beiselium V. iuris doctorẽ, poëtam, &c. 49.315.

Rogerio Sycãb. Dumetẽsi sub regula S. Aug. Cano. 50.318.

Epistola Bartholomæi Lescanii presbyteri & capellani Alberti Marchionis Brandenbur. 51.327.

Responsoria Ioan Trit. ad epistolam Lescanii 52.328.

Epistola fratris Theodorici de Eltz Mosellani, monachi cœnobii Fuldensis quondam Vuissenburgensis 53.329.

Respõsoria epist. Ioan. Trite. ad superiorem 54.333.

Ad Matthæum Lang Ecclesiarum Gurcensis episcopum & Augustẽsis præpositũ, regiæ maiestatis secretarium 55.336.

Ad Eberhardum Senfft, capellanum ecclesiæ sancti Iacobi Bambergensis decanum epistola Ioannis Trit. 56.337.

Ad Conradũ Beutingerum, V. Iuris doctorem, Senatúsq; Augustanæ ciuitatis Secretarium uirum doctiss. 57.338.

Epistola Ioan. Trit. ad Libanium Gallum, philosophum, mathematicum, & theologum doctiss. 58.340

Ad Illustriss. principem D. Ioachim Marchionẽ Brandenburgensem principem Electorem 59.342.

Ad Iacobum Tritemium fratrem presbyterum Treuirensem epistola conclusiua 60.345.

FINIS.

IOANNIS TRITEMII ABBATIS SPANHEMENSIS Epistolarum Familiarium Liber Vltimus, ad Iacobum Tritemium dulcissimum Fratrem.



IOANNES TRITEMIVS ABbas monasterii S. Iacobi Apostoli Herbipolensis, Iacobo Tritemio fratri dulcissimo Salutem.



Portune satis admonuisti, suauissime frater, ut epistolas nostrarum testes calamitatum, quas à die nostri de Spanhem exit⁹ familiariter emisisse nos constat, usq; in illũ diem, quo hanc D. Iacobi Abbatiam suscepimus gubernandam, in unum reuocemus uolumen, tibiq; unde memoriã nostri semper ad manũ habeas transmittamus. Quid te ut ista peteres à nobis impulerit, rationabiliter addisti: ꝙ imposſibile nemo dicturus est, senescentem properare in occasum: mundum prior exiturus, qui prior intrauit. Cũ ergo nobis fraternitatis necessitudine sis cõiunctus, nihil tibi possumus denegare, cum id maxime petas, quod ratione minime caret honestatis. Accipe nunc igitur testem in te nostri amoris, ultimum hunc Spanhemensium nostrarum Librum epistolarũ, quo causam habeas penes te nostri sedulo

memorandi, & tuæ, si quid nostra ualent, consolationis. Te gaudemus habere superstitem, nostrorumq; studiorum hæredem, ut quibus dissolui corpore quidem necessarium, tecum uiuere post fata saltẽ memoria cõtingat. Quamuis exiguæ ad modũ æstimatiõis apud nos sit, memoriã posteritati cõmendare, cuius neq; laudis neq; uituperii ratio pertingere põt ad mortuum. Vnum hoc fatum ingressi petimus abs te, ut quoties Deo ministras in altari, supplex nostri memoriam interponas. Iuuabit mentem à consummatione purgationis dilatam non dubitamus, si tu purificatus hostiam pro ea salutarem obtuleris. Vale nostri memor ad Deum. Ex monasterio nostro D. Iacobi maioris in suburbio Herbipolensi, quarta die mensis Nouembris. Anno Christianorum M. D. VI

IOAN. TRITE. ABBAS SPANHEmensis, suis charissimis in Christo filiis Priori & Conuentui in Spanhem salutem & syncceram in Domino charitatem.



Ona die mensis Aprilis uenit ad nos Budorim frater Theodericus monachus, nuncium perferens non satis iucundũ, cuius facti haud mediocriter fuimus turbati, propterea uel maxime, quod nullus uestrũ se temeritati satellitum malignorum opposuit, nullus cõtra dixit. Quis mihi succenseat, fratres mei, si quos uestrum tantæ patratæ in nos temeritatis & cõscios & consentaneos esse suspicemur? Ad suspicionis conspirat argumentum, quod non solum nullus uestrum uices interposuit, sed ne factum quidem nimis temerarium denunciare nobis quisquam uestrum cogitauit. Scimus etiã quosdam è uobis interfuisse præludio, quũ primum temeritatis ministri cõfractis foribus in domesticos irrue-

Irruerunt, iussosq́; abire nostrorũ risisse contumeliam. O per niciosa imperitorum semper ignauia: quantam tenui ex ortu calamitatem desolationemq́; Reip. neglectu inducere cõsue uisti. Et reuera, fratres, grauiter in hoc læsi, uehementer time mus hanc præsumptionem, non minus uobis & monasterio pauperi, quàm nobis breui nocituram. Causas enim latentes in me odii Cynonotõn certe non ignoro: nec potero illius amare imperium, qui mihi sine causa contra iusticiam aduer satur. Quanquam nec dum mihi satis constare posit, cuius mandato urgente talia in nostros fuerint attentata. Non enĩ facile possum induci ut credam Principem Vltrasyluanum talia in nos fulminasse decreta. Qui etsi forsitan battologorum aduersum nos fidem adhibuit iniquis delationibus, nun quid propterea nostrum philosophandi sanctum propositũ deseremus: aut propter unius odium hominis sacrarum inter mittemus studia literarum? Qui nascitur ad auariciam, diuitias anxius cogitet: nos ad literas nati sumus, sacra librorum oblectamenta sequemur. Nobis in hac mortalitate constitu tis nihil aliud est uiuere, quã ueræ sapientiæ studio insudare. Propterea si alterum oporteat, Abbatiæ potius, quàm litera rum studio ualedicemus. Interea, fratres charissimi, ne prop ter absentiam nostri status monasterii grauius perturbetur, u nusquisq; uestrum ordinem suum & officium diligenter intue atur commissum, quousq; deliberemus melius, quid nobis in hac turbatione utiliter sit agendum. Abbati speciosi montis, non satis pulchre Saturni motũ sequenti, gratias agimus, nõ habemus. Ipse enim principalis omnium in nos malorum est causa, ministros sceleris in nostros prouocans, à quibus nec læsus est unquam, nec etiam lædi potuisset. Quid ad innoxios familiares nostros, ꝙ minas ipse timuit exterorum? quasi

desint nobis auxilia principum, quos non minus lingua procax, & intemperata senis proteruia offendit. Moramur autē serenissimum principem Philippum, iam quidem absentem, & necessario expectamus, in cuius arbitrio conferemus omne quod nobis molestum occurrit. Non enim agemus quicquā in hac turbatione nostra sine mitissimi principis consilio, cuius fauor & clemētia μισάνθρωπον in nos odium prouocauit. Valete ex Budori oppido principis Palatini, decima die mēsis Aprilis. Anno Christianorum M. D. V.

IOANNES TRITE. ABBAS SPANHEM. IACOBO TRITEMIO, ARTIUM & PHILOSOPHIAE DOCTORI. DULCISS. FRATRI S.



Væ in nos temeritas æmulorum præsumpsit, relatione fratris Theoderici cognouimus. Tu uideas cura, ut libros nostros & res tibi commissas, τῶν κρυφίων μάλιστα, custodias, καὶ τῶν μυστηρίων τῆς παιδείας ἡμετέρας. Non enim cogitamus redire ad Spanheim, nisi hanc contumeliam nobis & nostris illatam sine demerito, ad noticiam deduxerimus plurimorum. Claues rerum nostrarum, τῶν μαγικῶν μάλιστα, quas fidei tuæ in exitu nostro, cum nihil suspicaremur aduersi, commisimus, nulli sine nostra tradas commissione. Tenemur enim suspicione uehementi quorundā in nos fratrum cōspirationis, Prioris maxime & alterius, cui semper fuit infensus. Tu autem, frater dulciss. nihil mouearе his malis, si tamen mala dicenda sunt, per quæ nobis iter in Deum paratur: experimento cognoscent se ludum inchoasse nō puerilem, cū ipsi tandem in laqueum ceciderint quem nobis parauerunt. Frater Theodericus, qui nostras ad te perfert literas, quædā à nobis accepit in mandatis, cui & fidē credulitatis adhi

tis adhibeas, & auxiliũ impendas. Eum namq; inter nostros alienigenam nobis inuenimus fidelem, qui & uicem nostram doleat, & quicquid iusserimus libẽs exequatur. Vale. Ex Buri decima die mensis Aprilis. Anno Christianorũ M. D. V.

AD PRIOREM SVVM IN SPANheim fratrem Nicolaum Remitium. &c.



Etus in me prouerbium diuina permittente prouidentia impletum est: nulla calamitas sola. Potestas aduersario data est in nos sæuiendi, nec pepercit, exemplo nos innocentis primum spolians, rebus amicis, & filiis quos parturiuimus in Domino, ac deinde corpus nunc uariis dilacerans plagis, mentem solam, nobis Dei miseratione assistente, nullatenus penetrabit. Iacemus hic febribus grauiter afflicti, turgentibusq; ulceribus pleni, à nostris desolati, & quod est grauius, in opprobrium & fabulam aduersariis literarum sine causa expositi. Nemo nos ex charis nostris omnibus consolatur, nemo ueterũ amicorum nostrorum longe absentium nos uisitat, nemo dolentibus nobis cõpatitur. Sed tu Domine Deus miserator & misericors resuscita me, & retribuam eis, non malum pro malo, hoc enim per uerbum tuum nobis interdictum est, sed in bono te iuuante uincam malum, ut faciam quod discipulis suis uerbum tuum inimicis persequentibus faciendum quàm rectissime indixit. Erit enim mihi te miserante, hæc incommodorum temporalium obiectio ad salutem, si foris patiente contumelias & infirmitates corpusculo, mens circa internorum studia immobilis perseueret. Ad labores natum me scio, & per multas tribulationes ad eum sum rediturus, à quo per inobedientiam

recessi. Ego coram Deo forsitan quod merui patior, illi autē qui me persequuntur innoxium, uiderint quo zelo moueant. Aliud est quod æstimatione nostri ore proferunt, atq; aliud quod mente cognouerunt. Sed de his alio tempore ratio est habenda, cum odiorū in nos causas non unam sed plures ape riemus iniustas. Interea nobis patienter ferendum quod neces sitas indicit, donec sol, quem caligo aliquantulū intercepit, rursus emittat super nos radios suos, cunctas mœroris tenebras exterminans. Mitte ad nos cū latore præsentium è græca bibliotheca nostra subiecta uolumina, ut habeamus ad ma num in lecto ægritudinis nostræ, quibus fructuosè occupemur per interualla scripturarum studiis. Dictionarium in primis græcum ab Aldo impressum Romano mittas uelim. Ac deinde psalterium ab eodē formis excusum Venetiis. Item epi stolas græcas manu nostra descriptas. Zenobium quoq;, & ea quæ nos de Homero latina fecimus poemata. Astrolabiū nostrum minus æreum cū reliquis in breuiculo consignatis, ut mittas similiter præcipimus. Vale nostri memor ad deū. Espira ultima die mēsis April. Anno Christianorū M. D. V.

IO. TRITE. AB. SPANH. MAGIstro Iacobo Tritemio fratri. S.



Ontuli me pridem in ciuitatem Spirensem, non uoluptatis causa, sed necessitatis, ne quem Budoris infirmitate mea grauarē, malens esse cum notis & amicis, & illis maxime, quibus olim beneficia contuli, quàm cum extraneis in Nouocastro, ubi diebus quatuordecim mansi ægrotans. Sum autē domo Abbatis Lympurgensis hospicio receptus, & nec dum satis conualui de cunctis infirmitatibus meis, Nolumus te in Spanheim manere diutius, ne quid

ne quid in te mali forsitan machinent̃ æmuli nostri, quos ab sentiam nostram grauiter ferre intelleximus. Verentur enim, ut coniectura assequimur, ne forte praua eorũ cõsilia per nos in noticiam piissimorum principum deducantur, quod certe non sine causa metuunt: quippe qui conscientia sua sibi cõtestante intelligunt, quàm præsumptuose nobis contumeliã propter principis erga nos clementiam intulerunt. Quid aũt dicent ad hoc, q̃ in nullo à nobis læsi unquam, nos propterea persequuntur odio, quia serenissimo benefauemus principi Budarorum, qui nobis pius semper & clementissimus extitit? O inuidia semper cæca, nemini plus noxia quã sibi: quẽ te persequi arbitraris? Dñi est omnis terra & plenitudo eius, pro cuius amore totus mundus mihi patria est, & facilis unius iactura cœnobii. Sed hæc tecum frater silentio tegenda, quia nondum uenit tempus, quo arcanum mentis meæ consiliũ in publicum exponatur. Numen sequor occultum. Acceptis tecum libris tuis ac uestimentis, quamprimum ad nos Neamatricum uenire cum fratre Theoderico festina: parauimus tibi locum inter familiares Abbatis Lympurgensis non ultimum, à quo in secretariũ assumeris, quousq; nobis lux interclusa resplendeat. Libris & rebus nostris, τῆς παιδείας κρυφίων, καὶ ἄλλα τὰ πάντα τέχνης τῆς μυστικῆς, iuxta ordinem & modũ nostræ uoluntatis, quem iste frater tibi dicturus est, rite dispositis, claues domus nostræ Abbatialis oẽs ad manus Prioris consigna. Affer tecum libellos deuotionis nostræ græcos, quibus diutius carere non possumus. Cætera uero omnia philosophiæ sacratioris necessaria in locum reconde dispositũ, donec finem consequant̃ epiclemata nostra. Vale frater unice atq; dulcissime. E Spira ultima die Mensis Aprilis. Anno Christianorum M. D. V.

IO. TRITE. ABBAS SPAN.
Rogerio Sycambro amicorum
constantissimo Salutem.



Egimus indicem lucubrationum tuarum, quem nobis per Laurentiũ tabellarium nostrum pridie quàm ad te scriberemus misisti, & satis admirari earum multitudinem nequimus. Planè admiratione dignũ est, unum te hominem in obseruantia regularis disciplinæ die noctuq́ semper occupatissimũ, sex & triginta supra centum in decennio, metro simul & prosa non uulgaria absoluisse opuscula, quorum uel sola nomina mirum nos in modum oblectarũt. Da quæsumus operam dulcissime Rogeri, ut quamprimum lectione tot operum tuorum nobis liceat recreari. Non enim tuam latet prudentiam scio quantis nos æmuli concusserint iniuriis, qualibusq́ premamur aduersis: contra quorum insultus omnium, una nobis consolatio
,, relicta est, unus manet impenetrabilis clypeus, mentis in
,, Deum nostræ confidentia, & sacræ studium lectionis. Hos eñ fidos nostræ peregrinationis comites, nulla unquam poterit à nobis remouere impietas, nulla, quo minus iter ubiq́ comitentur nostrũ, poterit obstare aduersitas. Sæuiat quantum uelit in nos comastes ille tyrannus, furia tentet latreum nihil auferet quod uera nobis philosophia contulit, quã charitas dei per fidem in nobis Iesu Christi confirmauit. Quæ mihi conoporum syluestrium cura, qui mente stabilem dimouere proposito nequeunt? Omnis terra mihi patria est, & unus undiq́ ad superos conscensus. Parum interest ubi uiuam, dũ uiuo mortalis. Malo uiuere in exilio mẽte sanus rebusq́ pauperrimus, quam adulari comastis, quos absq́ culpa minime quisquã laudauerit. Quales sint aduersarii nostri, quibusq́ dediti ludis, uersiculo notabis subiecto.

ὀνῷ

Οἶνος καὶ τὰ λόετρα, καὶ ἡ περὶ κύπριν ἐρωὴ ,,
Ὀξυτέρην πέμπει τὴν ὁδὸν εἰς ἀΐδην ,,

Ad huius sententiæ normam turba cum principe uiuit eorum qui me persecuti sunt, quibus suo tẽpore ad perpetuam eorum confusionem antipodosin scribere curabimus. Vale nostri memor ad Deum. E Spira VI. die mensis Maii. Anno Christianorum M. D. V.

IOACHIM DEI GRATIA MARchio Brandenburgensis, Princeps elector, Ioanni Tritemio Abbati Spanhemensi præceptori Salutem.



Euerende pater præceptorum celebratissime, sumus de proximo iter arrepturi ad sacram Romanorum Regis maiestatem, affectantes in eodem itinere corã cum P. T. pro ut iamdudum desyderio nobis fuisse nosti, & conuenire & interloqui, & de multis quæ nostro insunt animo conferre tecum. Idcirco P. T. obtestamur rogamusq́, ut posthabitis quibuslibet aliis occupationibus suis, sese in oppidũ Bun cis Renum in persona propria constituat, ad primũ diem mensis Iulii proxime futuri, quo & nos ipso eodem termino diuina clementia fauente cõstituemur. Faciet in ea re nobis P. T. singularem complacentiam erga eandem fauorose & omni gratia remerendam. Valeat P. T. per æuum. Datæ è colonia nostra iuxta Spreuũ, undecimo die mensis Iunii. Anno Domini millesimo D. quinto.

AD SERENISSIMVM PRINCIPEM Ioachim, Marchionẽ Brandenburgensem, electorẽ Imperii Romani, Ioannis Tritemii Abbatis Spanhemen. epl̃a responsoria.

Eniam ad tuam celsitudinē Serenissime princeps n die & loco mihi constitutis à te q̄ libentissime, tametsi propter uarias corporis mei ægritudines uix pedem mouere quoquam posse uidear. Nihil enim gratius mihi, nihil dulcius hoc tempore contingere potuisset, quàm sapientissimum eruditissimumq; adire te principem, tecū uersari, loqui atq; disserere, non quidem de paruis rebus ac minimis neq; uulgaribus, sed de arduis & maximis, & tuo ingenio fœcundissimo dignis, quæ triplicem nostram non abhorreant philosophiam. Quoties enim cunq; nostrarum inter nos disputationum, quas ante bienniū Francfordiæ in multam consueuimus deducere noctē, in mentē recordatio uenerit, toties me tuis interesse sermonibus puto, & magni ali q̄d audire abs te, quo mēs mea pamplius ī amorē cœlestis phi losophiæ nostræ accendat. Vñ mox ut relecta serenitatis tuæ epl'a, ad Reni partes te intellexi uenturū, oīs à me corporis molestia recessit, & ꝓpter mētis tripudiū imbecillia corpuscu li mēbra diu amissam uirtutē recuperant, & uenire ad maiesta tē tuā oīa ossa mea quātotius festināt. Interea serenissime prin ceps Tritemiū tuū, ut soles, benigno fauore ꝓsequere, q̄m qui semetipsum tibi spontanea uoluntate in seruum tradidit, nihil coꝝ q̄ potest, nouit, habet & intelligit imperio tuo nō sub misit. Iure igiť Tritemio tuo fauorabilē te patronū deinceps exhibere debebis, à quo ipsum recepisti totū q̄d erat suum, im mo q̄d erat ipse sibi. Scio ꝙ me supra meritū dignaris, ob q̄d excellentiæ serenitatis tuæ pene oblitus amatorium furorem cohibere uix potui. Sed parce mihi clarissime princeps, quoniam audentior fui quàm meam decuit paruitatem. Tuam bene ualere celsitudinem opto. Ex Neometi uicesima die mensis Iunii Anno Christianorum M. D. V.

IOAN

IOANNES TRITE. ABBAS SPAN.
dilecto fratri Nicolao Priori suo claustrali. S.
& synceram in Dño charitatem.



Ebus nostris prauorum maleuolẽtia ꝑturbatis, anim⁹ ad aliena rapit, & ubi tandẽ cõsistat merito specula tur. Nõ parcũt innocẽtiæ temeritatis autores, & q nos lædere nequeũt, linguã in nostros mẽdacẽ atq; male dicã, sicut audiuimus, extendũt. Nos aũt eorum parui pen dentes maledicta, deiq; misericordiã collaudãtes bñdicimus, de cui⁹ ꝓtectione in tpe oportuno certi sumus. Quid enĩ hoim stultitias cõtinuo furore maris instar sæuiẽtes curaremus, qb⁹ de fatuitate totũ, de sapientia uero nihil constat? Scimus enĩ per multas tribulatiões regnũ patere cœlorum: nec pati q̃ casus offert abnuimus, Christi passionẽ præ oculis iugiter habẽtes. Nunquã tristia nobis defuerũt, ex eo die quo ad Abbatiã fui mus electi, sed mentẽ diuinarum scripturarũ fulcimẽtis instructã eò locauimus, quò, dei miseratiõe ꝓseruante, neq; ꝓsperis neq; aduersis à suæ trãquillitatis statu poterit euerti. Neq; enĩ igno ramus, q̃ sit hoibus perniciosa res intẽperata tristicia, si mẽti bus inhæserit semel: quanq̃ sine tristicia uitam agere nõ sit fa cile. Sola me innocẽtia consolaṫ, patientẽ iniurias, uidebũtq; Cynonoti quã sim Christianus philosophus. Nec satis mihi facit eorũ cauillatio, qua dicũt, nõ mei factũ odio qđ temere ꝓsumpserũt, cũ nois nostri nõ mediocritet cõcernat rationẽ. Sed aliud hæc tpa poscunt. Erit ad caput Iulii mensis princi pum conuentus in Colonia, quo & nos uocati sum⁹ per sere nissimum principem Electorem Ioachim Brandenburgensi um Marchionem. Vnde ne propter diuturnã nostri absentiã status rerum monasterii collabatur, tuæ charitati uices no stras interea committimus, citra tamen præiudicium nostræ

dignitatis, quousq; uel ad cœnobium reuertendum duxeri mus, uel hanc ipsam reuocare commissionem. Nihil egeris magni & insoliti, nihil mobilium uel immobilium uendas, ni hil alienaueris aut locaueris, nec dederis in pignus, solum ea facias quæ Priori & cellerario conueniunt. Sic agito ut mona chum decet Abbati subiectum. Vale sanus. Ex Neometi 24. die mensis Iunii. Anno Christianorum. M. D. V.

IO. TRITE. ABBAS SPAN.
Optimo fratri Ioanni Nutio salutem, & ue ram in Domino charitatem.



A quæ mihi de Priore meo Nicolao suisq; compli cibus testimonia perfidiæ & infidelitatis significa sti, charissime frater, antea non penitus ignoraui. A pluribus enim sciebam annis, cum tu adhuc monialium in Bibelis præpositū ageres, q̧ Prior, homo alioquin satis prom ptulus inconsyderate loquendi, quæ nō intelligat quorsum dicta uergant, cuius totus spiritus in naribus eius semper est: si mul & frater Heilmannus, pluribus annis cellerarius meus & procuraror uniuersalis, scitus quidem & astutus, sed odio in nos agitatus nimium, unà cum paucis è numero fratrum do natorum, partibus fauentes transyluanis, iniquis contra nos & principem nostrum machinationibus laborarūt. Non ege mus alieno testimonio, qui Prioris uerba uiuaci memoria te nere cogitamus. Qui cum nuper hic nobiscum esset, inter cæ tera ministeriales Ducis talia de nobis uerba dixisse cōfessus est. Si Abbas uester Ducis nostri partibus adhæsisset, quemad modum fauisse cōuincitur Palatinis, nō incidisset mala hæc omnia. Scio q̧ uerū est eorum in hac parte testimoniū. Quis uero Ducis animum concitauit in nos, nisi Prior ipse, qui nō

bis ista

bis ista retulit, prædictusq́ frater Heilmannus, & Claudius il le donatus, qui Palatinas partes semper calũniantes, nobis transyluanos sine causa reddiderunt infensos. Deus omnipotens, qui nouit omnia priusquã fiant, scit quia non mentior. Quotiescunq; ex ministris ducalibus quispiam intrauit monasterium, memoratis delatoribus notus, memoria nostri, quasi nimium faueremus Palatinis rebus, in medio fuit. Hæc una & prima Cynonotorũ æmulationis in nos causa fuit, quã etsi ante ferme decennium fratrũ nobis charitas notam fecerit, tute satis tamẽ auferre nequiuimus. Addamus & alteram, feudum castelli Spanhemensis, quam tu quoq; non ignoras cõcernentem. Tertia est hominis in nos odii causa, indefessa circa bonas literas studiorum nostrorũ continuatio, cui (ut suis loquamur uerbis) uidere libros horror est maximus. Hanc boues illi duo monticulæ Idalimus & Cnopephorus, omnium scripturatũm bonarũ ignari, hostes, aduersarii & contemptores, nõ parum auxerunt, quippe qui nostris studiis optimis, ad quæ sumus nati, semper pro uiribus detraxerunt. Quartã æmulis causam aduersum nos, bellum atrocissimum dedit, quod contra mitissimum principem nostrum Philippum comitem Palatinũ, anno priore multorum conspiratio gessit. Quæ illo durante in nos fuerint præsumpta ab æmulis, cum tu semper toto illius tempore in oppido uicino monasterio Creutzennach mecũ fueris cõuersatus duabus & uiginti hebdomadibus, non ignoras. Quid si & quintam præscriptis addiderimus odiorum in nos causam, quam Prioris nostri uerba confirmant: tametsi certo sciamus certius esse confictã. Retulit enim nobis pridem à Cynonotis ad nos Neometim reuersus, ducalem archigrammatæum quib9 nescio uerbis prouocatum à nobis, ut rebus nostris faueat male, cumq́ ob id

omnia in nos principis nomine imperioq; seducti excogitasse, ac satellitibus præfecti latrocinandi cōmendasse officium. Nihil in eū perperam dixisse nos unq̃ meminimus, nec hoc ipsum quidem, cuius nos accusare uidetur, ꝙ homo sit indoctus & uersipellis, suis cōmoditatibus nimium inhians, utpote qui ad principem uenit scholaris inops atq; pauperrimus, annisq; paucis euasit seruiendo ditissimus. Si hæc aliquando uerba dixissem, uerba utiq; dixissem suis moribus congrua, & propterea uera, neq; aduersus principē suum, sed in eum qui talia fecisset prolata. Mores mihi ducis admodū satis constare uident: mitis est, humanus cito, nimiū credulus. Nec eius gratiam posse nos recuperare delationibus falsis amissam arbitramur difficile, nisi causa nos prohiberet occulta ne debeamus. Credulus nimium suis iniuste nos persecutus est. Veniam ergo non postulabimus ab eo, quem læsimus nunquam. Experiemur fortunam etiam grauiora minantem, illum cōstituentes nobis protectorem, cuius nutu subsistunt uniuersa. Puderet nos merito, si tot sudores literaꝝ studio atq; labores per continuos annos triginta & ante & post religiōis introitū monasticæ gratis impendisse uideremur, ut animo non possemus imperare nostro, triplicis phiæ fortiss. circunsepto præsidiis: & odia contemnere imperitorum, & quæq; nobis aduersantia pro regni celestis desyderio cum mansuetudine & patientia tolerare. Quantumlibet enim sint grauia, quæ nobis improba fortunæ parauit inuidia, propterea uel maxime contemnenda sunt, qm̃ obnoxia fini perseuerare diutius nō possunt. Sanctorum Christi martyrum uictoria, quàm sint aduersa huius mundi ridenda uiro sapienti, clarissimo nos instituit exēplo. Breuissimo durantia tempore pro redemptoris sui

In afflictionibus debemus respicere in Christum & sanctos eius.

ris sui amore patienter sustinuere tormenta: pro quibus ange lorum sine termino æterna iam fruuntur læticia. Abstersit ab oculis eorum omnem lachrymam Christus, pro cuius testimonio in hac uita suscepere contraria: & iam non erit inter eos clamor amplius, neq; timor, neq; luctus, neq; dolor, quoniam hæc omnia sicut fumus in hoc sæculo transierunt: illi autem sunt in pace, & uiuunt nomina eorum in sæcula sempiterna. Sustineamus & nos, amantissime frater, pro Christi amore cum patientia in remissionem peccatorum nostrorum, ea quæ nobis aduersa proueniunt, scientes fidelem dixisse Theophilum: quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum. Attendamus caput nostrum, conditorem nostrum, præceptorem & Dominum nostrum IESVM CHRISTVM Deum & hominē, quanta mansuetudine, longanimitate & patientia pro nobis tolerauit aduersa huius uitæ, famæ innocētis dispendium, irrisiones, contemptum, famem, sitim, frigus & æstum, immensosque pro salute nostra labores: ac postremo infinitis plenam amaritudinibus passionem, horrendos cruciatus, & mortem in patibulo crucis latere transfixo cuspide nimis acerbam. Itaq; si principem nostrum Dominumq; & magistrum oportuit primum talia pati, & sic intrare in gloriam suam, quomodo nos Christiani, nos monachi, nos denique mini qui, & ipsa necessitate naturæ mortales atque corruptibiles, gloriam nobis pollicebimur, ut ita dixerim, alienam, sine labore, sine aduersitatum & multimoda tolerantia passionum. Ad principis nostri gloriam nemo pertinget, „ qui non FIDE ET OPERE in eius charitate usque ad mortem Christiane uiuendo, perseuerauerit. „

Apocal. 21

Actorū. 14

2. Timo. 3. Quid autē in Christo sit pie uiuendo perseuerare, sanctus non tacuit Christophilus dicens: Omnes qui in Christo uolunt pie uiuere, persecutionem patientur. Non potest sine aduersitate uiuere Christianus, ipso ad nos dicente magistro: Si me
Ioan. 15. persecuti sunt & uos persequentur. Non est seruus maior dño suo, neq; super magistrū discipulus, neq; Christo melior Christianus. Si membra sumus Christi, caput nostrum in aduersitate sequamus, ut in eius consortio numerari mereamur regnantes, in cuius imitatione nunc patientes contristamur. Sufficit enim discipulo Christi, ut sit in passionibus & aduersitatibus præceptoris exemplo quotidie, septusq́ munimine dominum regio suum mente sollicitus imitetur. Nunquam desunt in hac uita Christiano certamina passionum, quanquā
Pro Christo qui patiūtur. non omnes qui dicūtur Christiani, his per patientiam ad meritum utantur. Non omnis enim qui patitur in hoc mundo, passionibus Christi in ueritate cōmunicat, sed is tantū Christi fit testimonio gloriosus, qui aut pro Christi & iusticiæ amore patitur, aut pro suis peccatis innocens omni se dignum aduersitate, ut Christum lucrifaciat, arbitratur. Dixit enim in
„ sanctis martyr Christi magnus Cyprianus: Pœna martyrem
„ non facit sed causa. Si, quando patimur, Christus est in causa, non tristemur, sed retineamus in nobis metipsis dolorem nostrum ac fortiter feramus, quoniam ipse Christus, pro cuius amore patienter sufferimus, festinum nobis de cœlo mittet auxilium. Scis enim quid sanctus dixerit Christophilus: Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probatio-
Rom. 5. nem, probatio uero spem. Et ne spem putaremus inanem, subiunxit: Spes autem non confundit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Nonne & quidam sapiens necessariam hominibus iustis tri-

ſtis tribulationem conſyderans dixit? Vaſa figuli probat for nax,& homines iuſtos tentatio tribulationis. Patienter feren da ſunt quæcunq; nobis occurrũt aduerſa : quoniam etſi mul tæ ſint tribulationes iuſtorũ, de omnibus tamen à Domino poſt breuiſsimã horã momentaneãq; liberant. Stultũ eſt time ,, re quod euitare nõ poſsis, &,ppter aduerſitatẽ corporis mor- ,, bum incidere mentis. Menandri uerſiculorum autoritas nos ,, cõfundat, ſi pulſati aduerſis fuerimus muliebres : Dicit enim

Φέρειν ἀνάγκη θνητὸν ὄντα τὴν τύχην. Et ,,
Φρονοῦντος ἐστὶ ζημίαν ῥᾳον φέρειν. ,,
Στεῤῥῶς φέρειν χρὴ συμφορὰν τὸν εὐγενῆ. ,,
Νικᾷ λογισμῷ τὴν παροῦσαν συμφοράν. ,,
Ἀνδρὸς τὰ προσπίπτοντα γενναίως φέρειν. ,,

Nobis igitur mi frater, qui & monachi ſumus & Chriſtia- ni, contra omnia quæ poſſunt imminere aduerſa, ſemper fir- mandus eſt animus,& in Chriſti amore ſolidandus,ut nullus præſentis uitæ caſus unquam nobis poſsit occurrere, contra cuius impetum mens non ſatis antea fuerit præmunita. Hoc autem quàm facilime quidem poterimus, ſi omnia cogitata noſtra & opera, ipſa quoq; cordis noſtri deſyderia per inter- ni feruorem amoris ad Chriſti memoriam iugiter referamus. Magna ſunt quæ nobis à principe noſtro promittunt in cœ- lis, quorum iugis memoria ſi mentibus noſtris fideliter inhæ ſerit, nulla profecto huius mundi formidabimus aduerſa. O frater amantiſsime, ſi futuræ felicitatis munera, quæ hic tribu latis pro Chriſto reſeruantur in cœlis, mente ſagaci reuolue- res, præſentis uitæ aduerſitas gaudium tibi afferret, & triſticiã ingentem mundana proſperitas. Maxima ſunt ſempiternæ amœnitatis gaudia, penitusq; incõprehenſibilia mortalibus, quia ſicuti ſcriptura pollicetur diuina: oculus nõ uidit, nec 1. Corinth. 2.

auris audiuit, nec in cor hominis ascendit; æstimatio boni, quod omnipotens Deus præparauit amatoribus suis. Hæc sæpius mente cogitans dilectissime fili, & tuam leuius feres ægritudinem, & nostram calamitatem non plorabis. Quanquam dubitemus minime grauius te ferre nostram iniuriā, quàm omnem corporis tui quam pateris infirmitatem. Ex nostro enim tuum metientes animum, nobis crede, plus tibi compatimur, quàm ipsi patiamur. Multis te subactum tribulationibus ab ætate tenera cognouimus, & ob id tibi iam senio & inualitudine grauato amplius condolemus. Sed patienter sufferas quicquid aduersi tibi acciderit: tempus malorum peregrinationis nostræ breuissimum est, merces autem in tribulatione pro Christo laborantium æterna. Speramus in breui tristiciam tuam nostra præsentia temperandam: q; si inuidia Satanæ præsentiam corporalem intercluserit, præsentes hic amoris spiritu, in futura cœlestis patriæ uita, largiente saluatore omnium perpetuo lætabimur cōspectu. Postridie descensuri sumus ad Coloniam Agrippinam, uocati per literas clementissimi principis Ioachim Marchionis Brandenburgensium, quē nosti, & cuius uidisti collata in nos beneficia, unum inter eos principes qui Romanum habent deligere Regem. Vnde reditus nostri diem ignorantes Nicolaum Priorem nostrum sub quadam limitatione cōstituimus uicarium generalem, ut circa rei nostræ statum utriusq; curā interea gerat sollicitam, ne quid nobis absentibus in monasterii negociis perperam agatur. Quocirca & tuam charitatem, de qua plurimū confidimus, paterne duximus commonendam, ut oculos super eum perspicaces adhibeas, eiq; in omnibus quæ tractanda occurrerint, quantum tua imbecillitas permiserit, assistas, ne quid mali propter eius inexpertam leuitatē, qua se omnia

posse-

posse confidit, pauperis Cœnobii conditio patiatur. Vale amantissime frater, & Deum ora ut eius uoluntas in nobis sanctissima compleat. Ex Neometi 24. Iunii mensis die. Anno Christianorum millesimo quingentesimo quinto.

AD DOMINAM RICHMODEM DE Horst, monasterii Sebacensis Abbatissam uirginem Deo dicatam &c.



Ropositũ nobis in animo fuerat, amabilis in Christo filia, una cũ Iacobo casæ Dei uiciniore iam nobis Abbate, tuum adire cœnobium, & uisitationis officium adimplere nobis commissum. Hæc autem nobis animo cogitantibus, nuncius ecce uenit excellentissimi principis Ioachim Brandenburgensiũ Marchionis, qui suis me literis ad primum Iulii mensis diem Bunnam euocauit. Cum ergo breuitas tẽporis me aliorsum non sinat declinare, sitq; tanto morem gerere principi non solũ honestũ sed & necessariũ, propositum quod pro uisitationis actu cõcepimus, cogimur immutare. Postridie itaq; nauigio descensuri, quamuis existimemus non oportere tuam in Dño charitatẽ multum nobis uenerabilẽ literis docere nostris, quẽadmodũ cõmissis tibi utiliter & fructuose debeas præesse uirginibus, quæ ab infantia Coloniæ apud S. Machabæos in monasterio q̃ optime reformato, ad puritatem regulæ diui patris nostri Benedicti, & sacras ad plenũ didicisti literas, & sanctis moribus obseruantiã perfecte cõsecuta es regularẽ: monere tñ & exhortari mansuetudinem tuam, ut magis in uoluntate bona quod didicisti rectũ, opere perficias & sermone, paterna sollicitudo nos inducit. Nemo enim tam doctus, tam sanctus, tam Deo inter claustrales inuenitur deuotus, qui eo ipso quo cupit esse

bonus non fiat melior, quoties uoluntati propriæ charitatis sanctæ aliena exhortatio adhibetur. De tua uero dilectione dubitare non possumus, quin uerba exhortationis nostræ & libenter accipias,& pro uiribus omni tempore custodias. Hortamur itaq; tuam in Domino Iesu Christo deuotionem, ita semper uiue, ut causam non habeas timendi mortem. Solus enim Dei perfectus amor timendi mortem nō habet causam, utpote qui se post dissolutionem carceris uitæ præsentis, in eo perpetue mansurum non dubitat, quem positus in carne totis uiribus amat. Seruus autem desidiosus & piger, sciens uoluntatem domini sui & non faciens, ad eius conspectum ueni re metuit, cuius mandata se contempsisse recognoscit. Is uero qui dominum suum toto semper corde amauit, eiusq; uoluntatem in omnibus exequi studuit, apparere coram eo non solum non metuit, sed uenire ad eius conspectum à quo se nouit remunerandum potius concupiscit. Huius rei similitudinem ipse Dominus noster Iesus Christus in sacro nobis Euangelio clare proposuit, quando fideles usurarios de apportato lucro commendauit. Tu quoq; amantissima in Christo filia, Domini & saluatoris nostri pecuniam assecuta, donum ab ipso intelligentiæ accepisti, quo magnum sacri amoris lucrum debeas reportare, cura precamur quā diligentissime, ne hoc munus dei preciosum in terram carnaliū abscondas passionum, neue carni plus quàm oportet indulgeas, ne sacris prælata uirginibus otio torpescas. Memento quàm sint breuioris preciosa nobis indulta beneficia temporis,& quàm multa nobis liceat diebus quidem huius uitæ paucissimis bene recteque uiuendo præmittere bona. Esto commissarum tibi puritatis exemplar sororum, uitæ norma sacratioris, sententiæ memor legislatoris nostri Benedicti dicentis: Omnia quæ ab

batissa

batiſſa monialibus ſuis dixerit eſſe contraria, in ſuis factis indicet non agenda. Tunc enim o filia uices Christi in monaſterio recte geſſeris, cum ſubditas tibi uirgines in omni puritate mentis & corporis, uerbo & conuerſatiōne præcedis. In primis igitur temetipſam diligenter cōſydera, ut cunctis purgata uitiis, bonisq; & ſanctis decorata uirtutibus deo placeas, per continuum feruentis deſyderium amoris: ac deinde commiſſas tuo regimini, ut idipſum ſapiant uelintq; in domino Ieſu, qua poteris inſtantia ſedulo cohorteris. Omni cura & ſollicitudine uigila ſuper crediras tibi animas, ne qua inſidiis maligni pereat tentatoris, qui ſemper circuit rugiens ut leo, ac ſtridens præ malignitate dentibus, quærensq; aliquam deo dicatam uirginē quam deuoret. Memor eſto filia quàm portetis theſaurum uirginitatis precioſum in uaſis fictilibus: & uigila ſemper ne domunr cordis ueſtri hoſtis ualeat penetrare malignus, ne hunc ueſtrum ſanctis dei angelis uenerabilem ſubfuretur theſaurum. Claudite corda ueſtra deo uirgines dicatæ, quoniam ipſa ſunt fictilia uaſa, in quibus theſaurum portatis incomparabilem: ipſa ſunt ſceuaria in quibus ungentū continetis angelicæ compoſitionis, quod ne effluat ſumma uobis ſollicitudine uigilandum. Supergreditur enim ſancta uirginitas naturæ cōditionem humanæ, per quam homines angelis ſimiles eſſe perhibentur, præmio felicitatis inæſtimabilis pares, impares actione. Maior uero eſt uictoria uirginum quàm angelorum, & diſpar modo rempore & conditione certatio. Angeli enim ſine carne uiuentes gratia Dei confirmante ſemel uictores euaſerunt recte uolendo: Virgines autem in carne præter carnem uiuētes, diuina miſeratione adiutæ longo certamine pugnantes, nunquam ſecure triumphant. Et ideo beatius eſt in carne uitam imitari angelorū q̄ numerum



ex carne uoluptatis augere mortalium. Mulier eñ innupta & uirgo, sicuti sacer ille declamauit Christophilus, cogitat quæ dñi sunt, quomodo sit sancta & corpore & spiritu, nec habet quo per inania defluat; sed amore semper purissimo fertur in deum, cui se totã deuouit, tanto illi per desyderium inhærens felicius, quanto se ab omni uitæ huius cõsolatione fecerit alienam. Nuptarum uero & multæ sunt & uariæ inutilesq́ curæ, quibus tanto premuntur infelicius, quanto minus ea quæ domini sunt assolent cogitare. Oramus te uirgo sponsarũ Christi custos uigilantissima, paucis quæ dicturi sumus mentẽ studiose accommoda. Mandatorum nostrorũ quæ tibi in ultima uisitatione nostra matura deliberatione tradidimus, fidelem executricẽ te sicut oportet exhibeas, circa monasterii clausurã maxime, quæ nulli aperiatur præter causam necessitatis. Ad fenestram quoq; locutoriam nulla sororum permittatur accedere sola, nec sine prouido idoneoq́ testimonio loqui cum aliquo homine, siue pater is sit siue frater, siue mater siue soror, siue qualibet occasione à quoquã destinatus. Reddant nos aliena pericula cautos, qui maligni spiritus astuciam nõ ignoramus, cuius quosdam nefandissimos imitatores agnouimus, qui cũ uirginibus ad fenestrã solitarie loqui permissi, se fratres cognatosq; earundẽ esse dicebãt, quarũ paulo post inuenti sunt sacrilegi corruptores. Decretum tibi & nostrũ & ordinarium Neometensis episcopi tradimus, quo ante omnia uetamus, ne quem ex Duroburgio uirorũ uel intra septa monasterii patiaris uideri, uel ad fenestrã cum aliqua solitarie loq. Scis eñ qbus conenẽ studiis opa dæmonũ exercere, & q̃ sit pniciosus talium sermo castis ac deo dicatis uirginibus. Hæc sunt q̃ tibi hac uice utiliter duxim9 intimãda. Si qd habes tuis in Colonia perferendũ libẽter portitoris munere fungemur. Vale ex Neometi 24. Iunii Anno Christ. M. D. V.

IOANNES TRITE. ABBAS SPAN.
Rogerio Sycambro Dumetensi ui
ro studioso & optimo. S.

SCripsimus dilecte in Christo filiæ nostræ dominæ Richmodi, postridie nos descensuros ad Coloniã Agrippinam, quod te quoq; scire uolum⁹ optime Rogeri, ut si q̃d scribere uolueris Beiselio nostro, siue Herbeno, aut reliquis amicis, per nos quã opportune possis. Quicquid facturus es, quãtotius fiat, qm̃ diutius hic quàm biduo non manebimus. Mitte nobis tuarum lucubrationum noui aliquid, quo tædiũ nauale utili occupatione releuemus. Quàm eñ sine lectione nobis molesta nauigatio, q diu in cœnobio nostro Spanhemensi nobiscum es conuersatus nostra consuetudine non ignoras. Ocium enim Seneca teste sine literis mors est, & uiui hominis sepultura. Eius me consilio posse philosophari fortuna dedit nõ industria. Si uis inquit uacare aio, aut pauper sis aut pauperi similis. Multis eñ ad philosophandũ obstitere diuitiæ. Paupertas aũt expedita est & secura. Studiis itaq; literarũ & diuitiis pariter nemo uacare põt: neq; illã inhabitare animã dignat̃ sapiẽtia, quã aut desyderiis uiderit infectã, aut curis reg̃ tẽporaliũ inuolutã. Curis quidẽ hacten⁹ mihi sæpius inuolui cõtigit, sed à me paupertas ex eo tpe quo factus sum monachus nunquã recessit. A deo eñ familiaris mihi diuturna consuetudine facta est, ut necessaria quodammodo iã deinceps. Longo studio multa didici, hoc unũ scire nũquã potui, quales in corde diuitis cogitatio effectus operẽt. Putas ne Rogeri & hoc ipsum me tandẽ posse apprehẽdere, ut sciã locupletis hoĩs cogitatiões? Ego q̃dẽ nõ puto me unq̃ intellecturũ, quõ diuitũ se habeãt cogitatiões, sed ipse mihi uirtutẽ ex necessitate feci, tranquillaq; mente sic decanto.

οὐκ ἐθέλω πλουτεῖν, οὐχ εὔχομαι, ἀλλά μοι εἴη
ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων μηδὲν ἔχοντι κακόν.

Euripidis ego collaudo ſententiam optimam dicentis.

πένης γὰρ οὐδεὶς εὐγενὴς ἀνήρ

Virum generoſum nequaquam eſſe pauperem.

Quod Menander confirmat dicens

πενίαν φέρειν οὐ παντὸς, ἀλλ᾽ ἀνδρὸς σοφοῦ

Non eſt inquit uiri omnis ſed ſapientis tantū ferre paupertatem. Habeant diuitias, ab ipſisq́ꝫ habeantur homines auari, luxurioſi, & ambitioſi, qui ſe non cogitant eſſe mortales: nos Chriſtophili mores & uitã ſequamur, qui nos uictum & amictū habentes monet eſſe contentos. Inopia merito grauaremur, ſi diuites aut eſſent immortales, aut ſecum abſumerent iam morientes quas amauere diuitias. Nunc autem quoniam & ipſi moriuntur, & nudi cum pauperibus capiunt ſepulturam, non ualde me grauat mea paupertas, quippe qui hinc migraturus, tanto minus contriſtari me poſſe confidam, quanto in hoc mũdo nihil poſſedi tranſitorium quod amarem. Exercitatio uero mentis ad intellectũ ueri, quæ per ſtudium ſcripturarum in hac uita cum delectatione ordinata in ultimum finem à uiris ſtudioſis uanitatumq́ꝫ contemptoribus agitur, nullam morituris amaritudiné affert, utpote qui optime intelligant mentis ſuæ perfectionem, quam adſequi ſtudio appetunt, non antea poſſe conſumari, quàm è carnis putredine reſoluantur. Eſt enim intellectus humanus ut lapis precioſus non politus, qui ſi poliatur luminis fiet capax, eritque pulcher lucidus atꝙ perſpicuus, in quo Dei pulchritudo queat reſplendere. In hac tamen uita mortali non poteſt eſſe perfecta intellectus humani politio: habet tamen indictos ſibi à natura gradus certos & modos, quibus poſt mortem in

purgato

purgatorio animarum neceſſario adiicitur, quicquid hic minus per negligentiam eius politioni fuerit adhibitum. Lapis itaq; noſter hic politur imperfecte, perfectius uero in purgatorio, ſed perfectiſſime in cœlo. Itaq; cõmune omnium debet eſſe ſtudium exercendi poliendiq; intellectum, ut pura & recta conſurgat intelligẽtia principii uniuerſalis, quod eſt deus noſtri creator, & lumen intellectus nunquam deficiens. Huius autem exercitationis uiam ſcripturarum nobis lectio continua demonſtrat, ſi & legendo non intermiſerimus orationis ſtudium, & orando per amoris deſyderiũ mens erigatur in Deũ. Neque labore terrendi ſumus, qui ſi fuerit improbus omnia uincit: & ſtudium literarum diu continuatum paulatim auget intellectum, quod carmine pulchre cecinit Heſiodus:

Intellectus humanus eſt lapis impolitus.

ἐι γάρ κεν καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρὸν καταθεῖο,
καὶ θαμὰ τοῦτ' ἔρδοις, τάχα κεν μέγα καὶ τὸ γένοιτο

Si enim paruum ſupra paruum addidens, & frequẽter hoc ipſum facias, certe nagnum & hoc fiet. Nulla enim ſine labore uirtus, nec ſine certamine in hoſtes uictoria. Semper ergo ad ſapientiæ dulcedinem nobis peruenire cupientibus o Rogeri laborandũ eſt, & nunquam à ſtudio ſcripturarũ ceſſandum, quia nõ aliter ad guſtum internæ peruenitur ſuauitatis, quàm per uehementem applicationem mentis, ad illud quod quærimus pulcherrimũ lumen intellectus. Intueamur ueteres gentilium ſapientes, ut de noſtris interea ſileamus, comparatiſq; ſtudiis illorum & noſtris, æqua lance utraque metiamur, & luce clarius apparebit, nos ad eorum comparationem ridẽdos potius quàm dicẽdos ſtudioſos. Demoſthenes ſeptem annis ætatis ſupra centum impletis, cum iam moreretur ingemuit, ea ſe moriturum ætate, qua ſapere primum cœpiſſet. Socrates præceptor Platonis, octauo & nonageſimo ætatis anno ſtu-

Demoſthenes.

Socrates.

Plato. dorum fecit finem pariter & uitæ. Ipse quoque Plato Philosophorum princeps, octogesimo uitæ suæ anno scribendi simul & uiuendi periodum accepit. Cato Romanus omni tempore studiosus octogenarius græcitari cœpit. Nestoris lingua, teste ince Homero, iam uetuli atque decrepiti, orationem melle dulciorem in concione publica fluxit. Sed ueniamus ad nostros, qui nobis sanctorum normam studiorum, in principio Christianæ philosophiæ tradiderũt, & quam nihil sit nostra de nobis æstimatio uideamus. Adamantius Origenes Leonidis martyris Christi filius, uir in diuinis scripturis omnium studiosissimus, libros ferunt sex milia græco fertur sermone lucubrasse, & usque in senectutem extremam pauper & humilis pro Christi amore semper in studio perseuerasse scripturarum. Augustinus Apher Episcopus Hipponensis, tuæ sanctissimus institutor religionis, homo sane omnium doctorum doctissimus plus quàm mille triginta scripsisse libros siue tractatus inuenitur. Ambrosius Mediolanensis Episcopus, trecentos edidisse fertur tractatus. Hieronymus sanctissimus presbyter Bethlehemitanus, præter noui ac ueteris æditionem Testamenti, libros & tractatus, plus quàm sexcentos legitur ædidisse. Reliquos transimus pene innumeros. Dionysium Areopagitam, Pauli apostoli discipulum & Athenarum Episcopum. Tertullianũ Carthaginensem presbyterum. Cyprianum Episcopum & martyrem Dionysium Alexandrinum Episcopum. Lactantium Firmianum. Eusebium Cæsariæ Palestinæ Pontificem. Iacobũ Nysibenæ urbis Persarum Episcopum. Athanasium Episcopum Alexandrinum. Hillarium Pictauiensem præsulem. Nazanzenum Gregorium Episcopum. Basilium Cæsariæ Cappadociæ pontificem. Aurelium Clemenẽ Prudentium. Clementem Alexãdrinum presbyterum. Ioãnem Chrysostomũ

Constan-

Cato. Nestor. Origenes. Augustinus. Ambrosius. Hieronymus. Catalogus scriptorum Ecclesiasticorum.

mum Constantinopolitanum patriarcham. Fulgentium Ruspẽsem Episcopum, Boëtium Seuerinum martyrem. Cassiodorum Rauennatensem abbatem. Gregorium papam ex abbate S Andreæ primum in urbe Roma. Fortunatum Pictauiẽsem. Isidorum Hispalensem. Bedam monachum Anglicanũ. Albinum Thuronensem abbatem. Haymonẽ Hirsfeldensem abbatẽ. Rabanum Fuldẽsem abbatẽ. Strabum Fuldensem monachum. Nogerũ abbatẽ S. Galli. Petrum Damianũ Episcopum Cardinalem. Anselmũ Cantuariensem. Honorium Augustadunẽsem. Sigebertũ Gemblacẽsem. Bernardum Clareuallẽsem. Hugonẽ & Richardum S. Victoris. Rupertum Tuytiẽsem. Hugonẽ Barchinonẽsem Cardinalẽ. Bonauenturam Cardinalẽ. Albertũ magnũ. Thomã Aquinatẽ, Vincẽtiúmque Beluacẽsem, qui omnes præ cæteris rerũ Ecclesiasticarũ scriptoribus & multa & egregia uolumina ediderunt. Quid sunt nostra studia Rogeri lucubrationibus istorum cõparata uirorum? Omne tẽpus uitæ suæ literis tradiderũt, semper aliquid legẽtes uel scribentes, quo & suũ intellectũ in cognitionẽ summæ ueritatis eleuarẽt, & posteritati utilia prouiderent. Quid denique sunt nostræ lucubrationes, quibus aliquid esse præ cæteris putamur, si præscriptorum cõparentur opusculis Patrũ, nisi paleæ relatæ ad triticũ, & immaturi quidã fructus, quibus nec tempus affuit nec locus, imò nec aeris oportuna tẽperies donata fuit, ut in cibũ coalescerẽt optatũ. Scribimus, ut Flaccus ait, indocti doctique poëmata passim, & ianis nimiũ æstimationis cupidi opuscula nostra puerilia nimis, ut nonũ taceã, nec in alterũ quidẽ premimus annũ. Quæ omnia etsi ita se habeant, nostrorum tamẽ recte laudamus ingenia, cũ unusquisque hoc ipsum quod potẽst, amore sapientiæ facit. Quanto enim magis quisque in sacris scripturis assiduus fuerit, tanto ex eis

uberiorem intelligentiam capit. Pulchra enim est & fructuosa mentis studiosi hominis in scripturis diuinis occupatio, quæ & animi legentis scribentisue intellectum illuminat, & abstractum à mundi uanitatibus hominẽ ad Dei amorẽ dulciter inflammat. Hinc diuus nos Ambrosius admonet dicens: Cœlestium scripturarum eloquia diu terere ac polire debemus, toto animo ac corde uersantes, ut succus ille spiritualis cibi in omnes se uenas animæ diffundat. Et sanctissimus ille presbyter Hieronymus. Diuinas, inquit, scripturas sæpius lege, immo nunquã de manibus tuis sacra lectio deponatur. Si enim scientiam scripturarum amaueris, carnis uicia non amabis. Ignorantia enim scripturarum ignorantia Christi est. Nam si iuxta Christophilũ Paulum Christus Dei uirtus est & Dei sapiẽtia, qui nescit scripturas, nescit Dei uirtutẽ & sapientiam, quæ per illas duntaxat recte à nobis intelligitur. Multa ignoramus, quæ nos minime laterent, si ueterum exemplo Patrum continua nobis lectio esset familiaris. Faciamus ergo quod monet

Commendatio sacræ lectionis.

„ Demonicũ Isocrates, & erimus cum tẽpore doctiores: ἐὰν ᾖς
„ φιλομαθὴς, ἔσῃ πολυμαθής. Si fueris, inquit, discendi cupidus, eris profecto & multa discens. Qui memoriam cupiens solidare discipuli pulchre subiunxit. ἃ μὲν ἐπίστασαι διαφίλατ-
„ τε ταῖς μελέταις. ἃ δὲ μὴ μεμάνθηκας προσλάμβανε ταῖς ἐπιστή-
„ μαις. ὁμοίως γὰρ αἰσχρὸν ἀκούσαντα χρήσιμον λόγον μὴ μανθάνειν,
„ καὶ διδόμενόν τι ἀγαθὸν παρὰ τῶν φίλων μὴ λαβεῖν. Ea quidẽ quæ didicisti, ait, meditationibus conserua, quæ autem necdum didicisti, scientiis apprehende. Nam æque turpe audienti utilem sermonem non discere, & datum bonum quid ab amicis non acceptare. Vale. Ex Neometi 24. Iunii Anno Christianorum M. D. V.

IOAN. TRITE. ABBAS SPANHEmensis Iodoco Beiselio suo iuris Vt. Doctori Salutem.



Rima mensis Iulii huius die ueni ad oppidū Coloniensis Archiepiscopi, quod Bunnam uocant, ubi postridie mihi iuxta condictum occurrit principū ille sapientissimus doctissimusq; Ioachim Brandenburgensium Marchio, Romani Camerarius & Elector imperii, per quem illò uocatus à Neometensium ciuitate descenderam. Sexta dehinc eiusdem mensis luce uenimus ad Coloniam, ubi magnorum multorumq; Germaniæ principū celebratur conuentus Regi nostro serenissimo Romanorum Maximiliano præsente, atq; in Sycambras expeditionem maturante. Quò cum uenissemus, altera mox die ad te scribere oportunum duxi, ut fortunarum mearum territamenta non ignorares, quia probatum te inter omnes amicum habemus. Nam si nullius rei sine amico est iucunda possessio, quomodo & cōmunicatio tristiū non afferet releuamen tristatos? Quāuis me parum contristet aduersitas, quam sola æmulorum inuidia suscitauit innoxio, me nullam eis præbente occasionem. Si mecum luserit fortuna, nihil auferet, quod non dedit, quæ magis forsitan mihi proderit aduersa, quàm blandiés & prospera, quandoquidem eius munera insidiæ sunt non dona, & maleficia potius quàm beneficia nominanda. Ciceroni autē si credimus, non solū ipsa fortuna cæca est, sed etiā eos plerunq; cæcos efficit, quos complexa est. Propterea interrogatus Chilo philosophus quid esset fortuna, respondit, ignarus est medicus fortuna, multos enim excæcat. Sed accipe quibus in me cæca telis moliatur sæuire fortuna, nostrorum inuida æmulorū exagitata maleuolentia, quo intelligas te non solum esse inter Fortuna.

mortales cui domestici graues suscitauerũt iniurias. Non enim potest mentiri quæ nouit omnia ueritas, in sancto prænuncians Euangelio, non solum ab exteris, uerum & à propriis domesticis atq; necessariis fideles suos ꝓ iusticia & sacratissima religione tribulatiões & inimicitias esse passuros. Quæ nobis qua ratione cõtigerint tam à nostris quàm ab extraneis, breui te narratione faciemus certiorem. Cum anno proxime trans acto, quod te minime latere potest, multorũ conspiratio principũ atrocissimum, & penitus moribus christianæ religionis contrariũ ageret bellum aduersus clementissimum principẽ Philippum comitem Palatinum Reni Bauariæq; ducem, sub cuius tuitione monasterium meũ iure comitatus Spanhemensis firmatum constat, metu hostium secedere in oppidum cœnobio proximum Stauropolim compulsus sum. Interea Pyrophorus comes ille Hassonũ prædas, incendia, & deuastationes sacrarũ ædium, uicorum, pulcherrimarumq; in circuitu Staurotensium uillarum patrans sine misericordia, inter alia meliores cœnobii mei cortes deuastans igne concremauit. Mansimus autem cũ nostra insigni bibliotheca, quam olim apud nos perlustrasti, in oppido memorato, mẽsibus quinq;, donec finem liceret uidere malorum. Reuersi tandem pace reddita prouinciæ ad monasteriũ, uarias in nos machinationes quorundam æmulorum ex nostris consentientibus non nullis interea subortas paulatim intelleximus, quas cum innocentia & rectitudine mentis nostræ freti contemneremus, nõ existimantes neq; ponderantes quod latebat in nos odiũ Cynonotorum, creuit malignantiũ cũ tempore furor. Contigit aũt ut prima die mensis Aprilis anni præsentis in causa exusti monasterii Lympurgensis uocatus Budorim, oppidũ,

serenissi-

serenissimi principis nostri Philippi Palatini Comitis, de meo cœnobio exirem, nihil minus timens, quàm quod me absente postea contigit malum. Nam quinta dehinc die Budoris me in ordinis mei negociis communibus existente, Cynonotorum quidam satellites missi ad monasterium meum, quosdam e familia confractis clausuris sublatisque uestimentis rebusque inuentis cœperũt, & publicæ custodiæ memorati oppidi, nescio quæ crimina imponentes falsa in contumeliam & opprobriũ nostri manifestũ per dies nõ paucos mancipparũt. Quæ cum nobis Budorim nunciata fuissent, animum nostrũ non mediocriter mouerunt, displicuitque non immerito nos tam insignem ab his accepisse contumeliam, quos ne uerbo quidem offendimus unquam. Quid nobis tamen utiliter esset faciendum cum amicis deliberantes, cõclusimus tandem ad Spanheim non prius redeundum, quàm satisfactione legittima tantam cognoscamus iniuriam emendatam. Mansimus itaque apud Budoras & Neometes ferme tribus mensibus, non dubitantes nostros de producta nostri plus dolere absentia, quàm nos ipsi contristemur. Causas odiorum in nos Cynonotes alias habent alias confingunt. Amor & obseruantia quibus semper fauimus clementissimi principis Philippi rebus, non ultima persecutionum in nos causa fuit. Dabo igitur temeritati locum ad tempus, & ibo cum serenissimo principe meo in Marchiam Brandenburgensem, quod à multis quidem annis rogatus minime ante hac efficere potui. Neque reuertar breui, nisi quiescat in nos ista commotio. Habes optime Beiscli totam infelicitatis meæ historiam, si tamen infelicitas dicenda sit, per quam fortunæ malignitas euincitur. Nam si recte sapimus, non poterit nobis nocere fortuna, quemadmodum Menander ait.

" πᾶσι γὰρ εὖ φρονοῦσι συμμάχει τύχη.
" ταυτομάτον ἡμῶν καλλίω βουλεύεται.

Quicquid enim fortuna uiris ingesserit bene sapiĕtibus, proueniet in bonum, sæpeq́; contingit casibus ex aduersis fortunā subsequi meliorem. Quocirca nobis ad omnem euentum fortitudine & temperātia opus est, ut neq; mente aliquando tempore deiciamur contrariantium nobis, neq; in prosperis ultra quam expedit inaniter eleuemur. Auferat fortuna licet omne quod dedit, diuitias, honoréśq; comminuat, & annihilet dignitates, si mens diuinum sustinens radium in suo culmine perseueret, nihil lęsit. Dominium rerum, ut Valerius inquit, collabi solet, bona mens præfertur diuitiis: nam bonæ mentis usurpatio nullum tristioris fortunæ suscipit incursum. Cognoscamus nos esse mortales, & cōmuni necessariæq; dissolutioni semper obnoxios, ut omnes fortunæ incursus una sententia ridentes, neq; laudemus secundam, neq; aduersam incusemus. Nempè, ut Ciceroni placet, fortunam laudare stulticia, uituperare uero superbia est. Vale cōstās & sanus. Ex Colonia Agrippina Principum durante Concilio 8. die mensis Iulii, Anno Christianorum. M. D. V.

IOAN. TRIT. ABBAS SPAN.
Matthæo Herbeno salutem.


Ongratulor tibi amice, & multipliciter sum gauisus, quòd te sacris altaribus Domini & saluatoris nostri Iesu Christi tandē aliquando post uarias mentis tuæ fluctuantes opiniones ministrū & sacerdotem sacrificulum dicasti. Hæc est uia tutior ad felicitatem, si mente & operibus officio conueneris quod subiuisti. Dicit enim in Leuitico scriptura diuina: qui habuerit maculam, panes non offerat Deo suo, nec ac

Leuit. 21.

nec accedat ad ministerium eius. Si cæcus fuerit, si claudus, si fracto pede uel manu, non accedat offerre hostias Domino, nec panes Deo suo. Maculam habet sacerdos, qui terrenis affectionibus inhians, conscientiæ puritatem uiciorum turpitudine sordidauit. Cæcus est qui propter ignorantiam diuinarum scripturarū lumen intellectus non cōspicit doctrinæ cœlestis, redditurq́ ob id indignus sacerdotali officio, quia penitus est ad instituēdam Dei familiam doctrinis salutaribus inutilis. Cum enim sacerdotis officium sit iuxta prophetæ sententiam, interrogatum respondere de lege, ac Domini populo, quia Angelus dicitur eius, annunciare uoluntatē, quomodo cōmissos sibi docebit populos, qui totus ipse in tenebris ignorantiæ uersatur? Sed facile te credimus in lege Domini fieri posse doctum, si studium secularium literarū, in quibus ad plenum eruditus es, cum amoris desyderio ad sanctarum meditationē cōuerteris scripturarum. Nobilissimo enim flores ingenio, cuius acumine subleuatus quicquid uolueris diuinarū institutionū quàm facilime amando cōprehendes. Cumq́ spiritualis uicium cæcitatis, quod facile quidē potes auxiliante spiritus sancti gratia, euaseris, summopere cauendum tibi est, ne claudicātis opprobrio turpissimo denoteris. Claud9 est enim fractoq́ pede & manu sacerdos, qui uita & cōuersatione ad puritatē Euāgelicæ ueritatis nō ambulat, nec se bonorū sectatorē operū, coram quibus sibi cōmissis exhibere curat. Contra quē in Exodo legitur: Sacerdotes qui accedunt ad dominum sanctificētur, ne forte percutiam eos. Iterumq́ scriptura sacerdotibus pcipit dicens: Mundamini qui fertis uasa domini. Duplici enim doctrina debent esse ornati sacerdotes Domini, operis uidelicet rectitudinis, & uerbi sacræ prædicationis, ut bonum quod subditis suis eligendum prædicant, iniquis opera-

Sacerdotes debent doctrina & operibus populo præire.

Esaie. 52.

tionibus non corrũpant. Sanè doctrina ueritatis semper quidẽ utilis est populo Dei siue bene uiuat is qui docet siue male, in sacerdote tamen sine bonæ cõuersationis exemplo non sufficit, utpote qui bonum quod prædicando commissis sibi populis utiliter proposuit, male uiuendo infructuosum fecit. Propterea nemo, sicut Augustino placet, amplius in Dei nocet Ecclesia, q̃ is qui peruerse agens nomen & ordinem assecutus est sacerdotis. Delinquẽtem namq; hunc redarguere nullus præsumit subditorũ, & in exemplum culpa uehementius trahitur, quando uitiosus pro reuerentia ordinis honoratur. Cum ergo ruina populi sunt sacerdotes mali, magna nobis cautela prouidẽdum est, ne quis nostro scandalizatus exemplo in foueam decidat nostri occasione delinquendi. Non te multitudo similiũ excusabit peccantem, sed fuge potius exempla multorum, nõ
» pure ad institutionẽ sacerdotalem cõuersantium: quoniã stul-
» tissima cõsolatio est, cum pluribus uelle perire, & nõ magis sal-
» uari cum paucis. Multi enim sacerdotes, ut Chrysostomus ait, & pauci sacerdotes. Multi quidem in nomine, & pauci ualde in operatiõe. Videte ergo quomodo sedeatis super cathedrã, quia cathedra nõ facit sacerdotem, sed sacerdos cathedram. Non locus sanctificat hominem, sed homo locum. Qui bene sederit super cathedram honorem accipit ab illa, qui male sederit iniuriam facit cathedræ. In iudicio sedes, siquidem bene uixeris & bene docueris, omnium iudex eris. Si autem bene docueris & male uixeris, tui solius iudex te solum condemnabis. Nam bene uiuendo & bene docendo, & populum quomodo recte debeat uiuere instruis, & q̃ minister sis Domini fidelis ab ipso remunerandus ostendis. Si autem bene uiuis & populum tibi commissum non bene doces, peccasti, quia populum non instituendo perdis, quo pereunte culpa tua, quomodo sacerdos fi-

dos sine populo saluaberis? Cum uero male uiués bene doces, formā Deo præscribis, quomodo te debeat cōdemnare? Quo circa te hortor, Herbene frater charissime, cura q̃ diligenter, quatenus utroq; ualeas ornari decore, quo & bene doceas populum, & recte uiuendo nō condemnes. Tres in primis mortales sacerdotum aduersarios, quibus hodie pereunt multi, continuo certamine indicto reluctari q̃ uiriliter cura, quibus deuictis omnem malorum turbam impugnantem facile superabis. Sunt autem tria sacerdotū uicia, quibus rapti complures ad inferos prolabūtur, auaritia, superbia, atq; luxuria, τῶν ἱερέων κακά. Felix ille sacerdos, qui hoc tempore inuictū se ab his dæmonibus custodierit, & in uia sacerdotū publica nō ambulauerit. Beiselio nostro cōmuni scripsimus amico de his quæ circa nos aguntur, quorum ne sis ignarus, exēplar tibi literarum, quas ad eum dedimus his introclusum transmittimus. Rogamus autem ut nobis translationē nostram mysticæ theologiæ Dionysii cum græco exemplari, quam tibi ante bienniū, cum nobiscum esses in Spanheim cōmodauimus, remittas. Vale. Ex Colonia octauo die Iulii. 1505. *Tria uicia sacerdotum*

IOAN. TRITE. ABBAS SPAN.
Ioanni Capellerio mathematico S.

SExta die mēsis huius ueni ad Coloniā cū Serenissimo principe Ioachim Marchione Brādēburgēsiū, quod te latere diutius nō uolui, eo q; ueteris amicitiæ iura semp inuiolata custodieris. Rogamus ergo ut quāprimū ad nos uenias musis comitat9 & lyra, qm̃ & locus nobis est oportun9, & tēpus ad philosophādū nostrūq; institutū prosequēdū satis admodū copiosum. Nō operiaris sextilē Saturni melancholizantis, qui eo die quo nos Agrippinā intrauimus

non satis fauste præteriit, sinistri pedis nobis tumore inflicto. Quam diu simus hic mansuri, nobis incertum est: propterea moras deprime, & ueni quantotius, quia multus ad te nobis sermo se ingerit proferendus. Vale. Coloniæ ex hospitio nostro quod est in platea quam potoplateam uocant, quoniam uere potatoribus abūdat. Marchionis ad ualuas insignia cō syderans minime aberrabis. Octaua die mensis Iulii Anno Christianorum M.D.V.

IO. TRITE. AB. SPANHEMENsis Iacobo Kymolano Carmelitarum ordinis amico. S.



Vm ante paucos dies Coloniā nauigio uenissem, audiui te istic in tui ordinis esse conuentu, de quo subdubitantem me certiorem hodie reddidit Iacobus noster de Maseck medicinæ doctor, à nobis ad prandiū inuitatus. Mox epulis de mensa remotis calamum postulaui & chartam, tibiq; literas scripsi quas mitto, non ualens differre ulterius tui desyderium. Volumus itaq; & precamur obnixius, ut crastino mane ad nos uenias nobiscum pransurus, totumq; diem concessurus disputationibus nostris. Aderit nemo qui nos impediat: solus sum enim cum familiaribus meis, & unico Marchionis Brandenburgensis necessario mathematico, homine sane per quam humano. Nihil te moref quin uenias. Hospitium huius famuli mei relatione agnosces. Vale Ex ipsa domo mansionis nostræ in Colonia hodie nona diē mensis Iulii. Anno Christianorum 1505.

IOAN. TRITE. ABBAS SPAN. opt. Patri & ami. Gerlaco de Breitbach monasterii Tuitiensis Abbati Salutem.

Quæ


Væ mihi fortuna, me dicam hominum peruersa temeritas fabricauerit aduersa, te penitus latere non potest. In omnē quippe terram fama diuulgata est, Tritemium abbatem extra suum cōuersari cœnobium, quanquam non omnibus æque nota sit causa, sed multi uarios hinc minime ueros circunferunt in uulgo rumores. Cum ergo non procul constituti simus ab inuicem, tu quidem in Tuitio sanctissimo illo cœnobio tuo, ego uero Coloniæ i hospicio mihi à principe, cuius occasione adueni, disposito, quatenus te faciā de rebus nostris certiorem, ad me crastino uenias, pransurus nobiscum de mensa Serenissimi principis Ioachim Brandēburgensium Marchionis, cuius munificētia simus copiose prouisi, epulaturi s Ego quidē ad te uenire duplici occasione prohibeor: altera ratiōe memorati principis, cui deesse nō possum: altera propter sinistri cruris pedisq; inflationem, quæ mihi omnem discurrendi facultatem interdicit In descēsu meo per Renum nauigio, quinq; apud Reuerēdissimum archipsulem Coloniēsem Hermannū diebus in Bunna quieuimus, qui suis nos expensis releuauit de hospitio, & munere gratissimo donauit, tuiq; mentionem sæpius inter loquendum habuimus, sicuti audies cum ueneris, in optimā de te æst m itionem. Quo sim in hospitio, harum tibi nuncius literarum faciet manifestum. Vale pater optime. Ex Colonia 10. die mensis Iulii Anno Christianorum M. D. V.

IOAN. TRIT. ABBAS SPANhemensis Iacobo de Ma eck physico uiróq; sapienti & amico salutem.


Isisti nobis hesterno uesperi munus certe gratissimū, Kyrani uidelicet libros, antiquo atq; pulcherrimo charactere pergameno inscriptos, quos tota Ger-

mania penè quærētes, nuſquam integros reperire potuimus. Gratias tibi habemus ingentes, agemusq́ſi unquam nobis licuerit quam maximas, pro hac tua in nos humanitate. Amplius enim tali nos munere honoraſti, quàm ſi multam nobis obtuliſſes pecuniā, propterea ꝙ lectio tanti autoris ad intellectus noſtri perfectionem aliquantulum nobis conducere pōt, pecunia uero nihil. Pecunia facile conſumit, ſapientia uero intellectum noſtrum illuminans nullū patitur detrimentum.

Pecunia eſt omniū malorum cauſa.

Quid enim philoſopho Chriſti Ieſu religionē profeſſo, & ad paradiſi diuitias per inopiam tendenti pecuniæ huius mundi conducunt, quæ omnium & malorū & ſcelerum hominibus ſunt cauſa? Cum labore namq; pecunia, & animæ periculo nō paruo acquiritur, acquiſita cum timore ſeruatur, & ſæpe cum dolore mentis grauiſsimo amittitur. Adde ꝙ Satyricus non imprudenter de hominibus auaris cantauit dicens

Interea pleno dum turget ſacculus ore,
Creſcit amor nummi quantum ipſa pecunia creſcit
Et minus hanc optat qui non habet opem.

Et forſitan cōtemnimus eo facilius, quo minus habemus, haberemus etiam ſi non contemneremus. Quare aūt contemnimus? Quia non poſſumus eſſe diuiſi. Noſtra enim philoſophia non partem ſed totum hominem requirit. Auaritia uero & immenſus amor habendi, adeo ſapientiæ contrariant, ut quem ſemel poſsidere particulariter cœperint, liberum non ſinant amplius, ſed totum ſuæ ſubdant inquietiſsimæ tyrannidi. Mens in unoquoq; una, quæ duobus cōtrariis non pōt peruia eſſe amoribus, Dño & ſaluatore noſtro Ieſu Chriſto in ſacro teſtante Euangelio. οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν. ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει. ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ. Et in alio loco

Auaritia Satan quantum noceat hominibus.

Math. 6.

loco. Videte, inquit, & cauete ab omni auaritia, quia non in abundãtia cuiusq̃ uita ei⁹ est ex his q̃ posſidet. Et ĩ Euãgelio κατὰ Marcũ. Filioli, q̃ difficile est cõfidentes in pecuniis in regnũ dei introire. Facilius est camelũ p foramẽ acus trãsire, quã diuitẽ intrare in regnũ cœlorũ. Doctiſsimus etiã p̃ceptor noster Christophilus, cõtra auaritiã nos uolẽs esse munitos, dicit. Radix oim malorũ est cupiditas, quã quidã appetentes errauerũt à fide, & inseruerũt se doloribus multis. Tu aũt o homo dei hæc fuge: Nihil intulimus in hunc mundũ, haud dubium quia nec auferre aliquid hinc poſſumus. Habentes ergo alimenta, & quibus tegamur uestimenta, his contenti simus. Nã qui uolũt diuites fieri, incidunt in tentationẽ & in laqueũ diaboli, in multaq; desyderia inutila & nociua, q̃ mergũt homines in interitũ & perditionẽ. Qui em̃ pecuniæ seruit, & præsentiũ cõpedibus malorũ constringit̃, & futuris malis perpetuisq; parat̃. Difficile nãq; est diuitias habentẽ nõ apponere cor, nõ amplius cupere, nõ anxiari, non ex opinione inopiæ acquirẽdi cupidineq; semp torqueri, & interdũ humanæ societatis nõ uiolare cõstantiã. Phocylidis p̃cepta phis custodiẽda sunt q̃bus & menti trãquillitas, & iuri generis cõseruat̃ cõmunitas.

Marci 10. — 1. Timo. 6. — Phocylidis precepta de fugiẽda auaritia.

πλοῦτον ἔχων σὴν χεῖρα πενητεύουσι ὄρεξον
ὧν σοὶ ἔδωκεν θεὸς τούτων χρήζουσι παράσχου »
ἔστω κοινὸς ἅπας ὁ βίος καὶ ὁμόφονα πάντα »

Auaritiam quoq; omnium causam malorum & aurũ grauiter satis detestans, post pauca sententiam talem subiungit. »

ἡ φιλοχρημοσύνη μήτηρ κακότητος ἁπάσης.
χρυσὸς ἀεὶ δόλος ἐστὶ καὶ ἄργυρος ἀνθρώποισι »
χρυσὲ κακῶν ἀρχηγὲ, βιόφθορε πάντα χαλέπτων »
εἴθε σε μὴ θνητοῖσι γενέσθαι πῆμα ποθεινόν. »
σοῦ γὰρ ἕκητι μάχαι τε λεηλασίαι τε φόνοι τε »
ἐχθρὰ δὲ τέκνα γονεῦσι, ἀδελφειοί τε ὁμαίμοις »

Proinde monet post aliqua, diuitiis, si nobis adsint, nequaquam esse parcendum, quas neque auferre nobiscum licet, neque tenebris inferre Plutonis, pulchre sic dicens

„ πλούτου μὴ φείδου, μέμνησ' ὅτι θνητὸς ὑπάρχεις
„ οὐκ ἐνὲς ἅδην ὄλβον ἔχειν καὶ χρήματ' ἄγεσθαι.

Apud ueteres qui philosophiæ præcepta subierunt, in primis diuitiâs, ueluti quædam sapientiæ impedimenta, côtemnere oportebat, prouide satis intelligentes, mentem rebus occupatam terrenis, diuinis nequaquam posse uacare doctrinis. Et quid loquor de sæculi hominib9, qui ueræ philosophiæ tramitem, quo ad felicitatem peruenitur æternam non inuenerunt, cum nostræ institutionis sacræ principes apostoli domini & saluatoris nostri Iesu Christi, eorumque discipuli atque sequaces, ut liberius cælestibus intenderent, omnes mundi perituras diuitias amore supernorû contempserunt. Recte namque sanctorum quidam imitator, ad ueram nos uocâs sapientiam ita cecinit dicens.

Tranquillam & uacuam curis sapientia mentem
Imbuit, & placidi pectoris hospes erit

Et sanctus ipse sanctorum dicit per quendâ oraculi sui prophetam. Super quem requiescet spirit9 meus, nisi super humilem & quietum, ac trementem sermones meos? Quantos hodie cernimus inter Christianos nomen sibi usurpantes philosophiæ sacratiores, cupidos, auaros, luxuriosos, immundos, cunctisque animalibus deditos passionibus, qui se existimant esse quod non sunt, quia perseuerant quales esse non debuerunt, de quibus sanctus dicit Christophilus. τοῦτο γὰρ γίνωσκε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί. ἔσονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι φίλαυτοι, φιλάργυροι, ἀλαζόνες, ὑπερήφανοι, βλάσφημοι, γονεῦσιν ἀπειθεῖς, ἀχάριστοι, ἀνόσιοι, ἄστοργοι, ἄσπονδοι, διάβολοι,

Esaia. 66. 2. Timot. 3.

λοι, ἀκρατεῖς, ἀνήμεροι, ἀφιλάγαθοι, προδόται, προπετεῖς, τετυφωμένοι, φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι, ἔχοντες μόρφωσιν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνημένοι, καὶ τούτους ἀποτρέπου. καὶ τὰ λείπα. Quemadmodum hodie pars maior Christianorũ præscriptis passionibus ubiq; laxauerit habenas, nullus nostrum inter homines uel mediocriter conuersatus ignorat: & maxime uidemus auariciam, quæ idolorum est seruitus, totũ pene genus infecisse humanum, eosq́; si dicere fas est, qui ex pemmentia dignitatis diuitiarũ præ cæteris deberent esse cõtemptores. Vnde paucissimi hodie uel propter Dei amorem ad sacerdotium, uel propter sapientiæ desyderium ad studia se conferunt literarum: quin potius quod nimium est dolendum, in utroq; commodum temporale à pluribus quæritur, honores mundani & diuitiæ, plusquam Dei reuerentia cogitantur, ut ad literam prophetia uideatur impleri, qua dictum est: Et erit sicut populus sic sacerdos. Hinc sacerdotii contemptus oritur, & sermo domini tota die blasphematur. Cuius em̃ sacerdotis uita despicitur, quid mirum si doctrina eius ab imperito populo contemnatur? Huic sanctus Christophilus malam recte improperans uitam dixisse monstratur: qui alios doces te ipsum non doces? Dominus autem noster Iesus Christus formam nobis præscripsit doctrinæ, de quo sanctus Euangelista Lucas refert in principio Actorum Apostolicorum dicens: quæ cepit Iesus facere & docere, usq; in diem qua præcipiens apostolis per spiritum sanctum quos elegit, assumptus est. Vnde & sanctus Ambrosius dicit: ante uita quàm doctrina quærenda est. Vita bona sine doctrina gratiam habet: doctrina uero sine uita integritatem non habet. Docere enim & nõ facere, Chrysostomo teste, non solum fieri nihil, sed & damni plurimum confert. Grandis enim condemnatio est, com

Osea. 4.

Roma. 2.

Sacerdotes debent facere & docere

ponenti quidem sermonem suum, uitam uero suam & opera turpiter negligenti. In primis igitur doctrinæ uita conformetur sanctæ, ne cum dicatur illud in sacro scriptum Euangelio. Mat. 7. Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo, & sic poteris uidere festucam in oculo fratris tui hærentem. Sed nos, o Iacobe, dimissa multitudine nō recte philosophantium, studia nostra conferamus ad ueram philosophiam, quæ in cognitione & amore ueritatis summæ consistit, pro cuius assecutione sanctissima neq; auro indigemus neq; pecunia, sed mentis duntaxat purioris tranquillitate, cum desyderio diuini amoris, & obseruantia mandatorum Dei, in omni mansuetudine & patientia longanimitatis. Vale nosq; sæpius inuisere non negligas ne otio consumamur. Coloniæ ex nostro hospitio 12. die Iulii. Anno Christianorum 1505.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΤΡΙΤΗΜΙΟΣ ΑΒΒΑ τῷ ἰωάννῃ καππελείῳ φιλοτάτῳ χαίρειν.

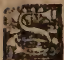
Θαυμάζω σὲ βραχεῖ χρόνῳ προκόψαι ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς λόγοις. ἀλλ' οἶδα μὲν ὅτι τοῖς τὸ μανθάνειν μόνον βουλεύεσθαι τὴν βούλησιν ἅπαν γίνεται. Θέλημα βέβαιον παντελῶς πανταχοῦ λέγουσιν ἀναγκαῖον. προσήκει μὲν γὰρ καὶ χρὴ, καὶ παντελῶς ἀναγκαῖον, τὸν βουλόμενον τι ποιεῖν ἐν τῷ μανθάνειν ἑαυτὸν ἅπαντα πάντως δοῦναι ταῖς τῶν λόγων σπουδαῖς ἐγγραμμάτων, καὶ τοὺς ἀπολείσειν ἑαυτοῦ τρόπους. τοῦτο δὲ δῆλον, καὶ δοκιμῆς δεῖται μηδεμιᾶς. Οἶδας μὲν γὰρ τὰ τῶν ἀνθρώπων θελήματα καθεκάστην ὥραν ἀλλοῖα καὶ μεταβολικά. ἀληθὴς ἐστὶν ἡ παροιμία ἐν τῷ βουκολικῷ παρὰ βιργιλίου γραφθεῖσα: μὴ πάντα δυνάμεθα πάντες. ἀλλὰ δύναμις ἡμῶν ἐστὶν εἷς θεὸς ὁ πατὴρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς κύριος ἰησοῦς χριστὸς δι' οὗ τὰ πάντα. Luc. 10. ὡς εἶπεν. ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν.

ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφεων, καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν δύ-
ναμιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσει. ταύτην τὴν δύνα-
μιν καὶ τὴν ἐξουσίαν λαβὼν ὁ χριστόφιλος Παῦλος ἔλεγεν. μιμηταί 1 Corin. 11
μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ χριστοῦ. ἐμοὶ γὰρ ὁ κόσμος ἐσταύρωται,
κἀγὼ τῷ κόσμῳ. διὰ τοῦτο μὲν πνεύματι περιπατῶμεν, καὶ ἐπιθυ-
μίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσωμεν. ὁ δὲ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς χριστὸς ἐν
τῷ ἁγίῳ εὐαγγελίῳ ἔλεγεν. ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ, Mat. 10
οὐκ ἔστι μου ἄξιος. καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἔστι μου
ἄξιος. καὶ ὃς οὐ λαμβάνει, τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου,
οὐκ ἔστι μου ἄξιος. καὶ ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ὑπάρχου-
σιν αὐτοῦ, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής. ὁ γοῦν θέλων γενέσθαι μα-
θητὴς καὶ ἄξιος αὐτοῦ εὑρεθῆναι, καὶ δύναμιν παρ' αὐτοῦ λαβεῖν κα-
τὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, χωρίζει ἑαυτὸν πάσης σαρκι-
κῆς σχέσεως, καὶ γυμνοῖ ἑαυτὸν πάσης ὑλικῆς προσπαθείας, καὶ οὕ-
τως πρόσεισι θαρρὰ τοῖς ἐχθροῖς ὑπὲρ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ ἀγωνίζεται.

Τὸν πόνον μὴ φοβοῦ, ὅτι ἄπερ πόνου καὶ καμάτου οὐδὲν ἔργον
εὔκολον καὶ ὀνομαστὸν κατορθοῦται. γραφθὲν γὰρ ἐν τῇ γρα-
φῇ ἁγίᾳ. διὰ τὸν τοῦ προσώπου σου ἱδρῶτα ἀπολαύ-
σεις τοῦ ἄρτου σου ἄνθρωπε. Ἀλλ' ἔχε μὲ ἄξιον
συγγνώμης, ὅτι μὲν φιλῶ σε σφόδρα. ἔρρωσο.
γέγραφα ἐν Κολωνίᾳ τοῦ μηνὸς πανε-
τιῶνος τῇ ιβ. ἡμέρα. ἔτει τῶν
χριστιανῶν χιλιοστῷ πεντα-
κοσιοστῷ πέμπτῳ. καὶ σὺ
μὲν ἔρρωσο πάλιν ἐ-
μοῦ μνήμων.



IOAN. TRITE. ABBAS SPANHE.
Rogerio Sycambro fratri chariss. S.


Atisfacturus tuo desyderio, quod prius quàm Neometim exirem te rogante promisi, amantissime Sycamber, quam habuerim in nauigando fortunam, & quid hic agatur publice scriptis tibi meis breuiter uolui aperire. Neometim 25. die mensis Iunii cum magistro Narcisso ex Parisio nuper ad me misso, & quibusdam aliis familiaribus nostris exiui, codemque uesperi Mogũciacum uecti curribus intrauimus. Postridie conscensa naui, prosperoque nauigantes uento Renũ sulcantes descendimus, & prima die mensis Iulii Bunnã applicuimus. Erat autem uigilia solemnis Visitationis beatissimæ Dei genitricis, semper uirginis Mariæ. Ibi aduentum serenissimi principis Ioachim Brandẽburgensiũ Marchionis biduo expectauimus: Interea copiosissime in omnibus prouisi munificentia Reuerẽdissimi Coloniensiũ Archipræsulis Hermãni. Tertia uero die mẽsis Iulii circa solis occasum uenit etiã ipse princeps quem expectabamus, cum sexaginta equitibus, quem archiepiscopus honorifice suscipiens triduo secum detinuit. Sexta die mane ipsius mensis Bunnam exeuntes, circa horam decimam ad Coloniam uenimus. Et nunc sumus hic nullam recessus nostri certitudinem habentes. Fama est non uulgaris, Regem nostrum expeditionem meditari, auxiliúmque non defuturũ in tuos Sycãbros. Continui habẽtur inter Principes coram Rege tractatus pro reformanda pace & concordia inter principem nostrum Philippum Comitẽ Palatinũ, & reliquos ab eo dissentientes. Macharius abbas desolati monasterii Lympurgensis, non sine incõmodo & iactura sumptuũ propter communia reipu. negocia, regiam de die in diẽ præstolatur audientiam, sed nemo est qui desolationi eius subueniat.

niat. Feci pro eo uerbū ad principem meum serenissimū Marchioné, per quem ut confidimus in breui obtinebit à regia maiestate quam præstolatur audientiam. Si scire uis ea quæ circa me aguntur accipe paucis. Sum hic in hospicio mihi deputato iuxta principé, de cuius ordinatione omnia nobis copiose ministrantur, quæ necessaria sunt. Ad mensam interdū, imo crebrius, uoco amicos nostros uiros eruditos atq; philosophos, quorum alloquio & disputatione nihil poterimus habere iucundius. Inter quos extant præcipui Theodericus Vlsenius medicus, mathematicus, & poëta dulcissimus. Iacobus de Maseck medicus & philosophus singularis eruditionis, cum quo mihi bellum & cōtinua decertatio est contra stulticiá inanésq; alchimistarum spes, qui magna promittunt cum semper nihil habeant ipsi. Iacobus Kymolanus ordinis Carmelitarum ex Gandauo Theologus, amœni & dulcis ingenii homo, qui generalis magistri suæ religionis de Anglia expectat aduentum, cum quo suauis mihi cōuersatio est. Georgius Sibuthus, poëta, nouiter manibus regiis hic laureatus, iuuenis quidé sed ingeniosus. Ioānes Capellerius uicecomes Regiæ uillæ, philosophus & mathematicus Parisiensis, eruditus & profundæ speculationis, de cuius ingenii uiuacitate admirātur multi doctissimi uiri. Tempore breui paucisq; diebus Græcæ noticiam linguæ magna didicit ex parte, legit pfecte, cōpetenter intelligit, elegantémq; scribit characterem. Sex mensium uix spatio Græcus discipulus, & multorum euasit præceptor: nam plures ad me græcas nō inelegantes scripsit epistolas. Cum his eruditissimis uiris iucunda nobis conuersatio est, & de uariis scripturarum locis inquisitio cōtinua. Vtinam te nobis comitem itineris habere licuisset, quo ingenio tuo amantissimos tui hospites nostros frui cōtingeret. Misimus hunc famulum nostrum pro quibus-

Theodericus Vlsenius. *Iacobus de Maseck.* *Iacobus Kymolanus.* *Georgius Sibuthus.* *Ioannes Capellerius.*

dum negociis ad Neometinu & Sebach, cum quo siquid uoles ad nos scribere, quàm certissime poteris. Mox enim ad nos reuersurus est Coloniam. Vale mi frater, & Deum ora pro nobis. E Colonia 12. die mēsis Iulii. Anno Christianorum. M.D.V.

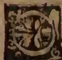
IOAN. TRITE. ABBAS SPAN.
dilectissimæ in Christo filiæ Richmodi, abbatissæ monasterii in Sebach, synceram in Domino charitatem.



QVam primum mihi loquendi facultas cum Archiepiscopo Coloniensiū data fuit, quod secunda mensis Iulii die in Bunna cōtigit, causam patrimonii tui, quam habes cum Guilielmo milite de Horst fratre tuo in medium proposui, consilium simul & auxilium postulaui. Qui postea quā bonam ualetudinem ex me tuam audiuit, cōgratulatus est, omnémque operā adhibiturū suā promisit, ut aliquid paternæ substantiæ quantū fuerit possibile cōsequaris. Verum cum nihil fieri possit, nisi frater tuus fuerit in præsentia cōstitutus, rem omnē in Coloniā distulimus, quo uenturum sperabamus. Et quia cōparuit minime, cōsiliū est principis, ut aliquē in Colonia per literas procuratorē constituas, qui causam oportune coram eo sollicitet, fratre aliquando, quod sæpe fieri cōsueuit, hic in Colonia personaliter cōstituto. Non est mihi dubium, quin archiepiscopus amore tui omnē facturus est in causa diligentiā quam pollicetur. Constituas itaque coram scriba iurato quē uolueris in Colonia procuratorem causæ quem iudicaueris idoneum, nobisque mittas cum præsentium latore procuratoriū. Hesterno die in monasterio tuo Machabeorum inuitatus à magistra prandium habui, & causam tuā magistro Heliæ proposui, qui & ipse cooperaturum se pro uiribus uoluntarie promisit. Is mihi unà cū magistro Gisberto uideretur nō inutilis

inutilis causæ patronus eligẽdus. Salutant te magistra cœnobii, & soror Margareta de Dauerckhusen, Priorissa quondam in Sebach, cæteræq; sorores tuæ mecum. Literas ad te scribendas differunt usque ad meum de Colonia recessum. De meo statu & ualetudine famulus iste meus certiorem te faciet. Vale Christi deuotissima uirgo, nostri memor in sanctis orationibus tuis. E Colonia 16. die Iulii. Anno. M. D. V.

IOAN. TRITE. ABBAS SPANhemensis Ioanni Gryposio Artopœo ciui Stauropolitano amico chariss. salutem.



Voniam uerum te nobis amicum semper exhibuisti Ioannes dulcissime, iuxta illud uiri sapientis: omni tempore diligit qui amicus est: & frater in angustiis comprobatur, in finem perseuerare contendis. Literis enim nos tuis non minus ornatis q̃ dulcissimis quasi deiectos animo, propter eam quam in nos æmuli suscitauere contumeliam, amicissime consolaris: te quoque nobis corpore & substantia nũquam pro uiribus defuturum promittis. Et quãuis animum nostrum penetrauerit nulla deiectio, utpote qui spes nostras in tutiora locauerimus, omnes fortunæ sæuientis impetus patienter ferre prospe mercedis futuræ instituti, tibi tamen gratias ingẽtes habemus, qui ueræ amicitiæ iura inuiolata custodis. Hæc est enim perfectæ amicitiæ integritas, quæ non ex cõmodo lucri rei tẽporalis capit exordiũ, sed in Christi amore fundata uirtutũ æqualitate cõstat. Multorũ est falsis ornatibus fucata & bestialis amicitia, qui felicitatis tempore pleni adulatione circunstrepunt, & in hora necessitatis nullus eorum comparat. Diuitiæ nanque, testante rege sapientissimo *Quæ uera amicitia, & quæ fucata.*

Prouer. 16. Salomone, addunt amicos plurimos: à paupere autem, & illi quos habuit, separabuntur. Fratres enim hominis pauperis oderunt eum, insuper & amici procul recesserũt ab eo. Sed qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem dei derelinquit. Non est uera amicitia quæ deserit amicum in necessitate constitutum. Vera autem iuxta diuum Hieronymum illa necessitudo est, & Christi glutino copulata, quam non utilitas rei familiaris, non præsentia tantum corporum, nõ subdola & palpans adulatio, sed Dei timor & diuinarum scripturarum studia conciliant. In amicis enim non res quæritur sed bona uoluntas, quia & substantia sæpe à non amicis præbetur: uoluntatem uero bonã sola charitas amicitiæ tribuit. Eadẽ namque uelle & eadẽ nolle inter pares & bonos firma amicitia est, quæ ubi manet nil facile creditur, nil facile recipitur, ut Chrysostomus ait, quod dissidium possit operari. Si uero semel inimicitiæ occupauerint animos, omnia quæ sunt, quæ dicũtur, quæ audiuntur, ita recipiuntur, ut ad maiores proficiant inimicitias. Rara est hodie inter mortales amicitia uera, propterea quod priuatum bonum utilitati præfertur communi, nec possunt esse in amicitia fideles, quos munus non gratia copulauit, qui mox ut amplius non acceperint δωροφάγοι homines, omnem deserunt charitatem. Dilectio enim quæ munere glutinatur, eodem suspenso dissoluitur. Vera est igitur amicitia illa quæ nihil quærit ex rebus amati, nisi solam beneuolentiam, scilicet ut gratis amet amantem. Aequalitas nempe animorũ amicitiam conciliat, non ambitio rerum, ut sit amicus in amico per beneuolentiam quasi alter idem seu anima una, sicut Aristo. dicebat, in duobus corporibus habitans. Cum ergo non possit esse uera inter mortales amicitia, nisi conglutinet eam inter amantes uera charitas, quæ proh pudor nostris nimium est

Vera amicitia quã rara.

rara

rara tẽporibus, magna in cõparandis amicis diligentia opus est, ne incõsulte amemus, quem postea contingit odisse. Quo circa uir quidam sapiens inter mortales ueræ preciũ amicitiæ magnifaciens dicebat: Amico fideli nulla est cõparatio, quĩ amicus fidelis protectio fortis: qui talem inuenit, thesaurũ certe preciosum inuenit. Et Menander hoc ipsum cõfirmans dicit.

Ἐν τοῖς δὲ δεινοῖς χρημάτων κρείττων φίλος ״
Φίλους ἔχων νόμιζε θησαυροὺς ἔχειν ״
In aduersis autem pecuniis est præstantior amicus. ״
Amicos habens existima te thesauros habere. ״

Quàm sint rari fideles amici quotidie omnes experimur, qui in prosperitate multos, neminem uero in alea fortunæ mutata reperimus, sicut & ipse Menander dixit.

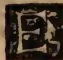
Εὔχου δ' ἔχειν τι κἂν ἔχῃς ἕξεις φίλους ״
Si fueris diues forsan bene habebis amicos. ״

Quòd etiam lascituus ille testatur poëta in Tristibus dicens:

Donec eris felix multos numerabis amicos ״
Tempora si fuerint nubila solus eris. ״

Sed tu uale nostri fidelis amicus: tempus omnia curat. Ex Colonia die mensis Iulii 16. Anno 1505.

IOAN. TRITE. AB. SPANHEMEN.
Ioanni Capellerio mathematico S.



EAm tibi partem steganographiæ nostræ minoris, cui titulum dedimus græcum γλωττοφορίαν, id est, linguæ fertilitatem, rescribi fecimus quamprid postulasti à nobis, op⁹ ut scis archanũ, hactenus nulli uisum, quod ea mittimus lege quo seruetur occultum. Amoré tuum & indeficiens erga literas Græcas studium, cæterásq; philosophiæ mũdanæ scientias non uitupero, sed laudaré potius magnisq;

præconiis efferrem, si hæc omnia rite ordinaueris ad amorem diuinum. Vniuersa enim mortalium studia, quæ non fuerint ad Dei charitatem ordinata, prorsus uana & omni Christiano contemnenda sunt. Curandum igitur nobis, ut mens nostra propriæ memor salutis nunquam studiis inhæreat mundanis, sed illis utatur potius ad ministerium & seruitutem non continue, sed cum fuerit necessarium duntaxat per uices philosophiæ & sapientiæ spiritualis, per quam in Dei cognitionem amando perducitur, & in amoris dulcedinem cognoscendo roboratur. Mortales sumus & urgentibus naturæ statutis, necessario morimur omnes, hoc solum ferentes nobiscum, quod discendo & studendo in cognitione & amore summi boni creatoris nostri profecimus. Cæterorum uero fructus omnes studiorum, sicut nebula cum labore habito euanescunt. Omnis ars humanitus adinuenta, quæ diuinæ non cohæret scientiæ, licet in hac uita nomen sibi usurpet scientiæ quantumlibet celebrioris, habitúmque assequatur demonstratiuum, tam diu potest manere in homine, quàm in corpore cum ratione uita. Cessat autem penitus cum moritur homo, & cum cæteris uitæ actionibus expirat. De hac uana scientia mundi sanctus Christophilus dicit in quadem epistola. Siquis existimat se scire aliquid, nondum cognouit quemadmodum oporteat eum scire. At si quis diligit Deum, hic cognitus est ab illo. Cuius sententiam diuus Bernardus pulchre dilucidans in meditationibus dixit. Vides quòd non probat multum scientes, si modum nesciant sciendi. Vides quomodo fructum & utilitatem scientiæ in modo sciendi constituit. Quid ergo dicit, nisi ut scias quo ordine, quo studio, quo

Omnes scientiæ ad fidem in Christũ referri debent.

1. Cor. 8.

quo fine unumquodque ſcire oporteat. Quo ordine: ut illud prius quod maturius mouet ad ſalutem. Quo ſtudio, ut illud ardentius quod mouet uehementius ad amorem. Quo fine, ut non ad inanem gloriam & oſtentationem, ſed ad tuam aliorúmque ſalutem. Quemadmodum uero non eſt una omnium ad ſcientiam properantium intentio, ita nec finis quidem unus. Alii namque multa ſcire cupiunt eo tantum fine ut ſciant, & fructum ſuæ curioſitatis uanum & in nihilo conſiſtentem recipiunt. Alii autem ſcire uolunt propter commodum temporale, ut uidelicet diuitias honoréſque aſſequantur & dignitates: qui quid aliud quàm turpem exercentes quæſtum ipſo ſcientiæ ſacro nomine penitus cenſendi ſunt indigni. Et quàm multi hodie ad ſcientiam ſe in hunc finem conferre reperiuntur. Et ſunt non nulli qui ſcire uolunt ut ipſi ab hominibus ſciantur, quorum fructus ſcientiæ uanitas eſt. Omnium præſcriptorum intentiones ad ſciendum reprehenſibiles ſunt, & finis culpæ ac iudicii rationi obnoxius. Sunt uero alii qui ſcire cupiunt ut proximos in Chriſti amore inſtituant & ædificent ardentius, & horum finis charitas eſt, & fructus, ſi uita doctrinæ concordet, æterna felicitas. Alii autem ſunt qui ſcire uolunt, ut ipſi in lege domini ædificentur, quorum finis prudentia, & merces uitæ debita bonæ ſempiternæ beatitudinis retributio. Vides nunc amice quis debeat noſtræ finis eſſe ſcientiæ, & quemadmodum nos ſcire opórteat. Cum ergo finis ſcientiæ ſpeculatiuæ ſit ueritas, & practicæ opus, tantũ ſcimus quantum de cognitione Dei omnipotentis apprehendimus, qui ſolus eſt ueritas: tantum uero cognoſcimus quantum diligimus. Scientia enim uera & ſalutaris Dei parit cognitionem,

cognitio amorem, amor frequentiam, frequentia familiaritatem, familiaritas fiduciam, fiducia omnium, quæ postulaueris à domino Iesu facilé impetrationé. Scientia quippe uirtutis cultum præcedit, quia nemo potest fideliter appetere quod ignorat. Cognitio ueri & amor recti certissimũ ad felicitaté parant introitum. Præcedit autem sicut diximus amorem cognitio, cum nemo possit amare ueraciter quod penitus ignorat. Propterea dixit ad Patrem in Euangelio dominus Iesus Christus. Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum Deum, & qué misisti Iesum Christum. Quid nam aliud est illa supercœlestis beatorum spirituũ amœnitatis fruitio, quàm diuinæ maiestatis cognitio & amor? Salutaris enim scientiæ cognitio annexum sibi habet amorem: nec potest mens intellectualis sempiternæ fruitionis habere consortiũ, si aut cognitio fuerit sine amore, aut amor sine cognitione. Dæmones quidé mali cognoscũt, sed quia non habent amoré, ad fruitioné quæ ex utroq; & nó ex altero nascitur solo minime pertingũt. Amoré unius summæ ueritatis philosophi gentiles quidã, & extra Christianismũ positi hodie forsitan multi habere uidentur, sed quia non cognoscunt Patrem uniuersitatis solum uerũ Deum, & qué misit ille dominum nostrum Iesum Christum, in suis cogitationibus euanuerunt, & ad fruitionem summæ bonitatis nequaquã perueniunt. Dicit autem ipse saluator noster Dominus Iesus Christus de illis qui ipsum uenisse in mundum nó cognoscũt per fidem in sancto Euangelio. Qui non credit, iam iudicatus est. Et S. Christophilus: Sine fide, inquit, impossibile est placere Deo. Vera enim cognitio ex fide est, & amor ex cognitione. Homo ergo qui nó habet fidem, non habet cognitionem. Qui autem non habet cognitionem, non habet amorem. Et qui non habet amorem, non potest habere fruitionem. Hoc

est enim

Vera cognitio Dei, est cognitio Christi.

Dæmonũ cognitio.

Philosophorũ cognitio.

Ioãnis. 3.

Hebræ. 11.

Fides quàm sit necessaria.

eſt enim quod ipſe Dominus Ieſus iam aſcenſurus in cœlum Mar. ultimo
ſuis diſcipulis reuelauit dicens. Euntes in mundū uniuerſum
prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & bap
tizatus fuerit ſaluus erit, qui uero non crediderit condemna-
bitur. Prima itaq; ad Deum uia eſt ſcientia ſiue cognitio per fi
dem, ſine qua nemo ſaluabit̃. Ad hanc ueram ſcientiam o ma
thematice omnes aliæ ſcientiæ & ſtudia tua referant̃, quod ni
ſi feceris, inani & ſtulto labore cōſumeris. Hæc eſt ſcientia ue
ra, quæ ſcientem compunctione & amore afficit nō extollit,
nec ſuperbientes quos impleuerit ſed gementes facit, iuxta il
lud uiri ſapientis. Qui addit ſcientiam, addit & dolorem, eo
ꝙ in multa ſcientia multa ſit indignatio. O nunc igit̃ amice,
prouideamus nobis in tempore oportuno, ut ſtudia noſtra fa
ciamus bona quando tempus habemus, quemadmodum ſan
ctus dicit apoſtolus. ἰδοὺ γὰρ νῦν ὁ δεκτὸς χρόνος, ἰδοὺ τῆς ἡμετέ 2. Chorin. 6.
ρας σωτηρίας ἡμέρα. αὕτη μὲν ἡμέρα ζωὴν ἄλλην ἐπιφέρει, καὶ ἀλ
λους τρόπους εἰσπράττει. νῦν μνηστευτέον, καὶ ἐν τῇ μνηστείᾳ θλίβειν
τὸ σῶμα καιρός, ἐὰν δὴ βουλοίμεθα τοὺς οὐρανοὺς ἀναβαίνειν, καὶ σὺν
θεῷ ζῆν τὴν αἰωνίην ζωήν. ἅλις μέχρι τοῦ νῦν ἡμαρτήκαμεν, ἢ τὸν τῆς
γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ ποιητὴν ἐβλάψαμεν. ἕως ποτὲ ἐσσομένωμεν ἐν
ταῖς ἡμετέραις ἁμαρτίαις. ἀνιστῶμεν τελευταῖον ἀνιστῶμεν δὲ
ἀνομίαις ὦ ἀγαπητὲ ἄδελφε ἰωάννου καταπλέεις, καὶ τοῦ θεοῦ ἱερεῦ
σιν ὁμολογοῦμεν τὰ πάντα ἁμαρτήματα ἡμῶν, καὶ ὁ θεὸς συγ-
γνώμων ἡμῖν συγγνώσεται. ἄλλως δ' εἰς ᾅδην καταβησόμεθα,
καὶ μηδεμία ποτὲ ἐκεῖ ἔσται λύτρωσις εἰς αἰῶνα. ἀναγίνωσκε τὸν
προφήτην ἠσαΐαν λαλοῦντα ἡμῖν. λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε, ἀφέ Esaiæ 1.
λεσθε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν
μου. παύσασθε ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν. μάθετε καλὸν ποιεῖν, ἐκζη-
τήσατε κρίσιν, ῥύσασθε ἀδικούμενον, κρίνατε ὀρφανὸν, καὶ δικαιώ-
σατε χήραν, καὶ δεῦτε, καὶ διαλεχθῶμεν λέγει κύριος. καὶ ἐὰν ὦσιν

αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικὸν, ὡς χιόνα λευκανῶ. ἐὰν δ' ὦσιν ὡς
Ioelis 2. κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ. καὶ ἐὰν θέλετε καὶ εἰσακούσηταί μου, τὰ
ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθαι. καὶ διὰ τοῦ Ἰωὴλ ὁ κύριος ἔλεγεν. ἐπιστρά-
φητε πρὸς με ἐξ ὅλης καρδίας ὑμῶν ἐν νηστείᾳ καὶ κλαυθμῷ, καὶ ἐν
κοπετῷ. διαῤῥήξατε τὰς καρδίας ὑμῶν, καὶ μὴ τὰ ἱμάτια ὑμῶν.
ἐλεήμων γὰρ καὶ οἰκτείρμων ἐστὶν ὁ κύριος, καὶ μετανοῶν ἐπὶ ταῖς
Ephe. 6. κακίαις. καὶ ὁ χριστόφιλος Παῦλος ἀπόστολος τοῖς ἐφεσίοις γράφων
λέγει. οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρ-
χὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ
αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρα-
νίοις. καὶ διὰ τοῦτο μὲν λέγει ὁ μακάριος τῶν ἀποστόλων ἀρχὸς ὁ πέ-
1. Pet. 5. τρος. ἀδελφοὶ νήψατε καὶ γρηγορήσατε, ὅτι ἀντίδικος ὑμῶν διάβο-
λος, ὡς λέων ὠρώμενος περιπατεῖ ζητῶν τίνα καταπίῃ, ᾧ ἀντί-
στητε ἐν πίστει. καὶ ὁ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς χριστὸς ἐν τῷ ἁγίῳ εὐαγγελίῳ
εἶπεν, γρηγορῆτε, καὶ προσεύχεσθε ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν. τοῦτο
Mat. 13. Gala. 2. μὲν γὰρ ποιῶν ὁ χριστόφιλος Παῦλος ἅγιος ἀπόστολος. ζῶ δὲ φησὶ
ἐγὼ οὐκέτι, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ ὁ χριστὸς. ὃ νῦν ζῶ ἐν σαρκὶ, τῇ πίστει ζῶ
τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τοῦ ἀγαπήσαντός με, καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ
ἐμοῦ ἰησοῦς χριστὸς εὐλόγητος εἰς αἰῶνα. Magna uero nobis o a-
mice puritate & sanctitate opus est, si ueræ sapientiæ fructus cũ
beatissimis Christi apostolis in æterna cupimus fœlicitate ob
tinere. Dicit enim rursus in quadam epistola S. Christophil9.
Hebra. 12. Pacem sequamini cum omnibus & sanctimoniam, sine qua
nemo uidebit Deum. In Leuitico etiam dixit ad Mosen Dñs.
Leui. 19. Loquere ad omnem cœtũ filiorum Israel, & dices ad eos. San
cti estote, quia ego sanctus sum dominus Deus uester. Quid
Sanctitas quid. autem sanctitas esse putanda sit, Dionysius Ariopagites in 12.
de diuinis nominibus capite nõ tacuit, sanctitas inquiens est,
ut secundum nos loquamur, omni scelere libera perfectaq;, &
penitus incoinquinata mũdicia, Deus noster sanctus est, nos
autem

autem peccatores & immundi. Cum ergo inter dissimilia nõ fiat unio, quomodo inter Deum & nos concordia fiet? Audiamus diuinum doctorem sanctum Augustinum. Nullus, inquit, sanctus & iustus caret peccato, nec tamen ex hoc desinit esse iustus uel sanctus, cum affectu teneat sanctitatẽ. Dicit enĩ scriptura. Septies in die cadit iustus & resurget, impii autem corruent in malum. Si cadit, inquit Hieronymus, quomodo iustus? si iustus quomodo cadit? Sed iusti uocabulum non amittit, qui per pœnitentiam semper resurgit. Et non solum septies, sed etiam septuagies septies delinquenti, si conuertat ad pœnitentiam, peccata donantur. Et quamuis nemo fiat sanctus uiribus suis, cum non sit uolentis neq; currentis sed miserentis Dei: uoluntas tamen nostra bona ad nostri sanctificationẽ necessario requiritur, ut Dei gratia in nobis sanctitatẽ operetur. Quoniam quidẽ sicuti neq; sine muliere uir, neq; sine uiro mulier ex se hominẽ procreat, ita nec uolũtas hominis bona sine gratia Dei, nec sine uoluntate ipsius hominis bona diuina miseratio quẽquam sanctificat. Liberum arbitriũ donauit homini Deus, quo habeat uoluntatem in sua potestate, nõ ut bonum à se possit quod uult, sed ut uelit quod posse donauerit ipse. Vnde & sacer Christophilus dixit. Velle mihi adiacet, perficere autem non inuenio. Cur hoc ô diuinorum sancte speculator, cum nihil adeo bonæ sufficiat uolũtati sicut ipsa sibi? Sed non est inquit uolentis neq; currentis, sed miserentis Dei. Hanc Pauli sententiam multi carnaliter sapientes nõ sane intelligũt, propter hoc uel maxime, quod subiũxit. Ergo cui uult miseretur, & quem uult indurat. Carnalibus nimium circuncincti ad faciem cordis uelaminibus turbantur, & plerunq; de miseratione Dei clementissimi desperare uidentur, quasi diuina uoluntas nostræ sit causa damnationis, & nõ po-

Sancti & iusti non sunt sine peccato

Rom. 9

Liberũ arbitriũ quatenus homini datum sit.

Romanos. 7

Deus nõ est causa nostræ dãnationis.

tius ipsa uoluntas nostra propria, quam illi conformare contempsimus. Quem enim indurat Deus, propriæ uoluntatis auersæ demerito indurat: & quem saluat utiq; propriæ uoluntatis conuersæ bonitate saluat. Tuæ uolũtatis est currere, Dei bonitatis est saluare. Non saluabit te gratia, si tua uoluntas fuerit ociosa. Imposibile nãq; est bonam non saluari uoluntaté. Sed & ipsa donum Dei est, quoniã nec uelle bonum nec perficere sine gratia Dei possumus. Deus autem benedictus qui uult omnes homines saluos fieri: misereri nobis, & dare gratiã semp quidem paratus est, mens uero nostra carnis nimiũ delectata cõmertio, quoties in peccatũ auertens se à summo bono prolabitur, toties nubem reatus interponit, qua gratia miserentis Dei alioquin semper prompta, in ea minime operetur. Enimuero quemadmodum ad solem conuersus lunæ globus illius splendore luminosus ac lucidus efficitur, & quanto plus appropinquauerit directæ oppositioni, tanto magis illustratur. Quòd si terræ corpus interuenerit, eclipsim mox luna patitur, & inuolutionibus obfuscatur. Sic mens nostra ad deum per uoluntatem bonam & interni desyderium amoris conuersa pulcherrimis atq; dulcisimis gratiarum illustrationibus perfunditur, & in sancto speculationis acumine mirifice roborat. Mox uero ut peccati nubes intercesserit, se lumen illud indeficiens abscondit. Præoccupatum namq; secularibus siue carnalibus desyderiis animum, Dei gratia nequaquã illuminat. Neq; misceri poterunt uana ueris, æterna caducis, spiritualia carnalibus, ima summis, impuraq; sanctisimis, cœlestia terrenis, ut pariter mẽs sapiat quæ sursum, & quæ super terrã. Vale Capellerie, scientiisq; insuda salutaribus, quarũ fructus in cœlo promittit, & finis nulli unquam fini obnoxius habet. Iterumq; uale. Ex Colonia 18. die mensis Iulii. Anno 1505.

Ioan.

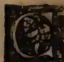
IOANNES TRITEMIVS IOANNI Steinemoel presbytero Mechiliniensi S.



Blata mihi ad te scribendi oportunitas est per hūc uirum tibi & notum & ut asserit singularitate cuiusdam necessitudinis iunctum, qui istinc ad Mechiliniam erat transiturus. Scribimus itaq; ut scias, quid nobis de tuo ad nos reditu ordinandum uideatur, ne curras in uanum. In primis ergo notum tibi facimus, q̄ ratione belli anno circa nos priore sæuientis res nostræ collapsæ sunt, & cæcutiente fortuna grauis in nos æmulorum exorta inuidia, cui locum dare ad tempus causa persuasit, ut uel ipsi melius deliberent inimici, uel nos amicorum consilio rebus nostris alibi prouideamus. Sumus itaq; ituri in Marchiam Brandenburgensem cum eius serenissimo principe hic iam in conuocatione regia præsente, qui id multis à nobis uicibus pridem literis & nunciis, nunc autem uerbis coràm desyderauit. Ibimus autem de nostro penitus reditu incerti, propterea quòd graui nostrorum accepta contumelia nihil minus quàm reuerti ad Spanheim cogitemus, nisi aliter diuina ordinauerit uoluntas, cui semper subiecta & consentiens nostra debet esse infirmitas. Tuum ergo ad Spanheim reditum differas oportet, quousq; audieris nos illò tandē reuersos, nisi forsitan uiam sexaginta miliarium frustra uelis peragere. Vincentii tui rebus propter inquietudinem temporū intendere nequiuimus, nec enim cordi nobis amplius possunt, cum tu uane iactabundus nimiū, ea quæ suscepisti à nobis philosophiæ secretioris archana, pro turpi lucro, ut facti sumus certi, uenalia circumferas, magnum te esse quempiā arbitrans, pro eo q̄ Tritemii te possis gloriari fuisse discipulum. Non est hæc ueræ sapientiæ uia mi Ioannes, nec tuā decet ætatē spem in uanitate loca

re, & pro uilis æstimationis precio margaritas proiicere porcis. Magna quædam de nobis prædicas, ut magnus ipse in æstimatione populi habearis, & dum ueræ laudis normam prætergrederis, graué nobis iniuriá facis, uetustissimi oblitus pro
„ uerbii: Lauda parce, uitupera partius. Displicét nobis tuæ laudes uehementissime, quia uituperia sunt potius nostri quá laudationes. Non enim omnium est hominum archana intelligere naturæ, & in rebus notis præter cómuné aliquid latens usum eruere. Cú tu uero aliqua de nobis polliceris quæ nó intelligant cæteri, quid restare credis ó senex aliud, nisi ꝙ dicturi sunt nos aut superstitióibus deditos, aut uanitatibus immersos. Nó ea códitione te à nobis introductú scimus: sed quia tu interpositá transgressus es legé æquitatis, quid in maioribus faceres nobis fuerit rationabiliter præuidendú. Cessa igiť ab his uanitatib⁹ te hortamur, & cogita ministrú te esse Iesu Christi ac senio maturú, qué non deceat uanitatibus gloriá aucupari mortalem. Vale nostri memor ad Deum. Ex Colonia 20. die mensis Iulii. Anno Christianorum M. D. V.

IOAN. TRITE. ABBAS SPAN.
Ioanni Brachtio monasterii S. Mathiæ S.


Redo te minime latere, amicorú decus, eá tribulationé, quá in me suscitauit hostis ille malignus, qui inuidiæ telo armatus primos de paradiso innocentiæ hoíes eiecit. Me quoq; de monasterio meo non quidé inuitú, sed recordatione iniuriarú uolenté expulit, & menti meæ nauseá atq; horrorem quendá prioris loci, qué tenerrime amaueram, induxit. Viuo iá hic quadá necessitate curialis, iturus propedié cú serenissimo principe Ioachim Brandéburgensiú Marchione Romani Electore Imperii ad fines Saxonú, & tarde forsitan rediturus; quo interea mota in me aut cesset perse-

cutio,

cutio, aut si mei absentia sumpserit uires, matura nobis ꝓuidentia p̄stet remediū. Dn̄i em̄ est terra & plenitudo ei⁹, cuius immēsa potestas, & penitus inexhaustæ pietatis miseratio, à quo nobis ubiq; auxiliū in tpe oportuno affuturū cōfidimus, & de ei⁹ ꝓtectione nullatenus dubitamus. Te aūt frater in Christo amate rogamus, ut Deū orare pro nobis in hac maris inquieti cōmotione incessanter digneris, quatenus bonū qđ nostra cōscię merita nequeunt, tuis p̄cibus per Dei misericordiā nobis cōcedať. Scio em̄ ꝙ oratio humiliātis se nubes penetrat, & uacua nō reuerteť, saluatore nostro in sacro ꝓmittēte Euāgelio. Petite, inquit, & dabiť uobis, q̄rite & inuenietis, pulsate & aperieť uobis. Oīs em̄ qui petit accipit, qui q̄rit inuenit, & pulsanti aperieť. Nā sicut ap̄lus Christi Iacobus dicit: multū ualet oratio iusti assidua. Nec tua ꝓ nobis oratiōe fusa carebis, dicente Papa Gregorio. Quisquis ꝓ aliis intercedere nitiť, sibi potius ex charitate suffragať, & ꝓ semetipso citius exaudiri mereť, quāto deuotius pro aliis intercedit. Pro se namq; orare, Chrysostomo teste necessitatis est, pro aliis aūt fraternæ charitatis. Dulcior aūt ante Deū est oratio, nō quā necessitas transmittit, sed quā charitas fraternitatis cōmendat. Et sanctus p̄sul Ambrosius. Si pro te rogas tm̄, pro te solus orabis, si aūt roges pro oībus, pro te quoq; rogabūt oēs. Oratio uero tunc pfecta est & facile impetrat optatū, ubi causa clamat, & lingua, & cor, & act⁹, & sermo, & uita, & cogitatio tota, sicut & Menāder paucis exprimit dicens. εὐχῆς δικαίας οὐκ ἀνήκοος θεός. Id est. Iustæ orationis exauditor est deus. Magna aūt ille uoce clamat ad Dn̄m, qui etsi lingua taceat, bonis tn̄ operibus perseueranter clamat. Talē te cū sciamus oratorē puritate mentis insignē, & uita sanctū, te iteꝝ atq; iterum rogamus ora pro nobis & Vale. Ex Colonia 22. die mensis Iulii. Anno Christianorum M. D. V.

Math. 7. Luce. 11.

Orād nū esse pro inuicem.

IOAN. TRITE. AB. SPANHEMEN,
Iacobo Kymolano Theologo salutem.



Rnoldus Bostius Concarmelita quondam tuus in Conuentu tuo Gandensi, uir meo iudicio doctus & sanctus, cum te nimiū astronomiæ sæculariumq; literarum studiis deditum cerneret dehortari consueuit, & ut magis te ad scientiam conferres diuinarum scripturarū, pia sedulitate admonere. Vnde & me literis suis dulcissimis, quarū beneficio ut nosti semp fuit largissimus aliquoties rogauit, quatenus te per epistolam à nimia & curiositate & uanitate sæcularium studiorū corrigerē, & ad ueram sapientiam, quæ in sacris literis cōtinetur, omni studio prouocarē. Verebatur enim uir optimus, ne mens tenera lenociniis musarum semel dulciter infecta, in delectationē mundanæ sapiētiæ, quæ stultitia est coram Deo, paulatim rueret, unde in nauseam postea, sicut multis cōtigit, diuinarum scripturarum perueniret. Ego autē qui iusta postulanti miro eius deuinctus amore non poteram negare consensum, feci pro uiribus quod hortabatur. Scripsi ad te; non me pœnitet, prolixam satis epistolā, in qua ut nosti & sæcularis literaturæ scientiā deficiēte spirituali sapientia uanā, & sacræ intelligentiā scripturæ sine nocitia philosophiæ sæcularis, multimoda ratione ostendi nobis esse difficilem. Tandē in fine cōclusisse me memini, non plus sciētiæ mundanæ uiro claustrali necessarium, neq; amplius desyderandum, quàm diuinarū scripturarum intelligentia requirit. Nam sicut beatus Ambrosius ait: philosophia quæ est circa elemēta mūdi, qualis est astronomia, magis est falsa quàm uera sapientia. Scrutatur enim plagas mūdi, & spacia rimatur, quæ sibi prodesse nihil possunt. Vnde etiam sanctus abbas Clareuallis Bernardus his pene similia dicit in canticis. Philosophorū uētosa loqua-

citas

citas non bonus est imber, qui sterilitatem magis intulit terris q̃ fertilitaté. Vinũ quoq; sapiétiæ sæcularis inebriat quidē sed male, quoniá non ædificat menté sed inflat, & uias cœlestis sapientiæ præcludit. Pudet me horum téporum, in quibus pudicissima uirgo philosophia nostra cœlestis, quam græco uocabulo theologiá uocamus, usq; adeo quarũdá meretricularũ societate uioléta corrumpitur, ut pene nusquá exeat pura, sed philosophorũ inutilibus, ne dicam uanis deturpata plumis potius quàm ornata uideatur. Quasi nobis ad studium cœlestis doctrinæ minus sufficiat Euangeliũ Christi, desintq; ad fidei nostræ cõfirmationem diuinarum testimonia scripturarũ, ut in omni pene sermone ad Christianos de fide, gentilium sit necesse opiniones introducere sapientum. Quantum ad fidei Christianæ institutionem pertinet, Euágelium Christi saluatoris abunde sufficit: quia sicut diuus Bartholomæus apostolus ab Ariopagita Dionysio in theologia mystica itroductus ait, & latum & magnũ est, rursusq; concisum. Magnũ est Euangelium Christi, quia omnem cõtinet disciplinã sapientiæ cœlestis; latum est, quoniam quicquid ad confirmationem sacrosanctæ fidei Christianorum uidetur necessarium abundantissime docet: rursusq; concisum, quia nihil cõtinet inutile, nihil in eo reperitur superfluum. Hanc Euangelii Christi sufficientiam legis & prophetarũ uaticinio promissam, doctrina quoque & prædicatione apostolica luculentissime explicatam, uetustiores sanctæ recordationis integerrimi doctores optime intellexerunt, qui in declamandis ad populum sermonibus, sacrosanctam Christi doctrinam, promissa quoq; prophetarũ, & apostolorum sanctiones in mediũ produxerunt. Nostri auté cõcionatores maiore in numero, purissimos Dei sermões Aristotelicis Iulianisq; intermiscét opinionibus, crebrius philoso-

In Ecclesia uerbum Dei & nõ philosophia doceri debet.

Aristotelici cõciõatores.

phos gẽtilium q̃ Christi Apostolos allegantes. Proh pudor, tam celebris facta est uerbi Dei præconibus peripateticorũ autoritas, ut in cathedra Christi crebrius Aristoteles citetur in mediũ quàm Paulus aut Petrus sacratissimi principes apostolorũ. Quid taliũ sermones simplici & indocto Dei populo proficiunt, in quibus ad ostentationẽ totum, ad cõpunctionẽ uero nihil inducitur? Ad scholas Gymnosophistarũ istæ meretriculæ gentiliúmque traditiones remittendæ sunt, ut in schola Christi nihil aliud q̃ doctrina Christi pura & immaculata prædicetur. Furfures enim purissimæ farinæ cõmiscuit, quisquis hunc prædicandi modum primus adinuenit. Reuolue precor omnium sanctorum patrũ sermones ueterum, simul & celebratissimas eorundem homilias, & uide si gentiliũ philosophorum furfures inuenias farinæ cõmistas Christianæ puritatis. Disquire obsecro quàm diligẽtissime Origenis, Hippoliti, Cypriani, Hilarii, Gregorii Nazãzeni, Ambrosii, Basilii, Chrysostomi, Hieronymi, Maximi, Seueriani, Augustini, Fulgentii, Gregorii papæ, Isidori, Bedæ, Rabani, Albini, Haymonis, Petri Damiani, Anselmi, Bernardi, aliorumq́ ueterũ sanctissimorum patrũ homilias atq; sermones, & nõ inuenies aliud in eis quàm Christi doctrinã ueram, solidã, purã, & ab omni fermẽto gẽtilium traditionũ alienã. Non ibi allegat peripateticus ille Aristoteles, nõ Porphyrius apostata, nõ Plato, non Auerrois, nõ Cicero, non deniq; ex reliqua cohorte gentiliũ quisquã, sed ipsa dũtaxat Dei Patris sapiẽtia Christus Iesus, ipsiusq́ summæ ueritatis Apostoli, sancti patriarchæ atq; prophetæ. Indignũ plane, meo iudicio gen⁹ docẽdi, ut ĩ schola Christi, quasi pro dictorũ spiritus sancti cõfirmatiõe, illorũ audiãtur nomina recitari, quorũ spiritus absq; ambiguitate à Christo penitus sunt a-
1. Corint. 1. lieni. Non enim cognouerũt Dei sapiẽtiã ipsius mũdi sapiẽtes,
& pro

& propterea in suis uanitatibus turpiter euanuerũt. Sunt inter Christianos alioquin scioli, qui nimia temeritate p̄sumptuosi, ausint cõfirmare Socratẽ philosophũ, tã in uita q̃ i morte atq; doctrina, Saluatori nostro præstitisse figurã, cõparationẽ illius ad Christũ faciẽtes nimis absurdã, proteruã, & Christianis auribus nullatenus tolerãdã, quasi à cultura idolorũ fuerit alienus, qui iã moritur⁹, ut Plato in Phædone meminit, ultimũ uerborũ suorũ tale dixit. O Crito, Aesculapio gallũ debem⁹, quẽ red dite, neq; negligatis. Sed esto q̃ nullus mortaliũ nouerit consiliũ Domini, neq; per hoc tãtorũ uirorũ certa posit à nobis ĩ mediũ afferri dãnatio, maxime qui Christi saluatoris nostri natiuitatẽ in carne præcesserũt, quæ sermonũ Dei concionatorẽ impellit necessitas, ut in Ecclesia sancta, quæ Christianorũ est schola, uerba gẽtiliũ & Christũ ignorãtiũ philosophorũ, cũ doctrina itermisceat summæ ueritatis, cũ sacra nobis scriptura ad Christianæ ĩstitutionẽ uitæ abũde sufficiat, nec opus sit aliũde quicquã mutuare. Stultus autẽ est omnis p̄dicator, si doctrinã Christi gẽtiliũ dictis philosophorũ existimat decorãdã, de qua sanctus p̄pheta cecinit dicẽs. Lex Domini ĩmaculata cõuertẽs aĩas testimoniũ Domini fiidele sapiẽs p̄stãs paruulis. Et iterũ. Eloquia Domini, eloq a casta, argẽtũ igne examinatũ, p̄batũ terra, purgatũ septuplũ. Ipse quoq; dñs nr̃ Iesus Christ⁹ in Euãgelio κατὰ Ioãnẽ dicit: Verba q̃ ego locut⁹ sum uobis, sp̃us & uita sunt. Quæ ergo cõuẽtio mortis ad uitã, aut quæ cõparatio lucis ad tenebras? Si uerba Christi sp̃us sunt & uita, p̄fecto nõ sunt eis uerba nõ in Dño mortuorũ cõmiscẽda. Sed audi q̃d Firmianus dicat Lactãti⁹. Diuina, ĩquit, eruditio dialecticã, in qua omnis loquẽdi rõ cõtinet̃, nõ desyderat, q̃a nõ in lingua sed in corde sapiẽtia est: nec ĩterest quali utare sermõe ubi res quærũt̃ nõ uerba. Et nos nõ de grãmatico aut oratore, quorũ sciẽtia est

Socrates impie confertur cum Christo.

Psal. 18.

Psal. 11.

Ioannis 6.

quomodo loqui deceat, sed de sapiēte differimus cuius doctrina est quomodo uiuere oporteat. Quòd si neq; physica illa ratio necessaria est, adhæc neq; logica, quia beatū facere nō possunt, restat ut in sola ethica totius philosophiæ uis contineat, ad quam se abiectis omnibus Socrates cōtulisse dicitur, in qua etiā parte quoniā philosophi errauerūt, q summū bonū cuius cupiēdi gratia generati sunt, nō cōprehēderūt. Apparet ergo falsam esse & inanem omnē philosophiā gentilium, & ob id sacris Christi doctrinis nullatenus cōmiscendam, quia nec instituit ad iusticiæ munera, nec officiū hoīs rationesq; cōfirmat.

Lex & Euāgeliū populo proponi debent.

Concionatoris autem in Dei Ecclesia constituti officium est, legem & doctrinam Domini nostri saluatoris Iesu Christi populo fideliter proponere, compunctionem & deuotionē mentibus auditorum inculcare, eosq; ad iusticiæ obseruantiam, & internum Dei amorem totis uiribus inflammare. Hoc autem fieri aliter quàm doctrina Christi non potest, quia sanctus dei spiritus gratiæ suæ dona nō influit, ubi non Christi uerba, sed gentilium stulticiam offendit. Non legimus quempiam nostrorum ex sermone gentilium philosophorū testimoniis cōfirmato, gratiam recepisse spiritus sancti, aut internæ cōpunctionis unquam sensisse suspitia. Sua enim Dei spiritus fœcundare semina consueuit non aliena: suos Dei Filius uirtutis infusione confirmat sermones, non philosophorum gentilium uaniloquia.

Sācti patres predicauerunt etiā legem & Euāgelium.

O priscorum sæcula patrum aurea, quando spiritus sanctus per eos sua uerba loquebatur ad populum, non illi propria uel aliena, quia tunc reuera mentibus auditorum gratiam suā contulit, quando sua in eis semina proiecta non gentilium agnouit. Sancti etenim prædicatores, diuini spiritus inspiratione ardentes, uerba ad populum Dei cū humili synceritate loquebantur ignita, quorum illi ardore succensi ad omnem

nem mandatorum Christi obseruantiam uoluntarii reddebantur atq; fortissimi. Verba tūc quidem prædicatorū gratia spiritus ignita, mentes & corda populorū parauere flammantia, egitq; tū miseratio Dei multa inter Christianos miranda, præstans utrisq;, prædicantibus uidelicet simul & audientibus uirtutum oīm incrementa. Ad pœnitentiam subito peccatores conuertebantur, incredibilis gratia compunctionis mentes auditorum imbuit: amor quoq; Dei feruens candensq; dulciter corda omniū incendit, & terrenorū inducens contemptum ad quarumcunq; tolerantiam tribulationum pro Christi amore fortiter armauit. Erat enim sermo doctorū tunc omnium Christianus, simplex, purus & integer, non gentilium opinione fœdatus, non confusa quotarum allegatione cicatricosus, neq; fabulis, & risum mouentibus uerbis interruptus, aut curiosis inutilibusq; cauillationibus turgidus, seu ad uanā æstimationem prædicantium excogitatus. Horum te patrum imitatorem esse decet ô Kymolane, qui ueræ amatores sapientiæ, non suam sed Christi gloriam, & auditorum utilitatem in omnibus quæsiuerunt. Caue imitator fias eorū qui non Christum prædicant modo Christiano, qui uel gloriā quærunt ab hominibus, uel commodum rei temporalis. Ad ueram te philosophiam, quæ Christum dei uirtutem & sapientiam profitetur, prædicat, amat, laudat, imitaturq;, præcinxisti, in eius oportet fideliter dilectione permaneas, ut fructum sempiternæ fœlicitatis accipere merearis. Venire autem ad ueram sapientiam nequeunt, qui falsam imitantur. Et quæ nam est sapientia falsa, nisi quæ huius mundi amatoribus esse magna uidetš Hæc est sapientia mundi, diuino teste Gregorio, cor machinationibus tegere, sensum uerbis uelare, quæ falsa sunt uera ostendere, quæ uera sunt falsa demonstrare. Hanc qui sciunt, cæte-

ros superbiendo despiciunt, hanc qui nesciunt subiecti & timi di ipsam in aliis mirant. Hæc sibi obsequentibus præcipit bonorum temporalium culmina quærere, adepta temporalis gloriæ uanitate gaudere, malum pro iniuriis reddere, huiusq; uitæ commoda uehementius amare. Nostra uero sapientia est, ò Kymolane, nil per ostentationem fingere, sensum uer bis aperire, uera ut sunt diligere, falsa deuitare, bona gratis ex hibere, mala libentius tolerare quàm facere, nullam iniuriæ ultionem quærere, pro ueritate cõtumeliam lucrum æstimare. Timor autem Domini, sicut ait scriptura, initium sapientiæ est. Beatus homo qui sapientiam inuenerit ueram, & cui prouidentia affluxerit Christiana. Melior est acquisitio eius negociatione auri & argenti. Primi & purissimi fructus eius, quia preciosior est cunctis opibus, & omnia quæ desyderantur ei nequeunt comparari. Vera etenim sapientia est, cuius mens illustrata fulgoribus, & uerum quod amet intelligit, & bonum amat quod cognoscit. Exemplum sapientiæ à sole capiamus, ut inter cognitionem & amorem possimus discernere. Sol non omnes calefacit quibus lucet, & sapientia multos quidem docet quid sit faciendum, non tamen continuo accendit omnes, ut bonum uelint opere adimplere quod nouerunt. Nam sicuti aliud est multas scire diuitias, aliud possidere, neq; noticia diuitem facit sed possessio diuitiarum, ita mul ta scire ac sapienter intelligere non uere sapientem facit, si operum exhibitio non sequatur. Omnis enim sapientia nostra in hoc uno consistit, ut cognoscamus Deum, ipsumq; rite colentes super omnia, quia summum est bonum, totis uiribus diligamus. Hæc est philosophia Christianorum, hæc sapientia certa fidelium, ad quam omnes aliæ scientiæ principaliter sunt referendæ. Hæc est consumata sapientia, quam omnes

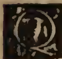
gentiliũ

gentilium philosophi in tota sua uita quæsiuerunt, nec unq̃ inuenire, comprehendere, aut tenere potuerunt, quia religionem aut prauam retinuerunt, aut omnem penitus sustulerunt. Quisquis autem huius perfectæ sapientiæ familiaritatem obtinere meruerit, uere sapiens est, eique deinceps quicquid ingenii & laboris poterit libenter impendit: contemptisque omnibus publicis & priuatis actionibus, ad huius se contemplationis studium conuertit. Arbitratur enim nec fallitur certe, multo esse præclarius diuinarum humanarumque rerum inuestigare ac scire rationem, quàm perituris struendis opibus, aut uanis accumulandis honoribus inhærere. Quibus rebus, quoniam fragiles terrenæq́ sunt, & ad solius corporis pertinent cultum, nemo melior effici potest. Neque enim alia sapientia est quàm ueritas, in qua tenetur & cernitur summum & incommutabile bonum, quod in nullo est loco, & nusquam deest, quia ubiq; est totum. Hæc nobis sola philosophandi causa est, beatitudinis desyderium. Est autem mentis nostræ uera beatitudo summi & incommutabilis boni fruitio, quæ ex cognitione & amore ueritatis suboritur. Verum nunc igitur, ô Kymolane, quæramus sapientiam, quæ in sola fide Domini nostri IESV CHRISTI formata consistit, sine cuius cognitiõe & amore nemo beatus euaserit unquam, sicut S. præsul Augustinus in quodam loco dicit: Nam qui sine saluatore salutem uult habere, & sine uera sapientia quæ est Christus, æstimat se prudentẽ fieri posse, nõ sanus sed æger, nõ sapiẽs sed stultus in ægritudine assidua laborabit, & fatuus in tenebris ignorãtiæ permanebit. Ad uerã sapientiã Christus uia est, fides itineris dux, custos intemerata humilitas, decor & indumentum omnium terrenorum contemptus. Ad hanc facer nos Christophilus cohortans ait. Nemo se fratres seducat.

Sola fides in Christum iustificat.

1.Cor.3. Si quis uidetur inter uos sapiẽs esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiẽs. Sapiẽtia enim huius mundi stultitia est apud Deum, & Dei sapiẽtia cõtemnitur ab his qui gloriãtur in sapiẽtia uanitatis. Bonus Christianus, amator Dei, contẽptor mundi, hostis uiciorum & cultor uirtutũ, uere sapiẽs est, etiãsi omnẽ mundi sapiẽtiã penitus ignoret, cui nihil est alienum, nisi quod uirtuti incõgruum. Quocunq; accesserit sua secum omnia fert, & totus mũdus ei possessio est, quoniã eo toto sicut suo utitur. Metu nõ frãgitur, nec potestate mutatur, nõ extollitur prosperis, nec tristibus deprimitur. Vbi enim uera sapiẽtia, ibi uirtus animi, ibi constãtia, ibi fortitudo. Sapiẽs in Christi amore fundatus semper idem est, nõ minuitur, ut Ambrosius ait, neq; augetur mutationibus rerũ, nec ut paruulus fluctuat, ut circũferatur omni uẽto doctrinæ, sed manet perfectus in Christo, fundatus charitate, radicatus fide. Sapiẽs igitur defectus rerum ignorat, & uarios animi nescit affectus, sed fulget sicut sol iusticiæ sine macula corã Deo & hominib9. Vt uero tales euadamus, o Kymolane, summa laborãdũ cura, quoniã maior & miserabilior cura nõ est, quàm rebus intẽdere uanis, terrenis atq; caducis, q̃ animæ non solum nihil cõfert boni, sed maximo afficit potius malo. Discamus utilia & necessaria, quorum cognitio beatitudinẽ repromittit: nec imitemur illos qui necessaria nesciũt, q̃m superflua didicerũt. Vale. Ex Colonia 22. die Iulii. Anno. 1505.

IOAN. TRIT. IOANNI CANTHERIO Frisio medicinæ doctori salutem.



Vod tibi prospere succedant omnia, ut uero cõgaudemus amico, hoc in primis admonentes, quatenus sic trãseas per bona tẽporalia, ut nõ amittas æterna. Accepisti uxorem, nõ peccasti, sed tamẽ uẽdidisti libertatem. Res enim uxoria & philosophãdi libertas non se mutuo patiuntur

untur in homine uno. Scribis enim: uxorem duxi iuuēculam, pulchram, nobilē, & optime morigeratā. Auis rara mulier pulchra, nobilis, & bene morigerata. Et iuxta Euripidē in Medea

ὑπερμεγίστη γίγνεται σωτηρία “
ὅταν γυνὴ πρὸς ἄνδρα μὴ διχοστάσι. “
Permaxima, inquit, facta est salus “
Quando mulier contra uirum non dissentit. “

Pulchritudo enim mulieribus frequenter consueuit afferre superbiam, ex qua ortum dissensio & temeritas contra uirorū imperia sumit, sicuti Menander ait: “

ὑπερήφανον πρᾶγμ' ἐστὶν ὡραία γυνή. “
Superba res est pulchra mulier. Et alius quidam mulierum importunam temeritatem pulchre notauit dicens:

πᾶσα γυνὴ χόλος ἐστίν, ἔχει δ' ἀγαθὰς δύο ὥρας “
τὴν μίαν ἐν θαλάμῳ, τὴν μίαν ἐν θανάτῳ. “
Omnis mulier ira est, habet autem bonas duas horas “
Alteram in thalamo, & alteram in morte. “

Id est, unam quando dormit, & aliam quādo mortua iacet, quia neminem lædit, neminem offendit, nec utitur conuiciis. Vnde est & illud Menandri,

γυναῖκα θάπτειν κρεῖσσόν ἐστιν ἢ γαμεῖν “
Mulierē inquit, sepelire melius est quàm ducere in uxorem. “

Vnde cùm difficilimum sit uxorē inuenire bonā, tibi uehemēter cōgaudemus, talē te reperisse, de qua tibi optima quæque persuadere possis. Reliquum est, ut sanctus Christophilus ait, qui habēt uxores, tanquā non habentes sint, quia præterit figura huius mundi, & nihil inter mortales diuturnum. Ea quæ circa nos anno priore gesta sunt in Repub. mala, nostris absque dubio peccatis exigētibus, tibi breuiter ut potuerimus, in quantū notos tibi cōcernunt siue amicos, intimare operæpreciū æsti-

mauimus. Anno Christianorum proxime transacto, uidelicet millesimo quingentesimo quarto, in mẽse Maio, multi Germaniæ principes iubente Maximiliano Rege nostro cõspirantes aduersum Philippum Comitẽ Palatinum Bauariæq́ ducem, & Romani Electorẽ imperii, grauissima in rem eius publicam, tam hic in nostro circuitu, quàm in Bauaria bella gesserũt. Inter Vuormatiam & Creutzẽnach, simul & ab alia parte Reni, quicquid sub ditione fuit Palatini extra ciuitates & castella, Hassonibus in prædam cessit, qui nulli parcẽtes ullas cum ecclesiis & multis & pulcherrimis pene omnes in circuitu ignibus consumpserunt. Nostri quoq; monasterii cortes siue grãgiæ meliores, & pene omnes, de quibus omnẽ substantiã nostrã habere cõsueuimus, aut perierũt, aut Hassonum incursu penitus desolatæ sunt. Maxima ratiõe huius belli sustinuimus incõmoda, quibus in ultimã penè cõpulsi sumus egestatẽ. Monasterium illud insigne Lympurg, in quo tu quondã docendi munus pegisti, tricesima die mensis Augusti anni præscripti iniectione ignis per satellites Comitis Duroburgii cõbustum est & penitus desolatũ. Per cõtinuos enim dies duodecim durauit incẽdiũ, exeuntibus quotidie ministris Duroburgium, & semper nouũ, ne quid remaneret ignẽ supponẽtibus. Ecclesia cum omnibus altaribus, cãpanis, tabulis, atq; picturis funditus exusta est. Et breui cõplectar ut omnia, domus uniuersæ cum omnibus structuris eo incendio in fauillam redactæ sunt, & præter lapides nihil omnino remãsit. Abbas hic in Colonia est, qui regis contra Comitem implorat auxilium, sed necdum obtinuit quicquã. Monachi uero eius hinc inde ad diuersa cœnobia propter inopiam dispersi sunt. Rogerius noster adhuc uiuit sanus suóque philosophatur more, cuius monasterium manet integrum, quãuis incommoda quoq; susceperit multa. Mei quoq; cœno

Belli Bauarici crudelitas.

cœnobii fratres, ex eo tempore quo tu nobiscum fuisti, plures uitā sunt defuncti, quosdā etiam pellente inopia, quam nobis tribulatio memorata induxit, ad alia monasteria misimus, ita ꝙ in loco iam pauci remanserunt. Sed nec mihi pepercit liuor hominum impiorum, qué propterea persequuntur, ꝙ Palatini principis ac defensoris mei partibus necessario adhæserim. Sed Dominus Iesus qui nouit omnia priusꝗ fiat, ipse mihi erit adiutor, & non timebo quid faciat mihi homo. Vale sanus. Ex Colonia 24. die mensis Iulii. Anno 1505.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI, domino & maiori suo Ioanni Tritemio Abbati Spanhemēsi, humilis Christi famula Richmodis de Hoerst, pauperū sororū Deo famulātiū in Sebach ministra inutilis, cū orationib⁹ cōtinuis æternā precat̃ salutē.



AVdio te, pater mihi semper in Christo Reuerende, gratiā multorum habere principū, & maxime Domini Archiepiscopi Coloniensis, quod etiam diu antea cognoui, unde cōpulsa necessitate humilima te supplicatiōe precor unà cum sororibus meis uniuersis, ut nostri memor esse digneris pauperū filiarum tuarū, quas lacte cœlestis doctrinæ pascere consueuisti. Duro enim & importabili iugo Comitis premimur, & seruitute cōtinua cōtra iusticiā in ultimā deducimur paupertatē. Duodecim ante hac uicibus in anno tantū & uindemiali tēpore solū currū patri eius cum equis tribus mittere ad seruiendū cōsueuimus, nunc autē ad eius imperiū, bis aut ter in qualibet pene hebdomada currū à nobis cū quatuor equis ad seruiēdū exigit, & hoc nostris expēsis, imò uiolēter cōpellit familiā nostrā carcerē minitās & necē. Diem à die nō discernit, nec alicuius festi reuerētiā custodit, sed i con-

stituẽdo castello suo circa nos Duroburgio,tã festis q̃ aliis diebus indifferẽter homines fatigãtur simul atq; iumẽta. Nam in festo dominicæ Ascẽsionis,Pentecostes quoq;,Trinitatis,Corporis Christi, dominicis,& cæteris quibuscũq; operarios semp habet in muris.Nouit paternitas tua nostram paupertatẽ, & nimis exilẽ fore substantiã temporalẽ,qua tantã personarũ Deo famulãtium multitudinẽ diutius alienis grauatæ seruitiis enutrire nequaquã sufficimus, nisi de remedio nobis fuerit prouisum.Rogamus ergo flexis in terrã genibus omnes, ut si tuæ uideatur paternitati cõsultum,ad Archiepiscopũ Coloniensem pro nobis loquaris uerbum aliquod bonum,& in utilitatẽ nostram cõducibile,quatenus ipse pro nobis ad Comitẽ interueniat,suaq; intercessione tam graue iugum Pharaonis à nostris ceruicib⁹ soluere,uel mitigare saltẽ aliquatenus procuret. Mitto cum harum baiulo literarum procuratorium in causa mea cum fratre, sicuti mihi præcepisti. Tu precor cætera sic ordinare uelis,ut paterna mea hæreditare nõ priuer penitus. Vale feliciter.Datæ ex Sebach,Anno 1505. Iulii mensis die 24.

IOANNES TRIT. ABBAS SPAN.

Rogerio Sycambro fratri dulciss. S.

Die mensis Iulii huius 18. mane circa decimam horã Serenissimus Monarcha noster Maximilianus Romanorum Rex Coloniã armatus exiuit cum principibus multis,in tuos expeditionẽ acturus Sycambros.Nauigio per Renum descẽderunt armati omnes, aciẽ uersus Arnhom Gelrensium tuorum oppidum in primis dirigentes, quod regius iamdudum exercitus dura obsidione uallauerat. Erant autem qui cum Rege nauibus descẽderant isti principes cum ministerialibus suis. Ioachim Brandẽburgensium Marchio princeps meus Elector. Fridericus Marchio patruus eius qui moratur

tatur in Anholtzbach. Lodouicus primogenitus Philippi Comitis Palatini Bauariæq́ ducis, Principis nostri electoris. Fridericus Saxonum dux princeps Elector. Ioannes frater eius Saxoniæ dux. Georgius dux Saxoniæ. Itē dux Magnopolitanus: Dux Brunsuicēsis. Dux Luneburgensis. Dux Iuliacēsis. Comes Hassonū, & multi alii principes, duces & comites, quorum nō obseruaui nomina. Venientes ad Arnhom statim oppidani se regi tradiderunt, perculsiq́ metu Sycambri omnes in deditionem Regi Maximiliano iurauerunt. Sed & dux ipse Gelrensium cōditiones regias acceptauit, & reddita est pax in terra hominibus diutius interrupta. Die uero Iulii 28. reuersus ad Coloniam Rex unà cum principibus, eodem quo exierat ordine & apparatu intrauit. Postera die omnes per totam Coloniam pulsabantur campanæ in multam horam, pacis & concordiæ congratulationis causa. Hæc sunt cum tuis acta Sycambris, quorum te nolui latere seriem. Sunt autē complures qui non credant seruaturos Regi promissa Sycābros, propterea quòd sit gens facile iuramēta contemnens, & semper ad noua promptula nimis. Inter Archiepiscopum uero & ciues Colonienses, adhuc non constat aliqua concordia facta, quāuis pluries fuerit tētata. Hæc sunt Rogeri quæ hac uice nobis scribenda uidebantur. Nos etiam propediem literas ipsas Neometim subsequemur. Vale & ora pro nobis. E Colonia 29. die mensis Iulii Anno Christianorum 1505.

IOAN. TRITE. AB. SPANHEMEN.

Ioanni Capellerio mathematico S.



Dies iam instant mei à Colonia recessus, quo circa si uenire ad nos piget, uale. Hodie mane serenissimus princeps meus Ioachim Marchio Brandenburgensium Coloniam exiuit, per Vuestphaliam & Saxoniam reuer-

surus in sua. Quem ego post triduū subsecuturus sum expeditis prius in Cancellaria regia quibusdā literis & negociis personā meā concernentibus. Rogamus itaq; si fieri potest, ut priusquā hinc abeamus, ad huc semel nos inuises, quatenus nos mutuo ualedicere in charitate fraterna possimus, maxime cū sciamus minime, an deinceps unquā nos mutuo uidebimus in carnali uisione. Sum enim iturus in Marchiā Brandēburgensiū, incertus omnino de reditu, propterea uel maxime, q̄ cōtumeliis æmulorū grauiter nimiū offensus redire ad Spanheim nō facile me sciā posse persuaderi: quāuis si uellē in prōptu essent cōplures, qui has cōtumelias insigni uindicta uindicarēt. Ego uero mihi dudū persuasi præceptis obediēdū dominicis, & iniurias nō esse uīdicādas: quin illud apostolis dictū à Domino Iesu potius imitabor: si uos ī una ciuitate psecuti fuerint, fugite in aliā. Maior enim cura nobis habēda est de anima q̄ de corpore, secundū quā ad imaginē Dei facti sumus. Dicit nāq; S. Ioānes Episcop9. Si animā negligamus, nec corpus saluare poterimus. Non enim anima pro corpore, sed corpus pro anima factū est. Qui ergo quod primū est negligit, & quod iferius est tollit, utrūque corrūpit. Qui uero ordinē seruat, & quod primū est colit, etiāsi negligat quod secūdū est, tamē per primi salutē seruabit & secūdū. Curādum ergo nobis ut animā habeamus sanā, pulchrā & incolumē potius q̄ corpus. Pulchritudinis autē in facie specimē relucet, à qua totū iudicare hominē cōsueuimus. Animæ uero facies cōsciētia est. Sicut ergo ī cōspectu hominū gratiosa est facies pulchra, sic ī oculis Dei speciosa est cōsciētia mūda. Valet enim interdū homini p salute animæ mutatio loci, ut facies quæ nesciētibus ex familiaritate nō placuit, in alio loco ex nouitate pulchrior euadat. Plerūq; enim cū mutat̄ locus, mutat̄ & mētis affectus. Et quāquam propria me culpa nō moueat

Matth. 10.

Anima pluris facienda est quàm corpus.

ueat mutare locũ, sed inuidia potius aliena, cedo tamẽ eo libẽtius quo minus alicui sum affixus loco. Scio enim ubiq; terrarũ regnare unũ Dominũ, sub cuius militabo imperio ubicũq; fuero. Epistolã nostrã amice collaudas, quam tibi ante dies ferme duodecim misim⁹, eãmq; miris uolẽs ornare pconiis, oraculo delapsam Apollinis asseuerasti. Intelligimus te uerbo quidẽ gẽtili nostrũ uoluisse denotare Iesum, qui solus cũ Patre & sctõ spũ cœlo præsidet alto, cuius tã est immẽsa dignitas, & incõprehẽsibilis maiestas, ut nihil ei queat ex omnibus comparari. Caue deinceps, o Capellerie noster amice precamur, ne huic summæ & inaccessibili maiestati nomen aliud tribuas, quàm dare Christiana religio cõsueuit. Valde nãq; putamus indignũ, polluta idolorũ noĩa, quæ dei nõ fuerũt, summo attribuere Deo, & spurcissimis gẽtiliũ uocabulis diuinã cõpellare substãtiã. Nusquã reperies in tota serie scripturarũ, uerũ Deũ quẽ colimus & adoramus falsorũ sibi nomina desumpsisse deorũ, seq; Iouẽ aut Apollinẽ, aut cæterarũ quicquã appellauisse uanitatũ. Non desunt nobis honestissima sanctissimaq; in scripturis sacris uocabula, quibus innominabilẽ illã, & superdiuinã cũ sobrietate possimus uocib⁹ denotare maiestatẽ. Non est opus, neq; licet, neq; cõuenit, nominibus dæmonũ falsorũmq; deorum uocabulis, uerã inter nos creatoris uniuersorum exprimere diuinitatem. Si recte scripsimus, si dignã laudibus epistolam misimus, uerus Deus contulit non Apollo, Iesus Christus dedit, & nõ aliunde uenit. Scripsimus à ueritate illuminati uera, quib⁹ auocare mẽtem tuam cupimus à terrenis, caducis atq; transitoriis, ut ad uerã te philosophiã cõferas, quæ maxime decet nos Christianos, per quã solã peruenire poterimus ad æternæ beatitudinis felicitatem, quæ est summum bonum & ultimus finis creaturæ rationalis. Quicquid enim in mundo cernimus corruptibile

Deo nõ sunt tribuẽda impie deorũ gẽtiliũ appellationes.

est, quicquid habemus trãsitoriũ est, corpus quoq; ipsum quod uiuimus mortale, sola mẽs nostra qua uiuimus est immortalis.
" Dixit enim quondã Cenomanensis episcopus. Cuncta sub an-
" cipiti pendẽt mortalia casu. Et spõdent propria mobilitate fu
" gã. Quicqd habes hodie, cras te fortasse relinquet. Aut modo
" dum loqueris desinit esse tuum. Denique omnes morimur, sa cra testãte scriptura, & quasi aqua in terrã delabimur, quæ amplius non reuertitur. Vnus enim introitus est omnibus ad uitam, & similis exitus. Memores ergo nos semper esse côuenit, quoniã statutũ est hominibus mori semel: & quia mors nô tardat, sed quando putatur minime, tunc in foribus adstat. Propterea Dominus noster Iesus Christus uolens nos ad mortem

Matthæi 24. semper esse paratos in sancto Euangelio præcipit dicens. Vigi late, quia nescitis qua hora Dominus uester uenturus sit. In eo nobis statu uiuendum est semper, in quo mori optamus: quoniam mala mors putanda non est, quam bona uita præcessit.

Mortem non esse malam. Neq; enim facit malam mortem quod sequitur mortem, sed uita mala quæ mortem præcessit ipsam facit malam. Non itaque multum nobis curandum est alioquin necessitate morituris, quid accidat ut moriamur, sed hoc ante omnia curandum potius, ut sic uita ordinetur in operibus bonis uirtutum decorata ornatu, quæ mortem non sinat esse malam. Quãuis mors non possit esse mala, quæ nihil est aliud q̃ relictio corporis, depositio sarcinæ grauis, & de labore ad requiẽ uia. Male aũt mo ri nũquã poterit, qui bene uixit in charitate Domini radicat9,

Mors est triplex. etiãsi ab hominibus aliud de illo fuerit iudicatũ. Est autẽ mors triplex. Naturæ uidelicet, de qua dixit sanctus Christophilus.

Hebræ. 9. Statutum est hominibus semel mori. Et hæc mors nô est metuenda fortibus, desyderanda potius in Christi philosophia sa pietibus, & miseris expectãda. De qua est illud egregie dictum.

θάνα-

θάνατος μὲν ἐστὶ τέλος τινὸς τῆς σκοτεινῆς εἱρκτῆς ταῖς μάλιστα ψυχαῖς ἐξόχαις. ἄλλοις δὲ λύπη, ὧν ἐν πόθου παρ᾽ ἑαυτῶν φροντίς. γινόμεθα γὰρ ἀθάνατοι. θάνατος μὲν γὰρ, ὥσπερ πάντων διισχυρίζουσι φιλοσοφοῦντων, οὐδὲν ἐστὶν ἄλλο εἰμὴ τὸ τέλος πάντων ἐνθάδε κακῶν. Mors inquit, est finis cuiusdam tenebrosi carceris, maxime animis excellentibus. Aliis autem tristicia, quorum in uoluptate cura eorũ nunc omnis. Euademus enim immortales. Nam mors, sicut omnes affirmant philosophantes, nihil est aliud nisi finis omnium hic malorũ. Secunda est mors culpæ, de qua scriptum est. Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Et iterum. Mors peccatorum pessima, quorum & nati uitas mala, & uita peior secuta est. Hanc mortem ὁ φιλόβιε timeamus, quæ non solum corpus interimit, sed animam æternis doloribus transmittit. Tertia uero mors est gratiæ salutaris, quæ sæcularium interitum aufert uoluptatum, in qua non natura sed delicta moriuntur. Hæc est mors salutaris, qua in Christo baptizati renascimur, & cum ipso gratiose in domino sepelimur. Mors igitur prima cunctis est sapientibus contemnẽda, secunda omnibus est mortalibus detestanda, tertia uniuersis est Christianis maxime exoptanda. Illi ergo miseri sunt, & merito deplorandi, qui morte moriuntur secunda, quos infernus ex hac uita recipit in æternum cruciandos, non illi quos aula cœlestis in perpetuũ suscipit lætificandos. Preciosa enim in conspectu Domini mors sanctorũ eius. *Psal. 115.* Et uere preciosa, per quam & laborum finis optatus aderit, datur q; uictoriæ conseruatio, & aperitur ianua uitæ & perfectæ securitatis ingressio conceditur. Mortis autem qualitas ex uitæ merito dependet, & sicut ipsa uita bona est si cum uirtute uiuatur, mala si cum scelere, sic & mors ex præteritis uitæ actibus ponderanda. Ita fit, ut si uita in dei amore & cognitione uerita

tis transacta sit, mors mala esse non posit, quia translatio est ad immortalitatē. Si aliter uita extitit, malam esse mortem necesse sit, quoniā ad æterna supplicia transmittit. Mors timenda cunctis qui in lege domini non sapientes ambulantes, terrena cœlestibus, & caduca ꝑtulerunt æternis. O miseri nos, ô infelices, quid necessario faciemus morituri, qui propterea maxime mortē expauescimus communē, quia maloꝝ nobis conscii timemus iudicis sententiā quē offendimus. Oībus eñ uitā in terra ducentibus necesse est mori. Sed nūc ô tu, uel sero tandem cogitantes nos ꝓpe iam morituros, uitā emendemus, ita mortē timentes, ut prius quā ueniat peccatis moriamur. Non eñ timebim⁹ mortē carnis, si mortificatis uiciis in amore dei uixerimus per sanctæ opera pietatis. Quis nam mortē metuat temporalē, cui ꝓ iusticiæ merito uita æterna ꝓmittitᵗ? Mortis tñ nostræ ad finē urgentis uitā nunquā debem⁹ obliuisci, qm̄ qui se quotidie recordatᵗ ex necessitate moriturū, facile contēnit præsentia, & in futurorū speculationē assurgit. Vana eñ sunt omnia quæ in mundo cernimus, & nihil eorum nobiscū morituri possumus aufferre: nec aliter exibimus mundum istū quàm intrauimus, nudi, pauperes, egeni, nihil omnino possidentes, præter id solum quod in carne gessimus, siue bonum sit siue malū, dicente ad Ioannem χριστοῦ ἀπόστολον dei nuncio: Apoca. 14. Scribe beati mortui qui in dōmino moriuntur, quoniam opera eorum sequuntur illos. A modo iam dicit spiritus ut requiescant à laboribus suis. Caueamus amice ne peiores moriamur q̄ nati sumus, ne peccatis & sceleribus onusti & deprauati mundum egrediemur, qui sine actuali peccato intrauimus. Διὰ τοῦτο μὲν λέγει ὁ ἅγιος ἀββᾶ Μάξιμος. Ἐπιστρέψωμεν δὲ ὅλης τῆς καρδίας ἡμῶν. καὶ ἵνα τι ἀπολλύμεθα ἀδελφοί, καθαρίσωμεν χεῖρας οἱ ἁμαρτωλοί, ἁγνίσωμεν τὰς καρδίας ἡμῶν οἱ δίψυχοι, ταλαιπωρήσω-

μεν καὶ πενθήσωμεν, καὶ κλαύσωμεν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Παυσά-
μεθα τῶν πονηριῶν ἡμῶν, πιστεύσωμεν ταῖς ἐπαγγελίαις τοῦ κυρίου. Φο-
βηθῶμεν τὰς ἀπειλὰς αὐτοῦ. ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους ἐξ ὅλης καρ-
δίας. εἴπωμεν ἀδελφοὶ ἡμῶν καὶ τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς καὶ ἐβδελυσσομέ-
νοις, ἵνα τὸ ὄνομα κυρίου δοξασθῇ, καὶ ὀφθῇ εὐφροσύνη αὐτοῦ, δῶμεν συγ-
γνώμην ἀλλήλοις. δι' ἀλλήλων πειραζόμενοι, ὡς πάντες ὑπὸ κοινοῦ
ἐχθροῦ πολεμούμενοι. ἀντιστῶμεν τοῖς λογισμοῖς ἡμῶν, τὸν θεὸν εἰς
συμμαχίαν ἐπικαλούμενοι. καὶ φυγαδεύωμεν ἐξ ἡμῶν τὰ ἀκάθαρτα
πονηρὰ πνεύματα. ὑποτάξωμεν τὴν σάρκα τῷ πνεύματι, ὑπο-
πιάζοντες καὶ δουλαγωγοῦντες διὰ πάσης κακοπαθείας. καθαρίσωμεν
ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, δοκιρῶμεν ἀλ-
λήλους εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων. μὴ φθονήσωμεν ἀλλή-
λους, μηδὲ φθονούμενοι ἀγριωθῶμεν, συμπαθήσωμεν δὲ μᾶλλον. καὶ τὰς
πεινοφοσύνης ἀλλήλους ἰασώμεθα. μὴ καταλαλῶμεν ἀλλήλους,
μηδὲ σκόψωμεν ἀλλήλων, ὅτι ἐσμὲν ἀλλήλων μέλη. ἀποκαλῶμεν
ἀφ' ἡμῶν τὴν ἀμέλειαν καὶ τὴν ῥαθυμίαν, καὶ στῶμεν ἀνδρείως κατὰ τῶν
πνευμάτων τῆς πονηρίας, ἀγωνιζόμενοι, καὶ ἔχωμεν παράκλητον ἰη-
σοῦν χριστὸν δίκαιον πρὸς τὸν πατέρα. καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστιν περὶ τῶν
ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὡς χριστόφιλος ἔλεγεν ἀπόστολος. καὶ δεηθῶμεν αὐ-
τοῦ ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ ἐξ ὅλης ψυχῆς ἡμῶν. καὶ ἀφήσει ἡμῖν τὰς ἁμαρ-
τίας ἡμῶν, ὅτι ἐγγὺς κύριος πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτὸν ἐν ἀλη-
θείᾳ. θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιήσει, καὶ τῆς δεήσεως αὐτῶν εἰσακού-
σεται, καὶ σώσει αὐτούς. διὸ ὁ μὲν λέγει. θύσον τῷ θεῷ θυσίαν αἰνέσεως
καὶ ἀπόδος τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐχάς σου. καὶ ἐπικάλεσαί με φησὶν ὁ κύρι-
ος ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως σου, καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με, καὶ τὰ
λοιπά. Hanc Maximi patris lucidissimam exhortationem si nunquam obliuioni concesserimus, sed tenaci eam memoria retinentes opere adimplere curauerimus, mortem securi expectabimus. A biiciamus à nobis, precor, stulticiam perniciosam, quæ spem uitæ longioris promittens multos turpiter decepit.

Quotidie senescétes morimur, quotidie una pars uitæ nostræ non parua horarum quatuor & uiginti nobis non aduertenti bus minuitur, & uitam nobis diuturnā pollicemur. Sicuti ho mines in nauigando siue stent siue sedeant, iaceantue, siue dor miant, siue uigilent, seu aliud quodcunq; faciant, dum nauis pergere non cessat paulatim & quasi non sentientes cum naui ducuntur ad terminum quò fuerat nauigandum: ita & nos ò φιλόβιε, siue uigilantes siue dormientes, siue iacentes siue am bulantes, siue dessiq; uolétes, per momenta temporum singu la quotidie ad finem ducimur non cogitantes. Spes nobis pol licemur inanes & deceptione plenas, cũ uiuere in annos plu rimos, necessario tamẽ aliquãdo morituri, cogitamus. Quid enim si multo uixerimus tempore, nunquid propterea non moriemur? Inter eum qni triginta uixerit annos, & illum qui centum, postquam idem finis uiuendi aduenerit irrecusabilis mortis, dic mihi ò Philobie, cuius meliorem credis esse condi tionẽ? Ambo nati fuerũt ambo uixerũt, licet nõ paribus an nis, ambo mortui sunt. An nõ legisti senariũ Menãdri dicẽtis.

" ὃν οἱ θεοὶ φιλεῖ θεός, ἀποθνήσκει νέος.
" Quem enim diligit Deus, moritur iuuenis.
" Mors hoĩm fœlix (Boetius ait) q̃ se nec dulcibus annis
" Inserit, & mœstis sæpe uocata uenit

Duo sunt quæ mortem in senibus faciunt acerbam.

Duo sunt quæ mortem in senibus frequenter reddunt ex cessu iuuenum infeliciorem. Alterum est q̧ moriens senex gra uiore peccatorũ onere proficiscit: iuuenis uero tanto minus peccare potuit, quanto breuiori tempore uixit. Nam, ut Sene ca dicit, inquietam nobis uitam facimus metu mortis, & tan ta est hominum dementia, ut quodam timore mortis cogan tur ad mortem. Nihil ergo refert quo tempore moriamur, sed summopere curandũ est, ut bene mori cõtingat. Bene autem morie-

moriemur si bene uixerimus, nō secundum carnē ambulātes, sed secundum spiritum. Dicit enim sanctus Apostolus. πνεύματι περιπατῶμεν, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσωμεν. Spiritu ambulemus, & desyderia carnis nō perficiemus. Quocirca deseramus omnia quæ in mundo sunt, nihil plusquā ad sustentationem corporis necessarium est, & hoc ipsum uix extremum quærentes, ut liberi & expediti finē nostrum quotidie imminētem expectare ualeamus. Tacitis enim senescimus annis, & nobis etiam crescentibus uita paulatim decrescit. Infantiā amisimus, deinde puericiam, deinde periit etiā adolescentia. Iuuentus quoq; ueلociter trāsiuit, & quicquid transiit uitæ nostræ tēpus totū periit, nec reuocari potest. Quod reliquum est tēporis, nec ulla certitudo est, nec subsistēdi momentū, quin & hūc ipsum quem agimus diem cū morte diuidimus. Ad quid ergo homines, cum se non ignorent esse mortales, tantopere colligendis perituris diuitiis incumbunt, quas morientes aufferre secum non posse sciunt? Natura paucis potest esse contenta, quia medium diligens horret extrema, sicut pulchre prudenterq; in carmine græcus Pallades dixit: Galat. 5

ἡ μεσότης γὰρ ἄριστον, ἐπεὶ τὰ μὲν ἄκρα πέφυκε "
κινδύνους ἐπάγειν, ἔσχατα δ' ὕβριν ἔχουσι. "

Mediocritas enim optimū quid, quoniā summa quidē apta sunt pericula inducere, extrema uero cōtumeliā habent. Eruamus ergo mētes nostras à cunctis mundi cupiditatibus, & deseramus uiā perditionis & fraudis, ut quāto iam annis in senectutem uergentibus appropinquare cernimus illū diē, quo sit necessario ex hac uita migrādum, cogitamus q̄ puri discedamus, q̄ innocētes ad iudicium ueniamus. Nec imitemur illos qui scelcribus assueti, iam deficientibus corporis uiribus, cum se hinc breui transituros recordari debuissent, grauioribus se peccatis

immergunt, ut qui in iuuentute fuerant lasciui, senes iam non immerito dicantur furiosi. Excutiat à se omnem colligationẽ mundi, carnis & diaboli unusquisque, dum sibi licet, dum adest facultas, séque ad Deum tota mente conuertat, ut illum diem securus ualeat expectare, in quo uitam exuet præsentem, & aliam assumet. Ante senectutem curet ut bene uiuat: In senectute ut bene moriatur. Vale semper de fine sollicitus. Ex Colonia 31. die Iulii mensis. Anno 1505.

IOANNES TRIT. ABBAS SPAN. Rogerio Sycambro S.



Cias uelim Rogeri charissime, Serenissimum principem Ioachim Brandenburgensium Marchionẽ precib⁹ obtinuisse à Clarissimo pricipe nostro Philippo Comite Palatino, me cõsentiente, ut eum sequar in Marchiam aliquanto ibidem tempore mansurus. Ab annis enim quatuor desyderiũ nostri habens, creberrimis me literis & nũciis sollicitauit, cupiens me in suo regno secum aliquãdiu habere. Princeps nanque iuuenis est, annum ætatis agens uicesimum secundum, literis competenter institutus, ingenio multum ualens, & qui maximum ad studium literarum habeat affectum. Hactenus autem fieri commode non potuit, ut me tanto absentarem tempore à monasterio meo, sed nunc æmulorum inuidia causam dedit, qua me non minus hilariter q̃ libeter absentare quautumlibet possum ire in Marchiam cõsensi, maxime ꝙ idipsum mihi nõ solum consensit, sed etiam consuluit memoratus serenissimus princeps meus Palatinus. Interea fratres mei forsitan experientur, quid eis cõferat absentia nostra utilitatis, quorũ in patrẽ charitas nimium tepuit, dum resistere nobis absẽtibus temeritati æmulorũ potuisset & contempsit. Quarta die mensis Augusti Coloniam exiuimus, & in

uigilia

uigilia sancti Laurentii martyris Neometim post uesperas intrauimus. Marchio autē princeps, assignatis nobis pro uiatico sumptibus & seruitoribus tribus ipsa penultima die mensis Iulii Coloniam cum suis exiuit, iter agens per Vuestphaliam & Saxoniam ad regionem suam. Lympurgensem Abbatem in Colonia dimisimus, & fratrem nostrum magistrum Iacobum Tritemium cum eo, quem uolebamus potius nobiscum ducere in Marchiam, nisi preces abbatis obstitissent. In causis suis contra aduersarium suum Comitem de Lyningen, cuius ministri cœnobium Lympurgense ut scis ignibus incenderunt, commissarium à regia maiestate obtinuit Iacobum Archiepiscopum Moguntinum, qui partium allegationibus auditis, testibúsque si qui fuerint producti examinatis inter eos non iure sed amice tentabit concordiam. Et siquidem res concordare potuerit, bene res acta est, sin uero nequiuerit, quod ego magis credo, totum ad regem negocium cum actis remittet. Impius ille tyrannus Deo & hominibus odibilis Comes, nomine & memoria indignus, conscium se incendii sæuissimi negat, sed mentitur plane, quoniam apertis conuincetur testimoniis. Subterfugia quærit homo diabolo plenus, & ad græcas uidetur suspirare Calendas. O malum caput inter filios diaboli, similior patri, empreſtes sacrilege, putas ne Dei te uindictam euadere posse? Autoritate propria monasterium cum insigni ecclesia incendi fecisti, ex odio & uindicta, propterea Canonis incidisti pœnam quæ ponitur xxiii. quæstione viii. cap. Pessimam, & membrum es patris tui diaboli merito puniendus, ut xii. quæstione ii. Cum deuotissimam, & cap. sequenti. Non ignorat omnipotens Deus horrendum scelus tuum, propterea quia breui tempore dissimulat: nec ideo iram iusti iudicis effugies, quòd non subito meritas dedisti pœnas. Len-

te quidem uindicat diuina potestas, sed moram atrocitate supplicii cõpensabit Sed abeat in malã horã homo nullius hominis memoria dignus. Tu autem Rogeri Neometim ad nos uenias oramus quãprimum, multa nobis tecum sunt necessario conferenda, prius q̃ in Marchiã pergamus. Manebimus autẽ hic diebus aliquot pro certis negociis nostris, quibus expeditis mox ituri sumus. Priori tuo scripsimus, rogantes, ut uenire ad nos tibi concedat, quod, sicuti confidimus, non denegabit. Vale ex Neometi 12. die Augusti anno 1505.

IOAN. TRIT. OPT. DILECTISSImoq; fratri Ioanni Nutio salutem.

Condolemus infirmitatibus tuis amantissime frater ex toto corde, & plusq̃ uel dicere possumus, uel literis demandare, cõpatimur, omnipotẽtis misericordiã humiliter deprecãtes, quatenus suæ pietatis uiscera super te clementer effundere dignetur, præstẽtq; tibi in omnibus aduersitatibus tuis pro sui amore patientiã, & internæ suæ dulcedinis sempiternam cõsolationem. Hortaris nos ac supplici deuotione petis, ut ad monasterium nostrum redeamus, futurum non dubitans q̃ breuissime omnes aduersarios in gratiam nobiscũ reuersuros, quippe qui non parum doleant hunc se temeritatis ludum inchoasse, optaréq; omnes reditum nostrum cum desyderio magno. Eadem quæ scribis ab aliis audiuimus, nec uera dubitamus, redire autẽ ad monasteriũ hac uice nõ possumus. Ituri sumus in Marchiam Brandenburgensem, & ibidem aliquanto tẽpore mansuri, in quam peregrinationẽ serenissimus princeps Comes Palatinus, postulante Marchione Ioachim, non solum cõsensum nobis præbuit, sed etiam ut iremus consilium dedit. Interea uideri dabitur, quid Cynonoti moliantur

in nos

in nos, & quantum sacræ faueant religioni, qui inuidia & malignitate armati, me odio principis Palatini absq; causa sunt persecuti. Omnis in me conspirationis æmulorum Prior meus fuit conscius, & quid eum mouerit non ignoramus. Credit enim, si nos contumeliis prouocati monasterio cederemus, se nobis in Abbatia successurum. Et reuera utrunq; fieri potest, ut & nos cedamus in breui, & ipse nobis succedat. Hoc enim sumus certissima reuelatione dudum præmoniti, quod in Abbatia Spanhemensi non manebimus usq; ad mortem, quamuis cedendi tempus adhuc ignoremus. Successorem uero nobis necdum habemus designatum, licet ingessurum se Priorem uerisimiliter possumus suspicari. Sed fiat uoluntas Domini Iesu, quæ nunquam potest esse iniusta, etiamsi nostris cogitationibus, qui sæpe carnem uiuimus, uideatur esse contraria. Væ aũt Priori nostro tali ambitionis uitio turgenti, cuius in Abbatia nunquam bonus erit progressus, ad quam introitus fuerit peruersus. Sentiat cum suis Cynonotis quantum uoluerit, ego clementissimi principis Philippi Comitis Palatini nõ possum partibus non fauere. Amator est enim omnium doctorũ uirorum, in omnes pius, mansuetus, ac semper munificus, cuius uirtute Cynonotorum facile propulsarem iniurias, si illũ non timerem qui dixit: Mihi uindictam, & ego retribuam. Locum iræ potius dabo ad tempus, quousq; temerarios aut pœniteat iniuriarum, aut nos quid nobis utiliter sit faciendũ cũ tempore deliberemus. Omni enim negocio tempus est & opportunitas. Et multa quæ fortitudine superari nequeunt, tempore uincuntur. Quemadmodum & Plato dicit

Philippi principis Palatini laus.

Tempus quantũ ualeat in rebus humanis.

αἰὼν πάντα φέρει, δολιχὸς χρόνος οἶδεν ἀμείβειν „
οὔνομα, καὶ μορφὴν, καὶ φύσιν, ἠδὲ τύχην „

Tempus omnia fert, longum tempus nouit mutare

Nomen, & formam, & naturam, & fortunam.
Sed & Sophocles comicus in Aiace ueracissime dixit.
Πάνθ' ὁ μέγας χρόνος μαραίνει τε καὶ φλέγει
ἄπανθ' ὁ μακρὸς κἀναρίθμητος χρόνος
φύει τ' ἄδηλα, καὶ φανέντα κρύπτεται.
ἡμέρα κλίνει τε κἀνάγει πάλιν ἅπαντα τ' ἀνθρώπεια.
Omnia longo tempore flaccescuntque consummuntur.
Omnia longum & innumerabile tempus
Producit in lucem occulta, & manifeste abscondit.
Dies deprimit & extollit rursus omnia humana.

Si omnipotens me uoluit aduersitate pulsari, quis ego ut contradicã? aut quãtus ego ut ipso iuuante patienter nõ ferã? Paratus sum ipse, Dominus Iesus nouit, & non sum turbatus, pro gloria eius nominis, pro meis quoque peccatis, & amore regni cœlestis, non Abbatiam solum, & omnẽ huius mundi fauorem sponte dimittere, sed etiam extremæ inopiæ me subiicere, & addicere mendicitati. Iniurias & contumelias non meritas à principe Cynonotorũ sustinui, quas cũ possem in eius retorquere caput, malui amplecti patientiã, quàm contra dei uoluntatẽ suscitare uindictã. Est Deus in cœlo qui uidet iniurias quas patior sine causa, ipse non dubito uindicabit. Omnia enim in lucem faciet tempus, ut ait Menander

„ ἰθὺς δὲ βάσκανος ἐστὶν ἀνθρώπειος χρόνος
„ ἄγει δὲ πρὸς φῶς τὴν ἀλήθειαν χρόνος.
„ χρόνῳ τὰ πάντα γίνεται καὶ κρίνεται.
„ σύμβουλος οὐδεὶς ἐστὶ βελτίων χρόνου
„ Meriti autem index est hominibus tempus
„ Ducit autem denique ad lucem ueritatem tempus
„ Tempore quoque omnia fiunt & iudicantur
„ Propterea consiliarius nullus est utilior tempore

Nihil

Nihil enim longũ est qđ finẽ habet: & æternitati cõparatũ omne tẽpus breue est. Scio me esse mortalẽ, & breui necessario moriturum, & ꝑpterea cũ alterũ oporteat, malo iniurias ferre quã facere. Dicit enĩ sanctus Ioãnes Chrysostomus. Quicquid à quolibet hoĩm passi fuerim⁹, aut remissionẽ recipiemus omniũ peccatoꝝ, aut si tanta in nobis delicta non fuerint, clarioribus honorabimur coronis. Annis triginta in pace & trãquillitate, ut ita dixerim, philosophiæ Christianæ operam dedi, die ac nocte lectionibus scripturarũ, quod oĩbus est notũ qui me nouerũt, continuũ penẽ studiũ impendi, sed quantũ profecerim iã primũ experiẽtia dabit. Tẽpus omne studẽdi mihi parauit nauiculã, iã uenit hora tentatiõis, q̃ necessariã indicit nauigationẽ. Experiar oportet q̃ scitus nauta euaserim, qui tot annis discẽdi laboribus nõ peperci. Amplius q̃ duo milia uoluminũ, nõ uulgariũ neq; impressoꝝ tm̃ sed rarissimoꝝ, ut scis & manifestũ est, atq; scriptorũ calamo, cũ maxima diligẽtia & grauissimis impẽsis ĩ bibliothecã Spanhemẽsem cõportaui, quibus legẽdis & studiosissime ꝑ annos fermè tres & uiginti reuoluẽdis, qđ profecerim hoc tẽp⁹ expostulat declarandũ. Doctrina enĩ uiri, ut quidam sapiens dicit, per patientiã dignoscit. Si ergo in tantis aduersitatibus patiens euasero, satis me didicisse arbitrabor. Et spiritus quidem promptus est, caro aũt infirma. Quocirca te frater amantissime quã possum charitate rogo, quatenus mihi tuis orationibus subueniãs, omnipotẽtisq; misericordiã pro me sedulo interpelles, ut tuis mihi prẽcibus in aduersis largiatur constantiam, peccatorũ quoq; indulgeat ueniam, & suam me faciat sequi in omnibus uoluntatem. Ad Priorem literas dedi, quibus cum ad me uocaui Neometim, si quid uolueris rescribere petes. Vale ex Neometi 13. die mensis Augusti. Anno Christianorum M. D. V.

Patientia magna doctrina est.

GERMANVS DE GANAY CLARISſimo uiro Ioanni Tritemio abbati Spanhemenſi noſtræ tempeſtatis ſplendori. Salutem.



On poteſt abſcondi, digniſsime uir, ſolare iubar, cum noſtrum percurrit hemiſphæriũ, neq; humanis ſubtrahi obtutibus, ſed fulgidiſsima ſuæ lucis ſpicula, in omnium diffundit oculos, eosque rapit in ſuæ claritatis admirationem. Ita quoque lucidiſsimus tuæ doctrinæ fulgor haud quaquam deliteſcere poteſt, ſed in omnes quantolibet locorum interſtitio ſemotos ſui luminis emittit radium. Hinc apud exteros tuũ nomẽ habetẽ celebratiſsimũ, mirisq; effertur præconiis, qui ſingularis doctrinæ tuæ fama exciti, nihil ardentius optant, quàm inſignis ſcientiæ tuæ radio illuſtrari. Et ipſe quoq; tuæ humanitatis fiducia fretus, has ad te literas dare non ſum ueritus, quibus & tuæ dignitati congratularer, & meum tibi deſyderium explicarẽ. Incidit in manus meas epiſtola à te profecta ad quendam Ioannem Steinen moelen, quẽ in ipſo ſalutationis exordio, poſt tui nominis expreſsionẽ, uirum deſyderiorum in ſacris nuncupas. Ea ſane raram & admirabilem continet philoſophiam, tum de numeris, tum de elementis, adeo tamen ænigmatibus obuelatam, & archanis obſtruſam uerbis, ut ei9 nullo modo mihi peruia ſit intelligentia, meiq; longe excedat animi captum. Si itaq; apud te aliqua illius eſſet interpretatio, quam mihi cõmunicare nõ abnueres, nihil ipſe libentius legere uelim. Coniectat enim animus dignam admodum & altam uerbis illis ſubeſſe ſententiam, & ex tua itidem officina alia prodiiſſe opera, quæ cõfuſe tum excedant philoſophandi modũ, & ſecretam contineant ſacratamq; ſcientiam. Illa ſi tuo præſidio aſſequerer, Attalicis opibus & diuitiis Crœſi optabiliora contingerent. Quæ mihi obſecro

obſecro tui nominis cultori obſeruantiſsimo impartiri nõ recuſes. Carolus noſter Bouillus, qui ſuperioribus annis cũ per Germaniam iter ageret tuam excellentiam inuiſere uenit, frequentem tui apud me fecit mentionem, méq; totũ, ut uerum fatear, adegit tuarum uirtutum obſeruatorem admiratorémq; fieri. Demum harum lator tuæ præſtãtiæ notus & amicus magiſter Narciſcus, maiora animi noſtri uota, quæ breuibus literis haud facile complecti poſſem, latius explanabit. Vale noſtri ſæculi decus & unicum doctrinæ ſpecimen. Ex Pariſio 3. Calend. Auguſti. anno M. D. V.

IOAN. TRITE. AB. SPANHEMEN.
Germano de Ganay uiro doctiſs. ſalutem.



Enit ad nos Neometim orator tu9 magiſter Narciſcus quintadecima die mẽſis Auguſti literas perferens tuas, ſimul & grata munuſcula, quę detinuimus apud nos diebus ferme duodecim, ne fruſtra tantum iter aſſumpſiſſe uideretur. Magna ſunt enim quæ per eum nobis ſignificaſti, nec erat noſtræ facultatis illi ſine matura deliberatione dare reſponſum. Mentem tuam eius relatione ad plenũ intelleximus, & quantum nobis iam licuit, operam dedimus, ut tuo te non fruſtratum deſyderio intelligeres. In omnibus autem tibi ſatisfacere hac uice potuimus minime, propterea q͂ à prima die mẽſis Aprilis huius anni in noſtro nõ fuerimus monaſterio, cuius rei cauſas tibi referendas ipſi Narciſco ad perfectum cõmiſimus. Ad intelligentiam epiſtolæ noſtræ quam Ioanni Steinenmoel anno priore ſcripſimus, Narciſco introitũ dedimus aliqualem, à quo rerũ intelliges fundamentũ archanarũ, quarũ cognitiõe laboras: Ad unitatẽ reducẽdus omnino eſt ternarius, ſi mens harũ rerum uelit intellectũ cõſequi perfectũ. Vnarius enim nõ eſt numerus, & ex ipſo numerus omnis Philoſophi

ē quædā de numeru. cõsurgit Reiiciatur binarius, & ternarius ad unitaté cõuertibilis erit. Verũ o Germane, ut Hermes ĩquit, sine mẽdacio certũ, & unitatis cognatiõe uerissimũ. Non omniũ capax Narcissus. Quod est superius est sicut quod est inferius, & quod est inferius, est sicut quod est superius, quia solis unitatibus cõstat omnis numerus, ad perpetrãda miracula unius rei multa. Nonne res omnes ab una re fluũt bonitate unius, & quicquid unitati cõiungiť, non potest esse diuersum, sed fructificat simplicitate & aptatione uni⁹. Quid ex unitate nasciť? Nonne ternarius? Accipe. Vnarius est simplex, binarius cõpositus, ternarius uero ad unitatis reduciť simplicitaté. Non sum Tritemius mẽtis triplicis, sed in una mẽte numero gaudẽs ternario, qui uere parit mirabilẽ fœtũ. Pater eius sol, mater uero luna. Portauit semẽ in utero uẽtus, terra nutriuit. Pater omnis pfectionis totius mũdi hic est. Virtus eius integra & immẽsa. Si uersum fuerit in terrã, separabis terrã ab ignẽ, spissum à subtili, & ternarius iam sibi redditus cũ ingenio & suauitate magna à terra cõscẽdet in cœlũ, iterũmq; uirtute & pulchritudine decoratus reuerteť ad terrã: & recipit uim superiorẽ & inferiorẽ, eritq; iam potẽs & gloriosus ĩ claritate unitatis, omnẽ aptus producere numerũ, & fugiet omnis obscuritas. Vnum est principiũ purum, binarius ab unitate recedẽs cõponitur, quia impossibile est duo esse principia. Solus ergo ternarius, sacrat⁹, uirtuosus, & potẽs, binario superato in suum principium non natura, sed similitudinis participatione reuertitur, in quo sine contradictione omnia mysteria intelligit mens archani pulchre ordinati. Hæc est totius fortitudinis pulcherrima uirtus, quæ uincit omnia mundana, & penetrat solidum corpus omne, tingẽs unumquodq; pulchritudine optabili, sicuti Alchimici quidem promittunt in corporibus compositis, sed errant, falluntur, & decipiunt omnes,

à qui

quibus libenter fuerint auditi. Volunt imitari naturam, & facere partes quod solius est uniuersalis, cum radicem uirtutis naturæ non intelligant. Non acquiescas insipientissimis Alchimistis, quoniam fatui sunt & simearum discipuli, hostes naturæ, & cœlestium contemptores, sine quorum intelligibili cognatione nihil est Alchimia. Sed qui terrena non intelligit, sicut dominus noster Iesus Christus dixerat, cœlestia quomodo inueniet? Nostra philosophia cœlestis est non terrena, ut summum illud principium quod Deum nuncupamus mentis intuitu per fidem & cognitionem fideliter aspiciamus, Patrem & Filium, & Spiritum sanctum, unũ principium, unum Deum, unúmq; summum bonum in Trinitate personarum sempiternum existẽtem ueraciter credentes, pure cognoscentes, & cum feruẽtissimi amoris & seruitutis cultu semper adorantes, à quo sunt omnia quæ uspiam esse possunt. Ad hunc nisi mens animata consurgat, nihil eorũ quæ sunt pulchra intelliget, sed in sua ignorantia tabescet. Non est uulgaris o Germane iste ascensus, neque eorum imitatione sufficiens, qui una duntaxat ala sursum feruntur, sed omnino paucissimis familiaris, illis uidelicet, qui semet in unitatem non temere reduxerunt. Multi quidem conantur, sed non omniũ est in mente ternarius. Nonne suspecturi cœlum necessario primum caput eleuamus, reducimúsque postea quàm suspeximus. Solis licet oculis intueri solem. Aures non uident. Vt igitur conscendat animus, non auris fiat, sed oculus & cor, fiátque ex ternario unitas participatione bonitatis ad principium, quia unum est bonum omnipotens, non duo neq; plura. Nisi enim fiat unitas, non fiet similitudinis in mente coniunctio, neq; boni participatio, & sine his nulla trãscensio: nisi autẽ hæc præcedant, neq; superiorũ intelligentiã, neq; inferiorũ propriam consequi poterit operationẽ.

Alchimistarum uanitas

Ioannis 3

Res autē tam uniuersales q̃ singulares necessario,& rerū cōditiones quædā sunt manifestæ,quædā manifestiores,& quædam manifestissimæ. Et aliæ quidē sunt occultæ,aliæ occultiores,aliæ occultissimæ, tā sensui q̃ rationi. Quam diuersitatē operatur ipsarū rerū natura. Hinc fit,ꝙ quidā homines cæteris euadūt sapiētiores. Magus autē sapiēs dicitur,qui minus perceptibilia percipit. Numerus ordine cōstat & mēsura. Ordo quoq; sine numero & mēsura esse nō potest. Mensura autē & numero cōstat & ordine. Vnitas hic & ternarius binariū nō admittūt, sed omnē exuti multitudinem innata sibi puritate simplicissima in primo consistunt. Hæc ad superos uia,o Germane, per quā antiqui sapiētes intelligibiliter profecti rationis ductu plurima perceperunt,quæ ultra humanā cōprehensionē à nostris nunc reputātur sapiētibus. Vis audire plenius. Studiū generat cognitionē, cognitio autē parit amorē, amor similitudinem, similitudo cōmunionē, cōmunio uirtutē, uirtus dignitatē, dignitas potētiā,& potētia facit miraculum.Hoc iter unicum ad finē magicarū perfectionū tam diuinarū q̃ naturaliū, à quibus arcetur & cōfunditur procul omne superstitiosum, præstigiosum atq; diabolicū. Enimuero nihil aliud p magiā intelligi uolumus q̃ sapiētiā,physicarū scilicet & metaphysicarū intelligētiam rerum,quæ diuinarū & naturalium uirtutum sciētia constat. Harmoniam cœlestem non materialem, sed spiritualem consonantiam nobis suspiciendam scias oportet, ubi numerus, ordo & mensura per ternarium in unitatem conueniunt, ad quam consonantiam inferiora nostra omnia sunt conformanda. Fatuum est harmoniam arbitrari celestē, stellarū consonantium motu causante auribus perceptibilem formare sonum. Est autem harmonia cœlestis, numero, ordine, & mensura distributionum corporumq; inuiolabilis consonantia.

Magia quid.

Sed i

Sed hanc supergredi necesse est, ut ternario paretur ascensus ad eam quæ supercelestis est harmoniam, ubi nihil materiale sed spiritualia sunt omnia. Inde menti assumenda similitudo unde uenit. Stellaris enim harmonia mentem nec dedit nec influit. Quidam philosophus dicebat sic. Quicunque conditionem cœlestis harmoniæ notam haberet, tam præterita quàm futura cognosceret. Quis aũt mihi dabit ex milibus unus, qui harmoniam hanc intelligat cœlestem? Ad supercelesté mens nata est, cuius similitudine uiuit. Astra nihil intelligunt, nec sentiunt quidem, unde nec sapientiã menti nostræ conferũt, nec aliquod in nos dominium habẽt, qui spiritu ambulamus, confitentes dominum Iesum Christum omnia in sua potestate habentem, ad cuius nos similitudinem pro uiribus fideliter oportet conformare. Ipse est enim sapientia dei patris, ipse est fons & origo sciẽtiæ, ipse est animi centrum, per quem facta sunt omnia. Abeãt homines temerarii, homines uani, & mendaces astrologi, deceptores mentium, & friuola garrientes. Nihil enim ad mentem immortalem, nihil ad scientiam naturalem, nihil facit ad sapientiam supercelesté stellarum dispositio, sed corpus in corpus duntaxat suũ habet imperiũ. Mens est libera, nec stellis subiicitur, nec earum influentias concipit, nec motum sequitur, sed supercelesti principio, à quo & facta est & fœcundatur, tantum communicat. Cætera quæ tibi ad inquisitiones tuas respondenda fuerant ô Germane, sacratiore inclusimus scrinio, tibi soli per Narcissum exhibenda, cui & clauem tibi afferendum nõ satis scienti commisimus, ne scrinium archanis plenum sine utilitate possideres. Venire auté ad te personaliter hac uice nequiuimus, quoniam aliorsum uocati sumus. Disces tamen ex Narcisso mentem nostram plenius, quomodo & quando nobis ad te ueniendi facultas acce-

Astra nullum imperium habent in mentem.

dere posit. In aliis literis scripsimus oĩa quæ nobis ad te scribenda uidebātur. Vale nostri memor nec tui oblitus. Ex Nemeti ciuitate Spirensi 24. die Augusti, Anno Christi. 1505.

VVOLFGANGVS HOPILIVS IOANNI Tritemio abbati Spanhemensi Salutem.

ELegantissimam nuper à te mi Tritemi accepi epistolam, quæ nobis & iucunda fuit, & menti admirationem induxit, ꝙ ipse uir doctissimus atq; mihi prorsus excellentior, ad me formicam agrestē uitam agentem scribere non sis dedignatus, & eo argumento tui ad nostrum incultum ingenium animi uolueris declarare affectum. Vnde uero acciderit hoc, me coniectura scire credo. Narciscus noster scientiarum omnium bonarum diligentissimus inquisitor, ea fortassis quæ somniis & phantasmatib⁹ similia sunt, maiora quidem quàm nostra paruitas præstare queat, tibi de nobis retulit, cuius tu uerbis adhibens fidem (nam qui honesto sunt animo & ingenio benigno, quæcunq; de aliis audierint bona facile credunt, mala uero tarde) impulsus es, quantum coniectare possum, ut mihi literas tuas ornatissimas communicares. Habeo gratias immortales, utpote qui tanti uiri literas magnifacio. Quicquid enim humanis in rebus scibile fuerit, te non latere scio, qui cunctos hodie mortales ingenio, scientia, & experientia literaria facile superas & excellis, quod tua scripta, & probatissimorum uirorum testimonia luce manifestant clarius. Hinc doctos omnes singulari humanitate complecteris, quinimmo & eos quos fama pertulerit in noticiam tibi quicquam callere, & si hominū sint inferiores laudibus, pro ingenita tibi bonitate magnifacis ac plurimi æstimas. Reliqua pectoris nostri archana ex Narcisco nostro cōmuni amico

intelli-

ges, qui tuū immortale nomē marmoreis insculpsit pectorib⁹. Quē tibi, & si nō sit opus, plurimū cōmendo, eiq; persuadeas uelim, pericula Arislei & Alchindi ut pcaueat, quorū alter uitā miserrime finiuit, alter uero dementiā incidit, ut ex eorū opusculis facile nosti. Vale & nos ama. Ex officina nostra Parisiana 3. Calend. Augusti Anno domini M. D. V.

IOANNES TRITEMIVS SPANHE.
Vuolfgango Hopilio ciui Parisiensi S.



arcifcus noster ad me ueniēs Neometim 15. die mēsis Augusti, tuas mihi literas lupambule tradidit, & reliqua abs te sibi cōmissa explicauit. Miraris q᷑ meis te literis dignū æstimaui, putās nimis me credulū extitisse Narcisco, quasi te, priusq̃ ille me accesit, nō nouerim. Quātus em̄ sis multorū aña relatiōe cognoui. Tu aūt, pbe facis consiliū imitādo sapientis qui dicit: Quanto magnus es humilia te in oibus, & corā deo inuenies gratiā, qm̄ magna potētia dei solius, & ab hoibus honorat̃. Ipsa quoq; dei uirtus & sapientia homo Christus Iesus in Euangelio sancto dixit. Omnis qui se exaltat humiliabit̃, & qui se humiliat exaltabit̃. Excelsa est patria nostra cœlestis, ad quā festinam⁹ oēs, Christ⁹ aūt Iesus uia est humilis p quā itur in celū. Quisqs ergo in excelsum ascēdere montē æternæ fœlicitatis desyderat, uiā humilitatis non omittat. Et ideo quantūcūq; in hoc mūdo siue discēdo siue bñ uiuēdo, pfecerimus, magis cogitare debemus quid nobis desit q̃ quid nobis adsit. Nā & plura nescimus q̃ didicimus, & plura neglexim⁹ q̃ fecimus bona. Quod fideliter cōsyderās beatus Augustinus in quodā loco dicebat. Laudabilior est anim⁹ cui nota est infirmitas propria, quàm qui ea non respecta, mœnia mundi, uias syderum, fundamenta terrarum, & fastigia scrutaretur cœlorum. Et sacer Hieronymus in quadam epistola, Hæc est, inquit, in omnibus sola perfectio, uera suæ

Luca 14.

Humilitas magnū bonū est & deo grata.

imperfectionis cognitio, quia magnus ad deũ aſcenſus eſt pro priæ infirmitatis ſententia. Sacra uirtus humilitas fundamentum & cuſtos eſt omnium uirtutum. Erubeſcant igitur omnes elati, qui locum in cordibus ſuis concedunt ſuperbiæ, cum ſciant per ſolam humilitatem iter mentis eſſe in cœlũ. Audiant qui ſe magnos inter ſapientes huius mundi exiſtimant, tunc Socratem ab Apolline ſapientiæ palmam primo fuiſſe adeptum, cum poſt multorum ſtudia annorum hoc ſe tandem ſcire profiteretur, quod neſciret. Fruſtra enim appellamur Chriſtiani, ſi Chriſtum non fuerimus ſecuti, qui propterea uiam ſe
Ioan. 14. in Euangelio dixit, ut cõuerſatio magiſtri, uiuendi norma fieret diſcipuli, & illam humilitatem imitetur Chriſtianus, quam ſemper exhibuit Chriſtus. Virtutum ſtabile fundamentũ eſt humilitas, quæ ſi fuerit intermiſſa, quid cæterarum congregatio uirtutum niſi ruina quædam erit dicenda? Eſt enim primũ hominis ſapientiam affectantis conſyderare, quid ipſe ſit, quid intra ſe, quid extra. Item quid ſupra, quid infra, quid contra, quid ante ſe, quid poſt ſe. Hæc contemplatio quadripartitum parit fructum. Vilitatem ſui, charitatem proximi, contemptũ mundi, amorem dei. Et hæc eſt uia ad ueram ſapientiam, quũ ſine humilitate omnis humana doctrina inutilis, cũ ſuperbia uero prorſus eſt contemptibilis. Omnibus ergo per ſtudium ſcripturarum ad ſapientiam contendentibus ſuperbia in primis cauenda eſt, quoniam ſicut nullus ſapiens eſt ſuperbus, ita qui ſuperbus eſt ad ſapientiam nunquam perueniet. Initiũ eñ omnis peccati ſuperbia eſt in angelis & in hominibus. Non parit ſuperbiam inuidia, ſed potius inuidiam ſuperbia facit. Nõ enim inuidet niſi amor excellentiæ. Amor autem excellentiæ ſuperbia uocatur, quæ cum ſit malum in hominibus, deo non
Iaco. 4. placet, ſacra dicente ſcriptura: Superbis Deus reſiſtit, humilibus aũt

Superbia eſt initium omnis peccati.

bus auté dat gratiā. Idcirco nobis timendū est, ne superbientes cadamus, Deo permittēte, leui etiā occasiōe, ut Sophocles ait:

ἀλλ' ἄνδρα χρὴ κἂν σῶμα γεννήσῃ μέγα ‹‹
δοκεῖν πεσεῖν ἂν κἂν ἀπὸ σμικροῦ κακοῦ ‹‹
Sed uirum oportet etsi corpus natum habeat magnum ‹‹
Existimare posse cadere, etiam à paruo malo. ‹‹

Et Phocylides contra superbiam pulchre monuit dicens.

μὴ γαυροῦ σοφίῃ, μήτ' ἀλκῇ, μήτ' ἐνὶ πλούτῳ ‹‹
εἷς θεός ἐστι σοφός, δυνατός ἅμα καὶ πολύολβος ‹‹
Non extollaris sapientia, neq; fortitudine, neq; diuitiis ‹‹
Vnus Deus est sapiens, potens simul & prædiues. ‹‹

Cætera uicia in malis tantū operibus ualent, superbia uero in bonis maxime operibus est cauenda. Cum autem sit odibilis coram Deo & hominibus superbia, recte facis amice, te coram utrisq; humiliando, ut gratiam cōsequaris. Narcissum in perquirendis occultioribus nimis curiosum, ut uana dimittat studia, & nunc & ante hac sæpe hortatus sum, qui nescio quid magni somnians, aureos sibi mōtes in breui nascituros promittit. Sinamus eū, pergat cæcus itinere cœpto, donec suo se frustratū desyderio intelligat, quemadmodum & cæteri ante eum omnes qui eadem fatuitate laborarunt. Fluctuare aliquantum cœpit audiens ex nobis earum periculum & difficultatem rerū, quas sine præceptore insequitur. Tuarum uero petitionum ex eo recipies solutionem. Vale sanus: Ex Neometi 24. mensis Augusti Anno 1505.

LIBANIVS GALLVS IOANNI TRIT. Spanhemensis cœnobii dignifs. abbati S.


VLla mihi requies mentis, o pater Tritemi, donec cuincamus hanc horam, non dixerim malorū, sed exercitationis. Ad laborem sumus nati, laboremus

agendo simul & patiendo, quoniam sic penitus oportet expéditq́ nobis. Non metuas hanc hominū aduersum te inuidiā, dabit enim rebus tuis forté in breui meliorē. Eius amore patiēter tolera, qui pro te mortuus est in cruce, ne contristeris, sed tacitus mēte tranquilla sequere Dei consiliū, quoniā aliorsum uocaris. Custodi propositū tuum, neq; diuitias cures, neq; uanissimos mūdi honores. Finē cogita quo tēdimus, principiū ama unde sumus. Tritemiū te precor agnoscas ter mentis acie magnū, Christianus imitando Christū, monachus contēnendo mundū, & philosophus non admittendo perturbationē, cum sis ter magnus, & in Christi amore beatus tandē euades. Saturnū aliquantulum quoniā tibi non satis prospere mouetur, quod & prædixerā cum præsens tecū in tuo essem cœnobio, declinandum scias. Marte quidem & Mercurio in breui, crede mihi, cū bona quāuis humili cōditione releuaberis. Neq; enim Deus te derelinquet, o Tritemi, neq; Libanius. Audi cōsilium eius quem contemnere non licet. Da locū inuidiæ, meliora tibi parantur. Post quindecim Lunas uocantē sequere nec prius. Vade nunc uocante philocrypho magno cœlo patefacto reuersurus, tum aut me aut nunciū meum Neometi uidebis. Libros autem tuos archanorū testes caue Saturnus aspiciat. Itineri esto paratus, & nihil obliuiscaris eorum, quæ ad nostra conducunt. Silentio anacrisim serua, nec ante tempus emitte columbā. Caput erige sursum neq; deflectito. Pœnos linque mendaces, ut intelligant sero quid bonū. Caue, o Tritemi, ne solis radios cauernis inducas, quoniam perniciosi dracones. Aerē sublimiorem non nisi semel abscondas in terram. Bobus & capris non porrigas tuum panem, nec spiritū per ianuas minores emittas. Vnus esto tecum, & caue ne solus. Multitudinem fugito omnem, quia unū est omnia, & sine uno est nihil. Manu

Tritemius.

cæcum

cæcum ne ducas, sed baculo tantum. Aquam uino non misceas, nec sit in mensa tua panis duplex. Aues in sole non nutrias sed in umbra, & canibus non ostendas penitus uitrum aut speculum, quia periculosum est. Vmbram ne uerberes, quoniam iniuria est solis. Formicis utere, si auium captu forsitan delectaris. Lucem in aqua diuide, ne congelata stridescat. Animæquior esto, nec deficias, o Tritemi, quoniam si alius nemo tui curam habere uoluerit, certe Libanius habebit. Sunt nobis amici Reges & potentes, qui te nomine tantum scientes libentissime fouebunt. Nihil permittit omnipotens sine causa, nec desperandum est de summæ bonitatis clementia. Scio quòd timeas Deum, & mentis acumine sublimatus nec prospera mundi curas, nec formidas aduersa. Vnde talem te nactus discipulum, omnia quæ mea sunt tibi libenter communicaui. Tu tantum in Christo manens fidelis, in uno solo, quod licite potes, Pythagoricus esto. Vale plus quàm alter ego in eo qui solus est semper. Ex sancto Quintino 6. die mensis Iunii Anno M. D. V.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS Spanhemensis Libanio suo præceptori unico salutem.



Literas tuas dulcissimas, præceptorum optime, decima quarta die mensis Iulii apud Coloniam Agrippinam, ubi conuentus celebrabatur Alemaniæ principum, Rege nostro præsente, accepi, legi, & intellexi. Sequar consilium quod dedisti, tametsi grauissimum futurum sit murmur inter nostres, quorum in me lingua bacchabitur. Melantius totum cum suis in nos malum suscitauit, quem non dubitamus casurum in foueam quam parauit. Paria nobis consuluit tuis noster Astrophilus dictis, nec in

uno quidem deflexit sententiã. Vocauit me princeps Marchio Coloniã, & obtinuit ut cum eo uadam, ad tẽpus mansurus in Marchia. Tua custodiã nonmodo præcepta, sed & cõsilia pro uiribus ipsa. Bobus & capris fœnũ subtraxi, & magnũ mihi cũ simiis bellũ, sed hactenus uictor euasi. Magno tui desyderio feruet Ioachim Brãdenburgensiũ Marchio, princeps æterna memoria dignus, iuuenis annorũ unius & uiginti, peritus lingua latina, & studiosissimus ueræ sapiẽtiæ amator. O si unq̃ fieri posset, ut te coràm uidere & alloqui mereretur. Humanissimus est princeps, & qui discere non solũ non erubescit, sed & maxime cupit. Vellem ad eũ scriberes quàm primũ, à nobis argumentũ sumens, mitteresq; aliquid ex officina Pelagii. Ita uelim agas, quatenus uter nostrũ exierit prior, qui remansit alterius sui hæres esto. Consolationibus tuis fortior mens facta est, tibiq́; uicem reclinat libens quam debet. Ora mecũ, precor ad Deũ, ut quod uolumus, maximéq; uelle debemus, nobis ille concedat. Scribo sapienti & Deo dilecto sacerdoti, qui nos iuuare potest precibus & uotis, ut mẽs reformetur inuersa, sit unum in amore & cognitione unius summi boni, Patris, & Filii, & Spiritus sancti, gratiam assecuta principii, à quo multitudine labitur, unitate ad ipsum reformatur. Vtinam, o præceptorũ omniũ post Deũ fidelissime, uel nũc tandem fieri posset quod optauimus sæpe, quo nobis ueros & sanctos liceret imitari sapientes, qui per abstractionẽ sibi ueraciter unitũ cũ ardentissimo amoris desyderio in Deum salutis tramitẽ tenuerũt. Quid nobis & mũdo, qui hinc ueclociter migraturi sumus? Ecce quã mihi amatores mũdi mercedẽ tribuere, q Deo seruire prælatus monachorũ sine mũdo nõ potui. Nihil unq̃, ut nosti, quæsiui mundanũ, nihil amaui terrenũ; omnes mũdi uoluptates fugi atq; despexi, & persecutionẽ ab hominibus sustinui gratis, sine de-

merito,

merito, sine causa, sine culpa. Deus autem omnipotens cui so li placere cupio, hanc super me tribulationem nec iniuste nec sine causa permisit, cuius bonitati gratias ago, quia in ueritate cognoui hanc æmulorum aduersum me iniuriam non parum mihi prodesse. Accipio quod meũ est cum patiẽtia, quantum indulserit Dominus Iesus: ipsi qui non merenti corã hominibus intulere contumeliam, uiderint quo zelo ad inferendam fuerint inducti. Non moueor iniuria mihi facta, dum uideor mecũ, sed cum tranquillitate mẽtis dicere possum. Conscia mens recti, famæ mendacia spernit, sciens uerũ ꝙ illi in uicium creduli turba fient. Nihil de me dubites amantissime præceptor, faciam pro uiribus quod Christi decet amatorem atq; discipulum, feramq; mente tranquilla quæ nobis ferenda proposuit. Quid ni ferrẽ patienter, qui & Christianus sum & monachus, magnæ non ignarus mercedis. Tu pro me ora ac uale. Hæc scripsi ex ciuitate Neometensi uicesima die mensis Augusti, & per Narciscum medicum Parisios in domum Caroli Bouilli de sancto Quintino oriundi Theologi, quem nosti, amici nostri, tibi præsentanda ordinaui, nec dubito quin fideliter ad te perferent. Iterum uale. Anno Christi M. D. V.

Patientiæ exemplum.

IOAN. TRITE. AB. SPAN. CAROLO
Bouillo de S. Quintino theologo Parisiensi. S.



SVbiratus sum Carole Bouille huic latori Narcisco, ꝙ nos te inscio Parisios exiuit, quia tuas uolebã habere literas. Te tamen bene ualere nunciauit, à quo statum rerum nostrarum, & quid super his mente geramus, auditurus es. Memorem te facimus promissionis tuæ nobis anno factæ priore, cum in nostro nobiscum esses cœnobio Spanhemensi per dies 14. ut quæstiões illas sacræ scripturæ profun

dissimas, quarum capita dudũ in Spanheim consignauimus, quã primũ absoluas, nobisq́ ut pollicitus es transmittas. Erũt eñ ppetuũ apud nos memoriale nõis tui, & mutuæ testimoniũ dilectiõis. Valde nos delectãt oĩa quę in sacris lr̃is explicaueris, qm̃ ueterũ more doctorũ solidus es & ueritatis enucleator lucid⁹, neq; uerborũ multiplicatiõe superfluus, neq; deficiẽtia ĩ his q̃ fuerint necessaria recisus. Ea q̃ de intellectu scripsisti & mihi cõplacuerũt & multis. Cõtinent eñ uerã Christianorũ theologiã, purã & absolutã, q̃ menti cognitionẽ & affectui cõfert summi boni desyderiũ, cõsistens in se pura, integra & candida, sine cicatricibus exterarũ traditionũ. Nunquam mihi placuit quorundã curiositas, qui humana cõmiscent diuinis, & sacrã scripturam, quæ & pura & sibi sufficiens est & nobis, gentiliũ loquacitate cõmaculant. Cõtra quos beatus Hieronymus in epistola loquit̃ ad Damasũ Papã. De scripturis disputantẽ nõ decet Aristotelis argumẽta cõquirere, nec ex flumine Tullianæ eloquentiæ ducendus est riuulus, nec aures Quintiliani flosculis & scholari declamatione mulcendæ, sed pedestris & quotidianæ similitudinis & nulla lucubratione redolens oratio necessaria est, quæ rem explicet, sensum edisserat, & obscura manifestet. Scriptura enim Dei manifesta est, testimonium Dei lucidum est, sapientiam præstans paruulis. Non egent literæ diuinæ plicis, non inuolucris, non replicis, quia hæc non sapientiam præstant paruulis, sed eorum animos in confuso relinquunt, & per omnem uitam mentes hominum aberrare compellunt. Non qui plicant, non qui replicant, sed qui explicant & elucidant me (sacra scriptura inquit) uitam æternam habebunt. Vale ex Neometi uicesima secunda die mensis Augusti Anno Christianorum. M. D. V.

IOANNES

IOANNES TRITE. DILECTIS IN Christo sororibus Richmodi abbatissæ, ac universo Conventui monasterii S. Laurentii in Sebach Salutem.



Tercrastino uersus Marchiam diuina miseratione assumpturi, scribere uobis priusquam Neometim exiremus, ô charissimæ in Christo filiæ necessariũ fore iudicauimus & oportunũ, quatenus & uos ex nobis consolatione, & nos ex uobis orationũ suffragia ad Deũ haberemus. Hortamur ergo uos in Dño Iesu Christo cui estis desponsatæ, ut iuxta normã cœnobiticæ institutionis digne semper ambuletis, conuersationem in monasterio habentes puram, sanctam & immaculatã, sicut uirgines decet cœlesti cõsecratas regi. Mentes uestras in lege Dñi quantum est possibile semper occupate, lectionibus diuinarũ scripturarũ cum dulcedine diuini amoris insistentes, ut inter laborandũ manibus nunquam uobis desit materia sanctarũ meditationũ. Oĩa huius mundi oblectaméta uobis interdicta sunt, quibus & spontanea uolũtate uos renunciasse constat, dum in professionis uestræ primordio clara uoce unaquæque uestrum decantauit. Regnum mundi & omnem ornatum sæculi contempsi propter amorẽ Dñi mei Iesu Christi, quem uidi, per spem fidei certissimam, quem amaui, in quem credidi, quem dilexi. Non licet uobis repetere quod semel pro Christi amore spreuistis, sed oportet uos in contemptu mundanorũ perseuerare usque ad mortem, ipso saluatore nostro in sancto Euãgelio dicẽte. Qui pseuerauerit usque in finẽ, hic saluus erit. Mundũ ergo & quicquid in eo est pulchrũ & amabile, uobis, p dei amore semel cõtemptũ ampli9 diligere nõ licet, nisi cũ stultis uirginibus à thalamo sponsi repulsam, & cũ spiritibus apostaticis æternam uelitis accipere damnationem. Math. 10.

Mementote charissimæ in domino filiæ cui ꝓmiseritis fidé, & sic in omni puritate mentis & corporis uiuite, ut per bonorum exhibitionem operũ in desyderio diuini amoris iugiter feruentes, post huius uitæ terminũ ad eum possitis peruenire.

1. Ioan. 2 Nolite diligere mundum, ut sanctus Ioannes ait, neq; ea quæ in mundo sunt. Nam si quis diligit mundum, non est charitas dei patris in eo. Transit aũt mundus & omnis cõcupiscentia eius: qui facit uoluntaté Dei manet in æternũ. Hoc autem scitote filiæ, quoniam Dei amor & mundi pariter in uno corde habitare non possunt, quemadmodũ & oculus cœlũ paríter & terram simulq; minime contuetur. Mari iuste cõparatur hic mundus, quia falsitatibus nimium est amarus, uariis tentationibus & aduersitatibus inquietus, & reptilibus uiciorũ ubiq; plenus. Hoc mare magnum & periculosum mortalibus, uos ò filiæ ad monasterium fugiendo per dei misericordiam euasistis, deumq; in puritate cordis amando calcastis ipsum mare sæculi, pompis omnibus in professionis uestræ primordio renunciastis. Vnicuiq; uestrũ summopere est cauendũ, ne mentem sæculi uanitatibus implicet, quia nihil prodest corpore fugisse mundũ, si cor adhuc in eius amore occupetur. Euasistis mundũ propterea corpore, ne qua menté occasio in ei9 amorem colligaret. Est aũt homini sua cupiditas quasi tempestas maris, cui si peccando consenserit, siue sit in monasterio siue extra, mundanus est, & maris obruitur fluctibus. Si Deum amando cupiditatibus mundi resistis, ambulas supra mare peruenies q; ad salutem. Si autem post concupiscentias tuas ambulaueris, tempestas maris procul dubio absorbebit tè. Mundus enim amatores suos demergere in profundum inferní cõsueuit non portare, & nemo unquã mundo credidit nõ deceptus. Conténendus ergo nobis est mundus ò uirgines Christi, & nihil

Nihil fallatius est mundo.

penitus diligendũ,non diuitiæ,nõ honores,non gaudia,non uoluptates,non colloquia hominũ,non salutationes,nõ munuscula,non laudes,nõ carnis solatia,non aliquis in uestitu ornatus. Vestræ sunt diuitiæ Dei amor,& puræ conscientiæ testimoniũ,quibus acquirendis conseruandisq́ omni studio uobis semper est inuigilandum. Nec decet uos Dei filio desponsatas,uirginisq́ Mariæ eius intactæ genitricis pedissequas, in aliquo curã habere de mũdo rebúsq; caducis,sed hoc solũ prouidere omni tẽpore debetis, ut ei cõplacere possitis, cui uosmetipsas obtulistis in holocaustũ Honores autẽ sunt ieiuniũ,abstinẽtia, & cõpunctionis lachrymæ, hominumq; secularium & extraneorũ omniũ declinare cõspectus,detestari colloquia,salutationes spernere,munuscula & epistolas familiares contẽnere,& nihil mundanũ penitus amare. Gaudia & uoluptates monialiũ sunt lectionibus diuinarũ scripturarũ insistere, sanctis se meditationibus occupare,orationi semper intẽdere,macerare carnẽ,mentẽ sacris ornare uirtutibus,& nullũ tẽpus infructuosum expẽdere.Ornatus autẽ uirginũ claustralium humilitas est & puritas cordis,sine quibus nemo Deo placuit unq̃.Christus enim Iesus omnipotentis Dei filius, iustificator fideliũ animarum,spõsus uester est,cui uos mẽte & corpore fideliter seruituras in puritate perpetuo mancipastis, uestrũ in uobis ornatũ requirit,non carnis sed cordis,non corporis sed mẽtis, nõ uestiũ sed uirtutũ,non exterioris pulchritudinis sed internæ puritatis.Huic uos, o uirgines ornate nõ mũdo,huic placere satagite non hominibus. Quotiescũq; uirgo monialis se hominibus ut placeat in oculis eorũ uestibus cultioribus exornat,Christo Iesu cui desponsata est contumeliã facit.Ornatus enim tuus est sponsa Christi,homines fugere, & sicut diximus,ad fenestrã colloquia declinare. Dicit nanq; sanctus Ambrosius. Vbiq; sit

in uirgine comes singularum uirtutum pudor, qui indiuiduus debet esse cum uirginitate, quo & risus arceatur, & uirginalis seruetur honestas. Sit sermo uirginis prudens, modestus & rarus, non tam eloquentia preciosus quàm pudore. Mirentur omnes uirgine tacente eius uerecundiam, & loquente prudentiam, in moribus quoque religiosissimæ uitæ prædicent disciplinam. Sit cor tuum, o sponsa Christi monialis & uirgo, ab omni labe concupiscentiæ mundanæ purum, sit ab omni macula inordinatæ affectionis mundum, ut præter Iesum nihil in hac uita cogitet, nihil præter eius dulcedinem amet. Dulce nomen Iesu quoties fuerit loquendum in ore tuo resonet, mens iugiter in eius amore tota suspiret, nulla in hoc mundo quæratur præter Iesum consolatio, iugis memoria Iesu in corde uirginis habeatur. Hoc enim Christi sponsam maxime decet, in eius amore cor suum & non aliunde iugiter occupare, ut ueraciter in eius memoria æstuans dicere possit: amore langueo, non mundano sed cœlesti, non carnali sed spirituali, non alicuius hominis mortalis, sed Iesu Christi Regis æterni, qui iudex est omnium uiuentium & mortuorum, de quo sanctus martyr Ignatius in quadam epistola dicebat. Amor meus crucifixus est. Et monialis uirgo sciens amorem suum esse DOMINUM IESVM Christum, & eum pro nobis omnibus miserabiliter crucifixum, semper in exercitio eius amarissimæ passionis legendo, meditando, & compatiédo uersetur, nec diem transigat ullum in quo tanti amatoris & sponsi pro se habitos labores ad minus nō semel recogitet. Vera enim Christi amatrix non est quæ mentem suam in eius amarissima passione usque ad lachrymas meditando non occupat, sed risibus & leuitatibus mundi potius dedita, sacratissimi domini sui & sponsi obliuiscitur. Quẽadmodũ uero in memoria dominicæ pas-

sionis

sionis uos utiliter exercere debeatis, & dudum ex nobis audiuistis & sermonibus multis. Maximũ enim deuotionis & fructuosissimũ spiritualis profectus exercitiũ, memoria est iugis Christi in nos beneficiorũ. Vt ergo placere ipsi possitis soli cui uos deuouistis, omnia quæ sunt trãsitoria pro eius amore uobis cõtẽnenda sunt, quia nõ potestis Deo seruire, & mũdi uanitatibus intẽdere. Orate pro me dulcissimæ in Christo filiæ, ut omnipotens incolumẽ me reducat, & in sua uolũtate sanctissima ubiq; custodiat. Daturus inuidiãtibus locũ pergo in regionẽ longinquã, de reditus mei die incertus. In Christo ualete. Ex Spira 26. die mensis Augusti Anno Christianorum M. D. V.

Vera meditatio passionis Christi est meminisse beneficiorum eius.

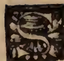
IOAN. TRIT. AB. MONASTERII S. Martini in Spãheim, Priori & Conuen. suis in Christo filiis & fratribus amãtiss. salutem & cha.



CVm Neometim uicesima septima die mensis Augusti Marchiam intraturi hanc Brandenburgẽsem, egrederemur, propositi fuerat nostri antẹ festũ sancti Martini reditũ maturare, nosq; Budorim ad Sereniss. conferre principem quousq; temeritas æmulorũ in nos debito fine terminaretur. Venientes autem in Berlin Marchionis Illustrissimi oppidum residentiæ continuæ, undecima die mensis septembris, clementer ab eo fuimus suscepti, munifice quoq; tractamur, cuius uoluntati cum reluctari nõ debeamus, usq; ad festum Paschãtis manere cum eọ cọnsensimus, & quidem non sine commodo nostro sicuti cõfidimus. Verum nẹ uos mutatio propositi necessaria lateret, oriretúrue sinistra de nobis aliqua inter uos suspicio, fratrẽ Theodoricũ capellanũ nostrũ, harũ portitorẽ literarũ ad uòs mittere decreuimus, quo statũ nostrũ referẽte p omnia cognoscetis. De reditu autẽ nostro ad monasteriũ meũ Spanhemẽse fratres hoc uobis quod sæpius

mandaui iterũ denuncio, nihil temere futurũ, sed omnia cum matura deliberatione & amicorũ consilio facturus sum. Si uultis me Patrẽ habere uobiscũ, æmulorũ meorum cõspirationes declinate: quod si cõtempseritis, quicquid inde secutũ fuerit, non mihi sed uobis imputandũ noueritis. Ego enim & meliori condicione uiuere, & cum maiori tranquillitate Deo seruire possum extra Spanheim, q̃ apud uos potuerim unq̃, si propriæ uellem utilitatis cõmoda sectari. Sunt reges & principes mihi & noti & cõpatientes non pauci, quorũ fauore non solũ iniurias uindicare possem si uellem, sed etiã statui meo sufficientem prouisionẽ inuenire. Sed amore illi⁹ qui pro nobis mortem in cruce sustinuit, neq; uindicare contumelias mihi factas, neq; uos deserere uolo, n si forsitã deserar primũ à uobis. Quod si factũ fuerit, non me propter me, sed potius propter uos tam diu per incerta uagatũ experiemini. Ducem quoq; uestrũ mihi sine demerito infensum ad agnitionẽ ueritatis reducite, & q̃ temere in nos processerint mendaces instruite: si quo minus, ecce iterũ denũcio uobis illũ nõ me habiturũ dominũ, qui me non habet prælatũ, neq; illius me subiiciam imperio, qui iniusticia & tyrannide armatus, Dei iusticiæ non uult esse subiectus. Palatinus fiũi rebus propterea persecuti sunt me gratis: quid facturi sunt æmuli si dixero, sed & faciebo q̃ diu in me spiritus resederit uitæ: Dominũ & defensorẽ cœnobii mei, nobis ut nostis principem semper clementissimũ Philippũ Palatinum, in his quæ non sunt contra Dominũ uniuersorũ nunquam petero denegare. Vnicuiq; suum ius inuiolatũ permittam. Valete frãtres & orate pro me in terra constituto aliena. Ex Berlino 20. die mensis Octobris Anno 1505.

SERENISSIMO INVICTISSIMOQVE principi Philippo Comiti Palatino, Rhẽni Bauariæq; Duci, principi Electori Ioan. Tri. S.


Erenissime princeps, manere in Marchia diutius quàm proposueram cõpellor, excellentissimi principis Ioachim Marchionis imperio detentus, cuius sanctissimæ uoluntati non debeo reluctari. Multa eñ clementia paruitatem meam prosequitur, & magna sæpius postulatione institit, cupiens ne ante festum Paschatis hinc recedam. Ea tandem conditione interposita manere in Pascha consensi, ut nuncio cum literis ad tuam Serenitatem misso, à te quoq; manendi potestatem impetraret. Quocirca cum facile impetraturus sit à tua excellentia quod postulat, ego clementiam tuam quàm humilime duxi rogandam, quatenus interea super fratres & monasterium meum pietatis dignetur habere respectũ, ne temeritas æmulorũ in oues quoq; prorumpat, quæ pastori non pepercit. Me quidem sine causa innocentem persecuti sunt, & odio me gratis habuerunt, propterea de consensu tuæ serenitatis uolens declinaui ad temp9, quo mihi utilius cum mora paretur consilium. Te autem serenis. princeps æmulorum meorum temeritas non latet, qui unde moueantur contra innocentem examussim consyderas. Nec opus est mores hominum tibi describere notissimos, utpote qui animos suos tuis rebus aduersos, & tempore illo quo hostes sæuierunt in populum tuum satis demonstrarũt, & nunc quoq; persequentes propter tuum in me fauorem innoxiũ clandestine sub specie boni non abscondunt. Ego autem eorum proteruiã patientia uincam, & ipsi tandem in suo liuore tabescent. Vale princeps magnifice. Ex Berlino 20. die Octobris Anno 1505.

IOAN. TRITE. IACOBO TRITEMIO fratri dulcissimo Salutem.

SI uales bene quidem est. Nos eñ miserante Deo ualemus. Neometim intraturi hac 27 die mensis Augusti cum no

ſtra familia curru exiuimus, te ad huc in Colonia conſtituto,& undecima die menſis Septembris oppidum reſidentiæ Marchionis Berlin dictum intrauimus. Erat autem in uenatione princeps ueteri tum conſuetudine occupatus. Altera mox die nuncius mittebatur ad eum, qui nos uenisse intimaret. Qui ut me adeſſe cognouit, lætatus eſt, nunciumq; interrogauit, cur te non adduxerim mecum. Viuimus nunc in terra quidem aliena ſed optima, cibus corpori neceſſariis copioſe referta. Princeps nobis munificus & clementiſsimus eſt, de cuius prouidentia in omnibus quã largiſsime ſumus prouiſi. Redire ad Rheni partes circa feſtũ ſancti Martini diſpoſuimus, ſed principis inſtantia noſtrũ mutauit propoſitum, eoq; perduxit, ut manere uſq; in Paſcha cõſenſerimus. Propterea te hortamur, ut ad Nouum te caſtrum conferas, ibi cum Ioanni Damio fideli noſtro manſurus, donec ueniamus. Nolumus te lauare laterem, & ſeruire carentibus cerebro, ſed optamus potius ſtudio te occupari literarum, & maxime diuinarum, per quarum ſcientiã mens in cognitionem & amorem ſummæ ueritatis conſurgit. Curioſitatem fugitare non pudeat, illasq; deteſtare ſcientias quæ diuino repugnant amori. Eſt enim magna inter curioſum & ſtudioſum hominem differentia. Curioſus enim earum rerũ cognitione cupidus eſt, quæ nihil ad eum pertinent, nihilq; utilitatis honeſtæ cõducũt. Studioſus autem earũ rerũ ſcientia cupidus eſt, quarum cognitio ad animum nutriendum ornandumq; liberaliter & ordinatione pertinent honeſta. Studioſum nõ curioſum te eſſe cupimus, quoniam ut ſanctus Bernardus ait, primus ſuperbiæ gradus curioſitas eſt, gratiæ ſpiritus ſancti cõtraria, cuius doctrina non curioſitatẽ acuit, ſed charitatẽ accẽdit. Propterea dicit ſcriptura. Altiora te ne q̃ſieris, & fortiora

Curioſus

Studioſus

Eccleſ. 3.

ctiora te ne scrutatus fueris. Si enim fueris plurimū scrutatus, frequēter miraberis. Necessaria & utilia nobis discēda sunt, quorū scientia mentem à terrenis segregatam, & in cognitionem summæ ueritatis illuminet, & in amorē sempiternæ bonitatis inflāmet. Stultum est omissis utilibus & necessariis uana & inutilia discere, & creatore neglecto circa creaturas mentē occupare. Perniciosa & plane damnabilis multorum hominum huius tempestatis curiositas est, qui saluberrima CHRISTI humilitate contempta, ut docti uideantur & magni, diligentissime perscrutantur, quid Plato, quid Aristoteles, quid Anaxagoras, quid Democritus, quid Pythagoras, & cæteri huiusmodi senserint, quos constat à cognitione & doctrina summæ ueritatis longe fuisse alienos, quasi nobis desint ex nostris philosophi & uiri doctissimi, per quorum imitationem oporteat fieri desides, ut merito gentilium sapientia, necessarioq; nobis uideatur expendenda. Multos habemus gentilium philosophis meliores, quorum debemus imitari doctrinam, sanctos uidelicet Christi Apostolos, Petrum, Paulum & Ioannem, eorumq; sequaces, Origenem, Athanasium, Hilarium, Irenæū, Chrysostomum, Basiliū, Eusebium, Firmianum, Hieronymū, Ambrosiū, Augustinū, Gregoriū, Bedam, Rabanū, Bernardū, & reliquos catholicæ fidei doctores, quorū certa de ueritate sapiētia Christianas mentes ad iusticiā imbuit, intellectū ueraciter illuminat, charitatē format, animasq; uiuificat. Hos, p uiribus imitare sapiētes, & eorū libros legēdo discēdoq; utilia sæpius reuolue, nec tpa iuuētutis tibi data inutiliter transire patiaris. Ociū ut pniciosam animi pestē fugito, qm̄ industriæ & studio maxīe contrariū est, mentemq; ut ferrū rubigo cōsumit. Occupandum est bonis studiis ingenium, & ueræ sapien-

In religione discenda, apostolica doctrina & nō philosophia tenenda est.

tiæ desyderium altius inserendum, ut cum senectus aduenerit, mens cœlestibus informata doctrinis ad quaslibet fortunæ facies armata consistat. Neq; fratrem te nos imitari pigescat oramus, qui annorum uitæ transactæ, ut nosti, tempus omne studio scripturarum usq; ad inuidiam ranarũ impendimus. Quod nisi fecissemus, ubi nũc, fortuna sæuiente in nos frater, puras nisi ubiq; iaceremus? Nam etsi parum euasimus docti, consistere tamen in nobis deo iuuante didicimus, uariosq; & fallaces fortunæ contemnere uultus, & intelligere quis sit ignorantiæ finis. Quæ nostra sunt nemo tollet à nobis, quippe qui nostra nobiscum portare didicimus, omnis parui iacturam terreni facientes. Neq; huius uitæ nobis defutura timemus necessaria, promissum Dei in sancto Euangelio certissimum habentes, quoniam ipsi cura est de nobis, & quærentibus in primis cœlestia, nec uictus penuria continget nec amictus. Vnde fratrem te hortamur, bonorum imitare studia, non ad uanitatem & quæstum, sed mentis ad cultum, quo lumen ueritatis agnoscas, agnitum diligas, dilectum sine fine possideas. Iterum ociũ fugias monemus, quoniam in desyderiis est omnis ociosus, & multorum scaturigo uiciorum, animæ inimica est ociositas. E mollit ocium uires, lumenq; mentis exterminat, & hominẽ uiuum trunco similem reddit prorsusq; inutilem. Nemo unquam factus est ocio magnus, nemo doctus, nemo excellens aut memoria immortalis. Quomodo uiuit qui nemini uiuit? Viuit autem nemini qui semper est ociosus. Ad agendum nati sumus, quoniam natura quæ nobis tempore nihil preciosius dedit, ocium & uacuũ abhorret. Post laborem quies & non desidia tibi sit quantula sufficit, quatenus ad agendum fortior consurgas, nõ ut remisso labore penitus ocio torpescas. Ama studium sanctarũ scripturarum, & nunquã eris ociosus. Nam quod

Mat. 6. Luce. 12

Ocium quàm mala res sit.

quod carnalis amator ille de suo dicebat amore, nos in studio scripturarum comprobauimus uerum. Qui non uult fieri desidiosus, amet. Amor uerus nunquam est ociosus. Sed uale, & ama bona honesta & utilia. Iterum uale. Ex Vrsulo in Marchia Brandenburgensium 20. die mensis Octobris. Anno Christianorum millesimo quingentesimo quinto.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS Spanhemensis Rogerio Sycambro salutem.



Missurus capellanū meū ad partes Rhenanas optime Rogeri, me ipsum prohibere nō potui, quo minus literis te nostri status ratione facerē certiorē. Viuimus hic per Dei misericordiā corpore sani, non ultimo apud principē loco habiti, doctorū tamē uirorū solatio pene destituti. Homines quidē boni, sed nimis barbari & indocti cōmessationibus & potationibus magis dediti q̄ studio bonarum literarū. Rarus hic homo studio deditus scripturarū, sed quadam innata eis rusticitate cōuersantes otio gaudent & poculis. Mihi autē satis admodū incolarū placēt mores, quoniā magna feruēt in religionē Christi obseruātia & deuotione. Dei tēpla uisitant diligētissime, festa sanctorum reuerēter cōcelebrant, & indicta eis ieiunia tenacissime obseruāt, tantóq; sunt in Dei cultu feruētiores, quanto cū nouissimis Germaniæ populis ad Christi fidē noscūtur cōuersi. Solus bibēdi excessus nomen uicii nō habet, quanquā & multi apud eos reperiantur abstemii, & aduenæ Frācones & Sueui, ut frequēter sumus experti, plus in potationibus excedant q̄ indigenæ terræ. Tu autē Rogeri Deum ora pro nobis, ut cum salute hinc tandē egredientes ad patriā reuertamur, non q̄ Marchiæ laboremus tædio, summe enim nobis placet, sed ut reuersi ad Rhenū negocia nostra fine debito terminemus. Facilis enim patriæ pro Christo nobis obliuio,

quoniã ubicũq; fuerimus in Domini uoluntate nos esse in patria arbitramur. Ante festũ Paschatis nõ uidebimus Rhenum, quia serenissimo cõplacendum est principi, qui ut maneremus diutius quàm nostri propositi fuerat, instetit. Hæc te scire uolumus. Tu si quid habes rescribito & uale nostri memor. Ex Berlino 20. die mensis Octobris Anno Christianorũ 1505.

IOAN. TRIT. IOANNI VIGILIO Sunszhemio Vt. Iu. doctori S.

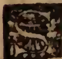


Literas & meas & principis Marchionis prolixioris more in Marchia mei excusatorias misimus ad serenissimũ principẽ Philippum comitẽ Palatinũ per manus capellani nostri Theodorici, tibi quidẽ notissimi, quas principi exhibere tui sit officii precamur. Quæ circa me aguntur ex latore intelliges: quomodo nobis Marchia placeat his accipe paucis. Terra quidẽ bona est & fructifera multum, sed laboriosis indiget cultoribus, cũ & ipsa sit uasta, latitudine ampla, & rustici pauci atq; pigerrimi, potatiõibus & ocio magis q̃ laboribus dediti, de quib[9] dicere possumus. Marchianitis festiuitates & ocia pauperiẽ, ieiunia morbos, & potatiões mortẽ accelerãt, qm̃ in his tribus plus q̃ cæteræ nationes Germanorũ, uidẽtur excedere. Sunt enim homines quasi natura ad ociũ nati, & multis diuorũ festis laborare uetãtur, perpetua inopia pressi, maxime qui morãtur in rure. Ieiuniorũ uero sunt omniũ quos uidimus obseruãtissimi, & in hoc uno laudabiles ꝑ multis merito æstimandi. Sed maior eorũ multitudo potationibus nimium dedita, meritum ieiunandi turpiter cõmaculat, usq; adeo, ut hic pene nihil aliud sit uiuere q̃ cõmedere & potare. Hæc de moribus gentis. Nihil hic noui, nihil agitur rari, nisi q̧ inter Ducẽ Magnopolitanũ & Lubecenses grauissimæ simultates oriũtur, quæ nisi amicorũ cõsilio fuerint extinctæ, in

Marchianitarum mores.

ctae, in bellum certe consurgit. Princeps autem meus sereniss. Marchio, cuius sororē dux est habiturus uxorē, uices suas interposuit, multū pro cōcordia laborauit. Quo mediāte induciae factae sunt usq; in pascha. Interea pax est, interdū pacis fiducia nunquā. Bonā serenissimi principis nostri Palatini ualetudinem abs te scire cupimus, apud cuius maiestatem necessariam nostri moram oportune reddas excusatā. Vale, ex Berlino 20. die mensis Octobris Anno Christianorum 1505.

IOANNES TRIT. AB. SPANHE.
Ioanni Damio monacho S.


Scire te uolumus amātissime frater, q; miserāte Deo ī primis bene ualem9, sumúsq; apud serenis. principē Marchionē bona cōditione habiti, cūctisq; necessarijs abūdātissime ꝓuisi, cui9 uolūtati annuētes, manere hic usq; in Pascha ꝓmisimus. Fratri aūt nostro M. Iacobo Trit. scripsimus, mādites ad Nouū castrū se cōferat, ibi māsurus tecū, donec & nos ueniamus. Interea maneat tecū pietate magistrae, ne diutius salutaribus ītermissis studiis habitare cū acatastatis cerebro & memoria carētibus infructuose, ut hactenus, cōpellat. Ingratis enim seruire molestissimū est, & nimis graue ut fructu suo fraudetur obsequiosus, & cui repēdendū fuerat praemiū, reportare cogat incōmodū. Nimiū sunt ingrati homines ī terra Nayth cōmorātes, quod pro multis saepe beneficiis eis nō sine nostro dispēdio exhibitis sumus experti: propterea fratrē ingratis seruire non sine causa uetamus. De fratrib9 nostris quid agit nos facies certiores, si Cynonotorū proteruiā habueris exploratā. Dolus profecto reprimetur dolo, si nō mutauerint impietatis consilium. Nulla nobis de illorū machinationibus cura est, quia nec fauorem cupimus, nec odium formidamus. Neq; autem uindicare iniuriā contendimus, sed contemnere potius, scientes quòd in foueā cadent reprobi quam fecerunt.

Mentem non alligauimus loco, ut uiuere extra Spanheim nõ posimus. Nam si necesse fuerit, mũdus totus patria nobis est. Vnum cœlũ terram operit unam, ubicũq; fuero in terra sum huic continua, peregrinus non ad Spanheim sed ad cœlestem patriam anhelans. Deus unus omnipotens ubiq; est, & nullibi deest, in quo sumus, uiuimus & mouemur, ubicũq; locorũ fuerimus. Facilis ergo nobis unius iactura cœnobii, si Deo placuerit, fit, in quo paupertatis & laboris plurimũ, delitiarum & quietis nihil unquã sumus experti. Sed uale & ora pro nobis, ut Dei soli⁹ cõpleat̃ uolũtas. Ex Berlin 20. Octob. Anno Christi. 1505.

IOANNES TRITEM. IOANNI Brachtio Priori S. Mathiæ apud Treuiros S.

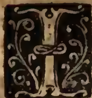


Causam absentiæ nostræ à monasterio nostro Spanhemensi charitati tuæ antehac scripsimus ex Colonia Agrippina, moram uero in Marchia nunc literis duximus intimandam, æque ex Colonia, sed altera Spreuiana iuxta Berlin in ipsa Marchia, ut status nostri habens noticiam propter nos minime contristeris. Diuina nos miseratiõe protegẽte sani & incolumes sumus, rebúsq; nostris ita preuidimus, ut si oporteat uiuere extra Spãheim libere pos simus. Principem habemus nobis in omnibus fauorabilẽ, de cuius munificẽtia prouisi nullius indigentiã habemus. Ante pascha non reuertemur ad Rhenum, ipsius principis uoluntate ad manendũ interea persuasi, ut ea quæ pro ipsius honore inchoauimus ad finem debitũ perducamus. Et reuera nisi professioni nostræ sciremus esse contrariũ, nostrúmq; minime decere statum in curiis principum uersari, nunquam hinc discederemus. Proponũtur enim nobis condtiiones q̃ optimæ, si manere cum principe in toto uellemus, sed ne monastico facere mus iniuriam proposito, curias principum oportet nõ amare.

Ita

Ita uero itinere transimus rationabiliter secato, ut nihil refute mus ex sententia nobis oblatum, donec uideamus quid necessitas tandem indicat assumendum. Reuertemur itaq; deo largienti post Pascha ad Rhenum: ad monasteriū uero nunquā intrabimus, nisi æmulorum nostrorum prius temeritatem cō tigerit humiliari. Quòd si cum Cynonotis in pertinatia sua duxerint permanendum, Spanhemensi abbatia spontanee dimissa, Dei ordinationem sequemur. Confidimus eñ Dei omnipotentis bonitati, quoniam in finem non despiciet, quem ipse nouit æmulorū inuidia læsum sine culpa. Tametsi nobis non mediocriter sit pensiculandum, ne forte summæ uoluntatis Dei ordinatione aliorsum uocemur, tanquā arbor inutilis pro fructu ferendo uberiore in terram transplantandi meliorem. Quis eñ cognouit sensum Dñi, aut quis consiliarius eius fuit? Semper ergo nobis timendum, & cum silentio diuinum sequendum consilum. Ipsi enim cura est de nobis qui fecit & creauit nos, cuius miseratio nobis utilior est, quàm omne nostrum consilium. Pergam igitur dei consilium libens & uoluntarie secutus, quocunq; fuerit eundum, arborq; si placeat illi eradicata inutilis, transferar ut fructus patientiæ feram uberiores. Vale feliciter. Ex Berlino 20. mensis Octo. Anno 1505.

TEODORICVS EPISCOPVS LVBEcensis Ioanni Tritemio Abbati Spanhemensi S.



IAmblicum ut tibi comodaremus te summopere desyderare, pater optime, magnifici nostri Ololyci de lapide militis, tum & aurati, tum & literarū canditati narratione cognouimus. Quem, & si nostra domo charissimi honestissimiq; philosophi loco seruamus, tamen & unà cum Proclo,

Porphyrio, Synesio, cæterisq; conphilosophis suis sibi coadunatis, tibi nō minus uoluntarie quàm hilariter transmisimus, mandantes illi, ut te nobilem hospitem nostri nomine salutatum pergeret. Credimus etenim tantos sapiētiæ uiros eo tibi fore gratiores, quo eorum dudum usus es familiaritate. Suscipe igitur optime pater quàm iucundissimos ex archanis philosophiæ latebris te alloquentes nobiles ipsos nuncios nostros, nihil pol rigidi salebrosiq;, sed condimenta sapida græcorum academiis philosophicis scite festiueq; manibus præparata deferentes. Quorum cum ad facietatem usus familiaritate fueris, ad nostras redeant ædes age. Vale scripturarū candens armarium, nosq; te adamantem ama. Ex Lubus die Veneris 24. mensis Octobris. Anno Christianorum M. D. V.

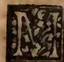
REVERENDISSIMO IN CHRISTO Patri Theodorico Episcopo Lubecensi Ioannes Tritemius Salutem.



Amblicus Academicorum sacerdos manu serenissimi principis nostri ædes meas introductus tuo me nomine salutauit. Lætus admisi philosophum nostris institutis nōnunquam se ingerentē, quē dum lego unà cū Proclo suo conphilosopho, profundiusq; intueor, non eos sed Ariopagitā Dionysiū me legere plerunq; inuenio. Et hoc mihi factū more ueterū placet, quippe qui potare de riuulo interea sum contentus, donec ad fontis mihi scaturiginē purissimi liceat peruenire. Gratias habeo tuæ humanitati doctissime præsul, qui me non audentē petere tantis hospitibus honorasti. Vtar eorum lectione tempore modico, faciamq; mox tua repetant scrinia Vitam Appollonii Thianæi quodam enchiridio impressam ex Colonia Agrippina mecū nuper attuli, cuius inire iudiciū occupatiōes me principis hac uice nō permittunt,

tant. Vereor enim præcipitem dare sententiã, ppterea uel maxime, q diu⁹ Hieronymus in proœmio bibliothecæ sacræ nõ sine laudibus uidet introduxisse Apolloniũ. Examinãda sunt prius à me singula quã primũ per ociũ licuerit, postea meã sine cuiusquam præiudicio dicã sententiam. Vale præsulũ decus, & me dediticiũ habeto cõmendatum. Ex Colonia iuxta Spreuam & Vrsulum ultima die mensis Octobris. Anno Dñi 1505.

IOANNES TRITE. IOAN. EVRI pono Carmelitano, Cõuentus Damẽsis S.



Andauit nobis serenissi. princeps noster Marchio Brandenburgẽsis, tibi scriberem⁹, ut quantotius ad nos Coloniã reuertaris, & afferas tecũ ea q̃ Prior tuus maiestati suæ pmisit. Nos opus nostrũ de laudib⁹ sanctorũ absoluimus, qđ te ut rescribat expectat. Moras igit oẽs rescinde, ne principis aĩm offendas. Hesterno uespere Capellan⁹ noster Theodoricus à partibus trãsrhenanis ad nos reuersus est, & steganographiã nostrã, quã tantopere uidere desyderas attulit. Vale ex Vrsulo 15. die mensis Decembris Anno Christi 1505.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI Ioan. Tritemio Eucharius Heimerius S.



Euerendissime pater ac colẽdissime pceptor, tuã reuerendissimã dignitatẽ sanã incolumẽq; & bñ ualentẽ intelligo & maxime sum gauisus, orãs omnipotẽtis dei clementiã, ut sanũ Nestoreos cõseruet in annos, teq; ad nos cũ salute reducat. Hoc unũ quã humilime pcor, ut tua sese dignitas splẽdidissima quãtotius absoluerẽ à strepitu curialiũ nugarũ uelit, & ad nos redire dignet. Valde nãq; indignũ est tam nobile ac prope diuinũ ingenium tuum seruire principibus, tum quia tu ipse princeps es magnus, doctrina & sapientia melior illis cum quibus uersaris, tum quia columen, glo

ria,& unicum patriæ nostræ es decus, quo absente omnes ce cidisse uidemur. Taceo q te patre sapientissimo absente à mo nasterio tuo perperam & negligenter omnia gerantur, & remoto pastore necesse sit periclitari oues. Satis etiam nosti lon ga experientia doctus, in principum curiis nihil esse firmum, nihil stabile, nihil certum, sed caduca omnia, susurriis & adulationibus plena. Ad nos itaq; pater optime quantotius reuer tere, ut cum philosophicis atq; diuinis institutionibus habeas tuo more commercium, nosq; ut consueuisti tuarum lucubra tionum cupidissimos scriptis & exhortationibus sanctis refo ueas. Indignum est enim te hominẽ philosophicis sacrisq; im butum scripturis siliquis immiscere mundanis, margaritasq; inuoluere sterquilinio: & qui multos erudire ad iusticiam consueueras, diuini luminis iubar in unius anguli tenebris abscon dere. Hæc non docendo sus Mineruã ad te patrem eruditis simum scripserim, sed quã singulari beneuolentia à te præcep tore meo discipulus affecutus sum cõfidentia ut ausim effecit. Doleo enim lumen nostrũ splendidum à nobis ablatum, quare humilime oro, tua mihi benignitas indulgeat, qui me tibi fi delem non ignoras. Abbatis Lympurgẽsis negocia quotidie sese in deterius disponunt: ipse quoq; Neometi rarus est, lente q; ne dicam remisse nimium agit. Operæ precium fuerit te adesse, ut tua dirigeretur solertia, cũ ipse sua probitate simplex uersipellium astucias non satis intelligat. Cogita demum pa ter colendissime de tuo fratre unico, magistro Iacobo Trite mio, mihi quidem amicissimo, ne frustra laborans apud Lym purgenses ingenii nobilis iacturam patiatur. Nihil enim ab eis emolumenti cõsequi poterit, qui lapides & ligna reuoluentes nullum penitus habent commertium cum studio scripturaæ. Homo est natura gracilis, ad philosophiam natus non ad labores

bores rusticorum, qui si quid magni se consecuturum sperat, ab istis hominibus certius certo seductum se sentiet. Esto pius in tuos qui in alienos semper clemẽtissimus esse cõsueuisti. Tot enim tãtisq; notus ac familiaris principibus cum sis, nõ erit tibi difficile fratri aliquod impetrare munus Ecclesiasticum, unde uitã honeste cum literis ducat. Qui toties pro alienis deprecatus exauditus es, pro tuis intercueniens nullã patieris repulsam. Valeat tua dignitas per sæcula multa. Ex Spira Idibus Nouembris Anno salutis M. D. V.

IOAN. TRIT. EVCHARIO HEIMERIO Neometensi Salutem.



VLchre mones Euchari ad nostra citiꝰ reuertamur, quasi non ubiq; sit nobis patria, quibus & Christiana religio patrẽ & matrẽ deserere pro Dei amore præcipit, & monastica institutio cõtemptũ terrenorũ omniũ indicit. Nos enim quadam necessitate compulsi principem sequimur, nõ ut curiales, sed potius ut cõsilio & auxilio indigẽtes, utpote qui derelicti à necessariis grauiora pericula formidamus, Quam temeratã à Cynonotis contumeliã suscepimus te minime latet, sub quorũ diutius militare imperio nõ facile cõsentiemus. Cum his nõnulli ex nostris infidelitatis spiritu pleni cõspirãtes in nos, maliciæ uirus addiderũt, qui circũgirãtes multorũ nobis æmulorũ inuidiã auxerũt. Placuit ergo nobis ad tẽpus cedere malis, donec tãdẽ experiãtur nostri, quid eis nostra eatenus præsentia cõtulerit boni. Et quia nõ satis cõstabat quãdo patriã exiuimus, qui fuerint tãtorũ in nos autores malorũ, & qui ex nostris cõspirasse cum æmulis dicebãtur, se omnes clamabãt esse innoxios: de consilio & assensu clarissimi principis mei Philippi comitis Palatini (quod te minime latet) crebris postulationibus Serenissimi principis Ioachim Mar-

chionis Brandenburgensis euicti, patriam relinquere consensimus, ad festum Paschatis Deo largiēte reuersuri ad Rhenum. Interea si pœnituerit æmulos patratæ contra nos temeritatis bene factum erit reuertemúrq; ad monasterium: sin autem in sua pertinatia permanserint, si pro iniuriis se non recognouerint, si fratres nostri non aliter quàm hactenus cū duce suo tractauerint, hærebimus & nos nostro cōsilio, neq; humiliabimus nos inimicis nostris, neq; ad monasteriū reuertemur, sed prouidebimus nobis de alia mansione, ubi cum pace & tranquillitate omnipotēti Deo in ordine seruiamus. Iustam enim causam indignationis habentes iniuriarum non facile possumus obliuisci, neq; deinceps hominibus illis confidimus unquam, qui in nullo à nobis læsi, tantam in nos contumeliam agere præsumpserunt. Sufficiat æmulis nostris quod pro Christi amore pacientiam habentes uindictam non quæramus, & cum possemus ulcisci contumelias silentio transimus. Putabant nos mente unicolligatos loco, & quod nobis in despectum fecerūt necessario non curare, quasi extra Spanheim nobis desit locus ad manendum. Confidimus in Domino Iesu qui nullum dereliquit unquam ad eum in tribulatione clamātem, quoniam miserebitur nostri, & parabit nobis locum, ubi cum maiore pace & trāquillitate ipsi uacemus, q̄ in Spanheim potuimus unq̄. Non delectant nos (ut tu arbitraris) curiæ principum, neq; terreno principi nisi oporteat, statuimus adhærere, quanq̄ nō desint plures, qui nos magno desyderio admitterēt perpetuo refouendos. Hoc nobis continuum studium contulit scripturarum, ut mentem non loco figamus sed ueritati. Quæ de fratre monuisti libēter accepimus, cui fors cum tēpore pinguior assurget. Vale & ora pro nobis ad Deū, qui solus omnia potest. Ex Berlin octaua die mensis Ianuarii Anno Domini 1506.

Reuerem-

REVERENDO IN CHRISTO PATRI
D. Ioanni Tritemio, &c. Nicolaus Prior
in cunctis fidelis Salutem.

Reuerende amantissimeq́ pater, literas reuerẽdæ paternitatis tuæ cum ingenti suscepi gaudio, & supra quàm dici potest de bona ualetudine tua optimoq́ statu apud principem, sicut nobis Theodoricus retulit, sum lætatus, & mecum fratres uniuersi. Sed ingenti me tristitia affecit mora tam diuturna reuersionis tuæ ad nos, quoniam propter tuam absentiam in magna tribulatione sumus, & ab omnibus uexamur, deridemur & blasphemamur, quasi nos causa simus idignatiōis tuæ iustissimæ, magnusq́ clamor omnium surrexit in nos, quòd incendio seu perpetuo simus digni exilio, ꝙ fugauerimus Abbatẽ nostrum uirũ bonum & sanctum, sapientẽ atq; doctissimum, sine causa. Tantæ sunt oblocutiones hominũ contra nos, ꝙ ignoramus quid nobis agendũ sit, & uehementer timemus, ꝙ in breui expellemur de monasterio. Tua uero paternitas nouit, ꝙ præter filium perditionis, nullus nostrum fuit in causa, sed omnes uehementer potius dolemus, & nunquam placuit nobis temerarium factum æmulorũ. Iam dicunt omnes qui interfuerunt, ꝙ non fecerint animo iniuriandi paternitati tuæ, sed propter minas abbati montis sancti Iacobi factas à Magno & Friderico familiaribus nostris. Et in ueritate credo quòd ita sit, quia nihil aliud in causa fuit ut caperentur quàm comminationes. Officialis Ducis, qui satellites militiæ iniquitatis suæ misit in familiam nostram, de officio suo iam amotus est, & in eius locum Vasallus tibi iuratus Meginhardus de Coppenstein subrogatus est. Nomine uero principis Palatini præfecturam tenet amantissimus tui Franciscus ab Sickingen, qui ambo cum uicinis & amicis o-

minibus, maxime tuum desyderant aduentum. Abbas quoq; montis sancti Iacobi plus omnibus dolet absentiam tuam. Rogamus igitur q̃ humillime reuerendissime amãtissiméq; pater, & per nomẽ Domini nostri Iesu Christi suppliciter obsecramus, ut redire ad nos quantotius dignemini, nec propter crimen paucorum totũ gregem ouium uestrorum deseratis. Cur foris tam diu permanes dulcissime pater, cum nemo sit qui te lædere aut posit aut uelit. Nam & Dux ille Ioannes te maxime diligit, cupitq; ut redeas, dicens se nihil unq̃ mali cõtra tuã cogitauisse psonã. Omnes quoq; fratres nostri, tuæ paternitatis charissimi filii, tuum ad nos reditũ ardẽtissime desyderãt, præter Iudam impiissimũ traditorẽ. Qui tamẽ & ipse multũ optare tuum aduentum se simulat, sed mẽtitur iniquitas sibi, quod rei probabit euẽtus. Scio enim q; de monasterio fugiet, mox ut tuã nobis paternitatẽ appropinquãtẽ audierit. Frater Ioãnes Nutius senior noster & omnes fratres tuam salutem desyderant sẽque humiliter commendant. Vale ex Spanheim 22. die mensis Nouembris Anno Domini M. D. V.

IOANNES TRITEMIVS AB. SPAN. dilecto in Christo filio Nicolao Remitio Priori suo salutem.

MOuissent à proposito mentẽ nostrã literæ tuæ charissime fili, ut in media hyeme reditũ maturassemus nostrũ ad patriam, nisi promissionis nostræ cõditio ad manẽdum diutius nos principi obligaret. Manẽdum enim in Pascha promissio iubet, ne tantum principem rebus nostris optime fauentẽ cõtra uotũ offendamus. Scribis reditum nostrũ desyderari à multis, credimus, & suo tẽpore sicuti promisimus largiente domino reuertemur, experientiã capturi promissionum. Abbatem uero Moguntinum nostram perampl

plius dolere absentiā satis admiramur, cū ipse omniū in nos malorum principalis sit autor, ad cuius instantiam clandestinam & ementitam familiares nostri nobis in scandalum, & serenissimo principi nostro Palatino in odium & præiudicium fuerunt capti. Neq; memoria exciderunt uerba quæ nobis inculcare tentauit, cum ultimo esset nobiscum: neq; scriptorum eius obliti sumus, quibus non solum nobis, uerum & sacratissimis principibus Raymundo Cardinali apostolico legato, Archiepiscopo Coloniēsi, Palatino comiti, & Marchionibus, intemperati senis lingua non pepercit, quæ si uel uni ex illis legenda exhibuissemus, dudum temeritatis suæ pœnas dedisset. Iniquissime contra nos egit bonus ille abbas, & in odium aliorum nos, siue sciens siue nesciens iniuste persecutus est. Indulgeat ei Deus & non imputet illi peccatū quod commisit contra nos. Mira consyderatio senis. De nostra dolet absentia, qui ut cederemus ad tempus inuidiam declinantes primus consilium dedit. Quòd aūt hominum clamor surrexit contra uos, nihil nos releuat, nec in aliquo delectat, sed contristat potius, pro illis maxime qui inter uos malorum contra nos sunt innocentes. Scimus eīm q̄ non omnes conspirastis in nos, nec propterea uos omnes credimus innocentes. In omnibus his nihil nos adeo contristat, quàm innocentes cū noxiis blasphemari. Consolatur autem nos innocentia nostra, cui uos testimonium etiam inimici dabitis, quàm iuste inter uos & sine offensione uixerimus, semper uestram utilitatem nostro cōmodo præponentes. Postremo hortamur, ut diuinitatis cultum diligenter respicias, fratres sine rationabili causa non contristes, & te & illos in monasterio religiose contineas, & monasticam obseruantiam inuiolatam custodias. Fratres ut pro nobis orent ad Deum commonefacito, quos omnes in charitate Ie-

su Christi salutamus. Vale ex Berlini. 8. die mensis Ianuarii Anno Christianorum. M. D. VI.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI Ioanni Tritemio abbati Spanhemensi, Iacobus Trite. frater S.



Literæ paternitatis tuæ ingens mihi attulerunt gaudium, quibus te sanum & incolumē esse cognoui. Præterea scire statum meū cupis. Teneto breuiter, mediocris est. Dei bonitate sanus sum, & sine pecunia diues. Post tuū à Neometi recessum ad Vuachenheim ueni, paucisq; ibidē diebus cōmoratus, mox perpendi homines & meorum obsequiorū & tuorū oblitos beneficiorꝝ totis me uibrare cecl lis, inuidentesq; studiis meis, ad lapides & lutū reuocare nolentem. Nolui ergo diutius manere cum hominibus ἀχαρίστοις ϗ ψευδολόγοις, qui nec beneficiorum sunt memores, nec promissorum exhibitores. Abbati multis diebus ut nosti in Colonia scriptor seruiui, & propter eum quos amicos habere poteram offendi, tempus apud illum mihi sine fructu expēdi, uestimenta contriui, & nihil ab eo penitus pro mercede obtinui. Ecclesia, quā mihi assignare uolebat, in salicū ualle pauperrima est, domus habitatiōis sacerdotalis cū uico incendio consumpta. Habeat eā sibi & ualeat, quia non est mihi animus apud illum manēdi. Vtinā tibi potius acquieuissem quā petitionibus eius, perrexissemq; in Marchiā tecū, melius mihi foret, quā gratis illi seruisse. Contēpta igit̃ uanissima spe Treuerim descendi & aliquandiu cum parentibus mansi, quousq; per singulos gradus ad ordinem sacerdotalem processi. Iam deinceps faciam quod hortaris, & cum Damio nostro manebo donec uenias. Vale sanus. E Spira 11. die mensis Nouembris Anno. 1505.

Ioannes

IOAN. TRITE. AB. SPAN. IACOBO
Tritemio fratri amantissimo Salutem.


D huc deo largiente ualemus: si uales & tu bene est. Non latebat nos cui seruires, qui τὴν ἀχαειςίαν ἀνθρώπου γνῶμεν quã optime nouimus dudũ experti. Sed qm̃ ita tibi cõplacuit, si perdidisti laborẽ, tibi noueris imputandum. Quamprimũ poteris parentibus scribe, nos saluos & incolumes, & ut senectutis suæ curã habeant, nihil de nobis solliciti. Omnipotens Deus sua miseratiõe nobis ut cõfidimus necessaria sine parentũ sollicitudine prouidebit, etiamsi ad Spanheim nunquam reuertamur. Remitius Prior humilia atq; dulcissima scripsit, cupiens nos ad monasteriũ quantotius reuerti, cui rescribentes uerbis uerba retulimus, donec mentes hominum plenius exploremus. Non enim deinceps facile credemus semel tam enormiter decepti. Cum ergo Neometim aut Budorim reuersi fuerimus, agemus ne nos lateant fratrum animi, & tum demum quod nobis uidebitur utilius faciemus. Quod si manere foris cõtigerit, nihil ad nos, qppe qui carere ingrato monasterio quàm manere cum improbis ouibus magis eligimus. Vale ex Berlin. 8. die mensis Ianuarii. Anno Christianorum. M. D. VI.

THEODORICVS EPISCOPVS
Lubecensis Ioanni Tritemio abbati
Spanhemen. Salutem.


Vos ad te optimum patrem salutandum probos & inclytos philosophos Iamblicum & Proclum cum cæteris pridem misimus, quo nam se modo apud tuam paternitatem habeant, pro eorum honorificentia nostroque in eos amore putauimus requirendum, cum uel offi-

cio iam prope functi, uel quicquid tu ex eis requirendum putaueris, eo te potitum optimeque illis usum pro sua liberalitate, Tantaliquc phiala amicitiæ firmandæ gratia uos uberrime potos arbitramur. Ne igitur uel ocio torpescant, uel nouis placidioribusq; subintrantibus abiectiori loco contemptuiq;, ut fieri solet, haberentur, pulueribusq; sordescerent, reuocandos existimauimus. Credimus etiam à te defatigatos adeo, ut iam rigidior illis monastica illa, qua religiose pater ad modum uteris, censura pertæsa sit plurimum. Quòd si ita iudicaueris, tua eos pro honestate pace redire sinito. Si autem tibi ad conferendum quod habes superest, explere atq; ad saturitatem honestissimis uiris fruito, ac demum ut nostras reuisant ædes age. Vale felix fausteq;, nosq; te adamantē ama. Ex Lubus 27. die mensis Ianuarii Anno dominicæ natiuitatis. 1506.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO
Patri Theodorico Episcopo Lubecensi
Ioan. Tritemius Salutem.



Amblicum tribus ferme apud nos mensibus honestissime habitū, quod pulchritudo uultus declarabit, ut rediret ad te dominum suum, officio legationis suæ iā pulchre peracto, sacratissime præsul, concessimus. Annuit lubens, quanquam nostrum minime abhorreret hospicium, quippe qui nostra dudum familiaritate usus nulla iam formidine tangitur. Censuram non timet monasticam, utpote qui longa cōsuetudine moribus nostris assuefactus, optime iam intelligat nos uiri sapientis imitari consilium, quo nouerimus cum singulis de sua facultate habere colloquiū. Scimus enim Iamblico teste, neq; cum monacho de philosophia tractandum, neq; inter philosophos de religione claustraliū esse disputandum. Suo quæq; loco seruamus, cum illis monachū,

cum

cum istis exercendo philosophum. Hoc unum forsitan hospiti nostro potuit esse molestum, quod in Vrsulo solus nobiscum consisteret, qui cum tribus ferè milibus in nostro consueuerat monasterio uersari. Hic enim peregrinamur à nostris inter paucos, non ut uolumus, sed ut possumus philosophantes. Suscipe Iamblicum tuum doctissime præsul, quem ad tuas ædes mittimus, gratias de humanitate in nos tua referentes, nostróque ut lubet ministerio utere. Vale & nos commendatos intuere. Ex Vrsulo 4. mensis Februarii Anno. 1506.

IOANNES TRITEMIVS HERmanno Buschio Monasteriensi poëtæ S.



CVm iter ageremus de partibus Transrhenanis per oppidum Lypsense ad Marchiã Brandenburgensem, te illic esse nobis minime constabat. Audieramus enim Coloniæ te in Louanio tuas profiteri literas, & propterea Lypsiæ nullam tui fecimus inquisitionẽ. Iam uero Georgio Sibuto poëta nostro referente cognouimus te iuuentutẽ Lypsensem literis erudire mundanis optima conditione prouisum. Congratulamur tibi quod rebus tuis bene sit consultum: hoc unum te monẽtes, ita uiuendum, ne moribus destruas eruditionem. Non decet uirum eruditum etiamsi poëta sit, esse lasciuum, non ebrietatis sectatorem, non muliebrem, & luxui deditum, quæ omnia cito perdunt uirũ, ut quidã cecinit dicens: *Poëta debet esse sobrius.*

Οἶνος ἠ' λοετρὰ, καὶ ἡ περὶ κύπριν ἐρωὴ ""
Ὀξυτέρην πέμπει τὴν ὁδὸν εἰς ἀΐδην ""
Vinum & balnea, & circa Venerem amor ""
Velociorem parant uiam ad infernum. ""

Hoc & Maro ille tuus monuisse fert pulcherrime in paruo tractatu suo de uino & Venere, ubi multa paucis absoluit dicens:

" Nec Veneris nec tu uini capiaris amore
" Vno nanque modo uina Venúsque nocent
" Vt Venus eneruat uires sic copia uini
" Detenuat gressus debilitátque pedes.
" Multos cæcus amor cogit secreta fateri,
" Archanum demens detegit ebrietas, &c.

Rogatus Anacharsis quo pacto quis abstemius fieret, si turpes, inquit ebriosorũ mot9 sibi ante oculos ponat sobrius. Ait enim uitem duas tres ferre, primã uoluptatis, secundam ebrietatis, tertiam mœroris. Hinc est illud Lucii Apuleii Floridorũ libro tertio, sapientis uiri supra mensam celebre dictum. Prima inquiẽs cratera ad sitim pertinet, secunda ad hilaritatem, tertia ad uoluptatem, quarta ad insaniam. Nihil turpius homine ebrioso, cui fœtor in ore, tremor in corpore, furor & obliuio in mẽte, qui stulta promit & fatua, occulta producit in publicum, cor palpitat, facies sanguine rubet. Quæ omnia Flaccus pulchra breuitate complectens dicebat:

Quid non ebrietas designat? operta recludit
Spes iubet esse ratas, ad prælia trudit inermem
Sollicitis animis onus eximit, ac docet artes,
Fœcundi calices quem non fecere disertum?

Nihil est ita dæmonibus, ut Chrysostomus ait, sicut ebrietas & lasciuia, quæ est mater omnium uiciorum, placitum & amicum, & nihil adeo contrarium sicuti sobrietas, quæ est mater omnium uirtutum. Quid aliud ebrietatẽ putabimus quàm uoluntariam hominis insaniam, quæ mentem euertit, memoriam tollit, obliuionem inducit, debilitat corpus, animam occidit? Nemo uino & ebrietati deditus uir bonus esse poterit unquam, neque sapiens, neque doctus, neque fidelis, neque utilis alicui, neque honore aliquo, neque memoria dignus. Tu ergo Buschi fuge omnes

Ebrietas quid?

ge omnes animi pestes, uinum & uenerem maxime, quorum usu nimio uirtus eneruatur omnis, mens cæcutiat, & fama in opprobrium cunctis exponitur. Parce oculis tuis, qui utroque malo te nimium uolente, perculsi, fluxu & rubedine iam pene destructi sunt. Parce rebus & substantiæ, quam docendo labo riose acquiris, ne senior factus mendicare cogaris. Memento ꝙ sicut poeta dicit. Vino forma perit, uino corrumpitur ætas. Vino sæpe suum nescit amica uirum. Et quod Aristoteles dixit: quin non de facili potest inuadi qui est sobrius & uigil, sed qui ebrius est & dormiēs, mortuo similis, facile capitur. A dmo nitionibus nostris & parcas, & acquiescas oramus: tu enim ꝙ te diligamus nō ignoras, & nos ꝙ freno indigeas scimus. Circa festum dominicæ Ascensionis redituri ad Rhenum tecum largiente Domino constituemur, latius de his quæ menti nostræ insunt collaturi tecū. Interea uale sanus. Ex Berlin prima die Martii Anno 1506.

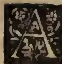
IOANNES TRITEMIVS ABAAS Spanhemēsis: Conrado uenerabili Abbati monasterii sanctorum Vdalrici & Afræ in Augusta Salutem



CRta post cruentissimum Palatinum bellum in me quorūdam hominum inuidia propter ipsum principē meum, cum essem apud eum Heidelbergæ, ad sextum diem mensis Aprilis, ne quid sequeretur deterius à monasterio meo ad tempus me placuit elongare. Interea Rex noster Maximilianus conuentum apud Coloniam Agrippinam ad caput mensis Iulii principibus indixit, quo & ego uocatus per certos principes nauigio descēdi. Soluto tādē post dies 30. consilio, principibúsq; ad sua reuertētibus, ego cū Serenissimo

principe electore Ioachim Brandenburgensiũ Marchione, de consensu principis mei Palatini senioris sæpe & multum rogatus Marchiam intraui, Priori meo interim regimine monasterii Spanhemensis commisso. Et nunc quidẽ hic sum propositum habens post festum resurrectionis dominicæ reuertẽdi ad propria, & iuxta rerum dispositarũ ordinationem sicuti inuenero, uel mutare uel continuare cõsilium. Venissem q̃ libens Augustam ad prouincialem ordinis nostri cõuentum, si Princeps ut ante Pascha hinc abirem, annuisset, sperarémq; rebus meis bonum consilium apud patres inuenire. Sed quia morẽ gerere tanto principi necesse est, tuæ paternitati uices meas duxi cõmittendas, ut iuxta procuratorii tenorẽ, quod anno priore, cum propter bellum interciperetur cõuentus patrum prouincialis, ad te cum pecuniis miseram, agas, & pro me coram præsidentibus cõpareas, meóq; nomine singula, iuxta cõsuetudinem ordinis perficias, & necessariam mei absentiam reddas excusatã. Quod ut uelis faciásq; mutuæ inter nos amicitiæ intuitu, te etiam atq; etiam rogo. Si quid me scire tuarũ uolueris cogitationum, rescribe, ipsásq; literas tuas huic nuncio principis mei trade, quoniã proficiscens ad Saltzburgam, expedita legatiõe sua ad nos per Augustã reuersurus est. Rationis nostræ trãsactæ præsidentiæ chirographũ abbati Nurenburgẽsi memineris consignandũ. Vale ex Berlin 24. Martii Anno 1506.

IOANNES TRITEM. GEORGIO
Sibuto poëtæ laureato Salutem.



Vdiuimus te cum Hermanno Trebellio inisse certamen, quod non fecisses melius iudicaremus. Tuæ non congruit ætati scriptis lacessere senes, & pro lana caprina, ut quidam ait, gerere bellum. Magis te iuuenem decet audire seniores, & discere ab eis, non contemnere aut inui-

dere

dere melioribus, etiam si melius sapias. Verificatur in te Hesiodi poetæ sententia dicentis

καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει καὶ τέκτονι τέκτων ,,
καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθονέει, καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ ,,
Et figulus figulum odit & fabrum faber ,,
Et pauper pauperi inuidet, & poeta poetæ. ,,

Est aũt pessimum malum inuidia, nemine plus lædens quã suum autorem, superbiæ filia, uenenum mentis letiferum, quo diabolus maxime reus primum hominem supplantauit. Sed attende quid scriptura dicat. Paruulum, inquit, occidit inuidia, quod sanctus Papa Gregorius explicaturus dicit. Inuidere non possumus nisi eis quos nobis in aliquo meliores putamus. Paruulus itaq; est qui inuidia occiditur, quia nisi ipse inferior existeret, de bono alterius non doleret. Nullum inuidia monstro sius monstrum, nec aliquod damnosius damnũ, quæ dicenda est merito erroneæ cæcitatis abyssus, humanæ mentis infernus, cõtentionis stimulus, corruptionis aculeus, & diabolicæ obstinationis introitus. In suum autorẽ grauius tendit inuidia, & mentẽ unde sumit exordiũ ut uipera necat parentẽ, per quã diabolo fallentẽ mors primũ intrauit in orbẽ terraꝝ. Hinc Salomon auditorem instituens beneuolum in prouerbiis dicit, Ne comedas cum homine inuido, & ne desyderes cibos eius. Inuidia enim cuncta bona deuorat ardore pestifero, animam turbat, sensum comedit, pectus urit, mentem adfligit, cor hominis quasi quædam pestis depascit. Ignis inuidia est inextinguibilis. Nam sicut tinea comedit uestimentum, sic & inuidia eum qui zelatur cõsumit. Cauere magis amicorum inuidiam Seneca monet, quàm inimicorum insidias. Si non inuideris maior eris. Nam qui inuidet minor est. Alienum bonum malum suum inuidus facit, quod malũ longe est à uiro docto, sa-

Inuidia pessimũ malum. *Hiob.* *Cap. 23.*

Punctum est, inquit Seneca, quod uiuimus, & adhuc puncto minus. Sed hoc minimum specie quadam longioris spacii natura diuisit, aliud ex hoc infantiam fecit, aliud pueritiam, aliud adolescentiam, aliud inclinationem quandam ab adolescentia in senectutem: à senectute uero ad puericiam quendam statuit regressum, per quem omnia morte côcluduntur. Quid aliud est homo quàm sperma fœtidum, saccus stercorum, & cibus uermium? Post hominem erimus cadauer putridũ, ex cadauere uermes, post uermem fœtor pessimus & horror maximus. Et sic in hanc speciem uertitur omnis homo. Nam sicut in Ecclesiasta Salomon dixit: homo sicut egressus est nudus de utero matris suæ, sic nudus reuertetur in terram, & nihil auferet secum de omni labore suo. Miserabilis prorsus infirmitas hominis, quomodo uenit sic reuertetur. Quid ergo proderit ei quòd laborauerit in uentum? Cunctis diebus uitæ suæ comedit in tenebris, & in curis multis & erumna & tristicia. O fallacem hominum spem, Cicero clamat, fragilemq́ fortunam, & inanes nostras conceptiones, quæ mediocri in spacio sæpe franguntur & corruunt, & cum ipso cursu ante obruuntur quàm portum conspicere ualuerint. Finem ergo tuum, Sibute, semper cogita, teq́ cognosce mortalem, nec mente superbiam malorum omnium matrem contigeris unquam. Sunt enim inexorabilia fata, & sicut Martialis inquit,

Homo quid sit?

Cap. 5.

Lanificas nulli tres exorare puellas ››
Contigit, obseruant quem statuere diem. ››

Omnes morimur, & quasi aquæ in terrã dilabimur, quemadmodum & ille dixit. Debemur morti nos, nostraq́ mortalia facta peribunt, estque mors ultima linea rerum. Vtilibus insuda studiis, quibus non solum corpori prouideas necessaria, sed etiam mens à morte horrenda seruetur immunis.

Reuersuri ad propria breui tecum in Albiburgio tuo erimus, & quid nos ut audatius ista scriberemus permouerit sermone pandemus. Tu uero sciens nostrum in te amorem quam fecimus exhortationem nõ execraberis. Vale tui memor. Ex Berlin 20 die mensis Aprilis. Anno Christianorum. M. D. VI.

SERENISSIMO PRINCIPI IOACHIM
Brandenburgensiũ Marchioni, Stetinensium ac
Pomeranorũ Duci, Rugensiũ Cassubiæq;
Comiti, principi Electori &c. Ioan.
Tritemius Abbas Spanhe-
mensis fœlicitatem.



Vartadecima die mensis Maii Berlin oppidum residentiæ serenitatis tuæ, ut scis princeps clarissime, circa horam undecimã exiui, & iuxta prædictiones Astrophili nostri plura nobis cõtigerũt aduersa, sed miserãte deo euicim⁹ oĩa. Sex nãq; diebus morbo calculi & uesicæ laborãs grauiterq; afflictus remanere in Lypczig coactus sum, & manibus me cõmittere medicorũ, qđ antea feci nunq̃. Cumq; uenissemus ad Rhenũ p satellites cuiusdã iniquissimi Comitis incẽdiarii monasterii Lympurgẽsis ego cũ nũcio serenitatis tuæ familisq; meis & uno monacho memorati cœnobii exusti capti sumus in festo sanctissime Trinitatis circa horã undecimam, ductiq; in castellum uicinum. Eodem tamen sero cognoscentes me sub tuitione regia custoditum omnes nos dimiserunt: causam propter quam nos cœpissent afferentes nõ aliam, nisi ꝙ me negociis combusti monasterii Lympurgensis fauentem arbitrarentur. Qua contumelia factum est, sicuti ex tuo intelliges nuncio, ꝙ neq; ad Archiepiscopum Coloniensem, neq; ad Treuerensem, sed neq; ad Moguntinensem tuas perferre com

missiones

missiones potui. Agam tamen quamprimum, ut & tuas literas habeant & intelligant uoluntatē. De meis uero rebus nihil certi scribere possum, quousq; cum excellentissimo principe meo locutus fuero, qui nunc est absens, & statum fratrum meorum, simul & mētes æmulorū clarius intellexero. Nullatenus enim uidebor in Spanheim, nisi cuncta prius obstacula remota fuerint. Quod si non fuerit æmulorum conuersa temeritas, faciā alterum è duobus, aut reuertar ad te sicuti postulasti, aut eligam mihi locum in ordine studiis meis conuenientem, ubi & possim tuam Serenitatem meorū facere studiorum participem. Audisti me sæpius dicentē quod sentio, quia curias sequi principū, nec meo conuenit proposito, nec plane congruit institutioni. Quæram ergo cōuenientem mihi in latitudine ordinis mei locum si fieri potest, quem si inuenire nequiuero, facturus sum necessario quod possum. Tuæ uero serenitati gratias habeo immortales pro tuis in me amplissimis beneficiis non solum exhibitis, sed etiam amplioribus, si necesse fuerit, promissis. Excellentiam tuam cum omnibus suis ualere opto incolumem Nestoreos in annos. Ex Heidelberga 18. die mensis Iunii. Anno Domini 1506.

IOAN. TRIT. AB. SPAN. DILEctis in Christo fratribus & filiis Priori & conuentui in Spanheim synceram in Domino charitatem.

DE Marchia Brandenburgensium tandem cum salute ad patriam reuersi, Theodoricum capellanum nostrum ex Francfordia præmisimus ad uos, quo ea referēte quæ illi commisimus, & statum intelligeretis nostrum & mentem. Qui retulit nobis Budcrim reuersus ad nos desyderium uestrum, quo precamini ad uos quantotius reuertamur,

neminem esse neque futurum qui nos molestare posit aut uelit. Credimus quidem uera quæ dicitis in cordibus uestris, æmulis tamen confidendum non duximus, quorum tanta in nos præsumptio à nemine iudicatur. Propterea sine cõsilio nihil faciemus, maxime cum quidam inter uos ambitione, & infidelitate pleni Cynonotis consentire potius q̃ nobis pastori suo conuincantur manifeste. Deũ testamur omnipotétem, quem nihil potest latere, quod libenter quidem reuerteremur ad uos, si uestrã erga nos integritatem possemus habere exploratam, de qua nos subdubitare compellit, quod toties moniti à nobis nihil cum Duce contra æmulos egistis. Sed mittite ad nos Priorem uel alium quempiam ex uobis, cui mentem latius nostram explicare posimus. Nam & si neminem qui nos lædere posit reuereamur, quippe qui non metu cuiusquam foris manemus, sed facti duntaxat indignati memoria, tamen redire ad Spanheim sine principis Palatini consilio nequaquam intendimus. Valete, Deum orantes, ut eius sanctisima impleatur uolũtas, quæ nunquam potest esse non recta. Ex Heidelberga 20. die mensis Iunii Anno Christianorum 1506.

SANCTISSIMO IN CHRISTO PATRI Iulio papæ secundo Ioan. Tritemius abbas Spanhemensis humilima pedum oscula beatorum.


Gnis quem Dominus noster Iesus Christus, Patris æterni filius misit in terram, uoluitque in cordibus hominum uehementer accendi, me ultimum subditorum tuorum clemẽtisime pater nullius apud diuinam pontificatus tui sedem, præter fidem & deuotionem, uel meriti, uel momenti compellit, ut causam diui Bennonis merito & sanctitate Misnensis Ecclesiæ dignisimi quondam episcopi meis

alterem

altiorem uiribus, ad instantiam Christianissimi Saxonum Ducis Georgii, apud tuam clementissimam paternitatem, quia uerbis nequeo, mutis uel literis agam. Is, ut ueterum monumentis edocemur, ab infantia præuentus diuino spiritu totum se Dei mancipauit obsequio: fide clarus, uirtute & constantia infatigabilis, spe robustus, amore & charitate in Deum & ad proximum omni tempore semper feruentissimus. Ex monacho regulæ sancti Benedicti primus monasterii quod Goseck in diocesi Nuenburgensi non longe ab ipsa ciuitate situm nuncupatur, abbas institutus, triennio ferme præfuit in omni religione & sanctitate. Quo elapso monachorum suorum inuidia stimulatus, iniuriisq́ aduocati comitis impetitus, monasteriũ cum Abbacia deseruit, & heremum Christo in tranquillitate seruiturus intrauit. Inde per Victorem papam secundum uocatus, Goslariensis ecclesiæ rector constitutus est, & crescentibus semper in eo meritis sanctitatis, postremo Misnensis Ecclesiæ pontificatum canonica electione fratrum adeptus fuit. Qui ut nomé tantæ dignitatis non infructuose uideretur sumpsisse, ad utilitatem ouium Christi summi pastoris sese totum conuertit, in oratione continuus, & in prædicando Verbum Domini, tam Sclauis, quos ad fidem conuertit orthodoxã, quàm suis atq; in circuitu fidelibus mirabili incredibiliq; feruore deuotus. In ea quoq; persecutione qua Henricus imperator tertius summis Romanæ Ecclesiæ pontificibus inobediés hostis atque rebellis uniuersam in Germania præcipue turbauit Ecclesiam, Benno uir Dei, præsul quoq; magnificus, in fide & amore domini sui formatus, & Apostolicæ sedi semper fidelissimus, in faciem tyranno restitit, peccantem redarguit, sententiámq; anathematis, quam Papa decreuerat, in eum confidenter fulminauit, schismaticum, maledictum, & reproba-

Bennonis episcopi Misnensis uita.

tum à Deo, nisi pœnitentiam ageret, ad iudicium uicarii Christi, publice illum prædicans & denuncians cunctis fidelibus. Pro his omnibus coniectus in uincula & carceres, iniurias & contumelias, opprobria simul & uerbera passus, hilari semper mente canebat. Mihi adhærere Deo bonum est, quoniam Christi uicario magis obediendum q̃ homini maledicto. O uirum uirtutibus plenum meritisq́ excelsum, ter sanctũ quaterq́ sanctissimum, qui solidatus in petra cõstantiæ Apostolicæ, sese murum pro domo Dei tam necessario ac periculoso tẽpore cõfidenter opposuit, & pro honore sacrosanctæ sedis Apostolicæ fortissime decertãs, nulla tyrannorũ uincula formidauit. O pontificem sempiternis extollendũ laudibus, cuius uita cunctis uirtutibus omniq́ sanctimonia chorusscans merito nobis in exẽplum proponitur, quam Deo placuisse altissimo infinitis pene miraculis usq́ in præsentem diem manifeste declaratur, usq́ adeo, ut si miraculorum testimonio sanctorũ integritas cõprobãda indicitur, nemo sanctior diuo Bennone his tẽporibus iudicandus uideatur. Quotidie ad eius sepulchrũ stupenda fiunt miracula, semperq́ mirãdis succedũt mirabiliora. Et quamuis pater beatissime Iuli, Benno pro suis meritis apud Deum optimum maximum mercedem & gloriã in cœlesti palatio iam susceperit æternã, suóq́ ineffabili spiritus principio cõiunctus per gratiã non naturam, sine fine beatus, nostres minime requiret honores, quippe cum omnia in summo illo habeat bono, nobis tamẽ & posteritati fideliũ, autoritate sanctissimæ sedis tuæ consulendum fuerit, qui sanctorũ patrocinio indigemus. Bennonem testantur miracula sanctum, clamãt uirtutes honorandum, fidelem experientia sanitatum pollicetur patronũ. Hoc unum uotis obstat omniũ, & beneficia impedit singulorum, q̃ cum autoritate sedis Apostolicæ nondum apud

nos in

nos in catalogũ sanctorum uideatur adscriptus Benno, quẽm regnare cum sanctis in cœlo non dubitamus, ab eis ueneratione cogamur desistere, neq; suffragia tanti uiri nobis liceat inuocare. Sed cũ uita eius sanctissima plena uirtutibus à uetustioribus suisq; contemporaneis luculenter habeatur descripta, & multa quotidie in Ecclesia Misnensi ad eius tumulum fiant miracula, Christianitatis amator, cultor, atq; defensor integerrimus & Christianissimus princeps Saxonũ, Misnensiũq; Dux memoratus Georgius, pia deuotione motus, pro eius canonizatione laborandum duxit, & commissarios qui examinarent singula, à tuæ sanctitatis prædecessore Alexandro Papa sexto impetrauit. Alexander uero morte sublatus expedire negociũ diui Bennonis non potuit, & forsitan non debuit, propterea q; diuina prouidentia tanti uiri honorem tuis temporibus deputauit, tibiq; amicissimum sibi præsulem sanctorũ adscribendum catalogo reseruauit. Quocirca tuã sanctitatẽ beatissime pater qua possumus humilitate rogamus, Bennonẽ apostolicum uirum nobis uenerandum concedas, eiusq; nomen cum sanctis Dei confessoribus celebrandum inscribas, & quod tuo muneri reseruatum est, in gloriam alterius non patiaris deuenire. Crede mihi pontificum maxime, Bennonem conferendo patribus diuis cultũ Dei non mediocriter ampliaueris, tuo quoq; celeberrimo nomini sempiternã apud Saxones memoriam cõparabis in terris, & diuo interueniente Bennone, pro ampliato cultu diuino bonã recipies mercedẽ in cœlis. Hoc unanimiter à tua sanctissima maiestate petimus omnes quot quot diui Bennonis merita uel in nobis uel in aliis sumus experti. Exaudiamur à te clementissime pater iterum atq; iterũ rogamus, faciesq; rem gratam Deo, utilem & honestam populo Christiano, & supplicantibus nobis perpetua gratitudine

memorandū. Omnipotens Deus, cui⁹ uicarium agis in terra beatitudinem tuam ad nostram salutem diu conseruet incolumem. Ex Budori 21. mensis Iunii Anno Christianorum. 1506.

IOANNES TRITE. AB. SPAN. DILEctissimis in Christo filiis syncerā in Dño charitatē.



Vàm mutentur cito mentes hominū quotidie satis experimur, non solum in extraneis, sed etiam quod ualde miramur in uobis, si tamen uera sunt quæ nobis per Priorem uestro sunt nomine relata. Ad monasterium reuertamur oratis, & obstacula quæ mentem nostram non immerito offendunt, quod sæpe mandauimus, nec dum abstulistis. Cogitate fratres cui potius hæc uestra negligentia nocere possit. Non existimetis me anhelare ad Spanheim, qui alibi mihi cū dei auxilio facile melius possum prouidere. Vestri tñ misereor, uos inuitus desero, quos in Christo congregans enutriui. Quòd si mihi p uos data fuerit occasio qua uos iuste deserere possim, scientes scitote quia nunquam in æternum ad uos redire consentiam, sed fortunam sequar oblatam. Quàm temeratam nobis iniuriam fecerint æmuli non ignoratis, licet ipsi nunc dicant, nihil se in odium nostri cogitasse, sed in illos potius cœpisse iniuriam, qui minas abbati Moguntino intulērunt. Quòd uero consulitis Duci literas scribamus supplicatorias, est causa nos prohibens, maxime uero manifestum, ꝙ nihil in eum peccauimus unquam, ipse uero in nos cuius sit animi, & quam ob causam, nos non latet. Vos autem quod bonum uobis uidetur cum illo agite, nos quidē ad eū pro nobis non scribemus. Complacuit autem nobis non absque ratione, caussam differre omnem usq; ad capitulum annale, quod in proximo celebrabitur apud Moguntiā, quo & patrū exploremus sententiam, & eos in re tam ardua noluisse præterire.

compro

comprobemur. Interea paululum sustinete, quoniam celebrato capitulo uobis mentem nostrã opere faciemus manifestã. Valete & pastoris uestri memoriam ad deum habetote. Ex Budori 6. die mensis Iulii Anno Christianorum M. D. VI.

IOAN. TRITE. AB. SPAN. IACOBO Vuimphelingio Selestadiensi amico S.



N toto biennio nunquam mihi data fuit occasio qua tibi certo scribere possem, bello in nos sæuiẽte grauissimo, & magnã rebus nostris mutationẽ, deo sic permittente, sumẽtibus. Nam anno salutis nostræ quarto supra quingentesimũ atq; millesimũ circa festũ Pentecostes cõspirantes in unum Bauari, Sueui, & Hassones, cũ certis aliis principibus, Comitibus, ac ciuitatibus, omnẽ terrã serenis. principis nostri Philippi Comitis Palatini, tam hic circa Rhenũ quã in Bauaria ubiq; hostili peruagantes incursu, quicquid inuenerũt nõ satis munitũ rapuerũt, nulli parcentes loco, nulli religioni deferentes, sed neq; sexum reuerebantur, neq; ætatem. Spoliauerunt Ecclesias & monasteria deprædati sunt, auferentes quicquid inuenerunt, calices, altariũ quoq; operimenta, campanas, & cuncta utensilia, tam ad diuinũ cultum, quàm ad hoĩm pertinentia usum. Multæ circa nos uillæ satis pulchræ & magnæ cũ ornatissimis ecclesiis per hostes incensæ sunt, funditusque ignib9 cõsumptæ iacẽt. Illud quoq; insigne cœnobiũ nostri ordinis Lympurg ꝓpe Dureckheim p satellites Comitis de Lyningen cũ ecclesia & oĩbus habitatiõibus suis in fauillã redactũ est penit9q; destructũ. Duo illa monasteria circa nos alterũ portæ Mariæ Vuilhelmitaꝝ p Alexãdrinos, alteꝝ uero S. Disibodi Cistercienſium per Palatinẽses oĩbus mobilibus bonis tũc

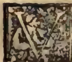
Belli Bauarici mentio.

rationes & causæ penes me, propter quas redire ad Spanheim non facile consentiam: ne quid tamen egisse uidear inconsultis patribus, ordinis eorum præstolabor cōuentū, qui in capite Septembris apud Mogunciacum ex more celebrabitur. Si rebus meis potuerint utili ratione consulere, bene factum est: sin uero nequiuerint, uel certe neglexerint, dabit ipsa necessitas mihi cōsilium, ut fortunam sequar urgentē. Neq; primus sum qui locum sibi cōmissum iniuriatus deseruit, ne seruiret ingratis, cum plures ante me non solum abbates, uerum quoque & pontifices suas propter improbitatem subditorum dignitates prælaturásque dimittentes propriæ consuluere saluti. Omnipotens ac piissimus DEVS, qui pascit auiculas cœli, Psal. 146
dátq; iumentis escam in tempore oportuno, mihi quoq; non dubito prouidebit unde uiuam, qui nec multa desydero, nec magna concupisco. Habēs enim uictum & uestimentum, iuxta 1. Timot. 6
uerbum sancti Christophili, his iam didici contentari, sicuti & Græcorum quidam dixit:

Οὐκ ἐθέλω πλουτεῖν, οὐκ εὔχομαι, ἀλλά μοι εἴη "
ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων μηδὲν ἔχοντι κακόν "
Non quæro ditari nec opto, sed mihi sit "
Viuere in modicis nihil habenti malum. "

Scire cupimus quid cuderis noui: neq; ocio te languescere credimus, neq; sine lucubratione continua expendere diem posse uel unum. Vale nostri memor ad Deum. Ex Budori ultima die mensis Iulii Anno Christianorum 1506.

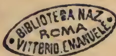
IOANNES TRITEMIVS AB. SPAN.
Opt. fratri Ioan. Nutio Salutem.


Venit ad me Prior sine literis cuiusquam, uerbo significans capita factionum apud Bingiones conuenisse nostri caussa ad quartum diem mensis Au-

gusti, quorũ & ipse interfuit consilio, unà cum suo collega Bingionita, retulitq; nobis in illo impietatis consilio quædã æmulorum dicta simul atq; conclusa, quorum sentẽtia hanc uerborum complectitur summam. Ad monasterium reuertamur se maxime optare dicunt, nobisq; ex parte Ducis atq; suorum nihil esse uerẽdum, utpote qui & reditum ualde cupiat nostrum, & dixerit manifeste sæpius, nihil se aduersum nos sensisse uel cogitasse unquam. Quòd si nobis redire ad cœnobium non placeat, optare Ducem simul & mẽdaces illos presbyteros senes, q; Abbatiam resignemus, se tamen malle reuertamur q̃ cedamus. Hæc prauorum summa cõsilii, super qua Melantius Prior nostrum quod referret optabat responsum. Instare capitulũ diximus Moguntiæ celebrãdum in capite mensis Septembris, in quo causam patribus examinandã proponere intendimus, & quid consulant audire. His cognitis prior discessit, relaturus ad ducem. Post cuius digressum altera mox die Ioannes Damius nobis aperuit, literas se apud priorem uidisse nobis inscriptas nomine conuentus nostri, quem interrogatum quid continerent, respondisse, inuectiuam contra abbatẽ. Et Damius. Conra abbatem (inquit) scribit conuentus? O stultissimi & insani quid nam agitis? Arreptásq; de manu Prioris literas aperuit, legit, Priorisq; temeritatem mirabatur. Continebãt enim quosdam in nos, ut asseruit, articulos, per solum Priorem nostrum apud Moguntiacum, adiutorio illius destructi hominis Petri Slarpionis confictos, & nomine conuentus nostri ignorantibus ipsis mendaciter conscriptos. Damius autem postea quam legerat schedulam rupit, ne nostras incideret manus. Hac iniuria prioris nostri denuo moti, nobiscum statuimus frater (quod te minime latere uolumus) nũquam redire ad Spanheim, sed nobis ut poterimus alibi prouidere. Iam enim nobis

constat

constat manifeste prioris infidelitas, qui se nobis eatenus finxit esse fidelem. Scimus quod ad abbatiam nostram aspirat, propterea nobis molitur insidias, dulcia in ore uerba, sed dolum machinatur in corde. Cedemus ergo non inuiti sed uoluntarie, & quamuis tenere Abbatiam nostram possemus etiam de monasterio absentes, & Duce & uobis omnibus inuitis, libere tamen post dies paucos & sine pactione dimittemus, quemadmodum ante annos tres & uiginti ad eam sine pacto nescientes canonice fuimus electi. Facilis est nobis iactura terrenæ dignitatis, qui nos scimus esse mortales, nec pensi habemus quid uocemur, sed potius quid simus attendendum duximus. Sed prioris ingratitudinem miramur, quem & beneuolentia singulari semper extulimus, & multis beneficiis prosecuti sumus. O Prior infidelissime omnium monachorum, Iudæ non immerito comparandus traditori, quàm impie contra nos egisti, immemor beneficiorum in te nostrorum omnium. Nonne parentes tuos ex terra Lucenburgensi bello & incendio profugos, pauperes & egenos, amore tui suscepimus, fouimus, & per annos iam tres & uiginti de monasterii substantia, contra multorum fratrum sententiam, enutriuimus, eisque domicilium cum omnimoda libertate in uilla Spanheym tradidimus gratis: eis quoque de monasterio quotidie præbendam integram & ambobus sufficientem per nostros ministrandam ordinauimus, quam & singulis diebus accipiunt usque in hunc diem. Te quoque in sacerdotem ordinari fecimus, deinde in capellanum & commensalem nostrum assumpsimus, postea in cellerarium monasterii primum constituimus, de quo quidé officio cum te propter leuitaté tuam amouere fuisset necessarium, ut nulla tibi oriretur confusio, in Priorem te nostrum reclamantibus multis eleuauimus. Nihil tibi ratio-



nabiliter postulanti unquam denegauimus, te quoque, quod diffiteri non poteris, ut oculi pupillam nostri semper custodiuimus, & contra omnium murmurationes fratrum, quas tua suscitasti negligentia, tibi nimium credulus, per annos iam ferme quatuordecim manutenui & defensaui. Tu autem qualia nobis reddideris in hac ipsa tribulatione nostra, omnipotens Deus qui nouit non dubitamus suo tempore ut intelligas dabit. Nos etiam non in uindictam, sed ut intellexisse nos tuam ingratitudinem agnoscas tibi antipodosim suo tempore scribemus. Quid tibi nũc amantissime senior Nuti uidetur, iusténe mouemur ad cedendum an iniuste? qui talem in Priore nostro ingratitudinem & malitiam inuenimus, in quo confidere præ cæteris solebamus. Scribit in nos eulogia sub nomine conuentus, ignorantibus cunctis, qui nihil de nobis mali scribere cum ueritate potuit unquam. Putabat forsitan homo stolidus & ambitione plenus, si huiuscemodi literæ in manus deuenissent nostras, quòd contumelia moti in conuentum arma uerteremus, ipsósq; fratres scribendo durius, nobis faceremus auersos, ac per hoc sibi præberetur introitus ad Abbatiam. Sed nos omnia dissimulare statuimus, propterea, quòd redire ad Spanheim minime cogitemus. Nostrum in hac re consilium non facile mutabimus, nisi maiorum forsitan, quod absit, autoritate compellamur. Quæ spes salutis, quæ nobis confidentia pacis esse cum talibus posset? qui beneficiorum immemores nec Deum timent, nec homines reuerentur, sed nec rationem propriæ consyderant salutis. Hæc interim tecum amantissime frater, donec ueniat dies perficiendi consilium. Vale nostri memor ad Deum in orationibus tuis. Ex Budori decima quarta die mensis Augusti Anno Christianorum 1506.

Reueren-

REVERENDIS IN CHRISTO PATRIbus præsidentibus, diffinitoribus, cæterisq; abbatibus, consilium annale ordinis S. Benedicti apud Moguntiam celebrantibus Ioan. Trite. abbas Spanhemen. reuerentiam & honorem.


D sacrum ordinis conuentum, quẽ modo celebratis, amantissimi patres, uenire personaliter constitui, propter causas & negocia quæ me concernunt non minima, quemadmodum partim ex his meis literis, partim ex latore ipsarum Ioanne Damio mihi professo monacho intelligetis. Sed nimium in me sæuiente fortuna prohibet. Nequissimus enim tyrannus ille Comes de Lyningen, qui anno priore monasterium Lympurgẽse funditus incendio destruxit, omnes uias ad Moguntiam dirigentes latronibus occupauit, ut uel me capiat, uel dicti cœnobii abbatem, sicuti à multis tam occulte quàm manifeste sumus informati. Abbati enim memorato insidiatur, propterea q cum coram Regia Maiestate & principibus super spolio & incendio monasterii accusauit. Me aũt persequitur eadem ratione, quia non solum Coloniæ, sed in aliis quoque locis iustis partibus abbatis semper faui consuluiq;, & multis dictationibus contra tyrannum sæpius interfui. Hinc offensus nos ambos odio gratui persequitur, & si manus eius incideremus, non sine periculo possemus euadere. Me quoq; nuper de Marchia Brandenburgensi reuersum, cũ omni familia mea, quæ tunc erat mecum, satellites eiusdem tyranni existentẽ in monasterio Sebach mihi commisso, in domo hospitum cœperunt, & in castellũ eius uicinum duxerunt, ipso tunc absente tyranno. Qui cum postridie reuertens factum didicisset, grauiter suos increpauit, q

me dimisissent, & mihi iam ampliori insidiaē uæsania. Quantum uero ad negocia mea pertinet, neminem uestrum credo latere, quàm grauiter anno priore fuerimus afflicti omnes, qui subtuitione serenissimi principis Palatini sumus cōstituti, bello & crudelitate Pinaleontum Hassonum, qui omnia circa nos percurrentes rapuerunt, ecclesias cum uillulis incendio consumentes. Horum ego metu cum ne religioni quidem parcerent, in proximum declinaui oppidum, ibiq; donec illa quieuisset commotio permansi. Reuersus tandem ad monasterium multa comperi me absente perperam acta, moresq; quorundam fratrum ab institutiōe regulari miserabiliter degenerasse, ac talia commisisse, quæ silentio non uiderentur penitus transeunda, sed merito potius iuxta formā regularis disciplinæ corrigenda. Metuentes autem scelerum autores uindictā quam se meruisse non ignorabant, occultis machinationibus quosdam è familia nostra, de quibus suspicabantur me omnia eorum scire quæ facta fuerant, relatione infamare & lingua circumferre cœperunt, primum ad officiales Ducis Ioannis, ac deinde ad quosdam alios nescio quam contumeliam eis imponentes. Interea me cōtigit in causa exusti cœnobii Lympurgensis Heidelbergam uocari, ubi cum essem per dies aliquot, officiales memorati ducis, nescio cuius imperio, quosdam è familia nostra cœperunt & uinculis manciparunt, ad instantiam abbatis Moguntinensis, ut est fama, qui monacho uni fugitiuo maluit dare fidem, quā mihi & toti cōuentui meo Spanhemensi. Huius ad me facti nuncio relato, non mediocriter mihi uidebar offensus: nec immerito quidem, propterea uel maxime, quòd me absente nec prius auisato contra iuris ordinem talia præsumpserunt. Verebar enim quod accidit, ne

uulgus,

uulgus, turba in uicium alioquin credula nimis, aliquid de me suspicaretur sinistri, quasi mea capti detinerentur causa. Plura mox in uariam à populo dicebantur sententiam, tantusque subortus est in circuitu rumor, quòd redire ad monasterium non statui, priusquam iniuriantium temeritas condigna satisfactione plecteretur. Detuli factum omne ad principē Palatinum, cuius consilio & assensu foris mansi usque in præsentem diem. Cernentes æmuli quòd nollem redire ad monasterium, magis insanire cœperunt, quorum minas parum curaui. Mansi autem Heidelbergæ & Spiræ mensibus duobus, febribus & indignitate facti æger & infirmus, sine meorum auxilio uel consolatione, quousque tandem uocatus à serenissimo principe Ioachim Brandenburgensium Marchione Coloniam descendi: indeque Principe meo Palatino consentientē Marchiam ipsam Brandenburgensem cum Marchione ingressus sum. Inde post menses nouem reuersus ad patriam, cum tumultus æmulorum sedatos crederem, concitatiores quorundam ambitione, ut dicitur inueni. Consyderatis itaque singulis apud me statui, nequaquam deinceps seruire ingratis, neque illius subesse dominio, apud quem plus ualuere mendacia quàm ueritas, ut cuiusquam integritas uitæ fiduciam sui nullam, sola caperet impiorum adulatio firmitatem. Sum enim uoluntatis dimittendi monasteriū cum Abbatia Spanhemensi, nisi uos aliud racionabiliter decreueritis, quibus cupio pro uiribus obedire. Quid mihi & Cynonotis? aut quæ potest mihi esse quies mentis in medio peruersorum constituto? Confido in DOMINO IESV CHRISTO fidelium saluatore animarum, quoniam me pauperem seruulum suum non despiciet in finem, etiamsi à uobis omnibus fuero desolatus. Annis iam uiginti & amplius, sicuti uos ipsi scitis,

pro communitate ordinis atque capitulo continue laboraui, scribendo, dicendo, uisitando, causas & commissiones innumeras unionis nostræ coram episcopis atque principibus aliisque diuersis expediendo: nec hodie quisquam in ordine uiuit, qui tantos labores pro bono cõmuni tolerauerit, quãtos me scitis ptulisse. Per Sueuiã, Franconiã totã, Alsatiã, perq; dioceses, Treuerensem, Coloniensem, Moguntinensem, Spirensem, Bambergensem, Herbipolẽsem, Argentinẽsemq; nõ semel aut bis, sed multoties uestro iussu uisitaui, multoq; tpe de monasterio meo absens uobis imperantibus ꝓpria neglexi curans aliena. Quid ꝓ his oĩbus mercedis consecutus sum? Nisi omnipotens Deus in futura illa retributione iustorum mihi per suam misericordiam mercedem cõferat laborum, omnia coram hominibus perdita dixerim. Videte quæ fecerim, & quàm iniuste patiar intelligetis. A multis uero annis hæc in me pullulauere mala, ea præsertim occasione, quòd me in uisitationibus diutius occupato, fratres mei non satis religiose uixerunt, & Cynonotos, quod nunc experior, in odium mei occulte prouocarunt. Non ex opinione scribo: etenim manifesta sunt quæ dico. Sed culpas fratrum meorum in lucem proferre nec uolo nec debeo, magis autem patientiam complectens, exemplo sanctorum patrum oues incorrigibiles dimittam. Reliqua uestris paternitatibus proponenda latori præsentium præfato commisi. Opto uos in Christo ualere memores mei. Ex Budori 20. die mensis Augusti Anno. Christi 1506.

IOANNES TRITEMIUS ABBAS SPAN.
Conrado Abbati monasterii sancti Stephani in ciuitate Herbipolensi
Salutem & charitatem.

Reue-

REuerende pater amice & frater charissime, cũ iuxta uulgatũ prouerbiũ in necessitate probetur amicus uerus sit an falsus, nihil in hac mea desolatiõe magis à te postulo, quàm ut (si ullo modo fieri potest) ad me Budorim uenias capitulo celebrato. Multa enim in corde meo concepta tibi dicenda uersantur, quæ literis demandare mortuis nullatenus possum. Neque tuam charitatem existimo latere, quibus agitor procellis persecutionum quorundam Cynonotorum, qui se obsequium Deo præstare arbitrãtur si me gratis fuerint persecuti, non minus inuidia q̃ odio mei laborãtes. Ego autem qui optime nouerim per multas tribulationes introitum patere regni cœlorum, me, quantũ potui hactenus, patientia DOMINO IESV largiente, armaui, non uolens malum reddere pro malo, sed iræ potius dare locum, absens à monasterio meo in septimum decimũ hodie mensem permansi. Causa uero non una solum sed plures mihi ne ad monasterium reuertar in æternum persuaserunt. Dux Cynonotorũ æmulis meis nimiũ credulus, nostris male partibus fauet, quãuis ut reuertamur optare uideatur. Sed eius non sequar imperium qui fertur dixisse: reuertatur ad monasterium suum abbas uester nihil metuens: ego enim neq; malũ illi facturus sum, neq; bonum. Satis animũ in nos tuum declarasti, o princeps, nec interprete opus est ullo, intelligimus enim quã rebus nostris faueas bene, qui te nobis manifeste nihil boni polliceris facturum, sicuti nec antea quicquam fecisti. Igitur ualeas cum adulatoribus tuis, ego deinceps tuo subiici dominio non consentiam in æternũ. Omnipotentis sequar consilium, qui nihil sine causa permittit, cuius miserationi confidens non timebo quid faciant mihi homines iniqui, ambitiosi & ingrati, qui me propterea persequuntur, ut eorum satisfieret ambitioni, quod rei

probabit euentus. Scripsit in me, ut fama est, prior meus eulogia nomine couentus, mẽdaciis plena & sine ratione confictа. Mira hominis dolositas. Literis penè continuis pulsat, uerbis quoq; & lachrymis quoties uenit ad me orat, petit, & rogat, tã suo nomine q̃ couentus, ut ad monasteriũ nostrũ reuertamur, omnẽ subiectionẽ obedientiámq; promittẽs, & in occulto nobis aduersa machinatur. Hac dexteræ manus iniuria & scãdalo motus, quanq̃ serenissimi principis Palatini aliorúmq; fauore & assistẽtia has iniurias propulsare possem, abbaciámq; retinere meã etiã absens omni tẽpore à monasterio, Duce cũ omnibus æmulis meis non attẽtis, animũ ad resignandũ tamẽ induxi, malens conscientiã meã ab his malis quæ sequi possent, seruare innocentem, q̃ illatas uindicare cõtumelias. Statui ergo apud me tãtis cedere oneribus curæ pastoralis, & deinceps nequaq̃ seruire ingratis, exẽplo sanctissimi patris nostri Benedicti, & cõpluriũ ipsum sequentiũ patrũ, qui prouocati suorũ ingratitudine monachorum, relicta pastorali cura ouium morbidarum, ad alia loca suæ saluti prouisuri sese contulerunt. Sed de his colloquemur ad plenum cum tua charitas ad nos uenerit Heidelbergam, ubi ego & Lympurgensis abbas te simul & Schotterensem præstolamur, uéturósq; omnino speramus. Opto paternitatem tuam diu ualere incolumem. Ex Budori 20. die mensis Augusti, Anno Domini 1506.

IOAN. TRIT. AB. SPAN. HENRICO Abbati Burffeldensi Salutem.


DEus omniũ unus optimus maximus, qui nihil ignorat, noscẽs abscõdita cordiũ, ipse scit q̃ absentauerim me à capitulo inuitus, causam habẽs nõ modicam, qua perurgẽte plus q̃ libenter eius interfuissem celebrationi, maxime, queadmodũ & abbatẽ Lympurgẽsem, Comitis tyrãni

saeuitia

sæuicia impediret. Multorũ enim cõsiliis auisati sumus, ne uiarum periculo nos tãto subiiciamus. Nos enim maliciã eius non ignoramus, quæ tãta est, ut nec Deũ timeat, nec hominẽ reuereatur. Dæmone plenus est & penè furiosus, utpote qui anno priore bello sæuiẽte in pauperes, nõ solum Lympurgẽse monasterium, sed & alias complures Ecclesias pulcherrimas diaboli agens officium ignibus incendens penitus destruxit. Hinc semper præsumit sæua perturbata conscientia. Si me (quod Deus auertat) denuo caperet, quis de manibus insanientis liberaret? Pro corpore & uita res agitur, quam toto mũdo duximus præferendam. Ego penes me constitui quid facturus sum, nõ unius noctis sed plurium mensium consilio mature deliberatus. Abbaciam meam breui intendo resignare, & mihi cum Dei auxilio principisq; fauore alibi ubi potero quietius prouidere. Non cupio redire ad Spanheim, nec Ducis opto reconciliationem, quoniam qui mihi sine causa infensum se præbuit, sub suo me dominio deinceps non habebit. Sunt duo in Spanheim qui totius mali fuerunt incentores, quorum alter est Prior, alter fuit Cellerarius, uterq; abbatiam adspirat, sinant patres ut præualeant si uelint, ego me conuertam ad semitam pacis impiorũmq; cõsortia euitabo. Abbas sancti Iacobi Moguntinus omnia hæc mala præuenisset, si mendacio non plus credidisset quã ueritati. Deprehensus nanq; publice in crimine cellerarius, me quidẽ absente metuẽs pœnã ad ipsum cõfugit abbatem, & ut sua defenderet uicia mendaciter confinxit aliena. Credidit ille mẽtienti potius q̃ ueritati, totũmq; putabat Euãgeliũ quod frater pro sui defensione excogitauerat. Reuersus ad monasteriũ ego, cũ facti historiã didicissem, grauiter quidẽ tuli nõ solũ crimẽ fratris sed etiã temeritatẽ abbatis, qui talẽ cõtra fratrũ oĩm testimonia criminosum & fugitiuũ defensaret,

Interea cũ noluissem præcipitantẽ sequi multorum sententiã, cõtigit me denuo Heidelbergam uocari, ubi me diutius occupato in negocio exusti cœnobii Lympurgensis, idem frater in odium eorum qui factum eius prodiderunt, quibusdam sibi ex donatis consentientibus tantum effecit, ꝙ aliqui ex eis capti fuerũt, non minus id procurãte abbate memorato. Quæ postea fuerunt secuta, ex fratre quẽ misi tua paternitas clarius intelliget. Vale pater optime & ora pro nobis Deũ. Ex Budori 30. die mẽsis Aug. Anno Christianorũ 1506. Et sua manu raptiss.

IOANNES TRITEMIVS ABAAS Spanhemensis optimo fratri Rogerio Sycambro Salutem.



Enerunt ad me Budorim quarta die mẽsis huius, Ioannes in Schotteren, Conradus S. Stephani in Herbipoli, & Georgi⁹ in Suuartzach, monasteriorum nostri ordinis Abbates, missi à capitulo annali Mogũciæ pridem celebrato, hæc summarie habẽtes in mandatis, ut suis mihi persuaderent sermonibus ad monasterium redirẽ. Duos etiã alios patres per capitulum ordinatos dicebant, qui Ducẽ nomine totius unionis accederent Bursfeldensis, cúmq; mihi efficerent placatũ. His ego auditis respõdi, non esse opus propter me deputatos accedere Ducem, quoniã illius reconciliationem & gratiã nec quæro nec opto. Absit à me ut illius deinceps dominio subiiciar, apud quẽ mendaciũ ualet plurimum, ueritas nihil potest. Nimis temeratã iniuriã passus, tam à Duce ꝙ̃ à tribus è conuentu meo, non reuertar amplius ad eos, sed resignabo abbatiam quamprimũ rebus meis aliquantulũ prouidero. Accepto missi responso, cum cernerent sententia fixũ, non amplius molestarunt, sed rescripserunt abbatibus à capitulo deputatis, nulla fatigatiõe ad Ducẽ esse op⁹, quia omnino

penes

penes me statuissem non amplius redire ad Spanheim. Deus mihi prouidebit ubi maneã, & cũ pace maiore quàm in Spanheim uixerim in unquam. Quorsum uero me intendam conferre si uelis scire, nescio quid respondeam. Tres me principes magni expectant, sed non placet mihi curias sequi principũ. Tres quoq; ordinis quem sum professus abbates potentiores ut ad eos ueniã rogant. Sed ne fabulam putes, nomina dabo singulorum. Maximilianus Rex serenissimus Romanorum pluries ut nosti, me sollicitari fecit, ut suo me cõferam seruitio. Marchionem Brandenburgensem nõ opus est ut citem in medium, cum scias quanti me faciat. Philippus quoq; Bauariæ Dux, & Comes Palatinus Rheni, clementissimus princeps, me prouidere quo ad uiuã copiose pollicitus est, uel penes abbatem Lympurgensem, uel in suo principatu, ubicunq; uoluero. Postremo iam mihi abbas S. Stephani memoratus dixit, abbatiam diui Iacobi apostoli maioris in suburbio Herbipolensi propediem uacaturam per resignationem præsentis abbatis, quam si assumere uelim, se operam daturũ, ut res quantotius sortiatur effectum. Assensi consilio malens in paupertate uiuere sub institutione monastica, quàm diues in curiis principum conuersari. His ita conclusis missi ad me à capitulo patres octaua die mensis Septembris ad sua reuersuri discesserunt. At ego responsum sæpe dicti abbatis expecto, utrum uidelicet ita placeat reuerendissimo patri Episcopo Herbipolensi, quo tandem accepto te facturus sum de omnibus certiorem. Vale ex Budori 12. die mensis Septembris Anno Domini 1506.

CONRADVS ABBAS S. STEPHANI
Herbipolensis Ioanni Tritemio abbati Span. S.

Reuerende pater iuxta recessum mutuæ conclusionis nouissime in cœnobio monialium Neu castri prope Heidel

bergam factæ, mox ut perueni ad propria. D. Reuerendissimū Herbipolensem episcopum accessi, & inter alia colloquia monasterium S. Iacobi concernentia uestræ paternitatis mentionem feci, asserens fore possibile, si suæ paternitati reuerendissimæ placeret, ꝙ uestra paternitas eidē præficeretur cœnobio. Quod audiens summe dicebat sibi placere, pollicebaturq; ꝙ uelit uestram paternitatem graciose fauore, manusq; fideliter præbere adiutrices, mihi quoq; ut hæc quantotius uestræ paternitati significarem iniunxit. Vestra nunc igitur paternitas nō sit in mora, quam ipse reuerendissimus dominus noster in omnibus grauiter ferre consueuit. Reliqua mutuæ reseruo collocutioni, quam altissimus prosperam & iucundam facere dignetur. Datæ Herbipoli in die exaltationis Sanctæ crucis Anno Christianorum M. D. VI.

IOAN. TRITE. ABBAS SPAN. CONrado Abbati S. Stephani Salutem.



Literas tuas pater uenerāde sextadecima die mensis hui9 Septembris apud Budoras in Nouocastro cœnobio suscepi, quibus relectis mentem reuerendissimi præsulis simul & tuæ paternitatis intellexi. Habeo tibi gratias ingentes pro tua in me charitate, agāq; libenter uberiores unquā si potero. Nam etsi principū fauore atq; pietate mihi satis posset esse prouisum, quia tn̄ homo sum claustralis, & studio scripturaꝝ deditus, malo in paupere latere cœnobio, quā inter aulicos haberi clarissimus. Imitabor illū innocentiæ uirū qui
Psal. 83. dixit. Elegi abiectus esse in domo dn̄i, magis quā habitare in tabernaculis peccatoꝝ. Veniā itaq; circa finē Septēbris, interea quædam hic & Neometi expediturus negocia mea, quibus peractis sine mora uobiscum adesse curabo. Et hanc uoluntatem meā pontifici reuerēdissimo Herbipolensi manifestā facere nō

pigeat

pigeat p̄cor. Quòd si aliqua interuenerit occasio qua in fine Septembris adesse nequiuero, nō ilico de aduentu meo despe randū putes, quia certo uenturus uitā Deo cū sanitate prolon gante tua te expectatione nō frustrabor. Interea fœliciter uale nostri memor in orationibus tuis ad deum. Iterū Vale. Ex Bů dori 17. die Septembris. Anno Christianorum M. D. VI.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS SPAN. Rogerio Sycambro Salutem.



QVod tibi fueram pollicitus Rogeri amantissime ul timis ad te literis meis, nunc his quidem breuissimis quā libens facio. Literas Conradi abbatis S. Stepha ni 16. die mensis huius apud Budoras accepi, quibus reueren dissimū præsulē Herbipolensem Laurentiū rebus meis benefa uentem significauit: mihi quoq; abbatiā S. Iacobi quondā Sco torum, nō solū uoluntarie uerum & quā hilariter offerentem, quam ut suscipiam, quantotius mandauit properandū. Sum itaq; hic Neometis paucis quidem diebus moraturus, ad qua rundam rerum mearū expeditionē, quibus ordinatis iter uer- sus Herbipolim dirigem9. Ve℞ priusq̄ his finibus excedamus, te uidere & alloqui optamus. Sed qm̄ uenire ad te p̄pter dæmo nis incarnati sæuiciā (qui nō natura sed imitatiōe potius diabo lus q̄ homo dicēdus est) sicuti nosti, minime possumus. Tu ad nos ut uenias, te etiā atq; etiam hortamur, petim9, & rogamus. Multa em̄ mente uersamus tecū disputanda, q̄ literis mandare non possumus. Scripsimus aūt & priori tuo, rogantes, ut sua tibi autoritate ueniendi potestatē indulgeat. Libellū tuū de ua rio literarum usu tecum adferas: sunt em̄ quædā in eo scripta, si recte memini, quibus subtilior lima fuerit necessaria, in his maxime quæ linguā respiciunt Græcā, in cuius perceptione sa tis nec dū p̄fecisti. Adero quantum mihi licuerit, ne hoc ipsum

tuum opusculum ex tua officina incmendatum uadat in publicum. Moras rumpe, quoniam ultra quatriduum istic non manebimus. Vale ex ciuitate Neometensi 20. die Septembris Anno Christianorum M. D. VI.

IOAN. TRITE. AB. SPAN. RICHMO-
di de Horst abbatissæ in Sebach. Salutem.



Ecimus & octauus hodie mensis uoluitur, ut nosti charissima in Christo filia, quòd à nostro peregrinamur cœnobio æmulorum temeritate cōmoti. Unde post multa consilia & maturam deliberationem statuentes amplius ad Spanheim nequaquam reuertendum, operæ precium fuerit aliquando prouidisse ubi tandem maneamus. Offertur nobis Abbatia quædam in suburbio ciuitatis Herbipolensis sita, quam bene nouimus, paupercula quidem & modica, sed quieta multum atq; tranquilla, nostroq; satis uti speramus conueniens proposito, quam duximus persuasi amicorũ consilio non spernendam. Optime nouit charitas tua quantis laboribus per annos iam tres & uiginti cōtinuos in Spanheim fuerimus afflicti, non solum in regimine monasterii proprii, sed multo amplius pro totius ordinis utilitate communi. At nunc posteaquam ingratitudinem fratrũ erga nos manifeste sumus experti, manere cum eis diutius non credimus tutum, quoniam nec illi nobis unquam deinceps erunt fideles, nec eis confidere amplius ueraciter poterimus à quibus tam enormiter sumus decepti. Nobis autem sic pauide cōuersantibus, quis non intelligat quantum animarum sequeretur periculũ, dum neq; pastor se ouibus credere, neq; ad pastorem oues securum deinceps possent habere accessum. Et quamuis de corde meo rancorem remittere omnem forsitan possem, tamẽ fratres horum au-

rum autores malorum neq; hoc ipsum crederent, neq; prauas consuetudines suas facile immutarent. Satis enim scimus q̄ sit difficile monachos deprauatos mala consuetudine ad rectitudiné nouitatis reuocare. Dicit nanq; uir sapiés. Adolescens iuxta uiā suā, etiā cū senuerit non recedet ab ea. Assimilatur enim consuetudo naturæ, cui nemo sine difficultate resistit beato dicente Gregorio. Tenent prauæ consuetudines qué semel cœpe runt, atq; quotidie duriores existunt, & non nisi cū peccatoris uita finiuntur. Multæ præterea sunt rationes, quarū consyderatione moueor ad cedendū, paucissimæ uero quibus induci possim ut maneam. Maxime auté in odium (ut ita dixerim) loci, Ducis inconstantia suorúmq; temeritate motus sum, usq; adeo, ut eius pollicitationibus fidem amplius nequeā adhibere, neq; ueniā postulāti credere, neq; gratiā eius oblatā possim acceptare. Viuant deinceps in rure Spanhemēses cū rusticis, quibus uidere nimis fuerat graue, de quo etiā principes gloriarentur. Venire mei uisendi gratia in Spanheim ex tota fere Germania, ex Italia & Gallia, cæterisq́; adiacentibus regnis uiri eruditi atq; doctissimi in omni facultate consueuerūt. Miserunt principes atq; potétes huius sæculi suos in re literaria nūcios & oratores ad me, sicuti tota nouit uicinitas, quos ego inauditos, uel sine honore hospitalitatis dimittere nec debui nec uolui certe, quamuis plures eorū legaliter satisfecerint pro expensis. Viderunt hæc in circuitu omnes, & factū laudauerunt: soli ex subditis meis monachi duo, & conuersi omnes, quos donatos usitato uocabulo nuncupamus, æquo cernere animo non potuerunt, sed in occulto murmurabāt, ut taliū mos est, ipsúmq; ducem, studiosos, doctósq; uiros, nō satis appreciantē suis iniquis delationibus paulatim aduersum me concitarūt. Dabo igitur locū iræ ut ualeāt cū rusticis, qui salutarem semper spreuere do- Prouerb. xxii

ctrinam. Prouidebit mihi altissimus locũ ut cõfido meis aptiorem studiis, & pro laborib9 multis, quibus desudaui in Spanheim, alibi requiẽ tribuere dignabitur. Tu autem charissima in Christo filia unà cum sanctis uirginibus tibi cõmissis, sta firmiter in sanctitatis proposito usq; in finẽ, ut præsentis uitæ cõsummato itinere, cũ sanctis uirginibus ad nuptias sponsi intromitti merearis regis æterni. Dominũ tuum IESVM CHRISTVM, cui te totã deuouisti, ex toto corde tuo semper diligas, illumq; ama sup omnia, qui tui amore factus est homo. In quantũ plus illũ amaueris, in tãtũ euades aptior ad ingressum regni cœlorũ, qm̃ ipse est uia per quã itur ad patriã, ipse est ueritas, per quã cognoscit̃ summũ bonũ, ipse quoq; est uita, per quã iustorũ animæ fiunt immortales. Vngentũ suaue & optimũ est amor Dei, quo animæ pestes cito sanãtur oẽs, intellect9 quoq; illustrat̃ mirifice in omniũ cognitionẽ, & affectus ab omni pulueruletia mũdanæ adhæsionis purgat̃. Quicũq; enim Dominũ IESVM ex toto corde suo diligit, locũ in se uiciis & peccatis minime relinqt, nec intrare animũ diabolus permittit̃, qui diuino totus occupat̃ amore, quia diabolus animã uirtutibus uacuã desyderat, & mẽtẽ diuino nudã amore inhabitat. Vbicũq; uero cor hominis amore diuino repletũ inuenerit, sub magna cõfusione recedit. Vt enim uisibilia uasa aliquo repleta liquore materiali, superueniẽtiũ augmẽta nõ capiũt, sic mẽs diuina charitate repleta nullũ uiciis & cõcupiscẽtiis aditũ penitus cõcedit. Felix illa cõscientia, in cuius secretario p̃ter amorẽ Christi, qui est sapiẽtia, castitas, patiẽtia, puritas atq; iusticia, nullus amor uersat̃ alius, ubi cor Deũ amãtis nec ad hominis recordationẽ aliquãdo suspirat, nec uidere quicq̃ in mũdo trãsitorium optat. Sit cõstãs & perfectus amor tuus in Deũ, o uirgo Christi despõsata cõtubernio, ut si necesse fuerit amore illius moriaris,

Ioannis. 14.

Diligere Deum super omnia.

qui amore

qui amore tui placide ac benigne mori dignat⁹ est. O q̃ dulcis, suauis, & fortis, & potẽs est amor tuus Domine Iesu, qui mentẽ æterna facietate reficit, cõscientiã ab omni immũdicia puram custodit, animã diligẽtis perfecte illuminat, & cor hominis infirmisimi cõtra omnia huius mũdi aduersa robustisime cõfortat. Ama igitur, o uirgo Christi Deũ, totũ ama tota, ut posis omnia sine labore uincere & delere peccata, quia charitas operit multitudinẽ pctõrũ, & Deo hominẽ facit esse proximũ, in cũctisq́ mũdi aduersitatibus gloriosum. Teneræ nãq; militiæ ac delicati cõflictus est amore solo de cũctis hostibus reportare uistoriã. Vt ergo fortiter uincas omnia mala huius sæculi, sta fortiter & constans in amore Dei. Tanto enim uinces potẽtius, quãto amaueris fortius, sancto dicẽte Bernardo. O iugum sancti amoris q̃ dulciter capis, gloriose laqueas, suauiter præmis, delectanter oneras, fortiter stringis, prudenter erudis. O felix amor, ex quo oritur strenuitas morũ, puritas affectionũ, subtilitas intellectuũ, desyderiorum sanctitas, operũ claritas, uirtutum fœcunditas, meritorũ dignitas, & præmiorũ sublimitas. Thesaurus indeficiens est amor diuinus, quẽ qui habet diues, qui non habet, etiã si Crœsi possederit diuitias, omnium pauperrimus est. Prior dilexit nos DEVS non uulgari amore, sed dulciter, sapiẽter & fortiter. Dulciter quidem, quia carnem pro nobis assumpsit humanã, sapienter, quia peccatum non fecit, nec est inuentus in ore eius dolus, fortiter quia factus est Patri obediens pro nobis usq; ad mortem, mortem autem crucis. Ecce uirgo, Christus formam in semetipso tibi præmonstrauit diuini amoris, quẽ sequaris oportet, si eius thalamum uolueris introire. Ama dulciter ipsum CHRISTVM IESVM, ne quicq̃ præter illũ cõcupiscas: ama prudẽter, ne carnis uanitate decipiaris: ama fortiter, ne ĩ aduersitatib⁹ huius mũdi

unq̃ à sancto proposito deiiciaris. Tribus enim istis colũnis diuini amoris opus est, quoniã qui Christũ dulciter amat, ipsum solũ amat, & nihil concupiscit illi contrariũ, diuo dicẽte Augustino. Minus te Domine amat, qui aliquid tecum amat quod propter te nõ amat. Dulciter itaq; diligis, si Iesum nõ ad aliud q̃ propter ipsum & solũ quidẽ diligis. Scis enim quid in sacra di-
Exod. 20. cat ipse scriptura: Ego sum Dominus Deus tuus fortis zelotes. Solus à te uult amari, non admittit sociũ, nec potest amor esse dulcis si fuerit in obiectorũ diuersitate cõmunis. Sapiẽter etiã diligas Dominũ Iesum, qm̃ ipse est sapiẽtia Dei Patris, q uult amari non solũ dulciter, sed & sapiẽter, alioquin facilime zelo tuo spiritus illudet erroris, cũ sciẽtiã sapiẽtis neglexeris amatricis. Non enim habet callidus hostis medicamẽtũ efficatius ad tollẽdũ de corde hominis Christi amorẽ, q̃ si efficere possit ut in eo sine ratione & incaute ambulet. Propterea in omni sacrificio salẽ diuina præcipit offerri scriptura, quẽadmodũ & De9 sapiẽter oia fecit & ordinauit. Modus aũt diligẽdi Deũ est, ut diligas eũ quantũ potes, quoniã quãto plus amaueris, tanto melior dilectio erit. Ama & fortiter DOMINVM tuũ Iesum, o uirgo, hoc est perseueranter, ut ne prospera quidẽ neq; aduersa mẽtẽ tuã ab eius dilectione, uel emolliant, uel auertant. Diligẽdus est Iesus maxime cũ feruore usq; ad mortẽ non minus in aduersis q̃ in rebus secũdis, nec propter accessoriũ aliquod, sed propter ipsum solũ, quia Iesus est causa dilectionis suæ dignissima. Dominus Iesus portio tua sit, o uirgo claustralis, nihil tibi curandũ, nihil cogitandũ, nihil amandũ nisi Iesus ipse, cui te mẽte & corpore deuouisti, cuius amor omni dulcior melle, quẽ quicũq; ueraciter diligit, nihil i hoc mũdo præter ipsum concupiscit. Amor Iesu amanti est in cũctis sufficiẽs, inopiã nõ patitur, nec cedit aduersis, nec prosperis emollitur, in se cõstãs est, sibi

est, sibi abunde sufficiens, quoniam in Domino Iesu intus oĩa possidet, nihil requirens eorum quæ foris esse uidentur. Omnia enim necessario cōtemnit, qui Iesum habere uoluerit amicum. Accedens ergo ad Christi amorem uirgo claustralis, sta in timore, & præpara animam tuam ad tentationem, quoniã qui amicitias petit Iesu, multorum sibi nouerit inimicitias esse tolerandas, & propterea se paret ad humilem patientiam, ne sanctã amicitiã priusq̃ adipiscat͛ pfecte, amittat. Enimuero cum anima se Dei uerbo sociauerit, sciat indubitanter statim inimicos se habiturã, & eos plerūq; quos añ habuit amicos in aduersarios esse uertendos. Fortiter itaq; in dei amore perseuerandum est, & animus cōtra quælibet occurrentia firmandus aduersa, ne in medio constitutus itinere deficiat, uel territus laborum magnitudine recedat. Nam si Christum Iesum qui nullũ habuit peccatũ, oportuit pati, & sic intrare in gloriam suam, quanto magis nos miseri homines, in peccatis concepti, nati & educati, qui delinquendo quotidie deteriores nobis efficimur, multa necessario sustinemus aduersa, qui nostro patimur demerito, quicquid nobis occurrerit mali. Si tribulationes iustorum multas scriptura commemorare non dubitat, nemini uideatur mirum, si nos peccatores à iusticiæ operibus nudi, conuersi licet ac pœnitentes multa sustineamus aduersa. Hinc sacer inquit Christophilus. Patientia enim uobis necessaria est, ut uoluntatem dei facientes reportetis promissionem. Ad Christianos pertinet, & maxime ad claustrales, iniurias tacendo fugiẽdoq; potius q̃ respondẽdo aut reluctando uincere, & quanto nos professio monasticæ institutionis ad perfectionẽ ligat amplius, tãto nobis licet minus uim ui repellere, sed magis oportet quæcūq; aduersa patientius sustinere. Christiani sumus & claustrales per amplius ad humilitatẽ obligati,

Pij potissimũ affliguntur.

Hebre. 10.

Monachos omniũ maxime decet patientiam præstare.

propter quod omnia grauia & amara pro Christi amore pati enter à nobis ferenda sunt. Ego ut me Christi seruum licet inutilem comprobarem, ecce quanta sine demerito sustinui meo, quæ in æmulos retorquere potuissem, sed nocentibus malum inferre nunquam uolui, sperans quòd Dominus Iesus patientiam remunerabit quam dedit. Super omnia graue mihi fuerit monasterium meum cum amicis in perpetuum deserere, structuras quas ædificaui pulcherrimas alteri & forsitan inimico & ingrato construxisse, & quod excedit uniuersa, bibliothecam duorum milium, quam ego sicuti manifestum est solus comportaui, preciosorum rarissimorumq́ uoluminum post me relinquere, sine qua mihi uidebar aliquando uiuere non posse. Hæc me sane annis compluribus nimio sui amore detinuit, & ne consentirem in Abbatias pinguiores, quæ mihi offerebantur, ut scis, semper nimium retraxit. At nunc posteaquam persecutio in me sæuire cœpit æmulorum, uincula amoris rupi fortiter, & statui pro Christi amore non solum charissimam mihi hactenus bibliothecam, sed monasterium quoque cum omnibus ad ipsum pertinentibus & patria & amicis deserere, ne forte in medio constitutus æmulorum memoria mentem corrumperet iniuriarũ. Nec tu propterea te filia arbitreris desertam, quoniam nos deo uocante digredimur ad Francos. Potens enim est DOMINVS IESVS prouisorem tibi dare meliorem, qui rebus monasterii tui tam spiritualibus quàm temporalibus consulere multo quàm ego possit utilius. Non deseret uos Episcopus uester Neometensis, in cuius diocesi monasteriũ uestrũ dignoscitur constitutũ, sed ꝑuidebit uobis abbatẽ sine dubio meliorẽ. Vale cũ uniuersis tibi cõmissis sororibus, deũ pro nobis orantes. Ex Neometi 20. die mensis Septembris Anno Christianorũ M. D. VI.

Reuerendo

REVERENDO IN CHRISTO PATRI D. Ioan. Tritemio Abbati Spanhemensi Richmodis Abbatissa, Anna de Helmstat Priorissa, & humiles filiæ totius conuentus monasterii S. Laurentii in Sebach, cum orationibus utinam deuotis sempiternã exoptant felicitatẽ.



Cire paternitatem tuam uolumus, ꝙ pene ad mortem contristatæ sumus relectis quas nobis misisti literis tuis, quibus te significas dimissurum abbatiã tuam Spanhemensem, & tam longe progressurum à nobis. O quare nos deseris Reuerendissime pater, aut cui nos pauperrimas ouiculas committis, quas tam dulciter pascere consueuisti lacte cœlestis doctrinæ? Quis erit nunc ò dulcissime pater, qui nobis more tuo suauissimos de Christi passione, deq; amore diuino, & amœnitate regni cœlestis distribuat sermones? aut quis deinceps consolabitur nos in tribulationibus nostris, quarum non est numerus? Ad quem in necessitatibus pro consilio fugiemus, aut quem inuocabimus tua præsentia destitutæ? Vtinam lachrymas filiarum tuarum cerneres, utinam ad monasterium tuum redires misertus ouium tibi commissarum, cum sit nemo, sicuti ueraciter sumus informatæ, qui tuũ ad Spanheim reditum non summe desyderet. Fuit enim nuper hic nobiscum Prior Spanhemensis, qui dixit, quòd ille Dux Ioannes unà cum suis omnibus ualde cupiat, quatenus reuertaris in Spanheim, uelitq; tibi semper esse benignus & gratiosus, nec pmittere ꝙ aliquã patiaris molestiã. Hoc idẽ cupiũt, orãt, & precãt fratres tui oẽs, similiter & ordinis abbates, qui Moguntiæ in capitulo fuisse dicunt, idem optãt uniuersi.

Væ nobis misellis, captiuis & inclusis, quæ omni humano sumus destitutæ solatio, & in medio inimicorum positæ, uni cum quod habebamus subterfugium patrem & pastorem fidelem & pientissimũ adhuc uiuentem compellimur amittere, cui similem nunquam poterimus inuenire, qui tantum ualeat eruditione, religionis deuotione, experientia, clementia & pietate. Sed quid miseræ faciemus, cum absentem lachrymis non possimus reuocare. Vtinam nobis solum hac uice liceret monasticam exire clausuram, ut Spiram conuentualiter omnes possemus adire, genibusq; flexis in terram profluentibus lachrymis tuam deprecari clementiam, forsitan propositum mutares, obtineremus. Sed quia manere nos fixas oportet in loco, hoc unum paternitatem tuam nobis semper obseruandam, propter effusionem preciosissimi sanguinis Domini nostri Iesu Christi, quem semper prædicare & honorare consueuisti, quàm humilime rogamus, petimus & obsecramus, ut si omnino dimittere abbatiam Spanhemensem statuisti, cõmissioni monasterii huius nostri, quã tibi dominus Episcopus olim dedit, nequaquam renuncies propterea, sed permaneas uisitator noster deinceps, sicuti hactenus iam per plures annos fuisti. Quamuis enim Herbipolis amplius distet à Sebach quàm Spanheim, tua tamen paternitas suo nos tempore bene poterit uisitare, & si non singulis annis, saltem in biennio uel in triennio semel, & interea dulcissimis epistolis sæpius consolari, ut antea consueuit. Scis enim quòd nullum possumus alium inuenire abbatem nobis uiciniorem, qui sit idoneus conseruare sanctam institutionem regularis disciplinæ in nobis, quam tua reuerenda paternitas magno labore plantauit, & usque in præsens laudabiliter continuauit. Precamur ergo iterum atq; iterum per innocentissimam mortem Domini nostri Iesu Christi,

Christi, exaudi nos in hac nostra petitione, si aliter fieri non potest, quoniã iusta petimus & sancta, nobis salutaria, & tibi nõ impossibilia. Mittimus cum his literis procuratorẽ nostrũ, per quẽ unanimiter postulamus & præstolamur uotiuũ reuerendæ paterniratis tuæ responsum. Quam omnipotẽs Deus ad nostrã multorũmq; utilitatem diu conseruare dignetur incolumem. Cõmendamus nos sanctis orationibus tuis, iterũq; te ualere cupimus dulcissime pater. Ex Sebach 21. die Septẽbris Anno 1506

IOANNES TRITEMIVS AB. SPAN.
dulcissimis in Christo filiabus abbatissæ & conuentui in Sebach Salutem & synceram in Domino charitatẽ.



Iteras charitatum uestrarum Neometi suscepimus, quibus lachrymas & suspiria pro nobis uestra significatis. Condolemus quidem uobis ex corde, sed aliter fieri non potest. Spanheim sicuti cõstituimus propter ingratitudinem monachorum deseremus, non curantes uerba prioris, quem nouimus esse fallacẽ. aliud enim loquitur aliud in corde meditatur. Ducis mentẽ non attendimus nẽq; illorũ qui cum ipso sunt uota curamus, quoniã si alterũ oporteat, mẽdicare potius omni tẽpore statuimus, q̃ eius deinceps subesse imperio. Scimus & multorum relatione cognouimus, q uehemẽter dolet factum, & ut reuertamur ad monasteriũ cupit, nos quoq; fideliter manutenere promittit, sed nos gratiã eius non quærimus, quem nos tam inconsulte, iniuste ac temere irritantẽ sumus experti. Quantũ uero ad cõmissionẽ uestri dudũ nobis factam per Lodouicum episcopũ libenter faciemus quòd unanimiter postulatis, ut uidelicet nomen uisitatoris retineamus simul & officiũ, quousq; uobis possit meli⁹ prouideri. Nã & si tã crebro uenire ad uos personaliter, sicut hactenus potero

minime, ueniã tamẽ sæpius scriptis, donec & tãdẽ aliquãdo psonaliter uenire cõtingat. Rebus aũt Lympurgẽsiũ in turbatiõe adhuc positis, nemo nostri ordinis abbas uel monachus ppter sæuiciã Comitis uestri Sebach audebit accedere, quãto minus ego qui iustis Lympurgẽsiũ causis aduersus comitẽ semp adhæsisse incusor. Vnde necessario sine uisitatione aliquãto tẽpore manebitis, donec inter abbatẽ & ipsum Comitẽ fuerit reformata cõcordia. Propterea rogamus uos in Domino filiæ charissimæ, ut uocationẽ uestrã diligẽter attẽdatis ĩ omni charitate & paciẽtia secũdũ regulã sanctiss. patris nr̃i Benedicti humiliter cõuersantes, quatenus in pace & Dei amore proficiẽdo quotidie sanctũ spiritũ possitis habere uisitatorẽ, qui sup humilẽ & quietũ ac Dei sermones custodiẽtẽ requiescere cõsueuit. Nolite contristare matrẽ, quæ uobis in sollicitudine præest, sed eius in Dei seruitio imitamini feruorẽ, in oĩbus humiliter obediẽtes. Ipsa enim sicut cernitis uerbo & exẽplo uos in omni sctitate prima semper in choro ꝓcedit, tã diligẽs & sedula in diuino seruitio, ut nullã in tẽporalibus uideat habere occupationẽ: tã uero in externis occupata, ut orãdi tẽpus nullũ superesse uideri possit. Mutuã inter uos charitatẽ ante oĩa custodite, qm̃ ubi charitas nõ est, nulla potest esse iusticia. Dilectio enim pximi malũ nõ

Rom. 13 operat. Charitas nãq; perfectiõis uinculũ fons & origo oĩm uirtutũ multitudinẽ operit pctõrũ, sine qua nemo uerã cordis habere cõtritionẽ poterit, ueniã nemo scelerũ impetrabit. Dilectio proximi diuino cõformata amori est, unda pacis, charitatis himber, semẽ cõcordiæ, meritũ felicitatis æternæ. Propterea Deus omnipotẽs unicuiq; nostrũ præcipit dicẽs: Diliges pro

Matth. 22. ximũ tuũ sicut teipsum. Proximus hic nõ sanguinis ppinquita

Marci. 12. te, sed ratiõis societate putãdus est, in qua socii sunt omnes homines. Hac de causa in monasterio estis cõgregatæ, ut mutuis auxiliis charitatis imbecillitatẽ uestrã tueamini, & propterea

mutuæ semper dilectionis obseruátiã custodite, ut monasticæ sa tisfaciatis institutioni, sicuti sacer mãdauit Apostolus: Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legẽ Christi. Sola enim charitas est quæ uincit omnia, & sine qua nihil ualent oĩa, quæ si ueraciter in uobis extiterit, ueras Christi spõsas efficiet. Omnipotẽs Deus in suo uos ardere faciat amore, quẽ ut nobis reddatis placabilẽ orationibus uestris instãtissime rogamus laborũ nostrorũ memores, quos ꝑ utilitate uestra multis iã annis pertulimus cõmuni. Valete in Domino Iesu sine macula cõuersantes. Ex Neometi 22. die mẽsis Septẽbris Anno Christian. 1506. Galat. 6.

IOANNES TRIT. AB. SPAN. FRAtri Ioanni de Francfordia Salutem.

Dilecte frater, intẽdimus monasteriũ nostrũ spanheim ex certis & racionabilibus causis dimittere, ipsiusq; Abbatiã, quã annis quatuor & uiginti possedimus resignare: ne aũt ꝑpterea cœnobiũ Christi spõsarũ in Sebach aliquod incurreret periculũ, eius cõmissionẽ per episcopos Spirẽses nobis factã ad humilẽ instãtiã Abbatissæ & Conuẽtus diutius cõtinuabimus, donec sibi conuenientiorẽ ualeãt inuenire uisitatorẽ. Quocirca tuæ charitati cõmittimus & mandamus, quatenus ea quæ cõcernunt officium tibi cõmissum exequaris & custodias omni diligẽtia & sollicitudine, queadmodũ audiuisti à nobis, cũ præsentes in ipso monasterio nuper essemus. Vagos extra cœnobium intermitte discursus, & clausuram solus nunquã ingrediaris. Mandatis abbatissæ obtempera, sciẽs te seruum Christi uirginum non dominum. In cæteris ad præscriptam tibi normulam te studeas cõformare. Vale, Ex Neometi uicesima secunda die mensis Septembris, Anno 1506.

IOANNES TRITE. AB. MONASTErii S. Iacobi Apostoli in suburbio ciuitatis Herbi. Iacobo Tritemio charis. fratri S.


A rui desiderio tuo quantum mihi licuit dulcissime frater,& quarundam epistolarum mearũ, quas scripsi à die exitus mei de Spanheim usq; in præsentem diem,exẽplaria quotquot remanserant in præsenti uolumine comportaui. Nec enim omniũ penes nos exemplaria retinuimus,ꝑpterea ꝙ sæpius festinare in scribendo cogebamur. Cõgessimus autẽ in hoc ipso uolumine sexaginta sex epistolas nostras,& duodecim alienas ad nos missas coniunximus,quæ omnes cum ista quidem ad te simul faciunt nouẽ & septuaginta, in quibus more nostro familiari nobis scribendi genere sumus usi,non pro admiratione nostri sequẽtes eloquentiam, quæ in nobis nulla fuit unq̃,sed scholastico sermone,quo facile intelligamur. Scis autem ꝙ prima die mensis Aprilis monasterium meum exiui,nunq̃ illuc postea reuersus usq; in hunc diem. Exiuimus autẽ anno Christianorum millesimo quingentesimo quinto,prima ut diximus Aprilis: & hanc sancti Iacobi abbaciam suscepimus quintadecima die mensis Octobris anni sequentis. Omne igitur tempus inter exitum nostrum de Spanheim & introitũ huc, menses effluxerunt decem & octo diésq; tredecim. Huius temporis fuerunt epistolæ præsentes, quas tibi tradidimus suauissime frater, non ad eruditionem tui,sed potius ad memoriã nostri. Illas uero quas prius scripsimus dimisimus in Spanheim,nec dum in ordinẽ coadunatas,quas si qñ redegerimus in ordinẽ habere uolueris, facile consequeris. Eas aũt quas postea dedimus, aut in futurũ scribemus alio cõprehensas uolumine tibi quoq; suo tpe nõ subtrahemus. Vale ex monasterio nostro S. Iacobi apl̃i maioris in suburbio ciuitatis Herbipolensis 28. die mẽsis Decẽbris Anno Christi 1506.

Finis Epistolarum Spanhemensium.

Tritemii Abbatis.

Ioannes

IOANNIS TRITE MII ABBATIS S. IACOBI HERBIPO lensis Epistolarum familiarium liber primus ad Iacobum Tritemium dulcissimũ fratrem.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII DIui Apostoli Iacobi in suburbio ciuitatis Herbipolensis, magistro Iacobo Tritemio fratri unico atq; dulcissimo Salutem.



T PLENO FRATERnitatis erga te comprobemur affectu, primum hunc librum epistolarum nostrarum Herbipolensiũ ultimo Spanhemensium, qué tibi dicauimus, pulchra duximus ratione connectendum. In illo enim nostrarũ calamitatum legisti miserias, in isto quietis subsecutæ legito lubentis animi lucubrationes. Prioris namq; uoluminis epistolas scripsimus abbas monasterii Spanhemensis, huius autem libri missas dedimus abbas nihilominus diui Iacobi Herbipolensis. Quod in primo fecimus etiam in isto pollicemur, nõ omnium nos epistolarum rescripsisse formulas, sed earũ duntaxat quas tibi putauimus placituras. Amicorum quoq; ad nos interposuimus epistolas, non omnes quidé, sed paucas è multis, quas tua iudicauimus lectione condignas. Hortamur te frater sapientum imitare studia, stultorumq; ignauiam fugito, sciens dictum Salomonis: quia filius sapiens lætificat patrem,

Prouer. 10. suum, filius uero stultus mœsticia est matris. Dum sinit ætas memoriaq; uiget discendum est, quoniã sicut uerũ dixit Seneca, studia te clarũ & nobilem efficient: ita sine studiis æger est animus, & nulla claritate insignis. Auro intellectus cõparatur humanus, quod puluere fimoq; fœdatũ iacet ignorantiæ, nisi purgetur exercitationis lima continue, nec aurum pulchritudinem, nec intellectus cognitionem assequitur naturalẽ. Sunt aũt tria quæ studio intentis scripturarũ frequẽter obsistere cõsueuerunt, negligentia uidelicet, imprudentia, & fortuna. Negligentia nos impedit, quoties ea quæ sunt à nobis utiliter discenda, uel prorsus intermittimus, uel minus prosequimur studiose. Contra hanc salutaris studii corruptricẽ, studiosorũ ac se in palæstra scripturarum continuo exercitantiũ ueneranda societas optimum præstat remedium, inueniturq; in publicis gymnasiis multis, & in cœnobiis claustralium paucis. Hodie nanq; studiũ scripturarũ à multis claustralibus oĩm pene regularũ cõtemnitur, & in paucis uigere monasteriis uidet. Imprudentia uero nos inter studendũ subuertit, qñ in his q̃ discimus debitũ ordinẽ nõ seruamus. Aut enĩ q̃ nobis nõ cõueniũt discere cupimus, aut neglectis interdũ utiliorib9 minus utilia inconsulte usurpamus, aut etiã bona & utilia nec ordini nec tpi congruo distribuimus. Valde indecẽs est nobiliora ingenia studiis dehonestari minorib9, & eos quos ardua & grauiora expectãt studia uanis & inutilibus exercitamentis occupari. Ne hoc malum incidamus discentes, magistri nobis deligendi sunt optimi, quorum institutione pariter & exemplo congruum ordinem adsequamur studiorũ. Fortuna quoq; multipliciter insidiatur studiosis, quod unusquisq; nostrũ experitur quotidie, qui ad ueræ philosophiæ conatur ascensum. Variis enim quatimur euentibus, paupertate, diuiciis, infirmitate, honoribus, prosperis & pariter aduersis, quibus interdũ singulis mẽs inter

Tria sunt quæ homines à studio scripturarũ auertunt.

cipit hoīs studiosi, ut nequeat apprehendere scientiā quā concupiscit. Tarditas etiā ingenii naturalis, inopia librorū, & raritas conuenientiū p̄ceptorū multos à p̄fectu salutaris studii retraxit. Sæpe nocuerunt philosophantibus diuitiæ, & plures à studio quā inopia reuocarūt. Eodem scatent ueneno, honor, pulchritudo corporis atq; p̄speritas, q̄ pluribus ignorātiæ quam sapientiæ occasionē p̄stiterūt. Tarditatē uero ingenii naturalē amor euincit, si diligēs studiorū adhibeat̄ cōtinuatio. Inopiā librorū ueteres allegare potuerūt, nos uero potius inopes copia fecit, qm̄ impressoria nostris diebus arte apud Moguntiacū inuenta, hodieq; per orbē uniuersum dilatata, tot ueterū atq; nouorū uolumina doctorū ueniūt in lucē, ut ære iam modico doctus quilibet esse posit. Neq; desunt hodie bonorū p̄ceptores studiorū, sed ubiq; terrarū abundant in omni uarietate disciplinæ nō solū in latina, sed in Græca lingua simul atq; Hebraica. Hæc sunt uere aurea tpa, in quibus bonarū literarū studia multis annis neglecta refloruerūt. Nec uolo te sæcularis literaturæ plus haurire quā necesse ad diuinarū intelligentiā consequendā scripturarū, ne uerificet̄ in te quod de amatoribus uanitatis (quales hodie sunt multi) quidā sapiens protulit dicens. Necessaria nesciunt, qm̄ superflua didicerunt. Vera sciētia est quæ Dei cognitionē inducit, mores corrigit, restringit uoluptates, affectū purgat, intellectū in his quæ pertinent ad salutē animæ illuminat, & cor in amorē creatoris inflammat. Hæc est scientia salutaris, quæ mentē in dei amore afficit, non extollit, quæ superbos nō efficit, sed lamentantes facit, q̄ uanitatē nō sequit̄, sed oīa trahens ad unū in diuino amore dulcissime solidatur. Huius te frater scientiæ cupimus esse studiosum, quæ sola complementum est omnium scientiarum. Non te quo minus studio incumbas scripturarum gradus magisterii extollat, sed eo tibi magis discendū noueris, quo manifestū scientiæ signum,

Impressoria ubi & quando sit inuēta.

Gradus sine scientia nihili esse faciendos.

quod præ se fert nomen doctoratus, accepisti. Non magnifacio clarum sine scientia gradum, aut magnum cum parua eruditione uocabulum, sed doctos uiros quærimus, qui doctores multos habemus. Scientia gradum commendat, nō gradus scientiam. Verecundum est nescire magistrum, & eum qui scientiæ signum publice portat, necessariam non habere doctrinam. Quid circulus ante domicilium expositus ubi non uenditur uinum: aut quid regale sceptrū in manibus stulti? Absq; signato signum tribuitur, quoties indoctus & sine scientia homo in doctorem sublimatur. Et pròh pudor quàm frequens hodie in scholis apud quosdam iste reperitur abusus, quo gradus magisterii datur in signum, ubi sufficiens non inuenitur signatum. Nunquid tibi non uerum dixisse uidemur, cum orbis magistris scateat simul atq; doctoribus, inter quos docti pauciores, indocti complures occurrunt? Curandum tibi suademus, magisterium scientia, sacerdotium sanctis exornare moribus, ne gemino confunderis opprobrio, si & doctor sine scientia, & presbyter habeare sine merito sanctitatis. Necessaria tibi scientia est in primis Deum nosse, diuinas intelligere scripturas, canones patrum scire, ius tam humanum quàm diuinū, inquantum tuum concernit officium, non ignorare, uirtutes colere, & Deū puro corde super omnia amare. Ad magistrū pertinet artium quas profitetur scire principia, ut nodos enucleare sciat, dilucidareq; tropos, & omnium figuras exponere scripturarum. Septem liberalium uocaris artium magister, uideamus quantam singularum sis assecutus scientiam, ut quemadmodum tibi usus earum sit necessarius intelligas. In primis per grammaticam artem, quæ septem liberaliū est fundamentum, te scire oportet, quemadmodum latine scribas, loquaris congrue, & sine uicio rectum debeas proferre sermonem.

Septem artes liberales.

Rheto.

Rethorica uulgaré transcedens modum loquẽdi, pulchrum in dicendo quærit ornatum, tropis uariisq; coloribus utitur, & pulchro dulcissimoq; sermone propositã sibi causam efferre conatur: quæ cum persuaserit, in oratoriæ finem cũ proposito sibi præmio euasit. Logica rationalis scientia te uerum discernere docet à falso, ne aut decipiaris subtilitate sermonis, aut fallacium syllogismos incidas argumentationum. Præcedit enim scientia uirtutis cultũ, quia nemo potest fideliter appetere qđ ignorat: & malum nisi cognitum sit minime caueri põt. Arithmetica numeros docet ꝑpositos multiplicare, diuidere quoq; & in omni uarietate certam inuenire radicem. Omnia numero constant, & qui arithmeticæ ignarus est, nullius habet scientiæ perfectionem. Geometricæ artis cognitione terræ dimẽsionẽ intelliges, ex numeris & mensura consurgentem: pulchra quidem scientia, arithmeticisq; decorata figuris, per quam humana ratiocinatio nõ mediocriter in cognitionem summi cõsurgit principii. Hæc orbis latum metitur ambitum, cunctaq; maris & terræ spacia describit, & cõsumata in cosmographiá ascẽdit. Nihil hac speculatione pulchrius, in qua mens totius mũdi transcendens machinam, incõprehensibilẽ creatoris omnium sapientiam admirat̃. Musica cœlestiũ harmoniam & cõsonantiá præfigurans, & arte & moribus tibi necessaria est, qua in dei ecclesia ordinatus sacerdos, & recte suauiterq; modulatis canere uocibus scias, & sanctis ornatus uirtutibus à sacerdotaliũ proportione morum nõ recedas. Astronomia quantũ tibi sit necessaria magistro, si ignoras magister non es. Hæc astrorum docet cursus, discernit tempus, annũ diuidit, horas discernit & dies: de cuius scientia computus assurgit ecclesiasticus, festorũ dans rationem mobilium, quam scire sacerdotem Christianorum oportet. Ecce sacerdos, q̃ tibi septem cognitio liberaliũ

artium necessaria est, ut simiæ non comparaueris in tecto, neque stulto regali sedenti in solio. Confert enim Grammatica ut Latinum congrue intelligas proferasque sermonem. Logica uerũ te docet à falso discernere. Rethorica uirtutem tibi præstat dicendi, ut bonum & uerum quod intelligis, tuis utiliter auditoribus ualeas persuadere. Arithmetica uero simul & Geometrica, præter id quod tibi in œconomicis conferunt bonum, magnum quoque diuinæ speculationis adminiculum præstant, quo non solum inuentis, sed inueniendis quoque aptus magister habearis. Maxima enim numeris & mensuris continentur archana, mathematices ignaris minime peruia. Musica cantum, Astronomia computum docet ecclesiasticum, sine cuius scientia nemo satis ad sacerdotium reperitur idoneus. Quòd si magistrum septem artium liberalium uelim⁹ describere, nõ ea sufficient quæ ad sacerdotem diximus pertinere. Alia enim ratio est in scholis magistri docentis, atque alia sacerdotis in Ecclesia prædicantis. Nam isti quidem usus scientiarum extractus ab arte quadam generalitate sufficit, illi autem docendi munus necessarium particulas etiam singulasque artium quadam specialitate particulariter speculandas indicit, ut nõ solum uti scientiis nouerit acquisitis, sed etiam regulas dare atque præcepta discipulis pro eisdem acquirendis. Tu autem qui scholis artistarum accepto magisterio desertis ad Christi te gymnasium cõtulisti sacerdos factus in Ecclesia Dei atque minister, sæculariũ literarum necessario duntaxat usu retento, te totum iam deinceps ad studium diuinarum conuerte scripturarum, in quibus uera scientia cõtinetur salutaris, & mentem suauiter illuminat sapientia supercœlestis. Vana est enim omnis sciẽtia huius mũdi si conuersa non fuerit ad cultum Dei. Sacra autem scriptura, quam merito nuncupamus diuinam, omnem huius mundi scien

di scientiam atque doctrinam procul excedit, quoniam uera sine ambiguitate prædicat, mentem lectoris placidi à terrenis ad cœlestia uocat, eamque pro Dei amore humilem reddit in prosperis, & fortem atque constantem in aduersis. Hic est sacri fluminis impetus, qui ciuitatem Dei lætificat, planus simul atque profundus, in quo & agnus simplex ac paruus ambulet, & elephas maxius natet. Mirabilis iste fluuius est, in quo simplex & sine literatura Christianus, pedibus, ut ita dixerim, siccis, ad salutem securus transire poterit: & magnus subtiliterque literatus & natare potest sobrie sapiendo, & si nimium scrutatus fuerit submergi. Habet .n. in publico unde paruulos nutriet, & seruat in occulto unde mentes sublimium in admirationẽ ducat. Nam in uno eodemque sermone, dum narrat historiam multiplex pandit mysteriũ: & in superficie quidẽ simplices dulciter refouet, & in secretis mysteriis sublimiter exercitat sapiẽtes. In apertis quidẽ potus est, qñ nulla fractione indiget, in obscuri oribus uero cibus est, qñ sine expositione fractionis nõ põt deglutiri. Propterea diuus Ambrosius pcipit dicẽs: Cœlestiũ scripturaꝝ eloqa diu terere ac polire debemus, toto aĩo ac corde uersantes, ut succus ille spũalis cibi in in oẽs se uenas aĩæ diffundat. Diues & fœcũdissimus est ager diuinarũ scripturarũ, oẽs in se habet delicias, oẽmque suauitatem producit. Et sicut manna secundũ uoluntatem uniuscuiusque sapiebat in ore, ita sermo diuinus omnẽ tibi saporem quẽ uolueris præstabit in corde. Nihil Christiano sacerdoti melius, nil suauius nil iucũdius esse põt q̃ si omni tempore sacris se cũ desyderio cordis occupauerit scripturis, mundumque custodierit ab hoc sæculo nequam. Dicit enim beatus Hieronymus. Ama scientiam scripturarũ, & carnis uitia non amabis. Propterea sint scripturæ diuinæ semper in manibus tuis, & iugi meditatione in corde uoluantur,

Sacra scriptura quantũ præstet reliquis scientijs

Psalm. 45.

nec sufficere tibi putes mandata dei memoria tenere, & operibus obliuisci, sed ideo illa sæpius legito, ut facias quod didici-
Romæ.2. sti. Non enim auditores legis iusti sunt apud deū, sed factores mandatorum dei ab ipso iustitiæ coronam accipiunt. Ita uiue, ut sapientiam diuinarum humanarumque rerum cognitionem tibi necessariam assequi merearis, quia non est miserabilior egestas, aut inopia turpior, quàm in ordine constitutū sacerdotali egere sapientia, & eum qui alios docere iubetur ex officio, stultum esse & sine eruditione uirū. Vale & Deum ora pro nobis. Ex Herbipoli 24. die mensis Iunii. Anno Christi 1506.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII S. Iacobi in suburbio Herbipolensi, Priori & Conuentui in Spanheim diuini nominis continuum habere timorem.



Mnipotens Deus cuius æterna potestas & nunquā iniusta uoluntas, sanctus & iustus in omnibus operibus suis, qui nihil facit mali, nihil ue sine causa
Psal. 144. permittit. Ipse iustus, sanctus, & misericors, omnia in uero iudicio fecit cum sit bonus atque omnipotens, nulli penitus iniu-
Psal. 145. riam facit, qui custodit ueritatem in sæculum sæculi, facit iudi-
Regum. 2. cium iniuriam patientibus, dat escam esurientibus. Dn̄s erigit elisos, Dn̄s diligit iustos. Dominus mortificat & uiuificat, deducit ad inferos & reducit. Dn̄s pauperē facit & ditat, humili-
Psal. 112. at & subleuat. Suscitat de puluere egenū, & de stercore eleuat pauperē. Pedes sanctorum suorum seruabit, & impii in tenebris
Psal. 123. conticescent. Nisi quia dn̄s erat in nobis dicat nunc abbas Tritemius, nisi quia dn̄s erat in nobis. Cum exurgerent improbi homines in nos, forte uiuos deuorassent nos. Cum irasceretur insania & furor eorum in nos, forsitan aquæ malignantiū operuissent

fuissent nos. Torrentem iniuriarũ & cõtumeliarum pertransiuit anima nostra, nisi astitisset Dñs Iesus, forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilis desperationis, aut certe nõ satis religiose uindicasset iniuriã. Sed bñdictus dñs Iesus, qui nõ dedit nos in captionẽ dẽtibus æmulorũ, ut prauorũ hoim cogeremur diutius subesse imperio. Anima nostra sicut passer in noxi⁹ liberata est de malignoꝝ laqueo uenãtiũ, quoꝝ inuidia nullo uiro bono parcere nouit. Laqueus contritus est, & uana Cynonotoꝝ elisa cõfidentia, qua nos reuocare à sanctis studiis in odiũ iusti principis frustra tentauerunt. Nos aũt adiutorio Dñi nostri Iesu Christi à multis, quas in regimine monasterii Spanhemensis sustinuimus, miseriis tandem liberati sumus. Laqueus mũdanæ colligationis nostris omnino cõtrarius studiis Dei prouidẽtia cõtritus est, & nos de seruitute ingratissimorũ hoĩn liberati sumus. Dñs Iesus liberauit animã meã à labiis iniquis, & à lingua æmulorũ nimis dolosa. Vos scitis fratres, modo ueritati uelletis exhibere testimoniũ, quã iniustam à Cynonotis iniuriam susceperim, qui nullam contra me causam habentes, inuidia & liuore cõmoti, ecclesiasticam uiolare immunitatem non timuerunt. Excusationes modo afferunt suæ in nos temeritatis, dicentes se non odio nostri sed amore potius fecisse quod egerunt. Sed malus & nobis nõ tolerandus amor eorum fuit, quo nomen nostrum ab omni scelere semper innoxium, per ora multorum in suspicionẽ uertitur, quasi propter aliquam nostri lasciuiã, ita sæuire oportuerit in familiam. Annus hodie uicesimus quartus uoluitur, quo canonice in abbatem electus Spanhemensem, omne tẽpus qđ mihi cõpetere ad ociũ potuit, uos testes estote & iudices, nõ ad uoluptatẽ carnis qualemcũq;, sed totũ semper ad studiũ cõuerti scripturarũ, die ac nocte lectiõibus intentus, semper aliquid scribẽs aut discens.

Nemo uestrũ me unq̃ inuenit ociosum, nemo uidit uel audi uit carnis solatiis deditũ, uagisq́ discursibus uel spaciamẽtis in monasterio uel extra inutiliter occupatũ, sed neq́ comessatio nibus aut potationibus conuiuiisq́ minus necessariis intentũ, seu quibuscũq́ aliis leuitatibus aut uanitatibus desudantẽ. Ni hil mihi dulcius unq̃ fuit, quã sacras rimare scripturas, in illisq́ oportuno tpe diebus occupari & noctibus, & semp aliquid bo ni aut legere aut scribere. In testimoniũ studiorũ nostrorũ uo co citoq́ bibliothecã illã solennẽ, quã meis laboribus, studio & impensis cõportaui nõ sine uigilãtia & fatigatione cõtinua, uo luminũ in omni uarietate studiorũ nõ modicã multitudinẽ cõ gregans, nõ solũ impressorũ nouiter, sed scriptorũ quoq́ ma nu & calamo, quorũ numerus oĩm duo milia excedit. Super fluũ fuerit nostras recẽsere lucubratiões, q̃s i medio curæ pasto ralis, rerũq́ sollicitudine tpaliũ p interualla scripsim9, qb9 no men Spanhemensis cœnobii prius incognitũ & obscuũ, satis celebre factũ est. Neq́ studiis nostris intenti nimiũ rẽ ,ppterea neglexim9 temporalẽ, qđ laborũ nostrorũ monumẽta testa bunť cõpluria, neq́ uos ipsi poteritis negare, palàm cernentes quas erexim9 necessarias pulcherrimasq́ structuras: & in eccle sia quos cõparauimus ornatus cãpanulasq́, & uaria sacri uasa mysterii: censuũ quoq́ ornatissime renouatas cõscriptiones, q̃ oĩa quantis exegerimus laboribus & impensis, etiamsi uos nõ intelligatis, ipsa tñ posteris inducent admirationẽ. Deniq́ ab annis iã fermè duodecim, ũbi in noticiã & familiaritatẽ quo rundã deuenimus principũ atq́ nobiliũ, nõ parũ uobis emolu menti adduximus, ex his quæ nobis eorũ fuerant munificentia cõdonata. Nihil fuit nobis unq̃ speciale, nihil propriũ, sicuti nec esse debuit, sed fuerũt nobis uobiscũ oĩa semper cõmunia, & nulla penitus neq́ in habitu neq́ in cibo neq́ in potu nobis

unquã singularitas fuit, qđ ita uerũ esse nullus uestrũ ignorat. Maxima quoq; nobis cura sẽp fuit, ne quid eorũ q̃ uobis necessaria uidebant̃ deesset, fecimusq; ut in nullo sustineretis penuriã, quantũ nobis oĩno possibile fuit. In spiritualibus uero nunquã defuimus uobis, tametsi pauci uestrũ post discessum fratrũ nostrorũ, quibus sancta studia placuerũt, spũalia dilexerint exercitia, sed uanis se occupauerint semp. Scripsimus, diximus, Verbũ Dei cõtinue uobis p̃dicauimus, uosq; oportune & importune ad cultum ueræ sapientiæ publice ac priuatim exhortati sumus, quantum uero profecerimus, confiteri palàm erubescimus. Et quia fecistis uos nostra exhortatione indignos, diuina forsitan p̃uidẽtia trãsplantati sum⁹, ne inter spinas arbor diutius sine fructu pungeret̃. Venit illa dies quã à Math. 10.
multis optauim⁹ annis, in qua nobis est data oportunitas, ut Mar. 6.
ingratarũ ouiũ sanguinẽ super earũ capita funderem⁹, excusso Luce 9.
q; in eas puluere pedũ, à finibus surdorũ, iuxta p̃ceptũ Euan- Actorum 13.
gelicũ trãsirem⁹. Audite capita si placet eo͛ q̃ cõmisistis ĩ nos, ut cognoscatis uos iustissima ratione desertos a nobis, sacra uobis semper displicuere studia nostra, scriptisq; nostris oĩbus p̃ reuerẽtia cachinos reddidistis, & nemini unq̃ lucubratiões no- Imago pessi
stræ minus placuerũt q̃ filiis nr̃is. Nec satis fuit irrisisse opuscu- morum mo-
la etiã q̃ patrũ iussu cõscripsimus, nisi & apud indoctã plebẽ de- nachorum.
tractiõibus ea carperetis. Vixistis sẽmp paternis exhortatiõib. cõtrarii. Multis sæpe in nos cõspiratiõibus machinati fuistis, interpositoq; iuramẽto & pœna uocis amissiõis in capitulo ne qs nobis cõspiratiõis uestræ reuelaret archana, mẽdacia debitorũ cõfinxistis in nos, q̃ per aurifabrũ Vuormatiẽsem, qui creditor occultus dicebat̃, corã uobis oĩbus in loco capitulari ostẽdimus conficta & emẽtita. Ambo uiuunt hodie testes, tunc aũt deputati uisitatores, Gerlacus Tuitiensis, & Ioẽs Schonaugiensis abbates, qui ne dignã de uobis ultionẽ sumeremus,

precibus obstiterunt Item cura & sollicitudine rerum temporalium spiritualiumq; per omne tépus nostri regiminis grauiter oppressi, nullum é uobis inuenire potuimus unquá, qui aut nostris compateretur laboribus, aut uices monasterii pauperis in ueritate doleret. Quot uobis priores instituimus claustrales & præter unum Nicolaum de Creutzennach, alterúq; Ioanné Damium Curtensium, nullum regularis disciplinæ zelatorem inuenire potuimus unq̃. Erubescimus dicere quanto semper odio fueritis persecuti eos, qui uobis monasticæ obseruãtiæ disciplinam persuadere conati sunt. Quantam uero pro re familiari diligentiam fecerint quos nobis coadiutores assumpsimus, & nos cũ dolore sumus experti, & nemíné uestrũ latere potest. O quantis gemitibus & suspiriis plenum onus pastoralis curæ in uobis hactenus portauimus, nullum ex uobis neq; in spiritualibus neq; in temporalibus fidelem habentes adiuuantem. Vos ad omnia nobis præstitistis inutiles, nullam rectitudinis uel cõmunitatis zelum habentes, nihil aliud q̃ carnis solatia quæsiuistis. Inter uos erat nemo qui manus nobis porrigeret adiutrices, & si quando extraneum nobis in auxiliatorem temporalis curæ assumpsimus, cõtinuis illum detractionum morsibus lacerastis. Annis quatuor census monasterii omnes in propria leuare ac renouare psona coacti fuimus omni solatio uestrũ destituti, & quoties aliqué in cellerariũ ex uobis deputauimus toties in rebus monasterii graue dispendium passi sumus. Nos aũt qui patrum ordinis imperio multocies obedire compulsi, ab ãnis uiginti per omnes uicinas prouincias uisitando totas plærunq; consumpsimus æstates, rebus nostris semper nequiuimus pro uoluntate adesse utiliter, quo factum est, ut nobis absentibus & uobis omnia negligentibus, imo uestra solatia quærẽtibus, nõ satis pulchra facies rerum utriusq; status tandé emerserit. Quam uis ma

nis maxima sollicitudine nostra interueniente, nullam unquã rerum ad uitæ sustentationẽ necessariarum senseritis inopiam, quousq; tandem anno Christianorũ quarto supra quingẽtesimum atq; millesimum, bello sæuiẽte in principem Illustrissimum Palatinũ grauissimo, cortes monasterii omnes unde uiuere solebamus, per Hassones Alexãdrinósq; aut exustæ aut desolatæ fuerũt. Erat nihilominus certa nobis spes recuperationis omniũ, sed uestra se stulticia, ne dicamus perfidia interposuit, & omne cõsilium nostrũ, quod nullius iniuriæ memores pro uestro parauimus bono, præsumptuosa temeritate corrupistis. Ab annis duodecim nouimus præcessisse discordiarum semina, ex quibus malum omne constat exortum. Ducem Cynonotorum alioquin principem pientissimũ, quidã ex uobis inter medios blatterones nobis reddiderunt suis occultis machinatiõibus infensum, in mediũ pro causa, ut ratio uideretur sufficiens, afferentes conficta, quasi nos partes principis Palatini, iurib⁹ ipsius ducis magna quadã adhæsiõe duxerimus præferẽdas. Quid enim si fuisset etiam hæc uestra confictio uera? Eramus propterea uel detractionibus uestris lacerandi, uel indignationi ducis iustæ obnoxii? Quid Palatino contulit adhæsio nostra? quid profuit? aut quid cõmodi ex ea re cœpit? Aut quid nocuit Duci, q̃ nos Palatini fauimus rebus? Ingenue fatemur Palatini principis Serenissimi nobisq́ clementissimi atq; munificẽtissimi bene fauimus semper, sed & hodie fauemus honori, bonæ fortunæ, rebúsq; secũdis, quanquã fauor hic noster suæ nihil cõtulerit maiestati. Neq; Ducem propterea odio habuisse putãdi sumus, aut reb⁹ eius male fauisse, quod etiã si uoluissemus, quã illi rerũ suarum intulissemus iacturã? Libet exclamare in ducẽ & suos, si uestris delationibus credidit falsis, cum Aristophane in quodam loco pulchre satis dicente, *Locus est in principio Pluti.*

ὡς ἀργαλέον πρᾶγμ᾽ ἐστὶ μὦ Ζεῦ καὶ θεοὶ
δοῦλον γενέσθαι παραφρονοῦντος δεσπότου

De omnibus his libenter quidé nobis persuaderemus innoxiũ principé, nisi manifesta uiderétur seductæ métis obstare indicia. Vera dicimus, in potenté cognita scribimus, nullá eius proscriptioné metuétes, quoniá nos proscribere nó poterit, cuius imperio minime subiacemus. Parcimus tamé, ne uídictæ gen⁹ uideat scripsisse ueritaté. Ad uos nota referimus atq; manifesta, quibus si audetis cótradicite, imo si potestis. Quis in crepidine tépli monachũ illum qué noscitis oés reperit cum uxore uillani cómiscenté? Nonne tu prior cũ aliis multis? Hic talis iustene à uobis defendi potuit, & in aliorũ pernicié nobis tũc absentibus auxilia sibi hominũ inuocare secularium? Negauit publice factum quod multorum fuerat attestatione probatum: & ne debitá pro demeritis lueret pœnam, uobis cósentiétibus opémq; ferétibus innocétes nostros familiares, quorũ fuerat industria deprehensus in facinore, contra omné iustitiá uocauit in culpá. Cur nostrũ non expectastis aduentum? Omnia enim nobis Heidelbergæ tunc existentibus & ignorátibus facta sunt. Vestro dehinc fauore atq; consilio mendaciis suis abbaté mentis speciosi nimis credulum, ac Ducis Cynonotorũ quosdam officiales circũuenit, eóq; concitauit, ut innoxios familiares nostros, qui eum solũ cum sola in loco ecclesiæ obscuro, & ab hominum accessu remoto, cum signis sui sceleris manifestis (quæ maior quoq; pars uestrum uidit & uera cognouit) ab undecima hora usq; ad secundam obseruarunt, repererunt, exeuntésq; increparunt de téplo, alios caperent, aliósq; conuerterent in fugam, nó in paruũ nostri despectũ, contumeliã & opprobrium. Hæc omnia uestro cósilio facta, & instátia perducales præsumpta ministros in absentia nostra certius certo cognouimus, cũ

cæteris quæ nos scribere uerecundia non permittit. Huius indignitate facti tandē relati ad nos, extra monasteriū manere ad tempus decreuimus, donec animos erga nos uestros intelligeremus plenius, & mentem Ducis cur & si talia commisisset haberemus exploratam. Interea menses decē & octo fluxerūt, in quibus præter Priorem neminem uestrum uidimus, nullas à uobis accepimus literas, præter in Marchia unas, & impensis uiximus alienis, munificētia principū sustētati: animos uestros rerū exhibitione satis intelligentes, nisi forsitā Prior fidelis internūcius esse contempserit, quod tēpus sine dubio dabit in lucem. Quid est fratres ꝙ toties nos ut reuerteremur ad monasterium precibus pulsare uoluistis, quasi mentem nesciretis nostram, quam uobis dudum literis significauimus per Priorem? Si uoluistis ut rediremus ad uos, quare mādatis nostris nō obtemperastis? Quare Ducem non conuenistis uestrum, ut nobis gratiosum retribuisset animum? Sed audiuimus illum dixisse ad suos compluries, quare abbas nō reuertitur ad monasteriū suum, quando nemo illi fuit molestus, nemo turbauit, nemo iussit exire, nemo reuerti prohibet? Mallet enim. Dux non dubitamus non esse factum, quod ad instātiam fugitiui illius monachi fieri mandauit, pœnitētiaq; ductus ut rediremus optaret, sed more principū huius mūdi, uereť ne si nobis desyderiū scriberet suū, recognouisse iniuriā uideretur quā fecit. Magis autē expectat humilitatē à nobis, ut qui cōtumeliā suscepimus ueniā priores deprecemur. Non possumus hoc nostrā decere institutionem monasticam non confiteri, & fecissemus quàm libentissime ob Christi amorem, nisi uestra nobis inueterata nimium ingratitudo ne rediremus obstitisset. Satis enim perspecta nobis est innata clementia. Ducis, quā uel unis impetrare potuisse lr̄is minime dubitamus. Vestra ī nos cōmissa ingra

titudinis uicia sæpiúsq; repetita cogitamus, quorum diutius insolentiã tolerare non uolentes, datã nobis occasioné quã libe remur à uobis licet cum amaritudine suscepimus, sciẽtes nos agrum huc usq; sterilem coluisse. Nimium estis ignaui & simplices, si putatis me dolos uestros & fraudes non præuidisse, cum me urb s ut redirem fecistis crebrius rogari, & tamé nihil plus quã reditũ meũ timuistis. Creditis nos latere cõsilia in cõuentu malignantiũ apud Pingiones agitata? Aut minime cõstare nobis eulogia putabitis quæ prior nomine omniũ uestrũ cõfinxit in mõte specioso aduersum nos faciẽs ea cõscribi per manus Petri Schlarpii, quanq̃ intercepta cuiusdã fratris industria apud Budoras, in manus nec dum peruenerit nostras. Hæc ingratitudinis & maleuolẽtiæ uestræ manifesta inditia nos tádé rationabiliter cõmouerũt, ut recedẽtes à uobis tãtas insolẽtias diutius minime pateremur. Quod utinã prius fecissemus cum ad plures uocaremur abbatias à multis, quas una sẽtẽtia omnes uestri amore contẽpsimus. Erant enim tunc plures inter uos religiosissimi fratres moribus & prudẽtia insignes, quorũ intuitu oblatam nobis fortunã despeximus. His tandé aut mortuis aut ad alia monasteria uocatis, uos mihi relicti fuistis prudẽtia & eruditiõe paruuli, stultitia uero & temeritate magni, quos sæpe ad semitam iustitiæ reuocare tentauimus, nihil tamen profecimus unquã. Semper uobis disciplina regularis odiosa fuit, & propterea neminem uoluistis unq̃ sustinere priorem, nisi qui uestris moribus cõueniret. Simplicem illũ & rectum uirũ Nicolaum Stauropolitanum qué uobis cõstitueramus prioré, cum per uiam obseruantiæ regularis ambulare cerneretis, tot iniuriis, cõtumeliis & irrisionibus agitastis, quousq; nõ solũ de prioratu eũ sed de monasterio quoq; turbaretis. Venerabilé quoq; fratrẽ integerrimúmq; uirũ Ioãné Damiũ Curtesiũ agrippinatẽ

literis

literis à nobis omnifariam sufficienter imbutū, non modo lati nis sed græcis quoq; atq; hebraicis pari uæsania sustinere in pri oratu recusastis, ꝑpterea ꝙ ad regulæ puritaté ambulás uestris noluit cōsentire peccatis. Hic quantus euaserit apud alienos q̄ suis displicuit hodie cernitis, qué ad uos reuocare iá deinceps minime poteritis. Improbitas uestra uiros optimos nunq̄ potuit sustinere, ꝑpterea ꝙ uestris leuitatibus minime cōsenserūt. O Spanheim Spanheim, bonos utilesq; uiros ab initio reformationis tuæ semper abhorrés, quantis uolui conatibus tuas reuelare miserias & cōsentire noluisti. Ecce nūc tandé accedia plenus meliores compellor sequi fratres quos iniuria repulisti. Nōne Henricū Northeimensem uirū optimū regularisq; disciplinæ zelosissimū custodé inuidia paruulorū ad Saxones redire cōpulit? Post qué pari uæsania æmuloꝝ ex te pulsi fuerunt Ioānes Thoringus nūc Prior in Pegauia, Ioés quoq; de Dreisa iá Prior in Mariæ monasterio, Nicolaus stauropolitanus cellerarius Lympurgésis, Ioés Damius ꝑpositus sancti monialiū in Nouocastro apud Budorim, & Ioánes Venatoris institutor nouiciorū in ꝑfato cœnobio Pegauiensi, q singuli mutuo sibi succedétes Prioris in te gesserūt officiū, quos zelū disciplinæ monasticæ habétes ferre noluisti. Tráseo reliquos nō priores, monachos simul atq; nouicios, quib9 inuidia tuorū fortunæ locū cōtulit melioris. Hæc tua Spanheim infirmitas semper & nausea fuit, quod sanū fuit & ingrū euomere, ægrotū uero & inutile, nō sine periculo in uétris stomacho retinere. Viros bonos, maturos & utiles, in quibus requiescere potuissem securus per inuidiá eiecisti, quoꝝ destitutū auxilio facilius tandé sæuires in pastoré. Expulsis nequiter domesticis, quid restat nisi ut pater familias expellat? Excusationé uerba legitimá cōficta nō afferunt, qm̄ dáni occasioné qui dat, dannū dedisse uidet. Præter

eū illa q̄ uestra superi⁹ in nos cōmissa perperā enumerauimus nō minus ad indignationē nos concitauit mendosa detractio uestra, cū nihil eorū deo teste cōmiserimus, q̄ impio in nos aīo confinxistis. Erubescimus dicere crimina quorundā uestrū q̄ oībus uobis sunt manifesta, sed quia inter nos ista manebūt secreta q̄ hac uice scribim⁹, & nos cōpellit integritas ad memoriā uobis reducam⁹ quorū nunq̄ fuistis obliti. Boni fratres hortamur uos p districtū dei iudiciū in quo secreta cordiū erūt manifesta, cessate innocentē psequi patrē, de quo q̄cquid sceleris dictū est, confictū & mentitū nō ignoratis. Vos ipsos inspicite potius & agite pœnitentiā, qm̄ parua consolatio est si hoīes uestra lateāt crimina cū deū minime latere q̄ant. Schedulā his inclusam legite, & quāta uobis pœnitētia sit op⁹ intelligetis. Nō sufficim⁹ admirari temeritatē uestrā, qua inuoluere sceleribus uestris nō metuitis innocētes, usq; adeo ut ne nobis quidē parcere noueritis. Nisi uerecūdia ꝓhibuisset nos reprobam cōuersationē uestrā qua nobis absentibus semp in deteriora ꝓfecistis ad noticiā patrū deduci fecissemus, ut agnoscerēt oēs quantā a uobis suscepissem⁹ iniuriā. Cōfidimus aūt in dn̄o Iesu q solus nouit innocentiā nostrā, qm̄ uenient in lucē oīa q̄ cōmisistis in nos nobis etiā nihil reuelantibus, dabitisq; iusto dei iudicio meritas in hoc tpe pœnas, ne in futuro examine pereatis. Vos q̄dē nobis ut cederem⁹ occasionē improbitate uestra tribuistis, talia cōmittētes in nos qualia boni claustrales nunq̄ in suū cōmisere pastorē. Abbatiā itaq; monasterii diui præsulis Martini Spanhemensem, quā canonice dudū electi atq; cōfirmati suscipientes annis 23. mensibus duobus & uiginti diebus cum Dei auxilio ꝓ uirib⁹ ad puritatē regulæ sanctissimi patris nostri Bn̄dicti regere manu tenere & gubernare curauimus, hodie p manus nostræ chirographū ꝓpter incorrigibilē temeritatē uestrā multipli

multiplicesq; iniurias tā à uobis quā ab aliis susceptas corā crucifixo Iesu Christo in arbitriū cōuentus, nō inducti neq; ab aliquo persuasi aut cōpulsi, sed uoluntate spontanea in dei nōie resignamus, ea cōtenti quā pridē S. Iacobi maioris apostoli in suburbio ciuitatis Herbipolensis oblatā à reuerendissimo p̄sule Laurētio suscepimus gubernandā. Confitemur aūt & publice in his scriptis ptestamur, q Ioannē nutiū seniorē, Ioannē Damiū, Ioannē cusanū, Ioannē de sobernheim, Ioannē pingionitā seniorē, & Nicolaū sculteti filiū, ab oībus iniuriis & cōtumeliis nobis illatis à uobis credimus, tenemus & pronunciamus innocētes innoxios & immunes. Satis eñ nobis innocentia & integritas eorū cōstat, q pura semp deuotiōe nostris obediuere mandatis, seq; à prauitatis uestræ studiis ubiq; subtraxerūt. Propterea illos immunes denunciamus atq; innoxios ab oībus iniuriis cōtumeliis & detractiōibus uestris, quibus ut recederemus à uobis effecistis. Similiter & uita defunctos præter Haymonē oēs credimus & pronūciamus à uestris cōspirationibus innocētes. Omnipotens deus indulgeat uobis ea q̄ commisistis ī nos & nō imputet uobis ī peccatū ad mortē, sed culpā simul & pœnā p ea debitā in hac uita remittat. Ego uobis etiā non rogātibus propter amorē Domini mei Iesu Christi libenter indulgeo, à quo & ipse meorum expecto ueniā delictorum. Credite mihi fratres coram Christo Iesu & saluatore omnium uera dicenti. quoniam semper uobis pepercimus & malefacta uestra q̄ in Deū cōmisistis & me nunq̄ effudi in lucē, indignū existimans, ut pastor mali aliq d etiā cū ueritate de suis ouibus loqueret. Hinc scio uobis audatia creuit, & temulēt⁹ cōtra nos pauper cornua sumpsit, ut de me fingeret ista falsa, qui de uobis semp tacui uera. Satius ergo duxi monasteriū dimittere, quā uestros mores improbos in capitulo patrū uerbo uel scriptis accusare. Certus sū. n. & nullaten⁹ dubito, qm̄ si causam ut est

in notitiā patrū deduxissem qui apud Moguncıā in capite septembris anni præsentis capıtulum annale celebrarunt, & mea fuisset comprobata innocentia, & nullus uestrum deinceps in Spanheim remansisset. Vestrum corā hominibus libenter portaui opprobrium, ut uerum me Iesu Christi comprobarem discipulum. Arbitrabar enī melius ut unus cederet multis, quā propter unum multi dispergerentur. Dominus Iesus qui est iudex uiuorum mortuorumq; uenturus, pro his contumelıs & iniuriis, quas innocenter sustinui mercedem, mihi rependet supra quàm ausim aut petere aut sperare non dubito. De cætero fratres secundum dei timorem & uestris prouidete cōscientiis, & talem super uos eligite pastorem, non qui prauis conueniat moribus, sed qui uerbo & exemplo uos præcedat in salutem. Duos scio inter uos principes factionū, quorum ad abbatiam uterq; aspirat, alter uaticinio cuiusdā fatuelli sicuti omnes nostis dudū animatus, alter uero in sua prudentia cōfisus. Deū nō q̄rūt sed suæ solatia carnis, q̄d ex uita utriusq; trāsacta facile cōprobare potestis, ac deinceps nō sine periculo experiemini. Hoc solū monuisse sufficiat, quanq̄ uerear surdis narrare fabellam. Dn̄m Deū timete, & eius obseruate mandata, ne peccatū accumulantes peccato, iram uobis duplicem in die reuelationis iusti iudicis thesaurizetis. Vindex enim est Dominus & suā longanimitatem in eos qui peccant & non egerunt pœnitentiam, atrocitate pœnarum compensat. Valete & rectum aliqn̄ sapite. Ex Herbipoli ultima die mensis octobris Anno. 1506.

IOAN. TRITE. ABBAS S. IAC.
Apostoli in suburbio Herbipolensi, Ioanni
Brachtio priori monasterii diui Mathiæ
Apostoli extra muros Treuirorum
amico salutem & charitatem.

Quam

QVam pendeant cuncta sub ancipiti mortalia casu, si prius amice nesciebas, Tritemiana tibi nunc patefacit historia. Ego sum ille Tritemius, abbas quondam Spanhemensis, quem docti simul & indocti tanquam oraculum Apollinis obseruabant, qui omnium ore laudatus, Bursueldianæ congregationis uidebar caput atque columen. Magnum me aliquid existimabant Reges & Principes, Ecclesiarúmque præsules ad famam nominis nostri concitati, me uidere, me alloqui, ac suis interesse cupiebant archanis. Nomen Spanhemensis abbatis per omnium ora cum laude uolabat, séque putabant felices uiri magni & eruditi si quos in mei familiaritatem admisissem. Confluebant ad me non solum ex Germania tota uiri doctissimi atque spectabiles multi, sed ex Italia quoque & tripartita Gallia plures: principes quoque & pontifices Ecclesiarum suis me literis atque muneribus uisitabant. Hunc me talem in æstimatione hominū longe latéque habitum cōmouere quis potuerit miraris, ut locum quē scriptis & lucubrationibus insignem reddidi, fratres quoque meos, quos enutriui in Christo, unà cum illa preciosissima supellectili uoluminū, quā omni uarietate scripturarum congregaui, dimitterē, & in obscurum paucissimis notum hunc me locum transferrem. Scripsimus tibi de mense Iulio prioris anni, propter quasdam iniurias nobis inuidia hostis antiqui factas in nauseam monasterii nostri Spanhemensis incidisse, quarum recordatione permoti dimisso ad tempus cœnobio in Marchiam secessimus Brandenburgensem. Inde reuersi ad Neometim, tales æmulorum inuenimus animos, quod satius uidebatur nobis monasterium ex toto deserere, quā acedia cōtinua pulsante cum ingratis & perfidis diutius habitare. Ad pauperē, humiléque sancti Iacobi abbatiā in suburbio ciuitatis Herbipolensis oblatā mihi per reuerēdis-

simum antistitem Laurentium sciens & uolens me contuli, plenámque inutilib9 & uanis occupatióibus Spāheméſem resignaui. Natus enim ad studia scripturarū institutioni meæ côueniétem reperi locū, in quo paupertati quies cū trāquillitate coniūgitur, & pax inopiam comitatur. Optime nouisti meá uiuendi consuetudinem, quoniá nec multa quæsiui unquá nec magna, sed paucis semper & paruis uixi contentus. Oblatas pingues locupletésque abbatias plures contempsi, sciens in multa rerū abundātia, multas esse turbationes, meo quoque nihil adeo côtrariū proposito, q̄ rebus immergi tépora libus & nulli ad salutis studia superesse quieté. Scio enim q dixit. Trāquillā & uacuá curis sapiétia mentē imbuit, & placidi pectoris hospes erit. Erā propterea familiari paupertate côtentus, & spretis mūdi pompis atque diuitiis, latere in Spanheméſi tugurio non recusabam. Vidit hoc μισάνθρωπος & inuidit, existimánsque aut principū me curiis mancipandum, aut rebus necessario implicandum terrenis, totum perfidiæ suæ uenenum in pauperē humilémque parauit. Ab annis retro duodecim fratrū quorūdam in fecerat corda, male partibus fauentium principis serenissimi comitis Palatini, quorum machinatione occulta in nos tandé prauorum surrexit inuidia. Palatini principis in me fauor Cynonotorum auxit inuidiam, quorum latentis odii causam disparis potentiæ consideratio dedit. Videbant me inter secretos plerunque admissum, diuique munificentia Iouis honoratum & tabescebant, plusquam fuit emolumenti somniantes. Quá diu stetit Leo robustus in flore nihil catelli audebāt, sed operiebantur tempus, quo possent super innocentem suam exercere maliciam. Venit illa dies prauis optata blasphemis, qua improbi raptores totum Palatini turbantes principatum rapinis incendióque uastarunt, neque monasteriis neque dei parcen-

tes

tes Ecclesiis, se non Christianos sed Turcas potius exhibuerũt infideles. Interea fortissimus leo persequente aquila totius imperii uiribus grauissime fatigatus, non paruum cœpit sentire detrimentum, ut fides multorum probaretur. Prostratum è cœlo Iouem extinctúmque subito leonem multi putabant, & qui prius metu non charitate uidebãtur amici, in aduersis constitutum principem mansuetissimum deserentes cum aduersarus senserũt, iuxta uulgatum illud apud Græcos prouerbiũ: Δρυὸς πεσούσης πᾶς ἀνθρωπος ξυλεύεται, ita nos cum illo cecidimus omnes. Hinc temeritatis ausum inuidia sumpsit, pauperémque me & innoxium Tritemium carpsit, oportunitatem nacta diutius optatam, qua se inter culices iactaret potentem. Me nanque apud Budoras cum sacratissimo principe moram agente, Cynonotorum satellites principis, ad quorundam fratrum meorum instantiam, qui fuerunt in scelere deprehensi, monasterium intrantes, quosdam è familia, qui factum notauerant, cœperunt, spoliatósque sub immunitate ecclesiastica rebus omnibus & ianuis fractis in uincula coniecerunt. Hæc mihi Budorim nunciata non mediocriter displicuerunt, propterea quòd in odium mei facta consyderabam, ueritus quod accidit, ne puritatem mei nominis apud ignaros ueritatis in aliquo lædere posset. Constitui ergo penes me, non prius redire ad monasterium, quàm patratæ iniuriæ causam iusticia uindicassem. Mansi autem foris mensibus decem & octo, memoria facti, ut mihi uisum est, ratione cõmotus, & quanto diutius, tanto nausea reuertendi maior me inuadere cœpit. Sane non parum ad cedendum me fratrum meorum ingratitudo permouit, quam sæpe quidem grauiter expertus, uerecundia prohibente in lucem facere non uolui,

melius iudicás, ut iniuriam paterer, quàm multitudinem cum ueritate licet diffamarem. Maneant occasiones mei recessus Deo commissæ, & quantum ad me pertinet silentio tectæ, quarum noticia scandalum potius induceret auditoribus, quàm ædificationem. Crede mihi uelim amice, quoniam nisi graues fuissent iniuriæ, & nimium discessus mei rationabilis causa, monasterium meum, cui annis præfui tribus & uiginti cum sollicitudine maxima, bibliothecam quoq; preciosissimam non resignassem. Nihil Deus permittit sine causa. Quis scit si me in alium transferri uoluit locum. Scio equidem non paucos mirari, quòd abbatiam dimisi Spanhemésem, quam libris & structuris effeci pulcherrimam, usque adeo, ut in tota Germania nusquã reperiatur bibliotheca, in qua tot habeantur in omni scientia scripturarum noua simul & antiqua uolumina preciosa atq; rarissima, non solum Latina, sed Hebraica quoq; & Græca, charactere scripta uetustissimo. Nam ut uidisti plus quàm duo uoluminũ milia ex diuersis mundi regnis rara & antiquissima comportaui, quæ omnia cum ædificiis & rebus uariis amore pacis dimisi. Si quis ex eorum amissione dolor animum pulsare cœpisset, mortis mihi similitudinem formaui, qua non solum obliuioné librorum, sine quibus aliquando uiuere non potui, sed etiam cõtéptũ (ut dixerim ita) mihimetipsi persuasi. Magno fateor bibliothecæ quódam tenebar amore, & cunctis mundi opibus libros meos anteferebam: sed posteaquã rerũ mutationé perpédi adesse mearũ, omnia quæ prius amaueram stercoris æstimatione contempsi, animóq; imperaui meo, nihil præter seipsum deiceps suũ credere, & quæ in morte necessario esset relicturus, multo magis uiués in carne disceret nõ amare. Semel me uana mundi confidentia decepit, qua risus monachorum fauorem esse putabam, blandimenta nobilium duxi honoré:

honorem, & quicquid offerebat fortuna placens arbitrabar æternum. Non adiiciet ut me secundo contristet, quoniam expertus iam didici rebus non fidere uanis, & q̄ spes hominum falsa semper in tribulatione deficiat. Cernis ne homo, q̄m parua necat morsu spaciosum uipera taurum, & monachi latentes in occulto pastoris labefactant imperium. Gutta cauat lapidē non ui sed sæpe cadendo: & sæpe rectorem humilis turba deiecit superbum. A multis quidem annis improbitatis seminariū pullulare cœpit quorundam inuidia fratrum, quos publici criminis olim tenebat infamia: tam est periculosum rectori contumaces plectere sontes, qui meritas adscribunt iniuriæ pœnas, semper operientes silentio tempus, quo corripientē perdant censorem. Sed Dominus Iesus qui pauperum suorum non obliuiscetur in finem, erit consolatio mea, in quo spem meā posui omnem, qui pacē cordi meo dabit in tempore oportuno, & occulta mortaliū iudicaturus producet in lucem. Cuius misericordiam ut ores pro me te etiam atq; etiam rogo. Vale. Ex monasterio meo præfato Herbipoli ultima die mensis Octobris. Anno Christianorum. M. D. VI.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII S. Iacobi Herbip. Ioanni Gotfridi pastori ecclesiæ uallis uirorum Salutem.



VOD ME fraterno prosequaris amore satis habeo manifestum, & ideo dissimulare non potui, nec debui forsan, quo minus tibi omnem rerum seriem mearum innotescerem. Vera nanq; amicitia Christi confirmata dilectione, nihil accidentis fortunæ celare consueuit amicum, ut si prouenerint secunda, congaudeat, sin uero contraria, patienti amico compatiatur. Causas diuturnæ peregri

nationis meæ à monasterio Spanhemense, notas tibi non scribo, sed qñ æmulorũ iniuria motus rebus tandē prouiderim meis. Quid ni facerem tã insigni præter meritũ cõtumelia susceptas? Necesse fuit mihi pacem non aspernari oblatam, & quæ negabatur à propriis amplecti cum alienis. Enimuero quæ hodie sit facies obseruantiæ regularis monachorũ in Spanheim, qualisq; fuerit olim me præsente, uicinus ignorare nõ potes, & quanta mihi dudum ingratitudinis exhibuerint signa probe cognouisti. Quid deinceps facerem cum ingratis hominibus, qui nihil minus quã spiritualia curant, nihilq; studiosius quàm carnalia sectanť. Maximis me curis & laborib9 pro eorũ cõmoditate per annos iã tres & uiginti cõtinuos afflixi, uides quã reporto mercedē. Aduersũ nos cũ æmulis potiores inter eos sentientes, pientissimũ in nos ducem cõcitarunt, mendacio fraudeq; usi & dolo, donec pro ueris falsa persuadentes efficerent quod dudũ cogitarunt. Ad tẽpus monasterio duximus cedendum, ut saniori consilio non deesset oportunitas, qua meritas daret inuidia pœnas. Nouē in Marchia Brandenburgensium cõmorati mensibus, certo putabamus futurum, ut suum temeritas mutaret consiliũ, & fratres malorũ saltem innoxii principis animũ conuenirent. Interea nos ad monasteriũ per literas ut reuerteremur sæpius rogauerũt: Ducē uero quē nobis incõsulto mendacio reddiderũt infensum, uerecũdia metiatq; pauore in cõtrariã suadere sententiã cõtempserunt. Reuersi tandē Budoras, ad nos euocauimus priorē, à quo relatione cõfueta percepimus omnia esse pacata, & nihil penitus uerendũ: omnesq; nõ solũ uicinos & fratres, uerũ & ducē cũ suis orare Cynonotis, ut ad cœnobiũ quantotius redirem9. Persuasit nobis tãdē animũq; induximus redeundi, annali mox celebrato capitulo,

tulo,qd in capite Septembris apud Moguncia̍ instabat seruan dum. His auditis lætū se fingēs abcessit, mœstus corde reuera, quia certi sumus illū ad Spanheim reditū nostrū semper hor ruisse potius quā optasse. Nisi enim nos fallat opinio,spem illi Abbatiæ imago 26. in refectorio dedit depicta. Recedente aūt priore,mox nobis per Ioannē Damiū innotuit, qualia Mogū tiæ in monte S. Iacobi per manus cuiusdā monachi cœnobii sancti Ioannis Rinckaugiensis Petri Slarpionis eulogia scribi nomine totius conuentus Spanhemensis fecisset, quæ tñ ipsi us referentis cautione intercepta ad manus nostras minime uenerunt. Hac perfidia nostrorum cognita, firmo statuimus consilio, ad Spanheim deinceps minime reuertendum, nullis que cedendum suasionibus hominum in hac parte quorum cunq;. Vere in me completum est illud Christi in Euangelio, quoniam erunt inimici hominis domestici eius. O claustrali- Math. 10. um memoria beneficiorum breuis, quoniam parua in mona chis fides;non Deū sed semetipsos quærentiūm. Quis credidis set Tritemium abbatem subditis pium semper, & nulli onero sum, nulli grauem, nulli molestum, sed omnes affectu pater- no fouentem, omnes charitatiue tractantem, & in uera dile ctione amantem,tam repente ac sine causa deserendum à suis filiis, quos in Domino collegit,fouit, & enutriuit? O prior Iu dæ non immerito comparandus traditori, quàm perfidum te nobis exhibuisti uicarium, qui ut abbatiam cōsēquaris nostrā, manifesta in nos machinaris perfidia. Memor esto uel nunc tandem omnium ingratissime hominum, quanto non solum tibi quidē indigno & nunq̃ mereti studio humanitatis bñfacere curauerimus semp,sed tuis quoq; parētibus nostra impendi mus bñficia cū summa pietate. Scis eñ perfide, nec ignorare potes, q̃ bello ducatū Lutzenburgensem deuastāte, patriam

nudi atq; mendici propter inopiam exire fuerũt compulsi, & neminem inuenientes receptorem, ad te qui tum nouiciũ nobiscum uixisti in Spanheim uenerunt, & in porta uallis uirorũ ad unius anni spacium in magna paupertate uixerunt. Nobis tandé ad abbatiá uocatis, misericordia moti, te quoq; instante, ad uillá eos Spanhemensem euocauimus, gratis domiciliũ eis optimum contulimus, eisq; de monasterio singulis diebus præbendam in cibo & potu sufficientem propter Deum tuiq; assignauimus amore, quam & hodie in annum quartum & uicesimum sicuti eis à principio constituimus suscipiunt. Liberos deniq; & immunes ab omni seruitute, exactione & grauamine uillanorum ac principum eos fecimus, uestimenta dedimus, & in omni necessitate semper eos copiose prouidimus usq; in præsentem annũ. Te quoq; primũ ex capellano nostro domestico in cellerarium monasterii nostri assumpsimus, confidentiam in te habentes singularem. Sed cum post menses paucos te propter inexperientiam tuam & negligentiá multam amouere ab ipso cellariæ officio cogeremur, ne aliquam sinistræ opinionis incurreres maculá, in priorem te ordinauimus claustralem contra uoluntatem multorum: te quoq; in eodem officio per annos iam sedecim contra fratrum murmurationes omnium manutenuimus, defensauimus & excusauimus semper. Nostram in te commemorari pietaté confundimur, quã negligentiæ & remissioni obnoxiam potius quàm uirtuti confitemur. Dignum te in monasterio nunquam gessisti priorem, quia nec obseruantiam magnopere curasti regularem, nec internæ conuersationis studium amasti. Nobis in uisitatione ordinis sæpius occupatis, tu sine causa, sine necessitate, ac sine uoluntate nostra (quod tibi licebat minime) ad cœnobia monialium sanctæ Catharinæ, sancti Ruperti, & Ibingen, carnis

quæ

quæsiturus solatia discurrebas,& ad uillas & oppida in circuitu trium miliarium contra monasticæ institutionis regulam uagari cõsueuisti,cũctis inhibẽs precibus,ne quis tuã nobis euagationẽ intimaret. Nos uero cũ aliquãdo factũ cognouissemus, nimia in te charitate feruẽtes,aut in torũ dissimulauimus propter pacẽ,aut minus sufficienter emendauimus. Semper in te animũ gessimus pientissimũ: Tu autẽ Iudam imitatus traditorem,pro nostra in te bonitate malũ nobis reddisti. Verũ quia contumeliã nobis factam,& per te & per alios cũ facile potuissemus,non cupientes uindicare,reliqua malignitatis tuæ scelera pertransiimus,non dubitantes te casurũ in foueã quã fecisti, iusto Dei in te sæuiente iudicio,qui nos infideliter sine causa iniuste es persecutus. Veremur autẽ non sine præsagio futurorũ, ꝙ nimis sero boni fratres experientur, ꝗ pium utilẽmq; in nobis amiserint pastorẽ,sua potius quã nostra uoluntate,cui fauere & subuenire in tẽpore necessitatis, amore an odio æmulorũ aut nostri cogitẽt ipsi, contẽpserũt. Vt reuerteremur ad monasterium crebrius rogauerunt,sed ꝙ nunꝗ id fecerint integro in nos animo,duorũ nobis consyderatione persuasum est. Horũ est primũ,ꝙ nunꝗ induci potuerunt,ut Principis Cynonotorum,quẽ nobis mendacio suo quidam reddiderũt infensum, mitigare animũ,uel leuiter saltẽ tentassent, metuentes duplicitatis argui,si quẽ prius uituperauerãt rursus postea laudassent. Alterũ uero infidelitatis eorũ testimoniũ satis est manifestum, quoniã qui prius ut reuerteremur semper instabãt, mutati, uel potius detecti apud Pingiones in consilio malignantiũ,ut cederẽ officio curæ pastoralis rogauerunt. Nos autẽ pro nostro non ipsorũ arbitrio duximus rebus nostris prouidendũ,cessimusq; cum nobis placuit,non quãdo uoluerunt ipsi. Dolemus principẽ alioquin humanum,mansuetum,& eatenus rectitu-

dinis amantē, hac uice nimis credulum extitisse prauorū delationibus, quando ne uerbo quidē eius unquā cōtradimus imperio detrimentū. Palatini iustis partibus nos semper benefauisse confitemur, neq; nos pœnitet, quoniā Principē illum agnouimus Christianissimū, Deo deuotū, & bonis doctisq; uiris semper benignū, mansuetū, & pientissimū, cuius multa in nos beneficia ingratitudinis arguerēt merito, si aliter sentiremus. Quid fauor iste noster Illustrissimo Principi nostro Palatino boni contulit, aut quid tuo nocuit Duci? Nihil certe profuit illi, nihil nocuit isti. Monachus pauper & modicus Principibus huius mundi magnis conferre quid poterit seu auferre? Fauemus tamē semperq; fauebimus Palatino sacratissimo pricipi q optime, tuo uero duci fauemus quantū ipse nobis fauisse conuincit. Sic enim nobis per suos mādari fecit. Reuertatur ad monasteriū suū abbas nihil metuens, quia nos neq; boni neq; mali quicq illi sumus facturi. Quā pulchra Ducis Christiani promissio, in qua mentis eius in nos habitudo manifesta efficitur. Sed mobile tandē ualeat cum principe uulgus. Tritemius his fabis non pascitur. Deum posui adiutorē meū, cui omnē causam iniuriarū cōmisi, certus q nulli facit iniuriā, sed reddet unicuiq; iuxta opera sua. Scio enim quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnū Dei, quēadmodū & ipse Dominus noster Iesus Christus in multis nos passiōibus tribulationū præcedere dignatus est, suo nos uolēs exēplo in aduersis esse cōstantes. Omnia propter amorē patriæ cœlestis patiēter sufferre debemus aduersa, ut corā angelis Dei mereamur sctōrū inuenire consortiū, qui contumelias nō uindicamus æmulorum. Nam ut Hugo Folieti monachus noster in primo lib. scribit de animæ claustro, quatuor uiro bono sunt necessaria. Primū, ut oēs sibi faciat amicos. Secundū, ut si facere amicos nequiuerit oēs,

Viro bono quatuor sunt necessaria.

inimicos

inimicos falté non faciat. Tertiū, ut si nec hoc euitare potuerit quo minus fiāt inimici, discedat ab illis. Quartū, ut si quis discedenté persequat̃, nō uindicet iniurias. Ego uero qui me uirū exhibere bonū semp studui, quātū in me fuit oēs cupiebā habere amicos, eos maxime q uirtutib⁹ & eruditione literarū uiderent̃ ornati, de quorū uidelicet familiaritate nō uituperiū, sed laudis mihi pconiū nasceret̃. Et multos quidé cōmertio studiorū feci amicos, quorū in aduersis postea fidé & cōstantiā fui expertus. Vnū duntaxat hominū genus admittere in amicitiā nunq̃ potui, qm̄ se bonis studiis semper inimicū exhibuit, & uiros eruditos psequi nunq̃ cessauit. Hi sunt tumidi & ignauissimi literarū osores, qui doctos uiros superbe despiciētes, nihil amplius q̃ pecunias, & uanos mūdi uenant̃ honores, quoꝝ amicitiā nūq̃ optaui, nec si quæsiuissem obtinere facile potuissem, ꝑpterea ꝙ omnis eorū amicitia pecuniaꝝ & munerū largitione cōstat, nō Christi aut ueritatis amore. Me aūt odio habuerūt, ꝑpterea ꝙ me uirtutibus & sacro studio scripturarū, quorū se contéptores semp exhibuerūt, totū mācipaui, simúlq; quòd insaciabilé eorū auaritiā donis atq; munerib⁹ facere locupletioré nesciui. Quis unq̃ doctus uel eruditus inter Cynonotos sine detractione cōuersatus est? Aut quē studiosum literarū nō sunt psecuti? Nam ex ipso pricipe aliquādo me audiuisse memini, quāto solo uisu librorū afficiat̃ horrore, causam assignāte nō aliā, nisi ꝙ puer nimia pceptorū indiscreta fuerit uerberatione castigatus & uerberatus. Hæc dixerim non ad contumeliā Ducis, sed ut tu ad memoriā reuoces quod non ignoras, quales sint q se mihi sine causa inimicos exhibere uoluerūt. Ego aūt secutus boni uiri cōsiliū recessi ab eis, malēs pacē habere i terra aliena, q̃ cōtinuā in propria perturbatione. Putabāt forsitā æmuli nostri orbé terræ spaciosum in unius caligulæ angustia restrictum, ut inueni-

re Trithemius extra Spanheim non posset ubi maneret, cogeretúrque propterea illorũ se submittere uotis, & ad imperium Cynonotorum seruum uiuere, qui innata semper libertate uiuere sub Christi famulatu solius consueuit. Certus tamen esse mihi uideor, quoniam si rei prænouissent exitum, quæ me cedente modo cognoscunt, hanc temeritatem aggredi nunquã præsumpsissent. Inter monachos autem nostros duo sunt capita factionum, qui nobis absentes reddere infensos tentauerunt, nõ tam odio nostri, quàm sui forsitan amore, quippe quibus non modica spes sit nobis cedentibus ad abbaciam, nec tibi amice nomina eorum incognita sunt, néc peruersi mores absconditi. Dicunt nihilominus, iustificationem sui præferentes, quod nobis & antea dixerunt. Quis te pater abire uel iussit uel coegit? aut quis te redire prohibuit? Cur ad monasterium tuũ non regrederis, cum non solum nemo sit qui prohibeat, sed omnes potius in circuitu nobiscum amici simul & qui prius inimici uidebantur tuum uehementer cupiant reditum? Nemo fateor me iussit exire, nemo compulit, regressum nemo interdixit. Spontanea uoluntate contumeliam non ferens æmulorum, foris ubi eram remanere statui, donec uiderẽ exitum rei. Redire autem ad monasterium ingratiss morum hominum, stulticia mihi uideretur potius quàm pietas, ubi conuiciator in foribus astat quotidie, auxiliator uero nullus adest. Vnde cõprimi inter duos molares metuens, satius mihi uisum est, abbatiam simul & gentem cum pace deserere, quàm in medio nationis prauæ continuum mentis & corporis periculum formidare. Nulla me temeritas ut cederem propria incitauit, nec sine patrum præcedentium exemplo prauos monachos dimisi, quorum ingratitudo talem meretur pastorem, qualem ego me nunquam uolui exhibere. Rabanus ille Maurus abbas Ful-

Rabanus Maurus.

 densis

densis in ordine sextus, uir certe doctissimus, improbitate monachorum suorum abbatiam ipsam, postea quã annis rexisset quatuor & uiginti deseruit, & ad Lodouicũ Imperatorẽ piũ cõfugiens declinauit, à quo transacto biennio post mortem Otgarii archiepiscopi Moguntini in locũ eius suffectus est. Regino quoq; Prumiensis cœnobii clariss. simul & doctiss. abbas, qui multa scripsit utilia, monachorum suorũ iniuria pulsus abbatiam deseruit, & ad Treuirorũ archiepiscopũ confugit. Benno primus abbas monasterii Gœseccensis, per fratres suos & Comitem fundatorem agitatus iniuriis, abbatiã dimisit unà cum cœnobio, & pro Christi amore ad heremum conuolauit, qui tandem omnium consensu sacerdotum ecclesiæ Misnensis Episcopus ordinatus est, & in testimoniũ sanctitatis usq; in præsentem diem crebris choruscat miraculis, de quo monachi sui quàm male & improbe senserint, scriptor Chronicæ Pegauiẽsis non tacuit. Quid loquor de nouissimorum pene temporũ abbatibus, cum princeps monachorũ diuus pater noster Benedictus, primam ad quam fuerat ordinatus abbatiam, propter subditorum perfidiam dimiserit. Non sum melior quàm patres mei sanctissimi atq; doctissimi, quos omnipotens deus iniurias uoluit pati monachorum, ut in eis sanctitatis augeret meritum, uel more sapientis agricolæ, ut fructum uberiorem producerent, & in locum magis conuenientem transplantaret. Plures enim ueterũ lectione cognouimus præstantissimos patres abbatias dimisisse suas propter ingratitudinem monachorum, alios quidem coactos metu tyrannorum, alios uero spontanea uoluntate. Horum ego patrum exemplo monachos cum abbatia dimisi pertinaces, quorum commissa in nos facinora præ uerecundia calamo tradere non putaui. Verum sicuti in his malis non omnes monachos meos æstimare pos-

Regino Prumiensis.

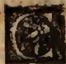
Benno abbas

sum innoxios, ita nec omnes dixerim esse culpabiles, quanquã si me uoluissent diutius habere pastorẽ, offensum delatiõibus falsis ducem aliter informassent. Satis enim mihi constat, Ioannem Nutium, Ioannẽ Cusensem, Ioannẽ Damium, Ioannẽ de Sobernheim, & Nicolaũ sculteti, in omnibus conspiratio nibus fratrum contra me semper fuisse innocentes, nec in aliquo me læsum ab eis confirmo. Nomine autem exprimere illos, qui dentes suos armauerunt in nos, parũ conducit, tu enĩ qui sint & quales optime cognouisti. Inter quos duo capita factionum, Remitius Melantius Prior omnium ingratissimus hominũ, & iunior ille Pingionita, cuius malicia fatuitate superat, quosdã temeritatis suæ fautores consecuti, ambo totis ad abbatiam conatibus anhelant. Vt ergo tandẽ eorũ magis innotescat perfidia, locum damus & tempus, longa docti experientia, quantũ obstet mentis ꝓfectui perniciosa temeritas monachorũ. Oblatã nobis abbatiã monasterii sancti Iacobi apostoli maioris in suburbio ciuitatis Herbipolensis, per antistitẽ reuerendissimũ Laurentium de consilio amicorum, quintadecima die mensis Octobris anno præsenti suscepimus, & priorẽ Spanhemensem, cui præfuimus annis 23. mensibus duobus & diebus uiginti, propter monachorum ingratitudinem, & ducis tui persecutionem spontanea dimisimus uoluntate. Valeãt nunc æmuli mei, humilẽ innocentemq; persecuti, ualeat dux cum inuidis Cynonotis, ualeat prior Melantius iniquitatis amator cum oĩbus conspiratoribus suis. Tantũ in me, Deo per mittente, inuidia potuit æmulorũ, ut benefactorum meorum oriret̃ repente obliuio, & malum mihi redderent quibus bene facere non cessaui. Verum siuẽ uiuimus siue morimur Domini sumus: Deum posui adiutorem meum, in quo spem omnẽ locaui meã, qui transtulit me de medio nationis prauæ, & con

stituit

stituit in loco pacis & quietis, ipsi laus in sæcula sæculorum amē. Vtinam qui tantopere optauere meam cōtritionē, dei nunc zelo cū puritate armenī, talē desolato monasterio prouisuri pastorē, qui paupertati eius cōsulere utiliter & uelit & posśit. Cōpatior enim pauperi cœnobio, & pro innoxiis fratribus cōpassionis uiscera porto, quanquā parū rationis mei habuisse uideantur. Habes omnem translationis meæ historiā, qui nihil eorum quæ Cynonoti tui in me præsumpserunt. Vindictā non quæsiui contumeliarum, nec quæro in æternū, sciens omnium dixisse iudicem: mihi uindictam, & ego retribuam. Omnia enī patienter sustinui & elongaui me fugiens à facie persequentis: quanquam si uoluissem aliter, neq; suffragia defuissent, neq; uires propulsandi iniurias. Vale, & Deum pro me orare nō cesses, pauperiq; monasterio Spanhemensi deuotus in necesśitate adesto patronus, ut esse hactenus consueuisti. Iterum uale, ex Herbipoli ultima die mensis Octobris, Anno Christi 1506.

IOAN. TRITE. AB. S. IACOBI HERbipolensis, Ioanni Damio Curtesio præposito sanctimonialiū in Nouocastro. S.



CVm te nō lateant causæ amantisśime frater, animū nostrum ad resignationē Spanhemensis Abbatiæ mouentes, paucis duximus utendū, hoc solū in primis significantes, nos quintadecima die mēsis huius Octobris, possesśionem abbatiæ S. Iacobi canonica electione adeptos realē, in qua maiore nos cum pace uicturos speramus, quā in Spanheim uiximus unquam. Vnde literas dedimus ad Conuentum in Spanheim, quibus & eorum ingratitudinem redarguimus, & resignasse ꝑpterea Spanhemensem abbatiā denunciamus. Tuū erit perferre illas, & operā dare, quatenus utilem inueniant abbatem, non uiciis eorū consentientem. Quocirca nobis uideretur consultū, ꝙ tua charitas hæc denunciatura

speciosi montis tetro abbati, a quo & eorum dependent con silia cuncta, & quasi ab Apolline omnia responsa, Moguncia primo descenderet, si forte pro uisitatoribus fuerit mittendu; ne iniqtas praualeat impioru. Quocirca in uisceribus Iesu Christi te hortamur, quantu in te est, puidere uidelicet no omittas, quatenus pauperi cœnobio persona coueniens & utilis pficiatur, sicuti ipsa necessitas uidetur exigere. Scis enim quemadmodum illi duo, Prior Melantius, & Pingionita mendax, ambo fatuelli & stulti, maxime anhelant ad abbatiam, quorum & uitam nosti & mores: nostro iudicio uterq; non solum inutilis monasterio, sed nociuus quoq; non mediocriter futurus. Quamuis autem nimis grauem suscepérimus iniuriá à nostris optamus nihilomin9 & monasterio & fratribus omne bonu,
Matt. 5. eius amore qui in sancto Euangelio dixit. Orate pro persequentibus & calumniantibus uos, benefacite his qui uos oderunt. Indulgeat eis omnipotes deus, qui nos iniuste & sine causa persecuti sunt, nescientes forsitan quid fecerint, zelum habentes nec bonum nec secundu scientiam, sed amaritudinis & indiscretionis. Vale Deum iugiter orans pro nobis. Herbipoli, ultima die mensis Octobris, Anno Christianorum M. D. VI.

SERENISSIMO INVICTISSIMOQVE principi Friderico, Duci Saxoniæ &c. Ioannes Trite. Abbas monasterii sancti Iacobi in ciuitate Herbipolensi S.



Euertenti mihi nuper ex Marchia Brandenburgensi, Conradus Mutianus doctor tuæ serenitatis desyderium exposuit, quod Henricus quoq; de Bunauue miles quonda & orator tuus no minore diligentia explicauit.

cauit. Ambo in unã retulere sententiã, ꝙ tua serenitas à me con summari desyderet historiam de gestis Saxonum, quam Adã de Fulda olim inchoauit, sed morte præuẽtus non compleuit. Animus quidem meus & prõptus semper fuit, & uoluntarius tuis obedire mandatis, sed uariis se occupationibus in medium offerentibus, hactenus satisfacere & tuis desyderiis & meis uotis minime potui. Nunc uero tandẽ oportuna mutatione quietem assecutus Spanhemensem abbatiam resignaui, & eam in qua nunc pauper uiuo ex more philosophus sancti Iacobi Herbipolensem assumpsi, & meis aptam studiis, & quietudinis opportunitate magis trãquillam. Si quid ergo in me est uirium, quo tuæ celsitudini gratum possim exhibere obsequium, paratum me inuenies semper, quia præ multis dignum te laude principem omniũ ore hominum cognoui, quippe qui sapientia maximarũmq; rerũ scientia & in uiros doctos fauore parem habeas neminem. Commodauerã olim memorato Henrico de Bunauue, cũ apud Vuangiones crure laboraret fracto, quædam uolumina, quorum indicem his introclusi, sub fide quãtotius restituenda: ille autem nihil suo more restituens, uiã humanæ resolutionis ingressus est, fratrem relinquens omniũ rerum suarum hæredem, apud quem & ipsa uolumina mea remansisse ferũtur. Quocirca tuãm serenitatem q̃ humilima precor submissione, ut hæc ipsa mea uolumina suo mihi faciat imperio restitui. Quod si tuo numine assecutus fuero, me tuis rebus totum obligaueris. Omnipotẽs Deus excellẽtiam tuam diu conseruet incolumem, cui me humili sedulitate cõmendo. Ex præfato monasterio meo S. Iacobi Herbipolensi 6. die mensis Nouembris, Anno Christianorum 1506.

IOACHIM DEI GRATIA MARCHIO BRANDEN. princeps elector, reuerẽdo patri Ioan. Tritemio abbati S.


Ngens nostri amor & beneuolẽtia erga te pater eruditissime, simul & recens memoria eorũ quæ nobis piæ eruditionis nuper exhibuisti documenta, nos uehementer impellunt, urgẽt, cõmouẽntque, ut crebro tibi scribamus, significãtes in primis præsenti nostro chirographo felicem & incolumẽ statum nostrum, uxoris quoque, filii, & fratris, atque sororis. Tuæ autẽ paternitati maxime cõdolemus propter æmulorum inuidiam aduersa tibi suscitantium, sicuti ex tuis literis ultimis intelleximus, & nuncii nostri accepimus relatione. Confidimus tamẽ quod & sapientiæ tuæ consilio, & diuino pariter auxilio cuncta humanæ prauitatis machinamenta facile superabis. Nimis amara cognouimus relatione, doctissimum quondã præceptorẽ tuum Libanium sarcinam deposuisse carnis, & spiritum reddidisse altissimo qui creauit illum, de cuius morte (si tamẽ mortuus est, adhuc enim speramus uiuentẽ) nõ minus dolemus, quam si quispiã ex amicis nostris decessisset charissimis. Præclarã eruditionẽ eius, inæstimabilem scientiã omniũ fermè scripturarũ, & singularẽ ingenii subtilitatẽ in eo semper diligimus & mirati sumus. Rogamus autẽ paternitatem tuã, quatenus si mortuum inueneris, omnẽ pro libris ab eo relictis diligentiam impendas, ne in manus deueniant exterorum, illi maxime quos utiles nobis intellexeris. Libẽter enim soluemus quicquid decreueris soluẽdum. Cæterum amantissime præceptor te iterum atque iterum quam instantissime obsecramus, ut redire ad nos circa festũ paschatis, aut pẽtecostes non pigriteris. Est enim nobis quod nosti tua opera in multis necessaria, qua sine detrimento rerum nostrarum diu carere non ualemus. Tuum super his consilium nobis per hunc nuncium nostrum, quẽ propterea misimus ad te, rescribito. Quòd si petitionibus nostris consenseris (uti plenam de te confidentiam gerimus) significa

significa tẽpus, & eundem tabellarium ad diem destinatũ cum sumptibus pro uia necessariis remittemus ad te, nec irremunc ratus recedes à nobis. Nec te lateat amator unice nouum præceptorẽ quem persuadẽte admisi per omnia bene agere, e'stq; mihi spes non parua de maiore cum tẽpore profectu. Signauimus autem in schedula his introclusa quædam uolumina, quorum copiam non habemus, rogantes ut quàm primum poteris eorum nos lectione reficias. Scire etiã te uolumus, q soror nostra domina Vrsula contractum cum Duce Magnopolitano matrimonium in hoc carnis priuio solemni celebratione nuptiarum hic in Vrsulo consummabit. Iterum te rogamus ut in præmissis omnibus te nobis talem exhibeas, qualẽ in te cõfidentiã habemus, & semper habebis nos tibi gratificaturos in omnibus. Vale nostri memor & amãs, & maneat inter nos amicitia dudum contracta inuiolabilis. Iterum uale sempe'rq; ualeto. Ex oppido nostro Tangermunda circa Albim. Anno dominicæ natiuitatis millesimo quingentesimo sexto, die uero sancti Burchardi. Et manu nostra propria.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI ET DOmino D. Ioachim Brandenburgensium Marchioni, &c. Ioannes Tritemius abbas sancti Iacobi in suburbio ciuitatis Herbipolensis, quondam uero Spanhemensis, felicitatem.



Ncolumitati tuæ tuorũmq; Serenissime pientissiméque princeps, iure uehementer congaudeo, & plus quàm uel præsens dicere, uel scribere absens possim, prosperis rerum tuarũ successibus lætatus sum. Cõpassioni uero excellentiæ tuæ super incõmodis meis gratias ago habeóq; imortales,

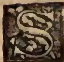
sed & referam si qua oportunitate potero unq̃. Spero autẽ q̃ inuidiam æmulorum consilio tandem sapientis euaserim auxiliante Deo. Notũ itaq; tuæ serenitati facimus inuictissime princeps, q̃ recedens à tua celsitudine ad Spanheim non fui reuersus, quoniã & si dux Cynonotorũ meũ uideretur optare reditũ ad monasterium, tamen quædam sese interposuerunt ex parte infidelium monachorũ meorũ machinamenta, quibus in tantam fui prouocatus acediam, q̃ firma penes me conclusione statui, ad Spanheim deinceps minime reuertendũ. Mansi ergo non sine consilio foris apud Serenissimum principem meum Philippum Comitem Palatinum, Bauariæ ducem, ac principem electorem Budoris mensibus quatuor, quousq; tandem reuerendissimus præsul Herbipolensis ad Abbatiam sancti Iacobi, quondam Scotorum in suburbio, uocari me fecit, elegit ac confirmauit, ad cuius possessionem intraui quintadecima die mensis octobris anni præsentis. Locus quidem paruus, pauper & modicus est, sed proposito & studiis meis multum conueniens, ubi & mihi & literis ad placitum potero semper esse intentus. Abbaciam itaq; Spanhemensem inutilibus plenam occupatiõibus unà cum ingratissimis monachis amore pacis & quietis dimisi, posteaquam illi præfueram in annum quartũ atq; uicesimũ. Quod quidem factum non solum me non pœnituit, sed usq; adeo delectat, ut neq; etiã cum omnimoda pace illic me uellem remãsisse. Mortem Libanii præceptoris mei dulcissimi grauiter ferrem, certo si sciré esse defunctũ. Spero enim per Dei misericordiam eum adhuc esse uiuentẽ, & sicuti mihi priore anno pollicitus fuit, ad me in breui esse uenturũ. Misi ad eum mense Augusto literas & tuæ Serenitatis & meas, quas an receperit adhuc sum incertus. Operam pro uiribus dabo, ut sciã ueritatẽ, & si quidẽ mortuus est, quod Deus omnipotens auertat,

tat, curabo ne penitus à nobis uideatur ablatus. Reliquit enim preciosa ualde opuscula suo ingenio luculento cōposita, quorum ad nos quanto poterimus plura cōtrahere, tanto minus à nobis uidebitur decessisse. Ego autem ab eo die quo Marchiam tuam à celsitudine tua exiui, usq; in præsentem, nihil scribere potui, propterea q neq; locum potui habere quietū, nec tempus oportunum. De laudibus uero sancti Ioseph nutricii Domini saluatoris quàm primum inchoabo tractatum, & reliqua per ordinem in schedula signata manu celsitudinis tuæ, quanto citius potero iuxta ingenii uires ædere curabo. Interea tua serenitas moram hanc patienter sufferat precor, quoniā miserante domino Iesu, & uitam prolongante meam, omnia cum tempore à me recipies consummata quæ flagitas. Ad illud uero, q tua celsitudo meum ad se in Marchiam denuo petit regressum ad festum dominicæ resurrectionis uel pentecostes, nihil certi rescribere possum, propterea q resignata priore abbatia & ista suscepta, iam me alterius dominio principis subieci. Ego enim quantum in me est facile potero persuaderi, sumq; & promptus & uoluntarius iustis desyderiis maiestatis tuæ in omnibus pro uiribus obedire, sed duo sunt hac uice quæ mei promptitudinem animi uidentur impedire. Primū, q in hac nouellus abbatia tam cito tamq; remote abire, ac foris diu remanere sine principis mei reuerendissimi cōsensu nullatenus possum: & consensus quem prior dedit Palatinus nihil hodie suffragetur, quoniam mutato principe necesse est & priuilegium mutari. Aliud quod obstare uidetur quamuis non magnifacio, me tamen aliquantulum contristauit, q ex ordine meo patres quidam in me scandalizantur, q curias sequar principum, nescio quæ friuola & cōficta garrientes, quasi pro rebus quibusdam prophanis docendis, & non pro Christianæ

religionis honore diuinarumq; scripturarum tradenda intelligentia ad tuam celsitudinem fuerim antea professus. Credula in uicium turba suo contra innocentiam more bacchatur, & qm̃ naturalium rerum non habet in cognitione principia, quicquid nõ intelligit, malis operationibus adscribit. Nemo capit ignarus, esse possibile quod miratur, & uim naturæ metitur unusquisq; pro sui capacitate intellectus, ac inde ut cæcus omnino decipitur. Sed nihil eorũ cauillationes aduertit conscia mens recti, deridens potius imperitorũ ignauiam, qui bonum despiciunt quod ex ignauia nunquã didicerunt. Tua tñ serenitas domino meo reuerendissimo scribat episcopo, & si ut ueniam consenserit ille, satis utriq; fuerit consultum. Quanquam mihi uideatur consultius, salua tuæ celsitudinis uoluntate multis respectibus, q; meus ad Marchiam introitus usq; in annum millesimũ quingentesimũ differatur octauum, ne si tã cito abiero, rursus aliquid in me lingua æmulorũ maledica leuitatis expuat. Promissum Regis Danorum dilatum intellexi & doleo. Vereor aũt q; parum cum Suedis prosperabitur, & quãto magis cõterere illos tentauerit, tanto se amplius euiscerabit. Deus enim excelsus dominatur super regnum hominum, sicuti scriptura dicit, & cuicunq; uoluerit dat illud. Omnipotens Deus principatum tuũ in omni bonitate confirmare ac facere gloriosum dignetur, præbens tibi omne desyderium cordis tui, quod sine dubio facturus est, si corde perfecto in mandatis eius cum sancto Dauid innocenter ambulaueris ut cœpisti. Quòd nuncius tuæ serenitatis tardius reuertitur, causa est, quia opinione deceptus in Spanheim me requisiuit. Altissimus maiestatem tuam conseruet incolumen, cui me humilime recommendo. Ex monasterio meo præscripto Herbipoli 25. die mensis Nouembris. Anno Christi. M. D. VI.

Dominæ

DOMINAE HELIZABETHAE DE Longouico, honestissimæ dulcissimæq; matri, Ioannes Tritemius filius, abbas S. Iacobi Herbipolensis, quondam uero Spanhemensis, cum omni honore & reuerentia, filialem in cunctis affectum cum debita exhibitione paratum.



SCio mater, nec enim dubitare possum, rebus nostris plus quàm ad anni spaciũ iam turbatis, te propterea non mediocriter perturbari. Nam etsi annos euasimus pueriles, tu tamen quàm diu supersunt filii, matrem te non desinis exhibere fidelem. Misi ad te cum his literis magistrum Iacobum fratrem meum unicum, ut per filium agnoscas omnia quæ filio contigerunt, & per alterius præsentiam, leuius ferre absentiam alterius assuescas. Nullam te pro me uolo habere sollicitudinẽ, nec propterea credas miserũ, quia de Spanheim forte fama sparsit expulsum. Sed mihi crede potius uerũ scribenti, quoniam non ui, non metu, non coactus, sed spontanea uoluntate exiui, & matura deliberatione præhabita foris manere decreui, abbatiamque resignaui, & istam in qua modo cum pace uiuo assumpsi, propter causas multas & rationabiles ad hoc me inducentes, quarum si aliquas scire uolueris, relatiõne fratris intelliges. Confido autem in DOMINO IESV, qui nihil permittit sine causa, quòd mutatio ista mihi ad utriusque hominis salutem proficiendi materiam dederit, quoniam à multis occupationibus inutilibus liberatus sum, & bonã pacẽ cũ tranquillitate assecutus. Quàm cũ ingratis seruierim hominibus hactenus in Spanheim, me nemo melius nouit. Propter qđ nõ cõtristor,

sed gaudeo potius datam mihi recedendi occasionem ab eis,
quos deserere ante hac sæpius cogitaui. Sed unũ est quod men
tem, ut opinor, tuam cruciare aliquantulum posse uideatur,
quoniam deinceps uel rarius, uel nunquã uisura me sis in hac
carne uiuentem, propter maiorem distantiã locorum in qui-
bus uersamur abinuicem. Memento matrem te esse hominis
necessario mortalis, à quo uelis nolis aliquãdo separanda sis,
etiamsi multis tecum uixerit annis, uter uestrum prior mortu
us fuerit. Quid enim in se continere poterit consolationis hu-
manæ uisio breuissima carnis, quæ maiore cum amaritudine
tandem necessario per mortem extinguitur, quàm prius dul
cedine unquam possessa uideatur? Referamus ergo hæc uani
tatis desyderia nostra ad illam uisioné æternæ beatitudinis,
in qua perseuerans & sine fine suauitas, quæ cum semel nobis
illuxerit, nunquam in sempiternum extinguetur. Ad illam se
stinemus, ò mater, ad cuius participationé sumus creati, quã
tunc sine dubio poterimus adsequi, cum die ac nocte in man-
datis domini meditantes, ipsum dominum & deum nostrum
Iesum Christum, pura mente, integro corde, & ardente in no
bis æternitatis desyderio semper amauerimus. Ad quid nobis
carnali uisioni opus est, qui spirituale debemus inquirere? Ego
me Deo seruiturum deuoui, non licet mihi parentũ deinceps
solatio delectari. Omnia pro Christi amore contempsi, & cœ
pi iam esse ut Melchisedeck, sine patre, sinę matre, & sine gene
alogia: solum Deum patrem agnosco, & matrem non habeo
nisi Ecclesiam. Nec meus iam sum amplius, nec tuus sum fi-
lius, quoniam Deo solenniter oblatus, eiusq; ministerio per
petuo inscriptus, & ideo tua mihi sollicitudine non est o-
pus. Quod tuum est cura, omnipotens deus quod suum est si
ne dubio curabit, sibiq; spontanea uoluntate oblatum non de

spiciet.

ſpiciet. Gratias tibi ago, quia tuus cum eſſem, pia me ſollicitudine nutriuiſti: at nunc poſtea quàm Dei me ſeruicio obtuli, ipſe me enutriet qui creauit, nec tua indiget cura, nec quod ſuũ eſt tibi amplius cõmendabit. Sis ergo mente tranquilla, & nullam pro me geras ſollicitudinẽ, quoniã ita rebus meis prouidit altiſsimus, ut hic in Herbipoli multo ſim & melius, & libentius ꝗ in Spanheim fuerim unquã. Deus enim qui omnia bene ordinauit, eam mihi gratiam miſericorditer cõtulit, ut multorũ fauore principũ ſi uoluiſſem mihi ſatis extitiſſet prouiſum, ita ut parentũ non ſit opus implorare ſuffragia. Deum poſui adiutorẽ meum, & propterea mũdus mihi patria eſt omnis, in quo cuncta pertranſibo aduerſa. Ita nobis uiuẽdum eſt mater, ut æterna dei uiſione poſt mortẽ perfruamur in cœlis. Vale & deũ ora pro me: nec aliter memorẽ te mei eſſe uolo, quoniã & ego nullam tui memoriã niſi in orationibus meis habere cõſueui. Iterum uale: Ex monaſterio meo Herbipoli, octaua die menſis Nouembris, anno Chriſtianorum 1506.

IOANNES TRIT. ABBAS SANCTI Iacobi Herbipolenſis, Rogerio Sycambro Dumetenſi canonico, ſalutem & ſynceram in Domino charitatem.

QVòd paci & trãquillitati noſtræ congratularis, bene facis, & quod uerũ decet amicum, nec tuis erga nos uotis & ſtudiis ſumus ingrati, ſicuti nec eſſe debem9. Magna eſt enim dudum cõtracta inter nos amicitia & magna poteſt, quia non cœpit ex uanitate tẽporalium rerũ, caducisꝗ́ mundi cõſolationibus exordiũ, ſed tota conſtat ex Chriſti amore fortis & ſacrarum ſtudio ſcripturarũ. Et hæc noſtræ ſumma philoſophiæ, qui & Chriſtiani ſumus, & Deo mancipati clauſtrales, DOMINVM IESVM, qui cum Patre &

sancto spiritu Deus est unus in trinitate personarum, puro semper affectu diligere, contemptisq́ uanitatibus mundi omnibus mentem in diuinis scripturis cum sobrietate iugiter occupare. Hæc enim uera claustralium amicitia est, quam diuinus inter fratres connectit amor, principiúmq; Deum habens & finem, & spreto uanitatis consortio, solitaria cum socio uoti uiã mandatorũ Dei sine offensione perambulat. Dicit enim propheta Hieremias: Bonum est uiro cum portauerit iugum ab adolescentia sua, sedebit solitarius, quia leuabit se super se. Neruus enim amicitiæ claustralium, est pro Christi amore solitudinem diligere, & confabulationes hominum carnaliter sapientium omni tempore declinare. Sola est amicitia claustralium firma, quam parilitas uotorum in amore cœlestis sapientiæ sine respectu terrenæ utilitatis copulauit. Non est hic opus muneribus caducis, non auro, non argento, quia ad ueram amicitiam hoc solum requiritur, ut Deus ab utroq; pure diligatur. Amor uero ex cognitione oritur, cognitio autem ex continuo scripturarum studio generatur, & studium optata solitudine pascitur, sicut Prosper sanctus episcopus dixit:

Treno. 3.

,, Scrutari legem possunt utcunque quieti,
,, Si mundi à strepitu libera corda uacent. Iterúmq; ait:
,, Tranquillam & uacuam curis sapientia mentem
,, Imbuit, & placidi pectoris hospes erit.

Corpore quidem solitarius es, in nemore cum paucis fratribus eiusdem propositi sub iugi silentio habitas, sacro ferues studio scripturarum, si cordis intima non penetrauerint inuisibiles mũdi strepitus, ad cognitionem summi boni quod est Deus, iam facilem parasti uiam. Mens quoq; restringenda est, ne turbationibus agitetur forinsecus concitati furoris, néue passionibus tangatur animalibus, sed placida sit atq; tranquilla, ad diuinum

diuinum semper pauida sermonem, quia scriptum est. Beatus homo qui semper est pauidus, qui autem mentis est duræ, corruet in malum. Et Dominus per Esaiam prophetam dicit: Ad quem respiciam nisi ad pauperculum, contritum corde, & trementem sermones meos? Nam quia studio ferues scientiæ salutaris, ut ueram sapientiam quæ desursum est intelligas, mentem ab omni terrenarum uoluptatum inquinamento inprimis purifica, ac deinde studio scripturarum utiliter exercitabis intellectum. Quanto enim fueris purior affectu, tanto proficies amplius intellectu: & quanto magis cognitione profeceris, tanto Deum feruentius amabis. Et quanto ardentius Dominum Deum tuum amaueris, tanto ueræ sapientiæ plus appropinquabis. Quid enim aliud est post resolutionem corporis nostri mentis illa fœlicitatis æternæ fruitio, quàm indeficiens quoddam spiritus tripudium, quod cognitione simul & amore incommutabilis boni constans gratia Dei cooperante in hac mortali uita per sancta studia ex nostra uoluntate libera sumpsit exordium. Non te Rogeri magnifacio Poëtam, nec Rethorem miror, neque mundialis sapientiæ amatorem collaudo, sed quòd sacræ sis amator Theosophiæ, puráque DEVM mente colas, & sæculi habearis contemptor, hoc est quod ueneror & laudo in te, simul & amo uehementer, quo solo in amicitiam te admisi, & in corde meo uerum inscripsi amicum, sine quo nulla est inter claustrales amicitia firma. Ita pergamus uelim Rogeri, sola CHRISTI IESV dilectione constantes amici, ut diuinarum scripturarum lectionibus iugiter purificatis cordibus cum sobrietate dediti, per sacri continuationem studii ad incommutabilis boni cognitionem pertingamus, ipsúmque fide cognitum incomprehensibilé Deum, tota mentis intentione semper amemus, pro

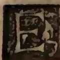
Prouerb. 28.

Capite. 66

Vera amicitia unde proficiscatur.

eius dilectione cuncta huius mūdi contēnentes prospera, & nulla formidātes aduersa. Dominus enim Iesus sapiētia Dei Patris nostra est philosophia, & uerae claustraliū amicitiae glutinū, sine quo nullū debebis habere amicū. Hunc quāto per studiū sacrae scripturae, & spiritualis exercitiū cōpunctionis ampliori affectu cognoueris, tāto feruentius amabis, quoniā sicuti nemo bonū diligit incognitū, ita quisquis summum illud incommutabile bonum per fidem formatae credulitatis studio sancti feruoris agnouerit, nihil praeter ipsum solū amabit. Gratias tibi ago Sycamber, ꝙ mei memor Deo Patri sacrificans oras pro nobis. Amor Christi qui te nobis fecit amicum, semper in corde tuo ardeat cum dulcedine spirituali. Vale sanus & incolumis Nestoreos in annos. Ex Herbipoli decima octaua die mensis Nouembris, Anno Christianorum 1 5 0 6.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI Domino Ioanni Tritemio abbati S. Iacobi Herbipolensi praeceptori & amico colendissimo, Rogerius Sycamber canonicus claustralis in Hegen S.



Pistolam tuam doctissime Tritemi, ad Christi amorem me cohortantē, cum ingenti reuerentia & gaudio suscepi. Vtinam crebro mihi talia mittas exhortamenta, quibus semper in Dei amore possim proficere, & melior me ipso fieri. Dulces enim mihi sunt literae tuae ac melle suauiores, nec eas toties legere possum, quin magis placeant relectae. Congaudeo autē tibi uehementer, ꝙ locum à curis rerū saecularium quietū, tuisꝗ studiis aptū inuenisti, sperans ꝙ iam posthac multa sis lucubraturus ad utilitatē communē in ocio & quiete monastica, quae prius in Spanheim propter multiplices cu-

ces curas tam monasterii priuatas, quàm ordinis tui publicas, intermittere cogebaris. Valde autem metuebã, posteaquam ad monasterium tuum Spanhemense redire noluisti, ne ad curias te Principum cõferres, cum sint multi, ut audiui, qui te habere secum exoptent. Monachis autem tuis in Spanheim quis uir bonus non irascatur, exprobret ac maledicat rectissime qui ex inuidia & malignitate sua te uirum omniũ mitissimum, optimum atq; doctissimũ, Regibus & principibus charum, & cunctis uiris bonis eruditisq; reuerendum, qualem trecentis ab annis ordo sancti Benedicti habuit neminem, tam iniuriose confundere, & ad indignationem prouocare nõ timuerunt. Ego non cæcus explorator claustralium, cum ante decennium consensu & uoluntate superiorum meorum, ad instantiam paternitatis tuæ sex mensiũ spacio, ut scis, tecũ uersarer in Spanheim tuo monasterio, tibiq; postulanti duo uolumina rescriberem mearum lucubrationnm manu mea propria, mores & inclinationes monachorum tuorum bene cum diligentia notaui, eosq́; ferme omnes (præter Henricum de Colonia, & Ioannem Damium, quorũ nunc alter mortuus est, alter in Nouocastro monialium præpositus) osores & contemptores omnium bonarum artium repperi, & tuorum detractores utilium studiorum. Mirabar ego in uictu & amictu parsimoniã tuam: & iugem regularis disciplinæ obseruantiam cum studio scripturarum continuo, mihi in exemplũ spiritualis ædificationis assumpsi, nec obliuiscar quo ad uixero, sed tuus esse pro uiribus imitator curabo. Audiui etiam à multis, q́ æmulus ille tuus Dux Ioannes non diligat uiros doctos, nec aliquem in sua curia habeat studiosis & eruditis bene fauentem. Quod ex eo uerum credo, quoniam cum me tecum in Spanheim eodem

tempore existente, pro qua nescio causa summo pontifici Romano, ac coetui Cardinalium necessario esset scripturus, neminem in uniuerso ducatu suo tantæ eruditionis inuenire potuit, qui latine scribere potuisset. Postremo, si recte memini, ad te mittere cancellarium suum & rogare, ut Papæ & Cardinalibus latine scriberes, compulsus est. Vnde uehementer gaudeo & lætor, quòd locum tuis aptum studiis inuenisti, ubi sint plures qui tuis lucubrationibus & eruditione lucidissima delectentur. Certe non est mihi dubium de monachis tuis in Spanheim, qui te nunquam fuerunt digni, quoniam Deo iusto uindicante iudice, ultionem temeritatis suæ in breui temporis mora recipient. Vnum est quod me tristicia afficit in hac tua mutatione, quoniam propter maiorem locorum distantiam literas tam crebro recipere tuas deinceps nequeo. Veldicus

Veldicus. noster in Dyrmstein amantissimus tui, multum gauisus est audito, quòd te in pace monastica confirmasti: timebat enim, sicut & ego, quòd principum curiis hærens quietem uitæ claustralium subterfugeres. Petit autem maxime, ut aliquid operum eius castigatum prius abs te per impressores facias prodire in lucem pro communi utilitate legentium. Spero etiam quòd aliquando & meorum opusculorum uel unum saltem facies imprimi per chalcographos qui plures in uicina tibi sunt Nurenberga. Si uotis meis benigno fauore uolueris occurrere, curabo in breui, ut duo uel tria operum meorum mittam ad te. Scripsi nuper quoddam prognosticon, iocis & facetiis plenum, quod multis placet, sed quoniam tua censoria seueritas iocos aspernatur uniuersos, non integrum iudicaui ea mittere ad te, qui maturitate uitæ atque uerborum nimium esse nugis formidabilis soles. Scripsi etiam ad Iodocum Ru-

beacen-

beacensem theologum tui amantissimum in ecclesia Neométensi, integerrimum uerbi diuini præconem, opusculum unū carminum familiarium, quod imprimendum ambo rogamus. Quatuor lucubrationum mearum ut nosti uolumina scripsi, in quorum quolibet quatuor & triginta continentur opuscula; quæ si dare imprimenda chalcographis iubes, omnia mittam ad te, cum mihi certum destinaueris nuncium qui perferat. Ioannes noster Canter, medicus Frisius, communis amicus, carnis debitum soluit, cuius memor esto ad Deum. Vale & ora pro me. Ex Hegen prima die mensis Decembris Anno Christianorum M. D. VI. Iodocus Rabeacensis.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS S. Iacobi Herbipolensis quondam uero Spanhemensis, Rogerio Sycambro amico suo constantissimo Salutem.



TE mihi congaudere, si gaudeam ipse, non dubito. Sin autem ipse non gaudeo, nec tu quidem non gaudenti mihi recte congaudebis. Gaudeo uero quod inuidiam æmulorum superaui, & consortium ingratissimorum monachorum meorum tandem, auxiliante Domino IESV CHRISTO, euasi, quorum contrarios meo proposito mores annis uiginti tribus non sine amaritudine portare coactus fui. Euasi miseros, ingratos, stultissimosq́ homines, & ueni ad locum satis, ut spero, quietum, in quo & saluti propriæ operam dare possum, & studia sancta continuare scripturarū. Doleo aūt q bonos & innocentes ꝓpter maliciā perfidorū deserere oportuit: quanq́ & ipsi cū tēpore satis tute alibi sibi ualeant prouidere, si prauorū cōsortio grauant. Metuebas ne curiis me principum ingererē, propterea quod multi essent,

qui meo delectarentur obsequio. Non hoc solus timuisti. Ego autem in omnibus aduersitatibus meis hoc, miserante Deo, in corde meo statui, uiam Domini nequaquam desere re, sed religionis sacræ propositum usq; ad mortem inuiola biliter obseruare. Vnde, quod tibi in aurẽ citra iactantiam sit dictum, quanto in me amplius æmuli sæuiebant, tanto magis Dei gratiam sensi adesse præsentem, qua factum est, ut cũ auxilio multorum nobilium & principum iniurias mihi factas satis digne uindicare potuissem, omnem penitus neglexerim ultionem. Iniuste.n. contra me linguas suas cõsuetudine men tiendi deprauatas mouerunt, talia confingentes, quæ à nobis cogitata nunquam fuerunt. Re autem uera, totius persecuti-tionis in nos causa principalis fuit, quòd serenissimo Principi Palatino bene fauentes, singulari ab eo clemẽtia fouebamur. Satis enim manifeste pluribus cõstat, Ducem Cynonotorum cum suis, rebus non fauere Palatinis, quod eo tempore luce clarius patuit, quó in bello transacto prouincialis Hassonum Comes præda & incendio Nagauium deuastauit. In odium ergo Palatini me persecuti sunt non solum Cynonoti, sed etiam quidã ex nostris, sicuti abbates, montis sancti Iacobi Mo guntinus, & montis sancti Ioannis Rinaugiensis, qui unà cum monachis suis à multis retro semper annis mansuetissimum principem lacessere maledictis, cum nihil eis nocuerit, non cessarunt. Mihi quoque & nomen inter studiosos, & famam semper inuidebant bonam, animo ferentes iniquissimo, quo ties ab aliquo Principum fuissem honoratus. Cum anno ter-tio & quingentesimo supra millesimum principes Imperii ele ctores apud Francofordiam in mense Octobri cõuenissent pro certis regni negociis, contigit & me uocatum adesse in curia

Conuentus principũ habitus Anno Domini 1503.

Serenissimi

Serenissimi principis Ioachim Brandenburgẽsium Marchionis. Aderāt Raymūdus Cardinalis sanctæ Mariæ nouæ, presbyter apostolicæ sedis de latere tūc Legatus, & Hermānus Coloniensis, Bertholdus Moguntinẽsis, & Iacobus Treuerẽsis Archiepiscopi. Commẽsalis erā ipsius Marchionis Ioachim continuus, à Cardinale quater, & bis ab archiepiscopo Coloniensi uocatus ad mensam, argẽteisq́ uasis in recessu meo pulcherrimis donatus per eos, & in multa familiaritate habitus. Audientes hæc præfati abbates & monachi, dissecabant̃ cordibus suis præ inuidia, & cum nihil aliud potuissent, maledictis me persequi cœperunt, fulminãtes, quæ minime decebant claustrales. Omnipotens indulgeat eis, quoniam eorū inuidia totius mali quod passus sum occasionem dedit. Nisi enim temerariis fauissent ausibus, nunq̃ fratres mei cōtra me in apertū cornua sumpsissent. Sed uadant hæc in obliuionẽ sempiternā, & reddat nobis in futura retributione iustorū patiẽtiæ fructū, qui uirtutẽ tolerãtiæ dedit. Si quid habet Veldicus noster operū suorū quod imprimi uelit, emunctatū mittat ad nos, & operā dabimus ut quātotius imprimatur. De tuis quoq; opusculis mitte quicquid uolueris imprimendum, & diligentiā nostrā cōperies. Multa Rogeri paucis annis scripsisti opuscula die noctúq;, nihilominus onera cōportans canonicæ religionis, de quo plures sane mirantur. Laudo & commendo tuorū sedulitatẽ studiorū, collaudarẽ amplius si omisis sæcularibus ad spiritualia te conferres. Centū ferme iam & quadraginta lucubrasti opuscula, inter quæ sunt paucisima (nescio tamen si sint aliqua) quorū lectio, uel ædificet ad fidẽ, uel mentẽ promoueat in spiritualis exercitii deuotionẽ. Oro te mi Rogeri trãsfer scribẽdi propositū, & q hactenus multa scripsisti filiis mūdi, deinceps iā aliquid ædito cultoribus Dei. Non semper decent puerorū carmina uirūm,

ſtudia ætati comparanda ſunt, & iuxta factum ſancti Chriſtophili, uirum euacuare oportet ea quæ uidentur paruulorum. Ingenio uales ſimul & facilitate ſcribendi, non ſatis eſt niſi talia ſcribas, quæ uel ad cognitionem, uel ad amorem ſummi boni, quod Deus eſt proficiant lectoribus, tibiq́ mercedem parent in futuro. Vale Deum orans pro nobis. Ex Herbipoli 18. die menſis Decembris. Anno Chriſtianorum 1 5 0 6.

IOANNES TRIT. ABBAS SANCTI Iacobi Herbipolenſis, Ioanni Damio Curtenſio confeſſori ſancti monialium in Nouocaſtro prope Heidelbergam Salutem.



X literis tuis frater chariſsime iam factus ſum certior, & forma electionis quæ fuerit, & quis in locum mei abbas Spanhemenſis cœnobii ſit electus. Nonne dudum prædixi Melantium priorem anhelare ad abbatiã, & propterea ſtudioſe omnes excogitaſſe modos & uias, quibus inducerer, aut ſaltem prouocarer ego ad reſignationẽ. Quod ambicioſe concupiuit adeptus eſt, uiderit ipſe quibus mediis, quoniam iuſtus eſt Dominus Deus, qui humilibus dat gratiã, & ſuperbis tumidisq́ reſiſtere conſueuit. Imputandum eſt uiſitatoribus ſtultis & inexpertis, qui negocium electionis arduum male ordinarunt. Et ut agnoſcas quæ mihi perperam geſta in electione huiuſmodi uideantur, ex tuis quæ notauimus literis per ordinem replicabimus. Et primo quidem poſteris malum uiſitatores reliquere ueſtigium, quo ſæculares pro conſilio in tempore electionis ad monaſterium uocauerunt cum tanto apparatu in malum exẽplum, quod nec antea eſt factum, nec ut fieret iam fuit neceſſarium, niſi forſitan in conſilio trium fabarum ſchiſmatis metuiſſent ebullitionẽ. Deinde cum ſcire manifeſte

nifeste potuissent, nullum ea uice inter fratres in electione tunc præsentes, ad curam pastoralis sollicitudinis extitisse idoneum, quare diem electionis non prorogarunt, donec adesse compellerentur absentes? Aut si omnino complacere Principi Cynonotorum uolebant, ut quantotius instituerent abbatem, quare non elegerunt quempiam undecunque idoneum? Quinque in electione monachi conuentuales duntaxat affuerunt, cæteris, & te quidem similiter ex indignatione factorum absentibus, factáque inter se conspiratione iurauerunt, nullum se recepturos in abbatem, nisi in eorum numero quinario contentum. Hac per uisitatores conspiratione admissa, dubium esse non potuit, præter Melantium neminem futurum abbatem. Qualis est ista monachorum electio, in qua spiritui sancto uia præcluditur, & omnium uota eligentium contra normam æquitatis malitiose restringuntur? Tali modo in abbatem electus est prior, qui nihil unquam libentius quàm nostram cessionem audiuit, dolo & fraudulentia plenus, quem contra intentionem sanctissimi patris nostri Benedicti non dubitamus ordinatū. Viciis enim suis consentientem elegerunt abbatem, desidem, pigrum, accidiosum, & nullum pro regulari disciplina zelum habentem, nisi iam deinceps forsitan Dei miseratione ad meliora consurgat, quod ut fiat, continuis Deum precibus orare non desistemus. Nam ut uerum fateamur, non ódimus hominē quāuis multa mala susceperimus ab eo, sed eius uicia merito satis detestamur, quæ nisi emēdauerit, pastor inutilis erit. Hominē nosti, propterea nō est opus ut multa de illo scribamus. Quare nobis diē electionis nō significauerunt in tēpore, ut pro directione & cōsilio fuissemus etiā præsentes: Si quis homo scire mores hominū potest, nullus monachorū Spāhemen. nobis fuit ignotus. Sciés aūt

prior Melantius quanta in nos cōmiserit mala, præsentiā nostram horruit, metuens abbatiā se non posse cōsequi, si nostro fuisset consilio electio celebrata. Ergo uisitatoribus assignetur si quod malum hanc electionē fuerit subsecutum, qui nos aduocare cum debuissent neglexerunt. Recessisse illos cū indignatione scribis peracta iam electione à monasterio, propterea ꝙ fratrū cōspiratione præuenti, conuenientē loco instituere abbatē nequiuerunt. Non miramur ꝙ fratrū sunt fraude ac machinatione præuēti, cum ambo satis earū actionum, quas præsumpserant penitus sint inexperti. Alter enim Selgenstatensis abbas domi consistere assuetus, nunq̃ in causis ordinis publicis fuit cōuersatus. Alter uero montis episcopi abbas quid est nisi uter sine intellectu, comessationibus & poculis inflatus? qui stulta & imperita blatteratione quicquid aggreditur cōfundere & inuertere cōsueuit. Sed ea quæ facta sunt retractare non ualentes, silentio transeamus. Potens enim est Dominus Deus per misericordiā subleuare iacentē, ut electus ipse, de quo iam nullus uidetur esse contentus, gratia in eo proficiente diuina, melior fiat multo q̃ aliquis poterat æstimare. Nec nostra deerit cohortatio, sed quàm primū nobis certi fuerit copia nuncii, ipsum literis nostris pro Christi amore prouocare ad meliora curabimus. Vale. Ex Herbipoli decima quarta die mensis Ianuarii, Anno Christianorum M. D. VII.

IOACHIM DEI GRATIA MARCHIO Brandenburgensis princeps elector Ioan. Trit. ab. S. Iacobi Herbipolen. Salutem.

Euerēde pater amantissimeq; præceptor, gratioso tibi cōgratulamur affectu de noua quā nup accepisti abbatia, in qua uti speramus quietem habebis maiorem q̃ in Spanheim te habuisse constat, Deo cunctipotenti

deuote:

deuote humiliterq́ supplicantes, ut paternitaté tuam in eadé pro sua sanctissima uoluntate, non secus quàm tibi ex animo fauemus, sanum felicemq́ diu conseruet & incolumem. Scire uehementer cupimus quid factum sit de praeceptore tuo Libanio, utrum adhuc uiuat, aut rebus excesserit humanis. Quòd si mortuus, paternitatem tuam attente rogamus, ut pro librorum eius acquisitione non dormiat. Scis enim quàm nobis sint utiles & necessarii. In ultimis tuis ad nos literis promisisti, te quanto posses citius perfecturum ea quae postulauimus aedenda per te, rogamus ut more tuo diligentiam adhibeas, moxq́ ut consignata perfeceris, conducto fideli nuncio pro nostro salario nobis mittere quantotius non pigriteris. Mittimus tibi ò decus nostrum tonnam unam salsatorum luciorum, & duas allecium, quae ut grato suscipias animo, non pro munere sed pro nostri memoria rogamus. Sturionis aūt & esocis copiam hac uice habere nequiuimus, aliàs etiam tibi libentissime ea misissemus. Quicquid enim boni paternitati tuae impendere poterimus, singulari fauore parati sumus: quod ut faciamus, tua fidelitas, diligentia, & munificentia nobis exhibitae copiose promerentur. Nam merito ingratitudinis argueremur uitio, si tuorum erga nos benefactorum obliuisci uideremur. Feruentissimo aūt desyderio tuum ad nos reditum circa festum Pentecostes, aut si fieri posset citius exoptamus, quod ut sine tuo fiat incommodo diligenter curabimus. Habemus enim multa cum tua paternitate conferenda, quae literis commendare non possumus. Vt autem pro hoc ipso negocio conuenientem ad dominum tuum Episcopum nostrumq́ amicū habeas accessum, cum sine illius cōsensu uenire nequeas, tibi nostras ad illum literas mittimus, in quibus ut nobis pro tuo ad nos reditu cōsentiat diligentius oramus, nullatenus dubitan

tes, quin tua paternitas pro impetratione huius negocii diligentissime nobis apud eundem amicum nostrum cooperabitur. Quicquid impetraueris tandem nobis per nuncium expensis nostris conducendum rescribere uelis, & habebis nos tibi ad uotum gratificaturos in omnibus. Valere tuam paternitatem quàm felicissime optamus. Ex Ursulo nostro in die sancti Anthonii abbatis manu nostra propria. Anno domini ex incarnationis millesimo quingentesimo septimo.

Ad has literas in diebus paschalibus primum respondi, quoniam non per certum nuncium, sed per casualem uectorem, qui pisces nobis ab ipso principe donatos adduxit sexta die mensis Martii, quæ fuit sabbathū post Reminiscere in quadragesima mihi præsentatæ sunt.

IOAN. TRITE. AB. S. IACOBI HERbipolensis, opt. fratri Nicolao Basellio monacho Hirsaugiensi, suo quondam auditori atq; discipulo S.



Egritudini tuæ compatior, & dei summi clementiā oro, ut pristinæ te quantotius restituat sanitati. Et mihi quidem sicuti scribis uastitas & solitudo, iuxta uaticinium Esaiæ prophetæ occurrerunt non sine cōtritione magna, quoniam bello multorum sæuiente in Principem meum Serenissimum Palatinum, omnes pene cortes monasterii tunc mei Spanhemensis, aut incēdio aut uastatione hostili perierunt. Bello tandem imperio Regis Romanorū sedato, quidam ex Cynonotis principi Palatino nō satis prospera fauentes, contra me in eius odium surrexerunt, mihiq; in occulto æmulos suscitantes, Ducem Ioannem reddiderunt infensum. Quæ post hæc super me secuta sint mala, cum esses mecum in

fine

fine mensis Iunii Neometi anno quinto supra quingentesimũ atq; millesimum, plenius audiuisti. Postea uero cum tempore didici quod prius ignorabam, quoniam omnia quæcunq; aduersum me tentauerunt æmuli, ad instantiam quorundam fratrum meorum simul & abbatis Moguntini hostis omnium studiosorum hominũ præsumpserunt. Enimuero nisi me absente, nihilq; tale suspicante manutenuisset improbos, nunquam in me talia cõmisissent. Non mireris Baselli, nec temere factum arbitreris, q abbatiã dimiserim Spanhemensem iniuria prouocatus æmulorum, in qua per annos tres & uiginti quantas inutiles occupationes meo proposito aduersas habuerim, quantasq; miserias & afflictiones improborum pene continuo sustinuerim, nec ego dicere possum, nec tu facile crediturus es. Quamuis non penitus omnium sis ignarus, utpote qui anno mecum integro conuersatus, mores & studia singulorũ examussim perpendisti, & osores bonarum literarum apud nos plures inuenisti. Quid faceremus diutius cum monachis ingratis, quibus persuadere nunquam potuimus, ut mores ad regulæ puritatem corrigerent, & sacro studio scripturarum, quod monachos maxime decorat, insisterét, sed uanitatibus semper inhiantes salutis monita spreuerunt. Postremo in reprobũ sensum conuersi grauem sed occultam in nos conspirationẽ ordinarunt, talia per iniquitatis satellites præsumentes, quæ nobis ad contumeliã iniustissime facta uiderent. Dimisimus illos opportunitate accepta, neq; eñ nos pœnitet, locũ assecuti etsi pauperẽ, quietũ tñ & nostris studiis nõ mediocriter conuenientem, in quo & nobis & lectioni utiliter uacare poterimus scripturaę. Qui sint capita factiõis in nos cũ uelis scire, ad memoriã reuoca q olim audieris i Spanheim, & bonos facile à cõsortio malorũ feceries. Bñdictus dñs deus omnipotens,

qui me liberauit de medio Babylonis, & de profundo inutiliũ occupationum eripuit animam meam, ut deinceps ambularem coram eo in pace & tranquillitate mentis, quod semper quidẽ optauerã in toto corde meo. De Chronica monasterii tui Hirsaugiensis, scire te uolo Irbusine chariss. ꝙ imperfectã reliqui unà cũ libris & cõportatis omnibus in monasterio Spanhemensi, ubi quicquid uestri iuris est quærite, & pro eius cõsummatione ut uolueritis cogitate. Prior eñ conuentio nihil am plius ad me pertinet, quia cum abbatia omnibus ad eam pertinentibus renunciaui. Ero nihilominus paratus facere pro honore monasterii tũi quod potero, si tuus uoluerit abbas. Vale nostri memor in orationibus tuis ad Deũ Ex Herbipoli 14. die mensis Martii Anno Christianorum M, D. VII.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO patri Ioanni Tritemio abbati Herbi. doctiss. præceptori suo Ioãnes Centurianus de Clusardia pastor ecclesiæ in Trittenheim Salutem.

DIci potest minime, nec facile quidem crederet quisquam, præceptorum omnium doctissime, quanta fuerim lætitia & exultatione perfusus, quando magister Iacobus Tritemius tuæ paternitatis reuerendissimæ frater literas nobis attulit tuas, quibus te non solum uiuere, sed & feliciter uiuere intelleximus. Ago quàm humilime possum Deo gratias omnipotenti, cuius misericordia te cunctis fecit æmulis tuis fortiorẽ, ut qui te lædendum putabant, grauiter semetipsos & læserint & confuderint, æternoq; dignos sese constituerint opprobrio. Nomen tuum celebre famamq; sanctissimæ opinionis in toto Christianorum orbe perfidissimi nebulones se posse arbitrabantur extinguere, sed confido in illum qui no-

qui nouit uniuersa, quoniã nõ solũ nihil tibi nocebit inuidorũ iniusta persecutio, sed propter eã trãslatus ad Frãciam, clarior multo in breui q̃ fueris antea resplẽdebis. Omniũ malorũ quæ perpessus fuisti maiorẽ occasionẽ nemo dedit q̃ monachi tui, simul & duo illi abbates perfidissimi Moguntinus & Rincauiensis, qui ut ueridica relatiõe audiui, Cancellariũ & ministeriales Ducis Ioannis in odium tui prouocarũt. Monachi enim tui te in Marchia existẽte sine intermissione hinc inde currebant ad Moguntiam & ad ipsum Ducem in Fortiburgio iuxta Mosellam cõtinue residentem, & quoscunq; potuerunt aduersum te prouocare conabantur. Credidit facile inuidorum delationibus Cancellarius ducis indoctus, tibi antea non bene fauorabilis, utpote qui tuã eruditionẽ & sapientiã diu habuit suspectam, semper metuens (ut publice iam fertur) ne sibi in consiliarium te dux ipse assumeret. Volens ergo ducis præuenire cõsilium, omne quod fingebatur de te malum credulo nimis illi persuasit. Sed omnipotentis Dei iustitia omnia successiue deducet in lucem, & certe iam actu palàm fieri cœpit, q̃ iniquissime tecum sit actũ. Temeraria multa in te fulminabant æmuli tui cum in Marchia esses constitutus, sanctitatis tuæ splendidissimã famã denigrare cupiẽtes, & quædã horrẽda in uulgõ sparserũt mẽdacia, pro quibus nunc in cõspectu omniũ hominum cõfunduntur. Quãuis enim omnes te sciremus esse cum principe Serenissimo Ioachim in Marchia, nihilominus quidam sacratissimi nominis tui pestilentes & inuidiosores dicebant: ubi putatis esse Tritemium abbatem? Cum Marchione Brandenburgensi? Non est, inquiunt, cum illo, sed desperatus abiit Romã, deinceps nunquã reuersurus. Alii dicere audebant, quoniã nimia desolatione animi tactus proprio se laqueo suspẽdit. Rursus alii perpetuis mancipatũ uinculis confingunt. Multi quoq;

hostium tuorum dictis fidem adhibentes te perisse credebant, dicentes. Hei lumen illud splendidum, quod illuminare totũ orbem sua eruditione consueuit, quomodo tenebrarum est caligine obfuscatum? Quis abbatem Tritemium in toto pene orbe Christiano fama eruditionis & sanctitatis gloriosum in tantam animi deiectioné credidisset uenturum, ut patriã & amicos tam inconsulte desereret? Ego auté qui doctrinam tuã, prudentiã quoq;, & uitæ sanctimoniam peroptime noueram, his impiorum blasphemiis & maledictis semper pro uiribus restiti, & quàm temeratã sanctissimo nomini tuo fecissent iniuriã multis palàm argumentis demonstraui. Biennio enim sub tuo magisterio pro discendis Græcis Hebraicisq; literis salutariq; scientia scripturarum haurienda in tuo monasterio conuersatus, nihil unq̃ uidere potui, nihil audire de te, quàm sanctum, integrum, & religiosum: sed in tanta te uidimus puritate conuersanté omni tépore, ut satis miraremur. Cæteris dormientibus tu in sancto scripturarum studio uigilabas, semper aut legens, aut scribens aliquid prõ cõmuni utilitate multorum. Nemo te unquam reperit otiosum, nemo comessationibus aut potationibus uacantem audiuit: nemo risu aut leuitate aliqua uidit dissolutum, cum mulieribus loquétem aut conuersantem, undę mali posset oriri suspicio, nemo te unquã inuenit. O mi dulcissime præceptor Tritemi gratiose pater, quoties ad memoriam reduco sanctissimum docédi modum, quo me simul & fratrem tuum magistrum Iacobum Tritemiũ docere & exhortari ad scientiam diuinarum scripturarum consueuisti, lachrymas præ mœrore nequeo continere. Tam enim profunda, tam mystica, tamq; ardentia de scripturis sanctis uerba nobis eructare solebas, ut ferrea pectora in Dei cõmouere amoré potuissent. Unde non satis possum admirari, quo tandé Dei

iudicio permittente tam indigna de te confingere potuerint æmuli, cum nulli unquam fueris molestus, neminem læseris, neminem iniuriose offenderis, sed cunctis te potius pium ostēderis atque munificū, omne solatium tuum sine cuiusquam iniuria requirens semper in solo studio scripturarum. Sed firma confidentia existimo, quod omnipotēs alibi te prouida uoluerit dispositione locari, ut de medio nationis prauæ tandem ereptus, reliquum uitæ tuæ cum pace & tranquillitate sancto perseueres in studio ad multorum utilitatem communē. Nunquam fuerunt tua prælatione digni monachi Spanhemenses, sed neque dux ipe Ioannes talem in suo dominio uirum ut tu es optime Tritemi habēre merebatur. Oportuit ergo te per tribulationē exire de medio prauorum, quemadmodum olim filii sanctorū exituri de terra Myzrahim, prius in luto & latere multipliciter ab Aegyptiis fuerant afflicti, Apostoli quoque Domini uirgis cæsi à Iudæis, in carcerémque pro nomine Iesu positi, & multiplices contumelias passi sunt, & postea ad salutem transmigrarūt. Quorum exemplo & tu quidem à tuis monachis iniuriam & contumeliam passus es, ne alibi transferendus Dei uoluntate improbos sine causa reliquisse uidearis. Conabātur monachi Spanhemenses, prauorum consilio & assistentia confortati, ueneno malitiæ pleni, sanctū nomē tuum deducere in contumeliam & opprobrium, sed minime ualuerunt, quoniam uindicante in eis iusticia Dei, omnes iam exterriti & confusi sunt, cadentes in foueam quam fecerunt. Tu autē eruditissime præceptor in æstimatione omniū bonorum uirorum permanes gloriosus, & nomē tuum de die in diē amplius celebratur. Vale pater metuendissime, méque discipulum tuū habeas cōmendatū. Datæ ex Trittenheim 18. die mēsis Aprilis, quæ fuit dominica post festū paschatis altera, anno incarnationis dominicæ 1507.

REVERENDO PATRI D. IOAN. TRIT. abbati monasterii S. Iacobi Herbipolensi, praeceptori suo dulciss. Ioannes Godfridi pastor inutilis ecclesiae in Mandal prope Creutzennach. S.



Mantissime praeceptor, literis tuis dulcissimis simul & nimium amaris adeo cōpunctus fui, ut lachrymas cohibere nullatenus possem. Legi enim illas & relegi prae cordis amaritudine flētibus indesinēter occlis, & in tantum de tua resignatione turbatus, ut parentū & amicorum omnium acerbitas mortis adeo cōtristare nunquam potuisset. Nec enim solus ego iam de perpetua absentia tua contristatus sum, sed omnes in circuitu sacerdotes, magistri, & docti uiri, tuū amarissime lame..tantur recessum. Nam quibuscunq; ostendi literas tuas (ostēdi aūt multis) mox ut eas legere coepissent prae lachrymis interrūpere lectionē cogebantur. Vna iam uocē omniū dicitur: Heu ꝙ uir tātus, tam doctus, tā expertus, & in omni terra celebratus, cui similē non habet Germania sapiētia & religione praestantē, propter monachorū inuidiā coenobium suū simul & patriā deserere cōpulsus, ad exteras se trāstulit nationes. Iniquissimus ille Cancellarius Ducis Ioannis, per quos nescio aemulos nisi monachos & subditos tuos iniuste tibi factus detractor & inimicus, ad instantiam abbatis S. Iacobi Moguntini & fratrū tuorū, pientissimum principem tibi reddidit offensum. Quod ei nuper in faciē tui amore impreperare nō erubui corā multis, tēpore quo in Spanheim tuus eligebatur successor, Qui cum furore respondens dixit. Quis abbatem tuum Tritemium quem tantopere cōmendas fugauit? aut quis eum lesit, cōtr. stauit uel offendit? Quare non mansit in suo monasterio? uel quare non est reuersus, cum nemo sit qui prohibuerit eum? Quare non recognouit Ducem Ioannem suum aeque

esse

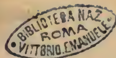
esse Dominũ & monasterii protectorem sicut Palatinum suũ, quem semper omnibus prætulit? Alia quoq; multa inutilia bestia illa loquebatur, quibus inuidiam suam contra te optimũ uirum publice declarauit. Erat autẽ dies nona mensis Decembris, quando celebrabaťelectio, & monasterium repletum equitibus, ita ꝙ patres ordinis unà cum monachis uix locũ ad eligendum poterant habere oportunum. O dulcissime præceptor, quàm amarum erat cordi meo spectaculum, uidere in locum tui patris mei amantissimi optimiq; & integerrimi uiri alium sublimari, eumq; indignum, indoctum, & inexpertum, ac talem, qui te ut Iudas tradidit, & sub specie humilitatis tibi in occulto semper contrarius fuit. Electioni ut testis interfui, omnia quæ dicebanť agebanturq; audiui & uidi, teq; reuocanti in memoriam omnia cõtremuerunt interiora, & inter canticum lęticiæ sine intermissione lachrymas fundebant ocelli. Non existimes doctissime ꝑceptor neq; susciperis, ꝙ hæc scribam uanitatis studio seu intentione adulandi, cum non solus ego, sed tota uicinitas tam laicorum quàm sacerdotum tuo discessu grauissimo sit affecta mentis & corporis mœrore. Nec immerito. Eras enim totius patriæ decus, lumen Christianorum, claustralium & religiosorum doctor & speculum, ruraliũ sacerdotum defensor, institutor & aduocatus, pater quoq; pauperum, & medicus infirmorum. Omnes tua prudentia & eruditione utebamur pro necessitate ad libitum, nec erat aliqua hæsitatio, quæ tuo consilio non tolleretur. Fuisti enim omnibus ad te confugientibus resolutissimus consolator, & quicquid à te postulari potuit, pauperi sicut diuiti sine inuidia patebat. O quoties ego tribulatus nunc à patronis, nunc uero à rusticis, ad tuam sapientiam sicut ad oraculum confugi, petiui consilium, auxilium imploraui, & semper tuo numine *Tritemij humanitas.*

ſeptus uictor in omnibus euaſi. Nunquam à te ſine conſolatione deceſsi, & quale mihi tradidiſti conſilium, eius mihi utilem ſemper & honeſtum recepi effectum. Quicquid tua fuerat ſententia dictum, à doctis ſimiliter & indoctis ſemper & ubiq; firmum & ſtabile habebatur. O quis me miſerum & infelicē nūc in tribulationibus meis cōſolabitur? quis inſcium docebit, aut dubitantem ad ueritatem quis informabit? Tu mihi & omnibus cōfugientibus ad te uere ſapientiæ fons & archa teſtamenti inexhauribilis eſſe ſolebas, cum nobis, in quibuſcunq; hæſitare potuimus, lucidam, & ſacris confirmatam ſcripturis ueritatem placide aperire conſueuiſti. Denique tuo magiſterio docente, quicquid in ſacris ſapio ſcripturis, me fateor adeptum, & ſi Romane ſcribo, non meum eſt, ſed tuæ inſtitutionis officium. Vnde non ſolum dicendi genus tuum, ſed etiam tuum ſcribendi characterem pro uiribus imitari ſemper curabo, non minus amore tui, quàm condiſcipulorum meorum quos inſtituiſti, Iacobi uidelicet Tritemii fratris tui, Ioannis Centuriani, Nicolai Baſellii monachi Adæ Pantomorani, aliorumq; hoc ipſum facientiū prouocatus exemplo. Vtinam te ueraciter poſſem imitari non ſolū eruditione, ſed moribus quoq; & uitæ merito, nihil optabilib⁹ in terra poſſet obtingere unquam. Feci enim quod fidelem decebat diſcipulū, te cordi meo affixi magiſtrum, ut ex eo tui memoria nunquā recedat, & os meum laudes omni tempore efferat cum fauore Tritemianas. Vſq; adeo enim tui ſemper ſum memor non ſolum inter amicos, ſed inter æmulos quoq;, ut uulgo nomen mihi Tritemianum imponatur, quod eſt mihi omni dulcedine dulcius, & omni honore honorabilibus. Non em̄ erubeſco nomen doctiſsimi innocentiſsimiq; præceptoris mei, ſed ipſum magnificabo laudibusq; celebrabo, q̄ diu ſpiritus hos reget

Fidelis diſcipuli exemplum.

reget artus. Pereat qui Tritemio non bñ fauet, loquit & optat. Dicunt mihi aliqñ æmuli tui præceptor amantissime, quoties tuum fero ad astra nomen: ubi nunc est ille Tritemius tuus clarissimus abbas, quem Principes orbis, ecclesiarumq; pontifices, docti quoq; & indocti omnes, mirari, literis & muneribus honorare multumq; uenerari solebãt? Quis Princeps aut pontifex nũc aut uenit aut nuncios mittit ad eum? Vbi nunc sunt uiri doctissimi, qui ex omni natione quæ in Europa est, confluere ad eum in Spanheim solebant? Est ne ipse tam honoratus & gloriosus coram episcopis atq; principibus sicut antea fuit? Quibus ego quod uerum est soleo respondere. Erratis fatui erratis. Non enim locus Tritemium, sed ipse potius Tritemius locũ Spanhemensem sua eruditione fecit insignẽ. Quid erat Spanheim antequã Tritemius esset in eo? Aut qs nomẽ eius procul audiuit? Certe nihil erat, & nomen eius obscurum in tenebris abiectum latitans & incognitum. Tritemius meus sua eruditione & lucubrationibus nomen illustrauit Spanhemense, fecitq; in toto mundo cum ingenti gloria inclytum, quod antea penitus fuit incognitum. Ipsum principes, episcopi, nobilesq;, & uiri docti uenerantur non locum, ipsum uidere & alloqui non monasterium curabant. Et ecce Tritemius meus locum deseruit quẽ fecerat insignem, adhuc uiuit, alibi cum gloria translatus est. Quò nunc principes currunt? Quò suos iam nuncios mittunt? ad Spanheim uel ad Tritemium? Certe nemo iam deinceps uenit ad Spanheim doctus, nullus principũ uel episcoporũ amplius nuncios mittit suos, scientes in Spanheim nõ esse abbatẽ Tritemiũ. Quare manifestũ est, & nulla indiget probatione, quia nõ locũ sed hominẽ principes uenerant, quem nunc ad Herbipolim audientes translatum,

Loca non illustrant homines.



ad ipsum suos mittunt nuncios, ut prius facere consueuerunt. Nulla eis de monasterio Spanhemensi cura est, quoniam sicut dixi, non locum sed Tritemium inquirunt. Scio autem ueridica relatione informatus, q maior & gloriosior est fama Tritemii hodie apud principes, quàm antea fuerit unquam. Nam
Lucę. 4. sicut ueritas ait: Non est propheta acceptus in patria sua, sic Tritemius maiorem gloriam in terra consequitur aliena quã habuit in propria. O quam tetra nunc facies monstri Spanhemense uidere cœnobium, ubi Tritemio absente omnia penè cernuntur collapsa. Regularis obseruantia cecidit, morumq́ integritas corrupta est, & in solo habitu monachorũ nomen claustralis disciplinæ remansit. Scio mi præceptor, q Dux Ioannes ualde iam dolet de tua resignatione & multi cum illo, optarentq́ omnes (præter cancellarium) quòd mansisses in Spanheim: quia nunc primum recognoscunt, quàm utilem amisere prælatum, & quàm infideliter monachi tui tecum egerunt. Vnde nemo illis fauet, nemo illis compatitur, nemo in necessitate constitutis sucurrit, sed contemnuntur ferme ab omnibus, & publice dicunt de eis, quòd essent incendio digni monachi Spanhemenses, qui optimum & insignem uirũ tanta infidelitate circumuenire & supplantare non timuerũt. Abbas ipse tuus successor, socius Iudæ traditoris, homo inexpertus, piger & fatuus, nulli placet uicinorum, ab officialibus principum contemnitur, & despectui ab omnibus habetur. Cui frequenter dicere soleo. En sanguis Tritemii mei exquiritur: & sicut illi fecistis non merenti, ita uobis uestro demerito fiet. Non putasset Dux ipse Ioannes, nec sicut audiui credi disset, quòd illud factum in captione familiarium tuorum, tibi ad iniuriam deputare debuisses, & adeo recepisse ad mentem, ut abbatiam propterea dimitteres tuam. Nam si hoc sciuisset,

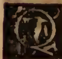
nunquam

nunquam ut fieret commisisset. Ego autem sciens quæ mihi scripsisti, talia dicentibus soleo respondere illud Virgilianum:

Tarde uenere bubulci.

Laqueus impiorũ contritus est, & Innocẽs Tritemius meus Deo saluante liberatus est. Hæc tibi reuerendissime præceptor ex synceritate cordis mei rescribere uolui, quæ ut animo intelligas gratioso te etiã atq; etiam rogo. Tuus enim sum quicquid sum, idcirco scribo confidenter quicquid uenerit in buccam. Magister Conradus Antonianus Agrippinas nõ sine lachrymis tuas perlegit literas, te ut scis multum diligit, omniq́ prosequitur honore, teq́; salutat. Vale præceptor optime, sæpiusq; ad me scribere memẽto, quia epistolæ tuæ super aurum mihi preciosæ sunt & charæ. Iterũ uale. Ex ædibus meis in uilla Mandal, quarta mensis Maii. Anno dominicæ natiuitatis 1507.

SERENISSIMO PRINCIPI D. IOACHIM Brandenburgensium Marchioni, Stetinensium Pomeranorúmq; Duci, Rugensium & Cassubiæ Principi, &c. Ioan. Tritemius abbas S. Iacobi Herbipolensis æternam optat fœlicitatem.



Vid maiestati tuæ retribuam sapiẽtissime Princeps, aut in quo tuis repẽdere uicẽ benecfiis potero unq̃ᵗ Ecce quantis me iam hominẽ humilem & abiectum honorasti muneribus? Primo apud Francfordiã aureo poculo satis precioso atq; pulcherrimo. Secundo cum in Marchia tua Brandenburgensium apud te essem cõstitutus, muneribus me decorasti q̃ pluribus in auro, argento, & lapidibus preciosis, quorũ precium magni satis erat ualoris. Nunc uero peramplius paupertati uolens cõsulere meæ, tria mihi uasa piscibus repleta sal satis misisti, quorũ usus per hanc quadragesimam & mihi & fratribus meis nõ parum utilis fuit & oportunus. Quid

enim sacratissimæ maiestati tuæ pro his omnibus rependã, o nobilissime princeps, nisi totum id quod sum, possum & ualeo tuo famulatui q̃ libẽs impẽdo. Referre nãq; gratias tuæ celsitudini ualeo minime, habeo & ago quãtas possum immortales, offerẽs me ad tuæ serenitatis obsequia omni tẽpore pro uirib9 ex animo paratum. Sciat tua Serenitas optime princeps, Libanium nostrũ, præceptorẽ meũ charissimũ adhuc esse superstitem, & sanũ atq; incolumẽ: seq; pollicetur uenturũ ad me anno præsenti, si ullo id fieri modo possit. Scribit aũt se fuisse infirmum quasi ad mortẽ mensibus fermè duobus. De meo ad te reditu clemẽtissime princeps in Marchiã, literas tuas domino meo præsuli Herbipolensi reuerendissimo præsentaui, quas cũ legisset etiã mihi tradidit legendas. Libens quidem tuis desyderiis præberet assensum, nisi formidaret absentiã meam tãto tẽpore & mihi & monasterio meo esse nociuã, ꝑpterea uel maxime, ꝙ ego in abbatia adhuc sum nouellus, & Scotorũ temeritas nobis cõminatur insidias. Vt autẽ tua serenitas eius erga te animũ cognoscat amicũ, tandẽ conclusit, sicuti ex literis suæ reuerẽdissimæ paternitatis quas mitto, clare intelliges, ut tuæ perficiã celsitudini quæcũq; scribenda fuerint, quibus tandem cõsummatis, ad tuã me serenitatẽ cõferre possum, uno uel duobus mensibus in Marchia tua mansurus. Summe tuis cupio in omnibus obedire mandatis, quantũ cum Deo possum, & tuæ præ cunctis principibus seruire maiestati. Sed quia homo sum sub potestate cõstitutus, necessariũ mihi est imperio subseruire maioris. Hoc aũt & rogo & cõsulo, ut tua serenitas usq; in annũ proxime futurum patientiã habere dignetur, interea quod iusseris hic scribam, cum uenero consummatũ mecũ perferendũ. Confido enim absq; ulla hæsitatione, ꝙ tẽpore constituto ad festũ paschatis anni sequentis, dominus meus reuerendissimus

præsu

præsul memoratus, ut ueniam ad tuam magnificentiam mihi iuxta pollicitationē suā nō negabit. Nihil hac uice mittere potui, quoniam ea quæ scripsi nécdum satis emendaui, quæ tamē omnia mecum afferre curabo, dabóque pro uiribus operam, ne frustra uidear à tua celsitudine honoratus, neue tua de me confidentia fructu priuetur optato. Græce modum scribendi quem præsens dederam iterum misi, quoniam priorem ultimis literis celsitudo tua signauit amissum. Deus omnipotens tuam serenitatem conseruet incolumem. Ex Herbipoli 9. die mensis Aprilis. Anno Christianorum 1507.

IOACHIM DEI GRATIA MARchio Brandenburgensiū, Princeps Elector, &c. Ioanni Tritemio abbati sancti Iacobi in suburbio Herbipolensi salutem dicit plurimam, cū precatione totius fortunæ & prosperitatis.



Euerende in Christo abba mi pater amantissime, accepi literas paternitatis tuæ iucundissimas, simul & nuncium quem misisti, quo referente sanum te & incolumem, statúmque tuum satis quietum & fortunatum cognoui, super quo tibi ex affectu congratulor, & Deo gratias ago debitas immortali. Agit mihi tua paternitas de munificentia & beneficiis in eam factis gratias maximas, quæ mihi minime debentur, proinde quòd parua & uilia sunt omnia, quæ tibi contuli munera: quinimmo nec munera quidem appellari merentur, & ob id nullis indigent gratiarum actionibus, quòd etiamsi fuissent alicuius æstimationis aut precii, non tamen sunt talia & tanta, qualia & quanta meruisti recipere à me, téque maxime decebant. Volui enim per ea solum animi in te mei affectū & beneuolentiā ostendere, quéut potius pensiculare uelis quàm ipsa uilissima dona te etiā atque etiā rogo.

Libanium præceptoré tuum sanum & incolumem gaudeo, qué si ullo fieri modo posset, uidere & alloqui cuperem. Accepi & literas amici nostri domini Herbipolensis de tuo ad me in Marchiam reditu in futurum annum promisso, quod me non parū côtristat, propter rerum mearū dispositioné causarumq; proprietaté, quibus diuturna tui absentia nocumentū afferre potest, quia tuus ad me reditus nō solum utilis mihi, sed & ualde necessarius est. Verum ex quo fieri aliter non potest, cogor esse côtentus, & promissum têpus expectare anhelus. Rogo tamen ne paternitas tua suum ad me reditum ultra têpus pomissum differat, quia nouit peroptime, q̃ mihi sit necessarius denuo tuus aduêtus. Rescripsi auté amico meo domino Præsuli Herbipolensi, rogans eundé, ne reditū tuum ultra tempus retardet promissum: tu illi meo nomine præsentare literas meas non graueris. Literas quoq; ad principem tuum Palatinū dedi, in quibus ut tibi cooperetur pro libris tibi necessariis rogaui. Vt autem te lateat minime quibus à te lucubrationibus cupiā oblectari, ad schedulam te remitto ex Tangrimunda priori anno transmissam, in qua tibi signauerā certarum nomina rerum, de quibus opto ex tua officina luculentos habere tractatus. Quicquid tua paternitas mihi ad uerā sapientiā beateq; uiuendum iudicauerit côducibile, meas côputabo delitias. Ago paternitati tuæ gratias infinitas pro modo illo pulcherrimo & exquisitissimo græce scribendi, qué mihi denuo misisti, quo in secretis meis non uellem carere pro multa pecunia. Non diffidat paternitas tua de mea persona, q cœptā inter nos fidem & charitatem deserturus sim unquā, quia non sum arundo, neq; tuorum in me benefactorum unq̃ potero obliuisci. Satis enim tibi patulus est animus erga te meus syncerus, rectus, & amātissimus tui, qué nunq̃ reperies immutatum. Mitto etiā tibi præceptor

ceptor eruditissime cyphum unum argenteum intus & foris deauratum, non pro munere, sed insignum amoris in te mei, ac stabilis inter nos amicitiæ dudum contractæ, & usque ad mortem permansuræ, quem ut læto suscipias animo precor, eoque sæpius in mei utaris memoriam. Scire cupio de literis meis an peruenerint ad manus Libanii nec ne. Palestinus, de quo interrogasti, adhuc est cum Rege nostro Maximiliano, & nescimus quando uenturus sit. Agat paternitas tua in his quæ mihi nouisti utilia diligentiam, & habebis me tibi gratificaturũ quo ad uixero in omnibus. Vale Germaniæ decus totiusque archa sapientiæ, mei memor ad deũ & amans, quia te uehementer amamus. Ex Berlin manu propria uicesima nona die mensis Maii Anno Christianorum M. D. VII.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII S. IAcobi Herbipolensis, Georgio Episcopi fratrũ prædicatorum in Berlin Priori, & per Marchiam uicario generali amico charissimo Salutem.

MEmor tuorum in me beneficiorum uenerãde pater, non possum tibi non fauere q̃ optime, & esse pro tua salute tanquam integerrimi fautoris sollicitus. Et ideo scire abs te cupio quid agas, & quomodo ualeas, tam & si optime sciam inuidiam te sensisse fratrum tuorum, qui ut mea se habet sententia, te digni sunt minime. Sed hæc sunt multis innata (ut ita dixerim) claustralium uicia, sanctis & optimis reluctari prælatis, eosq; uariis murmurationibus & detractionibus inquietare, iniustisque machinationibus turbare, & omnium quantum præualẽt oblocutionibus exponere. Turbati ad prælatum pro consolatione omnes ueniunt, si autem perturbari ipsum rectorem qualibet occasione contigerit, quis fratrum consolabitur eum? Has ego inquietudines expertus Detractores monachi.

in abbatia Spanhemensi per annos tres & uiginti, dudũ scripsi librum de miseria prælatorum claustralium, quas etsi non omnes patiantur æqualiter, pauci tamen ab eis prorsus reperiuntur immunes. Multæ enim sunt miseriæ & tribulationes rectorum claustralium, quas tãto possem enumerare certius, quanto sum plures & acerbiores semper expertus. Hoc unum me consolabatur solum, q̃ sciebam ex institutionis meæ regula, infirmarum me curam suscepisse animarum, & ob id pro summi pastoris honore & reuerẽtia quantum potui omnia patienter toleraui, mercedem ab ipso me sperans recepturum, qui pro nostris infirmitatibus mori nõ recusauit. In omnibus his adhuc unũ tribulationibus meis defuit, quod præter mortem miseriarum ultimum fuit. Cunq; & illud inuidia æmulorum in me sæuiente tandem experiri cœpissem, uidissemq́; indurata corda prauorum, dare locum iræ statui, & ingratis seruire claustralibus amplius recusaui. Scis enim causas mearum turbationum, propterea breuior ero. De Marchia reuersus in patriam, quosdam è monachis meis reperi non recte mecum sentientes, quorum prouocatus ingratitudine & perfidia Herbipolim uocatus me contuli, & monasterium sancti Iacobi in suburbio gubernandum acceptaui. Abbatiam uero Spanhemensem propter improbitatem monachorum & æmulorum inuidiam resignaui, malens uiuere cum paucis monachis in pace, quàm cũ multis in continua perturbatione. Historiam tibi mearum tribulationum breuiter recensere uolui, ut in tuis aduersitatibus & me scias esse participem, & tibi ex animo compatientem. Scripsi autem pro defensione tui serenissimo principi uerbum, quod quale sit noueris, introclusa his schedula reserabit. Tu mihi quæ tecum agantur rescribas uelim, neq; meum hunc nuncium sine tuis litteris abire permittas.

Saluta

Saluta quæso nomine meo nostros quoscunque amicos, & eos qui mei recordantur in bonum. Et tu pater optime ualeas cura, Deum orans pro nobis. Ex monasterio nostro decima die mensis Aprilis Anno Christianorum M. D. VII.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS S. Iacobi in suburbio Herbipolensi, Ioanni de Segen Abbati montis diui Petri in Erpfurdia S.

REuerende pater & amice, missurus hunc famulum meum pro quibusdam negociis ad serenissimum principem Ioachim in Marchiam Brandenburgensem, non potui, neque certe debui ipsum sine meis ad te literis dimittere, cū per Erpfurdiam sit necessario transiturus. In primis ago paternitati tuæ gratias immortales pro tua in me humanitate, referámque si potero unquam. Non inueni tantam charitatem in tota unione Bursfeldensi, præterquam in Anthonio Abbate sancti Mathiæ Treuirensis, qui beneficiis in me tecum certare uisus est. Vnde merito uos duos primarios posuerim inter amicos, uestra in me beneficia sine obliuione cogitans. Abbatiam meam Spanhemensem uoluntate spontanea resignaui, propter ingratitudinem fratrum & inuidiam æmulorum, uidens tandem & aperte cognoscens induratum cor Pharaonis, qui mendacio potius quàm ueritati adhibuit fidem. Veni autem Herbipolim per abbatem S. Stephani ex iussione præsulis reuerendissimi uocatus, & abbatiam S. Iacobi apostoli quondā Scotorū 15. die mensis Octobris institutus canonice, pauperē pauper assumpsi, in qua me cōfido uicturū deinceps cum pace & tranquillitate maiore, q̄ in Spanheim hactenus potuerim conuersari. Multis enī laboribus crebro fui contritus, pro quibus nisi omnipotens Deus mihi restituat mercedem, frustra corā hoibus laboraui. In communibus

deniq; causis & negociis capituli, ordinis & unionis, uisitando, scribendo, dicendo, ac legationes coram principibus, Episcopis, aliisq; compluribus, multis uicibus peragendo non parũ laboraui, quanquã mercedis ab hominibus receperim nihil. Spero tamen ꝙ omnipotens & misericors Dominus, pro his bonum præstabit æternum. Paucos habui fideliter pro bono communi coadiutores, & ut uidemus aperte, pauciores operũ meorum pro nostra obseruantia reliqui sequaces. Pauci sunt inquam ne dicam paucissimi, sanctæ religionis necessariũ habentes zelum: quæ sua sunt quærunt omnes, non quæ Reip. communis. Vnde uisitationes negliguntur, perit obseruantia regularis, & nemo inuenitur qui doleat. Scio quædam unionis & obseruantiæ nostræ monasteria, & quidem non pauca numero in Sueuia & Francia nostra orientali, quorum alia in octo, alia in decẽ, alia uero in quatuordecim annis non sunt à patribus uisitata. Deniq; reperiuntur hodie in quibusdam unionis nostræ cœnobiis monachi simul & abbatesq;, publice & priuatim manducare carnes in despectum & contumeliam obseruantiæ regularis, & nemo qui corrigat tam enormiter delinquentes occurrit. In obliuionem simul & contemptum deducti sunt patrum sancta studia priorum, qui obseruantiã disciplinæ regularis diutissime collapsam magnis laboribus uigiliis & sumptibus sub titulo unionis Bursfeldensis nostris penitus temporibus in Saxonia & in partibus Rhenensiũ cæterisq; adiacentibus magnifice restaurarunt. Doleo uehementer, nec immerito, per horũ temporũ negligẽtias sanctos patrũ interire labores præteritorũ. Operæpreciũ fuerit patres aliquando capitulariter cõgregatos admonuisse, ut sequentia mala præueniant, & eos qui carnaliter ambulant redire ad semitam regularis obseruantiæ compellant. Vale mei memor ad deum in oratio-

in orationibus tuis. Ex monasterio sancti Iacobi in suburbio ciuitatis Herbipolensis decima die mensis Aprilis. Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI D. Theodorico Ecclesiæ Lubucẽsis Episcopo Io. Tritemius ab. S. Iacobi Herbip. fœlicitatẽ orat sempiternã.



Euerẽdissime præsul, doctissime pater, sempérq; colende præceptor, q mutauerim titulũ abbatiæ non miraberis, si causas animũ meum ad cedendũ æmulis prouocantes, æqua lance discusseris. Non te latent iniuriæ, quas sine demerito accepi: ne grauiora paterer abbatiã rationabili occasione cõmutaui. Sum enim pacis amator, propterea habitare in medio turbationũ diutius recusaui. Quid sentiam ego de uita Apollonii Tyanei philosophi, quam Philostratus ex cõportatis à Damide cæterisq; discipulis illius in octo libris descripsit, ex me scire paternitas tua reuerendissima cur uelit, nõ satis ualeo admirari. Cũ enim sis ipse doctissimus in omni uarietate tam diuinarũ q̃ humanarũ scripturarũ, nihil te poterit latere, quod ego uel intelligere, uel scribere possim. Quare satis mihi uerecundũ est in hac re tuo respondere imperio, cũ ingenio & eruditione me sine cõparatione præcellas: & quicqd ego possum adferre, prius in armario tui pectoris multipliciter constat esse repositũ. Sed ex aduerso niti tuisq; nolle obedire mandatis, non solũ temerarii, sed demẽtis quoq; animi, manifestũ mihi uideretur inditiũ, cuius à me longe maculã semper cõsueui propellere. Malo enim si alterũ oporteat subire, corã tua paternitate insipientiæ redargui q̃ inobedientiæ seu temeritatis. Breuiter itaq; & sine ordine disputationis tumultuarie ut potero, quid sentiã de Apollonio simplici narratione exponam, sine iniuria cuiuscũq; melius sentiẽtis. Eo uixit Apollonius Apollonius Tyaneus qñ uixerit.

têpore, quo Christi Apostoli atque discipuli per uniuersam Græciam & Asiam choruscantibus signis atque miraculis fidem prædicauere catholicam, ipsiúsque Domini & Saluatoris Iesu Christi uitá, doctrinam, uirtutes, pasioné, & miracula Gentibus annunciarunt, conuertentes eos qui fuerant prædestinati ad cognitionem summæ ueritatis, & magnam in populo admirationé simul & sui reuerentiá suscitantes. Audiêtes hæc quæ sancti prædicatores de uita & miraculis Christi per orbem sparserût uniuersum, Damis & reliqui Apollonii sectatores, quanquam facta non crederét quæ de Saluatore dicebantur, similia tamé de suo præceptore post eius morté finxerunt, ut quem philosophum nouerant, eum aliquid esse supra hominé, & ob id Christo non inferiorem, stultis hominibus persuaderent. Existimabant enim miraculis de nominatissimo tunc philosopho Apollonio scriptis quanquam emétitis, quod homines latebat, fidé non tardius daturos auditores, maxime cû ea philosophi prædicare uiderétur nobiles, quam his quæ de Saluatore imperiti nunciassent piscatores. Suméter ergo de ueris Christi miraculis audacia, similia de suo præceptore confinxerunt, non minoré in populo fidem sibi promittétes quam sanctis prædicatoribus (quos ut simplices & indoctos despiciebât) datá à credétibus uiderût: Christum de medio Iudæorum ad præcipitiû ductum audientes transisse intactû, suum Apolloniû de conspectu Cæsaris euanuisse subito, longéque factû extra urbé fabulant. Item Dominus Iesus tres mortuos in mysteriû baptismatis reuocauit ad uitá, & Apolloniû sui puellam Romæ mortuá resuscitasse mentiuntur. Super Dominum baptizatum paterna uox audita est, Apollonium Hercules cæterique Gentilium dii allocuti feruntur: quod si uerum est, laruæ dæmonum necessario fuerunt: si non est uerum, Damis utique sicuti & reliqua multa, uel ipse Apollonius

Figmenta de Apollonio.

lonius confinxit. Item Dominus Iesus post resurrectionem suã ianuis clausis ad discipulos intrauit: Apollonium Romæ cõ pedibus uinctum, Damis quoties uoluerit se fecisse liberum mentitur. Longum & nimis foret audire tædiosum, si omnia uellem reuocare ad calamum, quæ de Apollonio Philostratus narrat miracula, quib⁹ ut ea patrare potuerit nulla ratio suffragatur, quia manifestum est eum hominẽ fuisse mortalem, cultorẽmq; idolorum, & de animarũ trãsmigratione in corpora multa sæpius tenuisse perniciosum errorẽ. Iuuenem introducit nobilẽ apud Hiarcham ac Indiæ sapientes, literas & omnẽ philosophiam in odium Homeri calumniãtem, propterea q cum in bello quondam Troiano Dux esset magnanimus, eius inuidia nullam inter illustres memoriã recepisset. Tunc ergo hominẽ reindutus priorisq; iniuriæ memor, omnes una pertinaciq; sẽtẽtia tractatores aspernatur literarũ. Quid hac fatuitate dementius, hominẽ, quid fuerit ante mille ducentos annos (tantũ enim ferunt effluxisse tẽporis inter excidium Troianum & Apollonii huius Tyanei ætatem) rememorari, cum scire nequeat, ubi, uel quid, aut quomodo fuerit, priusq̃ ex matris utero egrederetur? Aut quomodo hæc fabula etiã secundũ Pythagoricos Platonicosq; aliquã poterit habere similitudinẽ ueritatis, qui transmigrationis & reuersionis in primum punctum annos ponunt quãplurimos? Sed uetãte pudore loqui diutius de his uanissimis delyramẽtis, quæ somniis sunt uaniora, non debeo, sed reliqua breui narratiõe prosequẽda fuerint. Quale est illud contra omnem rationem naturæ manifestum Damidis fictitium, quo in congressu Apollonii cum Indianis philosophis Hiarcha præsidẽte, inaudita & nusq̃ uisa introducit miracula, ẽ terra prorupisse philosophorum sedilia, solẽmq; ministrasse sacrificiis perpetuũ ignẽ, & phialam sæpius à philosophis exhaustã poculo, rursum & subito plenũ & copiosum ex

sudasse liquorē, ut quoties epotata fuisset, toties iterum plena exundaret. Transeo cætera simili præsumptione conficta, leuatos in excelsum cantores, expulsos ab hominibus per epistolā dæmones, futurorū prædictiones, occultorū & nominū & rerū æditiones, hirundinū auiúmq; interpretatos garritus, laruaru & lemurum denudata facinora: & quicquid sui de Apollonio miraculosum scripserunt, paucis uerbis meā sententiā de miraculis Tyanei tibi reuerendissime præsul, qm̄ ita iubes, aperiā. Miracula, signa, & prodigia, quæ in octo Philostrati uoluminibus Apollonio leguntur adscripta, mea sentētia firmiter indubitantérq; tenēdo, aut conficta sunt & falsa, aut si facta extiterūt, absq; ulla hæsitatione dæmonum fuerunt cooperatione perpetrata. Quòd sint conficta, ementita & falsa, magna mihi persuasio est Damis ipse discipulus Apollonii, qui quoties magnum aliquid & arduū miraculosúmq; scribit de illo, condiscipulos semper introducit fuisse absentes, séq; aut solum, aut cum paucissimis interfuisse præsentem, sæpius autē neminem fuisse cum Apollonio dum grandia faceret aut loqueretur cum laruis, cōmemorat. Quòd si fidē dictis meis non satis cōciliat memorata persuasio, uolueritq; aliquis Tyanei defensare miracula, quisquis ille fuerit mihi dicat in primis. Si Apollonius sibi adscripta patrauit miracula, cuius ea uirtute facere potuerit? Propria uidelicet an aliena? Certe nō propria, neq; aliquā scientiā naturalē ea patrādi adsecut⁹ fuit, cū se ad plæraq; talia quæ narrant de illo uirtus magicæ naturalis minime extēdat. Fuit enim Apollonius homo corruptibilis atq; mortalis, qui sua uirtute nihil potuisse credēdus sit ultra cōmunem naturæ ordinem, quod nomē mereatur miraculi. Sequitur ergo si quid taliū fecerit nō sui, sed uirtute patratū aliena. Sola uero potentia diuina miracula patrant uera, quæ facere Tyaneus nullatenus potuit,

Iudiciū Tritemij de miraculis Apollonij.

tuit, qui cultor existens idolorum & multa superstitione ple nus, longe à ueri dei cognitione alienus fuit. Virtute quoque ꝓpriæ intelligētiæ spiritus sui, aut magicæ naturalis plæraq; maiora, quæ de ipso narrantur, cū potuisse minime, certa est mihi ratione persuasum. Nihil etiam idololatræ cum sanctis dei spiritibus commune fuisse credendum est. Restat igitur in dubitata diffinitione tenendū, si ea fecit miracula quæ sui de illo scripserunt, non alia quàm dæmonū patrata cooperatio ne atq; uirtute, quibus non est difficile miraculis falsis hominū sibi deditorum etiā in maioribus decipere sensus, quippe qui nobis natura & industria per longam cōsuetudinē ad figmen torum productionem subtiliores existunt. Sed magices argui Apollonium sui non patiuntur. A diuerso itaq; priori senten tiæ, quam dixi, miracula inscripta Apollonio, uel per ipsum uel per eius discipulos excogitata, confista & ementita: neq; in duci ut aliter sentiam facile me posse existimo, nisi forsitan ar tibus dæmonum attribuenda concedant. Quid mirum si ho mines mundanæ dediti sapiētiæ ac philosophiæ, cognitionis quoq; diuinæ penitus ignari, laudis & æstimationis inter ho- mines cupidissimi, de suo præceptore maiora confinxerunt miracula falsa, quàm apostoli de saluatore nostro per orbem uniuersum prædicauerint & in eius nomine fecerint uera? Vt ergo summatim uniuersa Tyanei miracula concludam: si fe cit ea quæ sui miranda in eius laude scripserunt, magus profe cto & dæmonum laruarumq; infernalium excantator fuit. Si non fecit (ut mea sententia habet) nulli dubiū esse potest, quin omnia per Damidē cæterosq; discipulos eius sint excogitata, confista & ementita, ut falsis magistrum exornarēt laudibus, quo & ipsi gloriam inter mortales consequerentur æternam. Si factū miraris temeritatē, cogita quid ab initio non præsum

Græcorum leuitas.

Satanæ astutia.

psit Græcorũ audacia scriptorum? Multorum sententia est, Græcorum historias cõfictis scaturire fabellis, & excidiũ illud ingens Troianum poetarum est figmentum. Libenter Apollinianis commenticiis dæmones credimus impendisse operá, ut per hæc Damidis sociorumq; illius figmenta, Christiana uilesceret inter gentiles religio, cum Tyaneus non minora uideretur fecisse apud Græcos, quàm Christum audiuissent operatum apud Iudæos. Arbitrabanẽ etiam forsitan hominibus facile persuadendũ Christũ propter miraculorũ exhibitionẽ nõ esse Deum, quorum patratione & ipse Apollonius idolorum cultor, qui nullam de se prædicari diuinitatem propterea uoluerit, non minus extitisset insignis. Quàm aũt fuerit iste Tyaneus æstimationis & humanæ gloriæ cupidus, multa per Damidẽ scripta in diuersis testanẽ locis, maxime ubi Deos & animas defunctorum in templis idolorũ sibi apparuisse locutosq; grandia ipse Apollonius discipulis recitat. Quicunq; ergo Tyaneum cõscripta de illo miracula aut sua uirtute naturali, aut sapientia philosophica & sanctimoniæ puritate, aut sciẽtia naturali, quã magiam physicam appellant, fecisse credit, caueat ne Christo saluatore omniũ iniurietur, quia si ea fecit, dæmonum excantator potius quàm philosophus fuit. Hæc est candidißime præsul mea de miraculis Apollonii sententia, quam scire uoluisti, cui quidem si quis uoluerit esse contrarius, nõ satis mihi uidetur intelligere, quousq; humanæ se naturæ uires extendát. Vale clarißime pontifex, & Tritemiũ tuũ habeto cõmendatum. Ex Herbipoli 16. die mensis Aprilis Anno 1507.

IOACHIM DEI GRATIA MARCHIO Branden. Princeps Elector, Ioan. Trite. abbati S. Iacobi Herbipolen. Salutem

Reuerende in Christo pater uir clarißs. sciat paternitas tua me diuina miseratione sanũ & incolumem unà cũ uxore,

& filio

& filio, qđ ipsum & tuæ paternitati super oīa faueo, precor & oro, quia felicē statū eiusdem sæpius audire me ualde delectat. Dedit ad me literas Dñs & frater meus Coloniēsis Archiepiscopus Princeps Elector, cum quibus & tuæ paternitatis literas misit, quas ad eū in mense Martio dedisti, excusationem & impedimēta cōtinentes, quare ad ipsum personaliter nō descenderes à me ad patriam reuersus, & tibi cōmissa per me mittere quare sine nūcio certo nequeas, quæ oīa mihi placuerūt. Agit aūt sua paternitas gratias infinitas de libris & aliis medicamētis, q̄ tibi cōmisi ad eū si posses cū literis meis personaliter deferenda. Verū ex quo tibi hoc tpe nō est animus descendēdi ad eum, & ipse missis à me diutius ægre posset carere muneribus, misi hunc nuncium eius ad te, per quē illi ut mittas mittenda etiā atq; etiā rogo. Reliqua uero secretiora, q̄ ore ferenda commisi, penes te maneant, donec eū personaliter accedere potueris. Vale sanus & felix orans pro nobis ad Deum. Ex Colonia mea circa Spreuū 28. die mensis Maii Anno Christi 1507.

REVERENDISSIMO PATRI SERENISSIMOQ; Principi & Dño D. Hermanno archiepiscopo Coloniensis Ecclesiæ, Angariæ Vuestphaliæq; Duci, Paderbornensis Ecclesiæ administratori, sacri Imperii per Italiam archicancellario, Principi Electori, Ioan. Trite. abbas S. Iacobi Herbipo. fœlicitatem.



Euerendissime princeps, mitto celsitudini tuæ cū p̄sentiū latore nūcio tuo, quē ꝑpterea ex Marchia destinauit ad me Illustris. Princeps Ioachim, librum & ea q̄ mihi anno priore ab eodē cōmissa principe fuerūt, p me personaliter, ut nup scripserā tuæ paternitati reuerendiss. deferēda. Statuerā q dē descēdere ad te, ac reliqua tradere q̄ mihi cōmissa fuerāt ore ferēda, sed rebus meis in ꝑturbatiōe positis,

ut optima nouit tua serenitas, in aliud tempus hunc animum differre necessario sum compulsus. Modū utendi rebus quas mitto, in scriptis à Principe memorato non accepi, dabo tamen operam quàm primum id efficere possum, ut certo nuncio ad tuam celsitudinem & ipse mittat. Iam etiā rescripta ad manum non habeo, quæ rebus missis necessaria uiderent. Cōfido aūt q mihi tempus aliquando dabitur & ociū ueniendi ad sacram præsentiam tui, ut reliqua expediam, quæ mortuis literulis non uidebant cōmittenda. Omnipotens Deus tuam reuerendissimam paternitatem diu conseruet incolumem. Ex Herbipoli quinta die mensis Iunii. Anno Christianoꝝ 1507.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII S. IAcobi in suburbio ciuitatis Herbipolensis, Rogerio Sycambro Dumetensi canonico Salutem.



Ribulationibus Macharii abbatis Lympurgensis & magnis & cōtinuis tanto cōpatior amplius, quanto sum cum eo diutius conuersatus. Quis non compateretur tam horrendā iniuriā passo? nisi prorsus à fide Christi fuerit alienus, quēadmodū & illi sunt, qui tā insigne quondam monasteriū Lympurgense incendio concremarunt. Nisi enim à fide fuissent penitus alieni, Comes ille truculentus, impius & sceleratus de Lyningen, & qui ei seruiunt satellites impietatis, dei templa non destruxissent, non uiolassent altaria, nec omnipotenti Deo consecrata suos in usus conuertissent. Sed quid faciūt principes terræ, qui positi in uindictā maloꝝ, suas iniurias & paruas, & nonnunquā pueriles tam sæuere puniunt, Dei aūt contumelias non aduertunt? Non est mirum meo iudicio Sycamber, q fides hodie Christiana periclitatur ubique, deuotio perit in hominibus, charitas cum religione extinguitur, impietas cum crudelitate ubique dominatur.

Religionis nullam esse curam.

Meritis

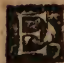
Meritis nostris Rogeri mala patimur, propterea q summum illud bonū ueraciter non amamus. Quia uicia & scelera tyrannorū hodie qui corrigant principes desunt, soli qui corrigantur plures occurrunt. Propterea naufragatur Ecclesia, imperium minuitur, infideliū numerus augmentatur. Quod olim Christianissimi principes deuota intētione Ecclesiis Dei contulerunt, hodie tyranni rapiunt, & hoc ut frequenter impune, nec ipsi Deo parcentes neq; hominibus. Vnde merito nunc lamētatur Ecclesia Christi dicens: In pace amaritudo mea amarissima. Sed nostra de his cum sit infructuosa disputatio, tacere cōpellimur, ne os in coelū posuisse uideamur. Ioannē Cantherium Frisium medicum ex Groningen, uirum doctum, literæ tuæ uita defunctū mihi nunciarunt. Nihil est noui, nihil miri, si moriatur, qui natura mortalis erat, quoniā ea intrauit lege, ut aliquando rursus egrederetur. Ecce iam egressus est, soluit naturæ quod tenebatur debitū, omniúmq; terribiliū terribilissimum euicit, & sibi fecit præteritū quod omnes nobis formidamus esse futurum. Si bene uixit in Christo, feliciter egressus est, quoniā ut sanctus inquit Augustinus: Non potest male mori qui bene uixit, & uix potest bene mori qui male uixit. O utinā tales iugi prudentia uiueremus, quales mori cum necessarium fuerit optamus. Cantherius nos præcessit, superauit mortem, humanúmq; iam nunc excussit timorē. Cogitemus itaq; Rogeri charissime, cito eò nos peruentúros, quò illum peruenisse mœremus, & sic uiuamus paruissimū quod superest momētū, ut quálibet horā suspicemur esse nouissimā. Non enim ut sanctus ait Christophilus, hic manentē ciuitatem habemus, neq; durabiliores sumus patribus nostris, qui nos omnes præcesserunt ad mortem. Nos quoq; ut Cenomanensis ait Episcopus:

Esaie. 38 · Mors quibus sit bona. · Hebræ. 13

"Tollimur è medio fatis urgentibus omnes,
"Et trahimur quò nos uita peracta uocat,

Felices illi mortales, quorum semper in Dei amore sancta deuotio feruet, qui se peregrinos huius mundi agnoscentes ad coelestem patriam animo suspirant, nihilq; corruptibilium rerum amites, iugi desyderio mansionibus inuehi concupiscunt aeternis. Mors illis iucunda erit non horrenda, per quam laetis uadunt è carcere uotis, malorum omnium suscipientes terminum, & initium sine fine bonorum. Mors terribilis est his qui tali uiuunt instituto, ut eis post mortem spes non sit ulla boni, qui moriuntur mente simul & corpore desperationis suae mercedem recipientes obliuionem aeternam. Vale ex Herbipoli decima quarta die mensis Iunii. Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

HERMANNVS DEI GRATIA ARCHIepiscopus Coloniensis, princeps Elector, &c. Venerabili nobis in Christo syncere dilecto Ioanni Trit. Abbati S. Iacobi Herbipolensi. S.



A quae nobis ex parte & cōmissione principis excellentissimi domini Ioachim Marchionis Brādenburgēsis, sacri Romani Imperii archicamerarii, ac principis Electoris, cōsanguinei ac fratris nostri tibi credita misisti, grato suscepimus animo. Et ex quo earundem rerū pro nostra uoluntate & arbitrio necessariū utendi modum nō habemus, singulari à te optamus desyderio, cupientes ut nobis cum praesenti nostro tabellario plenā singularum informationē mittas in scriptis, uel certe si quouis modo tibi fuerit possibile, intra quindecim dierum spacium ad nos personaliter descendas, in aliquo principatus nostri loco circa Rhenū, quoniā ultra quā tuordecim dies in his terminis non intendimus remorari. Cupimus enim earū à te rerū omnimodam nanscisci cognitionē. In his diligentē & uoluntariū te nobis exhibere non pigriteris, ut no

ut nostra sese confidentia habet in te. Facies enim nobis in his singularem complacentiam gratámque uoluntatem, fauore & gratia sine obliuione recognoscendas. Datæ Aldenaræ sabbato post festum Barnabæ Apl̃i. Anno 1507.

REVERENDISSIMO PATRI SERENISsimóq; principi D. Hermanno archiepiscopo Colonienſi, &c. Ioannes Tritemius abbas sancti Iacobi Herbipolensis felicitatem.

Reuerendissime princeps, uolũtas mihi inesset quidẽ prõptissima personaliter ueniẽdi ad te, nisi duorum hac uice prohiberer impedimẽto. Alterũ est, ꝙ excellentia reuerẽdissimæ paternitatis tuæ quatuordecim dierum cõstituit mihi tẽpus ueniẽdi, quos ab emissione literarũ tuarũ interpretatus nimiũ reperi breues, unde metuẽs ne forte cum descenderẽ, tua serenitas aut ex more in Vuestphalia esset, aut alibi procul absens à Rheno, frustra laborasse cõtingeret, iter assumere prolixũ nisi certus nõ audebã. Alterũ uero quod etiã mẽtẽ à proposito nõ parũ retraxit, absentia reuerẽdissimi præsulis mei extra patriã cõstituti fuit, sine cuius uoluntate & cõsensu tantũ subire itineris spaciũ nõ satis uidebatur mihi cõueniẽs, propterea uel maxime, ꝙ eius munificẽtia & benignitate pauperi huic præfectus cœnobio totã post Deũ spem meam in eius humanitate locaui. Addo & tertiũ uolũtarii itineris impedimẽtũ, qm̃ hactenus in reb⁹ propositis celsitudinis tuæ ignarus consilii, ea quæ mihi ad cõplementũ uidebant̃ necessaria nõ paraui. Ad cõplacendũ uero pro uiribus reuerẽdissimæ paternitati tuæ paratus sum tot⁹ uolũtarius & prõptus: & ne morer diuti⁹, statui circa festũ sancti Michaëlis (quo tua clementissima celsitudo ex Vuestphalia redire consueuit ad Rhenum) Deo miserãte ac reuerendissimo pontifici meo consentiente, descẽdere

Bunnam ad sacrã præsentiã tuam, allaturus mecũ ea quæ tuã paternitatẽ reuerendissimã poterunt recreare. Non enim parare omnia tam breui tempore potui, quæ mihi mittẽda uidebantur, quia Serenissimus princeps Brandenburgensis nihil mihi præter ipsas nudas, quas pridẽ misi, tradidit rerũ formas: reliqua misit ore ferenda. Nunc autẽ reuerẽdissimæ paternitati tuæ mitto per nunciũ mihi destinatũ ea quæ præcepit, modũ uidelicet rebus dudum missis utendi, cum reliquis in sarcinula colligatis, quibus utinam serenissimæ celsitudini tuæ gratũ seruitutis exhibuerim munus. Omnipotens Deus celsitudinẽ tuã inclyte princeps diu cõseruet incolumẽ, cui me humilem commendo ministrum. Ex Herbipoli uicesima tertia die mensis Iunii. Anno Christianorum 1507.

IOAN. TRIT. ABBAS S. IACOBI HERbipolensis, Friderico de Redeuuitz Canonico & Cantori Ecclesiæ Bambergensis, ac præposito in Oringeuu, amico Salutem.

QVòd literis tuis ornatissimis tardius reddo uicem clarissime uir, nõ tui factũ existimes obliuione, sed meis in re literaria consuetis occupationibus. Quòd me inter amicos admiseris tuos, & mihi uehementer gratulor, & tibi gratias habeo immortales. Quid enim dulcius mihi homini peregrino, & in terra cõstituto aliena, contingere potuisset, q̃ optimi doctissimiq́ uiri amicitiam nancisci? quẽ non solum nobilitas generis morumq́ integritas spectabilẽ fecit, sed eruditio quoq; literarũ omnifariã exornãs cũctis uirtutib9 merito reddidit gloriosum. Eo quoq; magis me delectat tecũ iniisse amicitiã, o reuerendissime parens, q iuxta sententiam diui Hieronymi uerã hanc necessitudinẽ nostrã intelligo, quam Christi glutino copulatã, non utilitas rei familiaris, non præsentia tantum

tum corporum, non subdola & palpans adulatio, sed Dei timor & diuinarum scrpturarum studia conciliant. Hæc est perfecta amicitia, qua in deo diligitur amicus, fitq; Christi amore mens una corporibus in duobus, nō ob aliam causam, quàm studiorum similitudinem, quibus ad apicem summi & incommutabilis boni ambo concurrunt amici. Ideoq; inter malos & reprobos homines esse amicitia uera non potest: quoniam sicut Aristoteles dicit: perfecta amicitia non est nisi per unum, quia quod est perfectum non potest fieri ad plura sed ad unū. Mali aūt & reprobi semper in turbatione uiuunt, nunquā pacifici, nunquam quieti, nunquā tranquilli, sed ut mare nequitiam spumantes, ad multa neglecta unitate rapiuntur, & propter hoc eorum coniunctiones non amicitiæ sed magis coniurationes dicendæ sunt. Est enim amicitia æqualitas animorū intellectu constans & ratione, quapropter inter sceleratos appetitu non ratione uiuentes nullam esse amicitiam contigit unquam. Hoc ipsum satis expressit memoratus philosophus in Ethicis dicens: Solam amicitiam bonorū honestorum intransmutabilem esse. Nulla uero æqualitas animorū constantior esse potest quàm illa quæ ex diuino nascitur amore, quo unum, uerum, solumq; incommutabile bonum per fidem pura deuotione cognoscitur, & pari consensu ab amicis feruenti desyderio amat. De hac ipsa necessitudine uir sapiens inquit: Amico fideli nulla est comparatio, quoniā amicus fidelis protectio fortis, qui inuenerit illum preciosum inuenit thesaurū. Hinc me beatum iure existimo, quoniam te uerum inueni amicum, quippe qui nihil in me diligis aliud quā Christianæ glutinum charitatis, quod est amor sapientiæ cœlestis & diuinarū studium scripturarum. Quis nesciat felicitatis æternæ fruitionem, ad quam omnia nostra sunt studia ordinanda, ex cogni

Vera amicitia per Christum fit.

Inter malos non est uera amicitia.

Amicitia quid.

Eccle. 6.

tione & amore summi regę oim cõstare principii quod more nostro Deũ appellamus, ipsamq; in regno beatitudinis bonis oibus esse communẽ, atq; ipsius boni adhæsione amicitiã omniũ electorũ dei cõfirmare perfectã, & nulla unq̃ intercapedine dissoluendã. Omniũ nãq; suo principio per gratiã fruitionis unitorũ, ppterea est amicitia sempiterno fœdere indissolubilis & firma, quia unũ uolũt, unũ diligũt, & in unius fruitione consistũt. Nos ergo qui fundamentũ amicitiæ nostræ in Christiano solidauimus amore firmandũ, tãto magis cœlestiũ appropinquam⁹ necessitudini, quãto fuerimus in uia q̃ ducit ad illã studio & uolũtate cõcordes. Est aũt triplex iter ad amicitiã illam fruitionis æternæ, quod in unã uiã dirigit ambulãtes. Cognitio diuinæ bonitatis studio sacrarũ scripturarũ acquirit: amor cœlestis desyderii uirtutũ exercitio nutrit, & cultus Dei mandatorũ obseruatione declarat. Cognitio itaq; causat amorẽ, q̃a nemo recte diligit quòd ignorat, amor uero exigit cultũ dicẽte Gregorio: Amor Dei nunq̃ est ociosus. Operat enĩ magna si est, q̃ si operari rennuit, amor nõ fuit, cũ exhibitio operis uerè signũ sit dilectiõis. Hic est ueræ amicitiæ Christianæ funiculus triplex, qui facile nõ rũpit, qm̃ q̃squis in hoc itinere cũ amico fideli cõsentiens ambulauerit, suos aduersarios, carnẽ, mundũ, & diabolũ facile superabit. Propterea sanctus hortat Hieronymus Paulinũ hoc itinere gradientẽ dicẽs: Discamus in terris quorũ sciẽtia nobis perseueret in cœlis. Et ad quendã aliũ scribens dicit: Ama scientiã scripturarũ, & carnis uitia nõ amabis. Sacra enĩ scriptura uiã amantibus eã ad dei cognitionẽ ostendit, omnemq; doctrinã incomparabiliter longe p̄cellit, qm̃ uera docet ac solida, ad æternæ felicitatis fruitionẽ inuitat lectorem: mentẽ quoq; amatoris sui reuocat à terrenis, & tanto

Triplex iter ad amicitiam æternam.

Cõmendatio sacræ lectionis.

tanto plus instruit ad scientiā, quanto fuerit studiosius in meditatione ruminata. Non est in ea fastidium, usu placet, negligentia displicet, & quanto plus legitur, tanto amplius amaт. Duo suis amatoribus preciosissima confert dona, qm̄ & intellectum dulciter erudiendo illuminat, & abstractā à mundi uanitatibus mentē ardore diuini amoris super omnia suauiter inflammat. Hanc diuus cōmendans Hieronymus ait. Pinguissimus est sermo diuinus, omnes in se habet delitias: nā quicquid boni uolueris ex ipso nascit: sicut manna qn̄ manducabaт secundū uniuscuiusq; uoluntatem in ore sapiebat. Hinc sanctus pulchre χριστόφιλος Paulus diuinarum uolens exprimere latitudinem scripturarum, suo Timotheo scribens discipulo inquit. Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iusticia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Est ergo sacræ scripturæ effectus, ueritatem docere, falsitatem arguere; à malo eripere, ad bonum inducere, & mentem studiosi lectoris ad perfectum eleuare. Vnde merito scriptura diuina omnibus mundi scientiis est præferenda, quoniā quicquid boni continetur in singulis, uniuersaliter in ea totum commendatur. In ea namq; totius philosophiæ habetur institutio, quoniam omnes omnium naturarum caussæ (ut fa cet inquit Augustinus) in Deo creatore sunt, cuius sancta cognitionem scriptura nobis promittit & astruit. In ea etiam Ethica superata conspicitur, quoniam bona uita & honesta, non aliunde formatur, quàm cum ea quæ diligenda sunt, à nobis diliguntur, Deus uidelicet & proximus noster, quod uerè sola docet scriptura diuina. Hic Logica est, quoniam ueritas & lumen animæ rationalis non nisi DEVS est,

2. Tim. 3

" quam ipsa nobis scriptura pronũciat sacra. Hic laudabilis Rei
" pub. salus, hic principum leges & iura Nationum. Neq; enim
" optime custoditur ciuitas, nisi fundamento & uinculo fidei, fir
" mæq; concordiæ, cum bonum diligitur cõmune, summũ atq;
" uerissimum deus, quod sacra tantũ nobis scriptura insinuat.

Doctores uerbi Dei quàti sint faciendi.

Cunctis ergo sunt præferendi doctoribus, & quarumlibet scientiarum præponendi studiosis, uiri sacris cum pietate scripturis intenti, quoniam ut quidam ait:

Nil homini melius quàm si diuina legendo
 Figat ibi mentem quò sibi uita uenit.

Cantic. 2.

Est enim studium diuinarum scripturarum uia expedita, pulchra & iucunda, quæ nos in cognitionem summi & incommutabilis boni cum dulcedine introducit, quò cum mens uiri studiosi peruenerit, læta exultans in Dño clamabit: Introduxit me rex in cellam uinariam, ordinauit in me charitatẽ. Fœlix illa conscientia, in qua præter amorem Christi, qui est sapientia dei patris, castitas, patientia atq; iusticia, nullus alius uersatur amor, nec ad infima se conuertit, sed cœlestia semper animo desyderanti suspirat. O mentem ter felicem quaterq; felicissimam, quæ studio inflammata diuini amoris cũ beatissimo Christi martyre Ignatio dicere potest: Amor meus cruci fixus est. O iugum sancti amoris quàm dulciter alligas Christi aratro mentem humilem, q̃ gloriose trahis laqueatam, q̃ suauiter præmis, delectanter oneras, fortiter stringis, prudenter erudis. Dulcedo tua nulli est cognita inexperto, quoniã quid sit amor nemo intelligit, qui semper desidiosus nunquam ueraciter amauit. Amor dei fortissimus est ignis quem dominus Iesus uenit mittere in terram, uoluitq; ut in cordibus suorum fidelium iugi charitate arderet, illuminaret, atq; consumeret.

Lucæ 12.

Ignis iste diuini amoris mentem quã inhabitat iugi cœlestium bonorũ

bonorum facit ardere desyderio, ipsámque suauiter illuminans in omné introducit ueritaté, consuménsque in ea fortiter omnia desyderia uanitatis, diuinorum facit participatione bonorum locupletem. Mentis amor rationalis Christus est, ideo quicunque uult ueram dilectioné prægustare, Christum discat suauiter diligere. Est enim thesaurus indeficiens amor diuinus, qué qui habet diues est, quo quicunque caret, etiamsi omnibus mundi affluat diuitiis, reuera pauperrimus est iure dicendus. Quisquis enim Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota uirtute diligit, locum uiciis non relinquit, quoniã non intrat diabolus cum Deo plenus est animus. Nam sicut in sancto Euangelio Dominus significat, diabolus menté uacantem desyderat, nudatam scopisque mundatã perquirit. Vbi auté Deum adesse per amoré reperit, sub magna statim confusione recedit. Quemadmodũ enim uisibilia rerum materialium uasa, cum aliquo liquore plena sunt, superuenientium augméta non capiũt, ita nos diuina charitas si totos repleuerit, non erit quò crimen intrare possit. Amor uero Dei nunquam est ociosus, sicut dictum est, sed magna pro cultu & reuerétia operatur amati, semper uigilis, omnique sollicitudine circunspectus, ne uel in paruo suum offendat dilectum, sed illius in omnibus se uoluntati conformans mente sagax reuoluit mãdata. Sic enim ait in Euãgelio Dominus Iesus: Si quis diligit me, sermones meos seruabit, & Pater meus diliget eum, ueniemúsque ad eum, & mansioné apud eũ faciemus. O mansio sancta, o uisitatio mentis dulcissima, in qua Deus omnipotés creator omnium rerum incõprehensibilis dignatur iucundum celebrare cõuiuium, ubi creatura suo factori per gratiã intimi amoris cõiũgitur, & omnes mũdanæ affectiones potenter extinguuntur. Est ibi pax, pietas, bonitas, lux, uirtus, honestas, gaudia, lætitiaque, dulcedo, uita perennis, gloria, laus,

Amor mentis Christus est.

Matth. 12.

Ioan. 14.

requies, amor & concordia dulcis. Hic est fructus amicitiæ nostræ parens reuerēde, ad cuius dulcissimam acquisitionem iugi meditatione suspirantes cum alacritate in uia mādatorum Dei ambulemus: & ne fastidium itineris incidamus nociuum, semper nobis assit diuinarum cōsolatio scripturarum. Nam ut sanctus ad Romanos scribit χρισόφιλος: Quæcunq; scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Cum ergo studium sanctarum scripturarum iter nobis paret expeditum, securum atq; pulcherrimum ad Dei cognitionē, cognitio uero ducat animum per uiam spiritus sancti amœnissimam suauissimamq; ad amorem, & ex his duobus in mortali uita hac qua uiuimus obseruatio mandatorum Dei mentem feliciter occupet, cui post mortem carnis in illa cœlesti patria summi fruitio boni succedit sine fine mansura: illi felices censendi sunt, qui contemptis mundi uanitatibus, spretisq; doctrinis inutilibus & curiosis, huic sanctissimæ philosophiæ diuinarum traditionum se totos cum pura sobrietate manciparunt. In quorum te numero Friderice præceptor doctissime, cū primis duxi locandum: quoniā sicut rosa inter spinas pulchritudine sua odorisq; fragrantia suauiter allicit legentem, ita tu inter multos nostræ huius tēpestatis genere & sanguine nobiles Ecclesiæ Dei canonicos atq; prælatos, eruditione diuinarum scripturarū, continuóq; earundem studio, moribus quoq; sanctis & innocentia uitæ rutilans choruscas, méq; totum usq; adeo tibi deuinxisti, ut te amando colendóq; cessurus sim nemini. Vnde tibi persuadeas uelim, eum me esse, qui cōtractæ inter nos amicitiæ iura, & sanctissime colere & inuiolabili constantia illæsa seruare & nouerit & uelit. Nam si raritas precium rebus auget, tanto mihi tu preciosior amicus amplectendus es, quāto inter

Capite. 15.

nobiles

nobiles Christi ministros diuinis hodie scripturis operam na uātes & rarus,& inter notos mihi charósq; pene unicus haberis & solus. Quàm multi hodie (cum pudore & reuerentia dico) ex nobilibus inueniuntur non solum cathedralium, sed aliarum quoq; Ecclesiarum canonici atq; prælati, contemptores sacræ lectionis, qui scientiam scripturarum propterea sibi existimant ignominiosam, quia non rusticorum procreati sanguine se nobiles gloriantur ignaros. Quanta insania mortalium pectora rotat? Si contemptus & ignorantia scripturarum nobiles facere, iure tales dicerentur nobilissimi, quia minus q̃ nihil intelligunt, cum & se nesciant & Deum ignorent. Sed nostri non est officii sapientiæ salutaris taxare osores, propterea ualeāt cæci, palpantes in tenebris, qui lucem scientiæ detestantur. Nos cœpto pergamus itinere studii scripturarum, quatenus earū meditatione continua intellectus noster in cognitionem summæ ueritatis delectabiliter possit assurgere, & affectus in Dei amore iugiter ardere. Hæc enim uera est Christianorum amicitia, communi studio Deum per fidem unum in substantia, & trinum in personis, iuxta sanctarum traditionem scripturarum, credere, ipsúmque pari uoto, pari uirtute, pariq́; consensu super omnia ueraciter amare. Ideóq; tu mihi Friderice parens amantissime preciosior chariórq; amic⁹, quoniā in me amādo nihil requiris terrenum, nihil uenaris caducum, diuinarum scripturarum studio dulciter ardes, ad Deum cognitione simul & desiderio amoris interni anhelas, propterea me habere cupis amicum, quem pari credis feruore inflammatū. Ego aūt̄ tametsi tibi nulla sim parte comparādus, amatorem me tamē scripturarum sanctarū ingenue cōfiteor, comitémq; itineris polliceor ad summi delectabilem cognitionē boni, in cuius amore fundata permaneat nostra inuiolabilis amicitia: semen bonorum

Nobiles Sacerdotes sunt contemptores sacræ scripturæ.

Vera Christianorum amicitia.

operum nūc terræ committēs puri cordis proprii, de quo fru
ctum adsequamur æternæ fruitionis inter filios electionis Dei.
Libellum sancti Ioseph, laudes nutricii Domini & Saluatoris
nostri continentem, tuóq; nomini celeberrimo inscriptū, Deo
auxiliante cōpleui, in quo cum mihi nonnulla magis elucidari
da statuerim, necessario fuerit denuo rescribēdus, ut in manus
tuas politioribus dignas, quoad fieri potest q̄ emēdatissimus
perueniat. Interea patienter moram feras hanc rogo, donec
ædatur in lucem, quia patronū alium q̄ te patrem & dominū
reuerendum neminem admissurus est. Hortaris tuas ædes iure
amicitiæ ingrediar, quoties me Bambergam ascēdere contige
rit: oblationē hanc tuam libēter accepto, & ago gratias quan
tas possum ingentes, sciēs te uerum & ex animo fidelem ami-
cum. Nisi enim tua me præ cūctis delectaret amica præsentia,
uerus certe nō essem amicus. Quis nō totus delectet̄ esse secū?
aut quis patiatur esse diuisus? Totus autē secū esse non potest,
qui non uult esse cū amico. Interrogatus nāq; Aristoteles, quid
esset amicitia, respōdit: Vna est anima in duobus corporibus
cohabitās. Et quod alius pulchre quidem dixit de amico suo:
Dimidium animæ meæ. Secum ergo est qui est cum amico. Et
ego sentio dimidium animæ meæ esse in te amicorum cōstan
tissime, propter uim scilicet amoris, & ideo te corpore quidē
absente nescio qd patior præsente spiritu: quo fit ut me loquī
tecum existimē, raptúsq; amoris magnitudine finem nequeam
inuenire uerborum. Vnde uim mihi facere compellor, ne mo
dum excedat epistola. Tu literis parce p̄cor incultis, & si minus
scripsi prudenter, amicitiæ noueris imputandum, cuius impel
lente potentia me amor in te occupauit diuisum. Quoties enī
cunq; amicum te cogito, dimidium me non totum penes me
esse cognosco. Vale alter ego, tui memor & amans, quoniam
ego,

ego mei sum memor & amator per amicitiæ speculum in te. Iterum uale. Ex Herbipoli 12. die mensis Iulii Anno 1507.

REVERENDO IN CHRISTO PAtri Domino Ioanni Tritemio abbati monasterii S. Iacobi Herbipolensis, quondam uero Spanhemensi, præceptori suo colendissimo, Ioannes de Vuoesbrouck, Serenissimi Regis Castiliæ monetarius magniq; Telonei Brugis in Flandria magister Salutem.

Reuerende pater, anni fermè quinq; iam elapsi sunt, quod cum tua paternitate ultimo in Spanheim fui cõstitutus, & nihil postea certi audire uel percipere usquam potui de eadem, quid ageret, aut quomodo ualeret. Nihil enim audirem libentius, quàm bonã ualetudinem tuam, felicem statum, prosperamq; in cunctis fortunam. Magna est nominis tui fãma nobiscum, & in ore laudaris omnium doctorum uirorum, nobilium quoq; & magnatorum: & multi sunt in omni terra nostra, qui te uidere cupiunt, tuaq; optant eruditione doceri: inter quos est unus uenerabilis decretorum doctor, Nicolaus nomine de pulchro monte, homo uniuersaliter doctissimus in philosophia, in mathematica, in astronomia, in medicinis, in cosmographia, in theologia quoq;, & in cæteris scripturarum disciplinis multum excellenter peritus, qui fama nominis tui usq; adeo inflammatus est, ut neq; sumptibus parcendũ duxerit, neq; periculis & laboribus terreretur itineris longissimi, quo minus ad tuam uenire paternitatem quantotius posset. Commendaticiis ad tuam reuerentiam literis à me petitis & acceptis, anno proxime præterito iter satis periculosum assumpsit ad te, propter inquietudinem Sycambrorum, uenitq; ad monasterium tuum Spanhemense uicesi

ma quarta die mensis Februarii. At tua reuerendissima paternitate non inuenta, cũ tristitia magna reuersus est ad oppidũ nostrũ Brugense unde exierat, literis suis & meis in Spanheim apud priorẽ tuũ relictis, tibi quàm primũ præsentandis ad manum. Hinc factum est, ut status & rerum tuarũ ambo ignari uitam cum tædio multo agere cœperimus, & necessario ab inquisitione tui cessaremus. Ferebatur etenim istic tuã reuerendissimam paternitatem esse cũ Marchione Brandenburgensi in Marchia, sed de tuo ad monasterium reditu nihil certi audiuimus. Tandem deo sic ordinante ex magistro Nicolao Beisselio, quem optime nouit paternitas tua, canonico sancti Germani Traiectensi, in medicinis doctore, qui ueniens ex Italia tecum fuit Neometi, cognouimus te esse sanum & incolumẽ, rebusq́ tuis bene prouisum, dimissaq; abbatia Spanhemensi ad Herbipolim te cõtulisse, & ibi in pace & tranquillitate philosophari, de quo tibi multum congratulamur, scientes ꝙ uitam in ocio minime sis acturus: quin potius more tuo semper aliquid scripturus, quod multis proficiat in salutem. Prædictus uero de pulchro monte Doctor Nicolaus, qui præ nimio tui desyderio uigilans te semper cogitat, & nocte somniat dormiens, nullam sibi requiem dare potest, donec suo tandem satisfaciat instituto, quo te uidere cupit, & dulces tecum de uera scientia miscere sermones. Est enim uir tua allocutione non indignus, utpote doctus & multarũ linguarum peritus: in multis quoq; expertus & rebus & gentium ritibus diuersarum. Bina uice Hierosolymis fuit, in Turcia diutius cõuersatus est, Venetiis quoq;, Neapoli, Bononiæ, Parisiis, Oxoniæ, Salaminæ, in Hispania, & aliis multis locis amore sapientiæ scripturarum peregrinus extitit. Quatenus ergo tandem satisfieri sancto eius desyderio queat, reuerendissimam paternitatem tuam ambo

D. Nicolaus de pulchro monte.

simul

simul diligentissime rogamus, ut nobis rescribas cum latore præsentium, ubi & quando præsentiam tuam possit conueni entius accedere, propterea q multa habeat tecum loqui & cõferre, quæ literis nequeat demandare. Spero certe, q eius conuersatio tibi non erit iniucunda. Vale præceptorum amantissime. Ex oppido Brugensi in Flandria, 4. die mensis Martii. Anno incarnationis dominicæ 1507.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII S. IAcobi in suburbio ciuitatis Herbipolensis, quondã uero Spanhemensis, Ioanni de Vuoesbrouck magni Telonei Brugensis magistro Salutem.



Icesima septima die mẽsis Maii Literas tuas amice charissime, simul & cuiusdã Nicolai de pulchro monte decretorũ Doctoris per quendã iuuenẽ suscepimus, qui cũ altera mox die abiturũ necessario se diceret; breuius rescripsimus quàm nostri fuerat instituti. Quòd cum serenissimo Principe Domino Marchione Brandenburgensium nos fuisse commemorasti, uerum est, abbatiamque dimisisse Spanhemensem & assumpsisse aliam, qui retulit non errauit. Non sine causa factum est maxima, quam ut scias, quàm potero breuiter his literis consignabo. Anno Christianorum quinto supra quingentesimum atque millesimum, prima die mensis Aprilis de monasterio meo Spanhemensi exiui, à Serenissimo Principe Palatino uocatus Heidelbergam, ubi me aliquandiu moram agente, quidam ex monachis meis coniunctis sibi quibusdam Cynonotis, quandam in me conspirationem ordinantes occultam, Ducem illum Ioannem, quem optime nouisti ab olim, mihi reddiderũt infensum, usq adeo, ut quosdam è familia nostra, qui partibus fauere meis ui-

debantur uinculis iuberet mancipari publicis, quasi malefactores sceleratos. Hæc dum mihi nunciarentur absenti commotus temeritate facti, statueram non redire ad monasteriũ, nisi tanti prius autores mali contumeliam satisfactione congrua expiassent. Remansi ergo foris & maneo usq; in præsentem diem, nihil dubitans de iusticia Dei, quoniam in foueá cadent impii quam fecerunt. Quintadecima igitur die mensis Octobris proxime præteriti, abbatiam hanc in qua nũc maneo adsumpsi, & Spanhemensem propter infidelitatem monachorum & ducem infensum uoluntate spontanea resignaui. Hic ergo nũc uiuo quamdiu uoluerit altissimus, mihi & scripturis uaco, semperq; ultimam uocationẽ quam effugere potest nemo pauidus expecto. Quòd si bonus ille doctor tuus me accedere uoluerit, hic spero inueniet, nisi forsitan me interea oporteat aliquorsum declinare ad tempus uocatum ut olim. Scis enĩ quàm necessarium nobis sit principũ quoq; obedire mandatis. Vale nostri memor & amans. Ex Herbipoli uicesima octaua die mensis Maii. Anno Christianorum 1507.

REVERENDISSIMO PATRI DOMINO Ioanni Tritemio abbati ædis S. Iacobi Herbipolis, uiro inter Germanos primario, Nicolaus Gerbellius Phorcensis salutem & fœlicitatem æternam.

CVm tu quidẽ reuerendissime pater & abba integerrime, tuis tibi monumentis literariis laudem tantã apud posteros & gloriam ineluibilem cõparaueris, ut nõ tam humo humili, quàm ipsis sub astris splendicantibus deambulare occipias: non tñ uiuidus hic ille ingenii tui uigor otio delitescit, senio languet, uiribusue medullitus disciplinarũ palæstra eneruatis fluctuat, debilitatur, aut alget, sed lucubrationibus diurnis elychniumq; redolentibus noui aliquid (si uera est fama)

est fama) excogitat, quod admirabimur, concupiscimus, sum maq; ueneratiõe hilariter exosculemur. Gratulor mihi ipsi sæ piuscule reuerendissime pater, me felicissimo hoc sæculo pro genitum, quo tot illustres uiri, nec ignobilis famæ, in Germania passim prodiere, quos inter tu unus es, qui cum literis Latinis & Hebræas & Græcas apud Germanos fecisti locupletiores, inter quos tantum polles & enitescis, ut an cuiquã te comparem, an præferam cunctis in triuio sim, fluctuémq; Chremetis instar Therentiani. Verum non incõsyderate dubito, cum non triuium in te, sed disciplinarum omnium theatrum spaciosum, exuberans, nitidissimum cõspiciamus, non in te uirtutem unam aut tres, sed eas omneis tenaciter & agminatim coagulatas perinde ac spectaculo decentissimo spectemus. Quibus magnificenter & bellule exornatus multorum animos, plærorũq; exercitationem literariã, omnium in te quoq; oculos plausibiliter cõuertisti, qui certatim te adamant, uicissim salutant, aceruatimq; intuentur. Quibus & ego quidem excitatus perniciter accurro, amorémq; hunc, qui cum diutina euisceratione præcordia nostra populabundus concremauit, hisce nostris literis qualibuscunq; significanter (ut arbitramur) ostento, quibus me tibi coniũctissimum fore existimo, cum non dedignaris imi etiam subsellii literatores familiariter in albo tuo cõscribere. Quòd si tuo tuorúmq; consortio adscribor, optime cum Gerbellio actũ esse asseueranter affirmo, siquidem non mortalem me sed immortalitate donatum haud incuriose iudicaturus. Quod reliquũ superest reuerendissime pater, quicquid id est quod sub incude tua nunc elegãtissima frabrefit & bracteatur, fac quæso ut & ego qui tuus sum, qui me totũ tuæ sectæ consecro, sciam: uel quod nouum hunc tuum consectaneum & militem scire magnopere desyderas perscribe. Tuas enim literas

desyderanter expecto, quas, nimirum ea qua doctissimorum scripta ueneratiōe excipere soleo, osculabūdus æterna cedro, perpetuisq́ hederis sempiternáq; blanditer exornabo. Vale reuerendissime pater, & me inter tuos dignanter adnumera. Ex Colonia quarto Idus Iunii. Anno Domini 1507.

IOANNES TRITE. ABBAS S. IACOBI Herbipolensis, quondam Spanhemensis, Nicolao Gerbellio Phorcensi salutem.



Iamdudum acceptis literis tuis Gerbelli optime, simul ac uotis respōdere ut par erat animo statui, quo confidētiæ de me tuæ nō frustrateris effectu, tātoq; fierēt amicitiæ nostræ gratiores, quāto citi⁹ coaluissent. Quòd uero tātisper distuli, nō te ꝓpterea uel neglectū existimare debebis à me, uel cōtemptū, dabisq́ ultroneus tarditati ueniā, si pensiculaueris examussim inexputabiles hierodulorum occupationes. Oportebat etiā spontaneū adesse tabellariū, qui nostras ad te deferret literulas, ne petronibus traditæ medio itinere perirēt. Oras in primis te nostris adscribamus amicis, rem certe nō difficilē postulans, quādo bonarū literarū studiosos omnes inter fratres nobis atq; charissimos habere semp fuerit iucūdissimū. Tenebriones uero & diuitiarū auarissimos incubones in amicitiā nostri nunq̄ admittere consueuimus, propterea ꝙ bonorū obnitētur studiis, & hirrire cōtra uiros doctos & eruditos semper ipsis sit familiare. Te autē studiose Gerbelli, quē ornatissimæ tuæ literæ doctū & panaretū declarāt, in amicitiā nostrā (tāetsi medioximi sumus) obuiis manibus libēter accipimus, fidémq; & charitatē inuiolabili constātia pollicemur. Quáuis in nostri æstimatione uehemēter, fama deceptus, erraueris, quod pace tua dixerim, cū laudes tuæ nostra procul nimis excedant merita: integritatē tamē animi erga nos tui qua decet beneuo-

lentia

lentia acceptamus. Scio enim ꝙ non imitaris uanissimos illos palpones, qui cũ laudare quépiá uidétur decipiũt, cõficta mentientes præconia, propterea ꝙ nõ hominé ipsum, sed dona sequuntur & munera. Tu etsi amore laudaueris, cuius iudicia cæca, sum æ credidisti fallaci, longe tamé defuit méntiendi animus ac decipiendi uoluntas. Sed cõtueare si literarum tuarũ uerax sum paraphrastes, ut rectæ opinionis tuæ sentétiam me apprehendisse intelligas. Intemerata sunt ueritatis testimonia, quia rem satis enodem & manifestá méte concepisti, ut menceps habeatur potius ꝙ sani capitis, qui clarissimorum in palæstra literaria hominum negauerit amicitiam esse immortalé. Omnia enim gloriose facta priorũ, cum suis iamdudum interissent authoribus, si monuméntis non fuissent amicorũ scribentium immortalitati donata. Quocirca felices illos iudicauit antiquitas, qui ingenio, sapiétia, uel fortitudine memoratu digna facientes ea incidissent tempora, quibus copia esset eruditissimorum clarissimorumq; uirorum, quorum amicitia perurgéte quicquid uideretur laudandum, literarum firmamento reciperet immortalitatem. Recte igitur amicitia clarorum & in re literaria nominatissimorum hominum immortalitatem tibi polliceris: quoniam sicut astra cœli choruscantibus radiis micant illuminata per statanum in circuitu solem, ita quicunq; illustrioribus in scriptura uiris per amicitiam coniuncti sunt, immortalitatis lumine frequenter apud posteritatem illustrati permanent gloriosi. Ad amicos docti bona & honesta scriptitant omnes, eorúmque & nomen & famam immortalia facere non secus ac seipsos apud omnem posteritatem consueuerũt. Inimicum uero & in obscuro latitantem, nemo unquam scriptis immortalitati donauit. Ego autem mi Gerbelli, tamet si nec eruditum me sciam nec immortalitatis largitorem, sed

Amicitia doctorũ uirorũ immortalitate constat.

Similitudo elegans.

medioxime studiosum, pro uiribus tamen curabo, ne te iuisse nobiscum amicitiam pœniteat. Quid incude iam fabrefiat sub nostra tibi padamus efflagitas. Rurestrem tractamus camœnã, nostroq; musam proposito cõuenientem quantum reiectanea permittunt intercinimus. De sancto Christotrepho Ioseph librum mediocrem absoluimus. Nepiachum quoq; Annalium nostrorũ ab hora natiuitatis in hunc diem perduximus. Opus magnum librorum duodecim de dæmonibus ad preces amicorum inchoauimus, in quo decreuimus omnes magorum pphanas destruere artes in genere simul & in specie, earúmq; causas, inuẽtores, libros, modos, & deceptiones nominatim & pprie taxare. Inter hæc quoq; nouo inuẽto Steganographiæ nauauimus operã, quod in lucẽ ædere necdũ pollicemur, nebulonũ malignitate deterriti. Dicebat quidã: Qui facit quod nemo miratur omnes. Iam uero dicẽdum. Qui facit nouũ, detrahunt omnes. Maneat ergo sepultum, quod tẽpore incongruo culpatur repertũ. Vale & nos ama. Ex Herbipoli decima sexta die mensis Iulii. Anno Christianorum 1507.

Liber de nutritio Christi Ioseph.
Opus Annalium.
Opus magnũ de dæmonibus.
Opus Steganographiæ.

IOAN. TRIT. ABBAS S. IACOBI HERbipolensis, quõdam Spanhemensis, Conrado Celti Protutio poëtæ laureato fratri & amico charissimo salutem.



Speraueram frater ex Augustburgio te uersurum ad nos, quo tibi omnẽ rerum mearum historiã enodassem, ne tu aut falsa pro ueris admiseris de nobis, aut fortunarum amici uideare ignarus. Quoniam uero iter tuum deflexisti rursus in Austriam, literis id facere quod uerbis paraueram cõpulsus sum. Proinde satis oportune mihi nepos iste tuus ex sorore Nicolaus Vuilandt occurrit, per quem eorum quæ circa me transacta sunt noticiam adsequaris. Anno Christianorum

ſtianorum quarto & quingenteſimo ſupra milleſimum, Rex noſter sereniſsimus Romanorum Maximilianus, auxilio multorum principum, rebus bellum atrociſsimum indixit Palatinis, ingreſsiq; (Rheno apud Moguntiam traſmiſſo) Nagauium Haſſones cum Vuedreſsis, omnia circa Alcennam Gauii oppidum & Stauroneſum ſub ditione Palatini & ducis Cynonotorum inuenta rapuerunt, eccleſiis, caſtellis, & uiculis, niſi redimerentur auro multo, incenſis atq; deſtructis. Vnus oīm in principem clementiſsimum Palatinũ furor & incredibilis hirritus, qui nomen & memoriam eius inferni tenebris operire putabant. Haſſonum metu, & eorum qui nobis erant uicini Melantagorum pauore ac minis exterritus, monaſteriũ meũ, quod imperio ipſius Palatini ac ducis Cynonotorum æqua ſubiacet poteſtate, exire compulſus ſum, propterea q̄ Alexander filius Melantagi, qui iam diu uitæ munia peregit, datis iam tum Haſſonibus dextris auxilia ferret, cuncta deuaſtans Palatinenſium rura, nec ætati parceret nec religioni, mihiq; in primis odio Illuſtriſsimi principis Comitis Budoriani exbaliſtationes pararat. Stauroneſum ergo me cõtuli, ubi duabus & uiginti hebdomadibus remanſi, eatenus namq; furor & inſania Spaticorum durauit Haſſonum. Interea dum hæc agerentur, duo ex monachis meis, Melantius Remitius Prior, & Pingionita Ioannes, cum petronibus donatis nonnullis, Cynonotorum fauere partibus iamdudum aſſueti, primum occulto, ac demũ recluſo me odio pulſare occœperunt. Ducem in primis Transſyluanũ, qui Cynonotis rureſtribus imperat, mihi reddiderunt infenſum, multa confingentes, quorum excipiũ in ſumma, q̄ me Palatinis rebus optime ſemper doluere fauentem. Reliqua uero excogitata & ementita fuerunt omnia. Anno dehinc altero, qui fuit quintus Chriſtianorum ſupra quin

Bellum Bauaricum Anno 1504.

gentesimum atque millesimum, prima die mensis Aprilis Budorim accitus mandato principis me contuli, ratione monasterii Lympurgensis per nefandos Palatini hostes funditus exusti, ubi me aliquandiu necessario existente, Cynonoti iussu Ducis inuasere coenobium, captisque è familia quibusdam in odiū mei, ecclesiasticam libertatem ausu temerario uiolarunt. Hæc cum mihi Budorim denunciata fuissent, satis profecto displicuerunt, habitoque amicorum consilio reditum ad coenobium meum differre statui, donec malefactionis tantæ condigna se quereretur expiatio. Mansi ergo Budoris & Neometis mensibus tribus usque ad conuentum principum cum maiestate Regia apud Coloniam Agrippinam, quò per Ioachim Marchionem Brandenburgensem Principem Electorem ad caput Iulii euocatus descendi, remoratus & ibi hebdomadibus quinque. Inde uero ad ipsius Illustrissimi principis instantiam Marchiam post eum intraui. Reuersus tandem post nouem menses in patriam, manifeste cognoui omnium malorum autores memoratos extitisse monachos, unà cum Moguntino abbate, qui non satis bene rebus fauebant meis, propterea quòd sunt literarum osores, & sanctarum scripturarum penitus ignari. Intelligens itaque non satis mihi fore tutum, conuersari iam deinceps cum æmulis & nebulonibus Cynonotis, ad alia me transferre loca tutiora decreui. Abbatiam ergo istam sancti Iacobi Herbipolensem, oblatam mihi per Dominum Laurentium Reuerendissimum præsulem, quintadecima die mensis nouissimi Octobris pauper pauperem accepi, & postea Spanhemensem cum suis ingratissimis monachis uoluntate spontanea resignaui. Valeant nunc tenebriones & æmuli, quibus studia nostra sancta non placuerūt, & nos cum Psalmista læti can-
Psal. 123. tabimus: Laqueus inutilium occupationum contritus est, &

nos libe

nos liberati sumus. Neq; enim facti me pœnitet, quia locum adeptus quietum, iam primũ mihi uideor philosophandi nancisci exordium. Bibliothecam integram dimisi in Spanheim, cuius non magnifacio iacturam, cum iam tandẽ sine illa philosophari magna ex parte didicerim. Prouisurus mihi uitæ necessaria quo ad uiuerem Illustrissimus Princeps fuerat Palatinus, nec minus præfatus Marchio Brandenburgensis si uoluissem; sed conuersari inter aulicos palpones mihi non placuit. Elegi proinde pauper habitare in cœnobio, magis q̃ diues conuersari præter monasticã regulam in sæculo. Habes nunc amantissime frater calamitatis meæ historiã in summario conscriptam, cuius lectione agnoscas hominibus nõ temere fidendum. Hæc mihi fecerunt qui uidebantur amici: in patrem hæc filii perpetrarunt. Sed uereor ne malum quod mihi parauerunt, ipsis occurrat in foribus, cadantq; in foueam quam fecerunt. Abbatiam uero meam Spanhemensem Prior Melantius adeptus est, in qua sine dubio iniuriarum mihi factarum partem recepturus, quã merito suo præparauit. Vigilius noster, Mœcenas philosophorum, canonicatum Vuormatiensem obtinuit, sed clero nondum ad ciuitatem reuerso Budori se cõtinet. Vale ac sæpius ad me da literas. Iterum uale. Ex Herbipoli prima die mensis Iulii. Anno Christianorum 1507.

REVERENDO IN CHRISTO PAtri Domino Ioanni Tritemio, abbati sancti Iacobi Herbipolensi maiori & amico suo præcipuo, Bilibaldus Pyrckẽheimer salutem plurimam dicit.

Binas à te, pater reuerẽde ac obseruandiss. accepi lĩas qbus huc usq; nil respondi, cũ negociis tũ absentia mea impedit⁹. Mãdatorũ tñ tuorũ memor cũ nup Augustã uenissẽ, tuas ultimas Celti nostro legẽdas tradidi. Ille uero, ut tui studiosus est, q̃ plurib⁹ aliis eas monstrauit, qui oẽs

grauiter tulerũt aduersam tuã fortunã, quã etiã antehac audierant. Nã penitus aliqua calamitate indignũ te putãt. Sed ut tu met optime nosti, fortiter nobis qcquid acciderit ferendũ est.

,, ἔςβαιον γὰρ οὐδὲν ἐν τῷ βίῳ δοκεῖ τέλειν

Boni semper à malis persequuntur. Scimus eñ fermè oẽs, magnos ac bonos uiros omni æuo à malis persequutos fuisse. Quapropter & tu in dño cõfide, qui
,, dat & eripit, extollit & deprimit, affligit & rursus solat. Nõ eñ
,, secundis rebus dignus est qui aduersas ferre nõ potest. Sic eñ
,, sapiens à stulto discernitur, cum magno animo aduersitates
,, tolerare nouit. Tu igitur.

,, Νίκα λογισμῷ τὴν παροῦσαν ξυμφοράν.
,, Ανδρὸς γὰρ προσαίπτοντα γενναίως φέρειν.

Καί.

,, Φέρειν ἀνάγκη θνητὸν ὄντα τὴν τύχην

ἱστορία. Quapropter non desperandum, sed potius confidendum ac sperandum, & ut Corydon apud Theocritum ait.

,, θαρσεῖν χρὴ φίλε Βάττε τάχ᾽ αὔριον ἔσσεται ἄμεινον
,, ἐλπίδες ἐν ζωοῖσιν, ἀνέλπιστοι δὲ θανόντες.
,, χ᾽ ὡ ζεὺς ἄλλοκα μὲν πέλει αἴθριος, ἄλλοκα δ᾽ ὕει.

Sed de his satis. Quid eñ sus Mineruã docebit? Ad rẽ igit ueniamus. Celtis uero ac pcipue Peutingerus me rogarũt ut ad te scriberẽ, & intelligerẽ an tibi animus esset (habito stipendio à Serenissimo Rege nostro) Augustã te cõferendi: se eñ operã daturos, ut tibi honesta offerat cõditio. Offerũt & domũ & alia q̃ plura, quibus habitis ociose philosophari possis pcul ab omni strepitu. Tuũ igit cõsyderare erit, quid tibi faciundũ sit: deinde me certiorem reddere, ut amicis hac de re scribere possim. Tibi uero persuade, oĩa q̃ in rẽ tuã sunt me enixe curaturum. Vale & me tibi deditissimum ama. Ex Nurenberga calendis Iulii Anno Dñi millesimo quingentesimo septimo.

Ioannes

IOANNES TRITEMIUS ABBAS MOnasterii sancti Iacobi in suburbio ciuitatis Herbipolēsis, Bilibaldo Pyrckenheymer Nurenbergensium Senatori atq; patritio Salutem.



Literas tuas Bilibalde mi magnifice, consolatione ac eruditiōe plenas, nō sine magna animi uoluptate sæpius relegere mihi fuit dulcissimum, in quibus & tuā παραμυθίαν, & amicorum planè intellexi communem atq; syncerani erga me compassionē. Tibi ergo in primis Clarissime uir, nec minus amicis omnibus, gratias habeo & ago immortales, & si qua mihi dabitur referēdi facultas uoluntarium me paratissimúmq; exhibere curabo. Ego tuam admonitionem libenter amplector, qua me ad tolerantiam pulchre ac modestissime hortaris. Omnia in me citra demeritum patrata iam antehac Deo cōmisi, neq; uindictam quærere statui, sciens ὅτι συγγινώσκει πρός τινα χρόνον ὁ συγγνώμων Θεός, οὐ μὴν ἀεί. οὐδεμίαν ἐλάττωσιν ἢ ἐπιτομὴν πέπονθεν ἡ χεὶρ τοῦ κυρίου. Quàm serui erim ingratis monachis, exbalistatus iam satis mihi uideor expertus. ἀλλὰ μὴν δίκαιος ὁ θεὸς οὐδὲν ἁμάρτημα μᾶλλον κολάζει ἢ μισεῖ, ἢ τὴν ἀχαριστίαν αὐτήν. Nam etsi noueram optime dictum à sapientibus: quoniā τῶν πάντων δεῖ πραγμάτων ἀλλοίωσις καὶ μεταβολή, ignarus tamen futurorū cum Isocrate: πᾶν μέλλον ἀόρατον, semper meliora sperabam, donec subito scire cōpulsus sum experientia docente: quoniam οὐδὲν βέβαιον ἐν ἀνθρώποις. Vnde & pulchre dixit Hildebertus Gallorum Thuronis Archiepiscopus.

Cuncta sub ancipiti pendent mortalia casu
Et spondent propria mobilitate fugam.
Quicquid habes hodie, cras te fortasse relinquet,
Aut modo dum loqueris desinit esse tuum.

Sed est prouidentia sempiterna in cœlis, cui omnia subiiciuntur inferiora, quæ iusto rectóque iudicio moderatur uniuersa, quam laudare, benedicere, & glorificare semper & ubique debemus, ab ipsa creati, saluati, & beatificandi, non minus in aduersis quàm in prosperis atq; secundis ex purissimis mentibus gratias agentes. Est enim mihi salutis argumẽtum & spes non modica superuenturæ miserationis Dei, insignem prauorum præcessisse persecutionem, sancto dicente χειστοφίλω:

2. Timot. 3. Quoniam omnes qui pie uiuere cupiũt in Christo persecutionem patientur. Cessi finibus malorum, ne mihi relinqueretur occasio uindicandi, néue hirritum audire diutius me contingeret tenebrionum, quibus nihil eruditione grauius, nihil dulcius ignauia, nihil familiarius esse quàm inuidia consueuit. Valeant in melius commutandi cum ille uoluerit, qui iudex est omnium, in cuius arbitrio illatas mihi contumelias collocaui. Conditionem per Celtem & Peutingerum mihi propositam, ut literæ tuæ significabát, cùm sim monachus & regularis disciplinæ professor non conuenit acceptare, maxime autem propterea, ne dominũ Reuerendissimum episcopũ meũ Herbipolensem eiúsque de me expectationẽ, fidem, & cõfidentiam uiderer decepisse. Præfecit enim me pauperi huic monasterio, spem de me gerens singularem, gratiose prosequitur, & clementissime fouet. Oportet me tanti principis non esse ingratum beneficiis: nec decet meam religionem extra cœnobium in urbibus habere domicilium. Nam si principum uiuere stipendiis uoluissem, non utique conuersari istic in paupertate fuisset necessarium. Plures enim sunt qui larga me prouisione susciperent cum honore procurandum. Sed nũquam induci poteram, ut aulicis me palponibus paterer coniũgi, uetante id non minus philosophia quàm religione, quam in

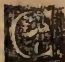
tumultu.

tumultu aulico illæsam conseruare nescio si quis potuerit unquam. Ad literas natus sum, quarum frequens studium tumultus horret aulicos: solitudinem diligit, & publicum detestatur in urbe consessum. Inops rerum & pauper hic uiuo, diuitias qui nunquam amaui, sciens prudenter Senecam præmonuisse discipulum: quoniam studiis & diuitiis pariter uacare non possit. Et scriptum esse in Euangelio: οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ: non potestis Deo seruire atque diuitiis. Pulchrum est illud distichon, quod Theognis poëta cecinit.

οὐκ ἐθέλω πλουτεῖν, οὐκ εὔχομαι, ἀλλά μοι εἴη
ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων μηδὲν ἔχοντι κακόν.

Conditione igitur & sorte mea contentus diuitias non quæro: seruire principibus sicuti proposito meo est contrarium, ita nunquam placuit uoluntati: habens iuxta sententiam diui Christophili Pauli uictum & amictum, his uolo esse contentus. Gratias tamen ago uiris illis amicis Celti & Peutingero quantas possum ingentes, qui pro me curam habentes meæ consulere paupertati & desolationi non contemnunt. Reddat illis omnipotens Deus gratiam & misericordiam in tempore oportuno, quoniam me pauperem non despexerunt amicum. Tibi quoque uir magnifice gratias habeo immortales pro tua in me humanitate, beneuolentia, & charitate, qui nullius apud te sum meriti, neque ad referendas gratias idoneus. Quicquid tamen sum, quicquid possum & ualeo, id omne tuo imperio semper debebit esse subiectum. Amicis munificentissimisque uiris Peutingero & Celti rescripturus meo nomine gratias agito. Vale ex Herbipoli decima octaua die mensis Iulii, Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS COEnobii sancti Iacobi in suburbio Herbipolensi Georgio de Rotenburgio medicinæ doctori clariss. S.



CVm anno proxime trāsacto de Marchia Brandenburgēsi reuersurus ad Rhenū iter meū per Erpfurdiam direxissem, inquisitionem tui uir clarissime feci diligentissimam, cupiēs te uidere & alloqui, ob ueterem noticiā & charitatē, memor beneuolētiæ & humanitatis tuæ mihi quondā in mōte diui Petri per te filiosq; tuos, magni adolescentes ingenii, corā tota cōgregatione patrū honorificēter exhibitæ, pro qua tibi grat⁹ sum quā diu memorādi mihi uirtus affuerit. Quæsiui autē & nō inueni, qm̄ in ciuitate nō eras. Triduo igit cum desyderio tuū præstolatus aduentū, cū uenires minime, tristis abcessi. Magno enim tui tenebar desyderio. Et sæpiuscule quidē dare literas ad te uolui, sed cert⁹ & fidelis semper mihi defuit, qui eas perferret tabellarius. Hodie tandem uolente Domino Iesu lator istarum presbyter & gymnosophista Erpfurdiensis oportune satis occurrit, per quem satisfacerem desyderio meo. Itaq; inexputabiles tibi scribo salutes, amorem erga te meum tibi ut possum significo, firmámq; & esse & permanere perpetuo ueterē amicitiam nostram concupisco. Quod superest rerum nostrarū infortunium ac mutationem infirmi status nostri, & quæcūq; nobis obuiauerūt aduersa, te credimus ex abbate sancti Petri cognouisse. Contumeliam & grauem iniuriā passus sum à monachis meis in Spanheim, & quibusdam nebulonibus adhærentibus illis, quibus adeo in displicentiā & loci & gentis prouocatus est animus, ut in nauseam procederet indignatio: ex illáq; deinceps horror mihi cœnobii mei nascerētur, qui in tātum cum tēpore præualuit, ut mihi tandē omnino persuaserit monachos ingratos deserere, & mihi ubicunq; potuissem

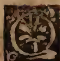
missum cum honestate prouidere. Interea offertur mihi à Reuerendissimo patre Domino Laurentio Episcopo Herbipolensi, abbatia S. Iacobi pauperrima, sed quieta, studiisq; meis satis conueniens & cógrua, quam pacis & tranquillitatis amore suscipiens, Spanhemensem cũ Spaticis persecutoribus sponte nea uoluntate resignaui. Annis tribus & uiginti maximos in abbatia Spanhemensi labores pertuli, pro quibus inuidiã recepi æmulorũ, quorũ cedere temeritati satius duxi, q̃ ex cohabitatióe cótinua pniciosam tolerare uesaniã. Duorũ miliũ reliqui uolumina, uetusta, perciosa, atq; rarissima, quæ studio incredibili & amore ad Spanheim ego comportaui in tempore præsidentiæ meæ nó sine impensis & laboribus multis, in omni uarietate scripturarum, scripta cóplura, impressa etiam multa, Græca, Latina, simul atq; Hebraica, quorum ante me ibi nullum fuit. Fractum animum fateor meum, tantam librorum supellectilem monachis indoctis ex asse contigisse & ingratis, quem totũ redderem sibi mortis me oportebat reuocare imaginem. Cœpi experientiam mortis in uita, & necessarium cũ uoluntario quadam arte pigmentaria contemperaui, ut alterum in alterius transiret naturam. Paulatim itaq; cœpit quasi menceps deferuescere dolor, raptusq; ad præfutura, dicere cũ sancto Hiob: Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus que reuertar in terrã unde progenitus sum. Et illud Diui Christophili Pauli: Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium quia nec auferre quid possumus. Præcipuum ergo inter omnia quæ huius mundi sunt, quo propter ultimum finem delectari solebam ipsa bibliotheca fuit, quã pacis amore contemnere quidem necessariũ fuit, animo licet amara separatio, qui scripturarum in rebus aduersis familiari consolatione uti consueuit. Euici tamen auxilio Dei hanc mentis intolerantiam, Cap. 1. 1. Timo. 6

faciens de necessitate uirtutem, ut summo liberius intenderem bono, quod nemo recte cum socio amauerit unquam. Lætor sanè inutilibus me curis terrenarum occupationũ in uita tandem exemptum, quo mihi deinceps liceat quietius sub tranquillitate philosophari. Consilium diui Ambrosii libenter se cutus sum dicentis: Melius est emigrare cum gratia, quàm cum iurgio residere. Locus autem in quo maneo exilis & pauperrimus est, in ædificiis quoq; & structuris magna est parte ruinosus. Sed uerbum me consolatur uiri sapientis qui dicit: quo-

Prouerb. 15. niã melius est parũ cum iusticia q̃ multi fructus cum iniquitate. Diuitias enim sicut non habui, ita nunquam amaui: medio critate contentus sum: omne extremũ excedens atq; duritia plenum. Sed de his satis. Scire quàm maxime cupio quomodo ualeas, quid agant ingeniosi filii, quos ante plures annos cum adhuc essent adolescentuli perorantes audiui, quo usq; discendo profecerint, & quid in Athenæo profiteantur. Existimo enim ætate illos euasisse doctissimos, qui in pueritia adhuc ingenio tam mirando floruerunt. Ad tuas proculdubio laudes eruditio filiorum accedit, qui uirtutibus illos instituisti auitis, patris optimi in moribus, & præceptoris eruditissimi in doctrinis & philosophia functus officio. Deus omnipotens per suam clementissimam pietatem in filiorum tuorum sapientia, prosperitate & incolumitate, iucundum te facere atq; felicem conseruare dignetur in æuum, memorem nostri. Ex Herbipoli 20. Iulii. Anno Christi 1507.

IOANNES TRITEMIUS ABBAS S. IACObi apostoli maioris in suburbio ciuitatis Herbipolensis, Ioanni Gotfridi Mandalensis ecclesiæ uigilantissimo pastori salutem & charitatem.

Quoticscunq;


Votiescunq; mihi præbetur occasio, me continere sicut nõ debeo, ita nec possum, quo minus scribam ad te amicum mihi uere charissimum, certiorem te facturus conditionum mearum. Dulcissimum plane mihi est & tuas crebro uidere literas, & meas frequẽtius dare ad te. Reddidit mihi nuper epistolam tuam magister Iacobus Tritemius frater meus, cũ à Treuiri per Spanheim iter dirigeret ad nos, in qua me procul deploras absentem, teq; uehementer protestatis afflictum in animo tuo, propterea quòd abbatiæ Spanhemensi prorsus renunciaui. Nec te solum pro mea resignatione turbatum asseris & mente deiectum, sed omnes quoq; in circuitu sacerdotes lamentabiliter contristatos, quòd locum deserui meum, & in exteras discessi natiões. Factum est matura cõsultatione amicorum, neq; enim me pœnitet, neq; si pœniteret poterit reuocari. Gratias tibi ago, cunctis quoq; amicis, qui meas doletis iniurias. Non me mouebit pœnitentia Ducis, nec propterea pœnitebit Spanhemensi renunciauisse cœnobio, si ille forsitan optaret non intulisse contumeliam. Satius enim mihi est uitam in pace mentis agere, quàm sub captiuo principe continuis turbationum fluctibus agitari. Neque huius assumpti per me cœnobii paupertatem ualde pondero, qui & in Spanheim me pauperrimum semper uixisse scio. Veruntamen quantum ad mediocritatem omnnibus necessariis corpori, tam pro me quàm pro his qui uersant̃ mecum sufficienter prouisus sum, & amplius non requiro. Nemo eñ tam facile contemnere diuitias potest, q̃ is qui semper in mediocritate uixit. Mihi quidẽ ut Christiano philosopho simul & monacho ditissimus est animus, qui semper fui mea sorte contentus, & nunquam diuitias non habitas aut amaui, aut habere concupiui. Quòd æmuli mei me post discessum à

Spanheim, Episcopis & Principibus arbitrantur ignotum, nihili pendo, nec opus est illos nostras si quæ fuerint secundas nosse fortunas, ne maiore ob inde tabescant inuidia. Tu uero qui paci & tranquillitati congaudere soles amici, q̃ aliter res se se habeant nostræ ab æmulorũ iuditio, relatione huius fratris, qui has literulas tibi tradidit meas, plenissime intelliges. Non enim curandi sunt æmuli, nec inuidia illorum rectitudinem a nimi mei commouebit. Quòd officiales principum & in circu itu uicini, monachos propter me detestantur Spanhemenses, sicuti nihil mihi conducit ita nec placet. Satis enim intelligo hanc hominum auersionem non mediocriter pauperi nccitu ram cœnobio, cuius inopiæ maxime compatior, & Deum oro continue, ut ei clementer prouidere in suis necessitatibus dignetur. Te etiam, quoniam uicinus es loco, qua possum chari tate moneo, rogo & exhortor, quatenus non magni pendas iniurias filiorum, quas patri intulere non merenti, sed locum potius Deo & sancto dicatum Martino adtende, & quoties uideris illos inopia deprimi, quantũ poteris auxilium Dei amo re importare non negligas. Satis enim afflicti sunt, & graues temeritatis suæ pœnas dederũt. Abbas institutus est qui abba tiam cõcupiuit, qui resignationis meæ causa non ultima fuit, cuius ordinationem nõ omnibus placuisse audiui. Timeo aũt uehementer, det omnipotens ut frustra, quoniam sicuti me pa storem & abbatem suum in occulto persecutus est, ita permittente Deo qui iustus est, ipse quandoq; à suis subditis manifestã persecutionem patietur. Omnia quæ circa me geruntur, ex la toris relatione si uolueris peramplius intelliges. Vale memor nostri in tuis ad Deum orationibus. Ex Herbipoli uicesima sep tima die mensis Iulii. Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

Ioannes Trite.

IOAN. TRIT. ABBAS MONASTERII diui Iacobi Herbipolensis, Iacobo Vuimpfelingo Selestadiensi amico unico atq; charissimo Salutem.



Literas ex Argentina quas duodecima die mensis Iulii emisisti ad me, eiusdem die uicesima secunda recepi. Eas uero quas te ante hac dedisse scribis, necdũ in noticiã mihi peruenerũt. Detulit mihi destinatum à te libellum, sancto abbati Bernardo inscriptũ super septem pœnitentiales Psalmos, Dominus Gaspar episcopus Bethleémitanus, Reuerendissimi præsulis nostri generalis in pontificalibus uicarius. Is autẽ qui mihi literas tuas exhibuit memoratas, simul tuo nomine tradidit libellos duos Argentinæ nuper impressos, alterũ Vuilhelmi episcopi Parisiensis de collatione & pluralitate beneficiorũ: Alterum Alberti Magni Ratisponensis episcopi de feruore charitatis, quos me animo suscepisse gratissimo non dubitaueris. Tribulationibus quas pateris ex corde fidelissimo cõpatior, & si quid me posse pro tua pace existimas, fac sciam, moxq; paratum ad omnia inuenies. Confide in Domino Iesu, & ambula firmiter in uia ueritatis, & ipsa ueritas te liberabit. Vnũ hoc solum te moneo, prõptulus ne sies in antea negociis & rebus te occupare claustraliũ: quia quod extra te ac conditionẽ status tui, nihil ad te. Quid enim ad te Augustinus cucullatus fuerit an togatus? Scripsisti in libello illo tuo de integritate, Bedam nõ fuisse monachum & plærosq; alios, quos ego inter monachos cõputauerim in libro de scriptoribus Ecclesiasticis, quod nisi mihi deferres amico te facile probaturum polliceris. Congrediamur inter nos si placet: quos ego monachos scripsi & Bedam maxime, tu monachos non extitisse minime docebis. Videris mihi nõ satis transacti tẽporis perlustrasse historias, qui Bedam fuisse monachũ ignoras. Sed ego tibi

parcēdum duxi, quē fratrum eremitarum S. Augustini uexationibus plus q̄ satis tribulatum intelligo. Scire uis à me an tibi locus esse possit cum successore meo in Spanheim, & quis ipse sit, quoniam penitus fugere consortia hominum uelis mundanorum. Mihi quidē in abbatia Spanhemensi Prior quē nouisti successit, pars nō modica, licet occulta, persecutionis meæ. Vereor autem te apud illum manendi locum non esse habiturum, propterea q̀ princeps Cynonotorum uiris parum inclinatur literarū studiosis, quod experieris si illò pergas. Mecū aūt uiuere cupientem te non penitus aspernor, sed hoc suadeo primum, ut exploraturus gentem & locum ipse uenias, & si res tibi fuerit animo, qua cōditione consequaris effectum consilio tractabimus. Ego enim quicquid possum, amore tui libentissime facturus sum. Est mihi cœnobiolum pauper & exiguū, sed quietum & philosophanti satis accōmodum, sola me penuria molestat librorum, quibus ut nosti in Spanheim eram ditissimus. Vale mi Iacobe, cúmq; me esse tibi persuade, qui te deserturus sum nunquam. Ex monasterio meo iuxta Herbipolim uicesima septima die mensis Iulii. Anno Christianorum 1507

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII DIVI Iacobi in suburbio ciuitatis Herbipolensis, amantiss. confratri suo Simoni abbati monasterii Lacensis S.

QVid est confrater & amice charissime, q̀ miraris me abbatiam resignasse Spanhemensem, in qua me clarum dicis insignémq; extitisse, & multis beatū amicis? Mirare potius q̀ tanto tempore fraudes & insolentias potui sufferre monachorum, Cynonotorúmq; dissimulare quasi nescirem, insidias. In quartum & uicesimū annum Spanhemensi monasterio in multis laboribus & paupertate nō modica præfui, cúmq; structuris, libris, ornamentis, & multis necessariis rebus,

bus, ut tutemetipse uidisti, illud tandem pulchre ornauissem, & in bonũ statum rerũ tẽporalium reduxissem, bello Imperii su perueniẽte aduersus Illustrissimũ principẽ Philippũ Comitem Palatinũ Rheni Bauariæq́ ducẽ, ac principẽ Electorẽ, sub cuius defensione monasteriũ dignoscit̃ esse constitutũ, grauẽ possessionũ, rerũq́ suarũ ab hostib9 iacturã sustinuit. Erãt inter Cyno notos qui me rebus Palatini iustissima ratione fauentẽ iniuste persequebãtur, primũ quidẽ occulte, potẽtiã benignissimi principis metuẽtes, quẽ tandẽ bello Regis imperio deferuescẽte humiliatũ exhaustũmq; uiribus arbitrãtes, aperto in me odio sæuire cœperũt, potioribus ex monachis meis cõsentiẽtibus. Quæ & quanta tum in me excogitauerint mẽdacia, tempus iam partim in lucem dedit, reliquum non dubium quantotius dabit. Sed causa principalis omniũ in me malorum hæc unica fuit, quia principem clementissimũ, quem ut debui semper amaui, æmuli mei odio habebãt occulto. Nec soli Cynonotorum quidam, sed fratres quoque mei pene omnes unà cum abbate ac monachis cœnobii belli mõtani uniuersis. Ego autem uidens contra me præualuisse improbos locum mutaui, acceptáq; abbatia, in qua nũc dego cum pace, Spanheim simul & ingratissimis monachis renũciaui. Et forsitan ita Deo placuit omnipotẽti, cuius, ut diuus ait Hieronymus in Ezechielẽ, prouidẽtia omnia gubernãtur, & aduersitas nobis ab eo dispẽsata, quæ putat̃ pœna, medicina est. Quantis subiiciantur miseriis claustralium pastores, quãtisq́ pulsent̃ incõmodis, quotidiana tumet experiris instantia. Omnia patienter eatenus pro Dei amore sustinẽda censebã. Subintrãte autẽ meorũ proditione in me, fuerat iam deinceps omnino sine fructu patiẽtia. Sanctũ igitur Benedictũ ducẽ monachorũ sequutus, monachos, quos induratos ꝑmouere ad saniora nõ potui, pacis amator deserui,

Vale sanus mente & corpore felix orans pro me. Ex Herbipoli uicesima octaua die mensis Iulii. Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS DIVI Iacobi in suburbio Herbipolensi Rogerio Venray Sycambro salutem & synceram in domino charitatem.



Rima die mensis Augusti literas tuas ad me datas ut apparebat in subscriptione Calēdis Maii per incertum nūcium accepi, in quibus te certa carmina in librum meum de laudibus sanctissimi Ioseph nutricii Saluatoris nostri misisse scribis, quæ ad manus meas minime peruenerunt. Post biduū alius quidā comparuit, qui literas mihi exhibuit tuas septimadecima die mēsis Iulii scriptas, quas sibi ab alio nescio quo dicebat esse cōmissas unà cū duobus opusculis tuis, tua manu scriptis, quorū alterū carmine uario quasdā odas cōtinet familiares: alterum uero prosaice cōpositum disputationē quandam cōplectitur minualem: nō displicet materia, neq; argumētum adinuentionū tuarum abhorreo, sed uellem te potioribus operam nauare studiis, quod postulare abs te & tempus uidetur & ætas tua. Quinquagesimum ætatis annum supergressus es, qualia te deinceps iam studia deceāt, maxime tibi cōsyderandum. Alia nos iuuentus monuit, alia iubet rimari senectus. Sol uitalis nostri roboris uergit ad occasum, & uires corporis quas meridies præbuit, hora paulatim uespertina cōsumit. Animæ iam deinceps assumenda est cura, quæ manet immortalis, satis cōcessimus carni, pabulo necessario dūtaxat nutriatur asellus, procul absit lasciuia omnis. Lucubrationes cedant pueriles, & qui uirū præfers ætate, synthemata canos decentia non fabulas amplectere. Sex & triginta supra centū lucubrasti opuscula, & magnū est iudicio meo & laudabile, otiū quod

Senile studiū quale debeat esse.

quod regularis permisit institutio, ad studium conuertisse litterarum, ac libris componendis animum potius intendisse, quam uoluptatibus carnis. Numero tamen nullius sunt pensiculanda opuscula sed utilitate, si ad ueram sapientiam erudiant animum, mentem legentis si a terrenis sublatam ad coelestia erigant, & in diuino amore ueraciter compungant. Orbis iam ubique innumerabiles ebullit scriptores, & ut Flaccus ait: *Ad aedificationem scribendum est*

Scribimus indocti doctique poemata passim.

Et

Omnibus libet insanire poetis.

Sed minor pars scribentium aedificationem cogitat animarum. Ex cordis abundantia scribimus omnes, easque cogitationes scribendo literis committimus, quibus occupati sumus. Vnde scribere spiritualia & diuini amoris feruorem inducentia non possumus, quia pleni cogitationum mundanarum carnaliumque proh pudor aestuamus. Nemo enim sine fide & charitate Iesu Christi, qui sapientia est Dei patris, ueram & salutarem poterit assequi sapientiam, ut uidelicet spiritualia scribat, qui carnalia & transitoria sapit. Propterea te hortor mi Sycamber, cum scias te religioni monasticae iuratum, ut sicut in exteriori conuersatione in medio confratrum tuorum sine offensione ambulas, ita contemptis studiis puerilibus, quae parum conferunt ad animae salutem, & mentem & calamum ad spiritualia totis uiribus conuertas. Talia rogo posthac aede opuscula, quorum lucubratio Dei in te amorem suauiter augeat, mentemque legentis in contemptum mundanorum ducat. Caedant iam nunc ludi pueriles, senem non decent carmina poetarum, prosaice tibi pro senectutis honore pergendum est: tortuosis ludat uersiculis immatura iuuentus, planum nos iter amamus. Quod si uersificare lubet, iterum dico, nulla senem

debere confingere carmina, pter penthica, forsitan epitaphia mortuorum, nisi talis sit paraphrastes, qui carminũ semper habuerit usum, prosæ uero nunꝗ, ut cũ Prudentio, Sedulio, Iuuenco, coruꝗ similibus conuersus ad pœnitentiã mũdanæ armã sapientiæ ad laudes scripturæ cõferat diuinæ. Nulla sanctorum ueterũ doctoꝝ Hieronymi, Ambrosii, Augustini, Gregorii, Origenis, Ioannis Chrysostomi, Basilii, Cyrilli, aliorũq́ cõplurium carmina legimus pter hymnos ad dei laudẽ cõpositos, & epitaphia paucula mortuorum, quãuis artẽ illos habuisse nõ dubitamus. Cupientes eñ lucubratiõibus suis animaꝝ prodesse saluti, prosa scribere q̃ carmine maluerunt, ppterea ꝙ sit difficile in oĩbus quæ scribenda utiliter occurrũt legẽ seruare metrorũ, & hoc genus docendi magis uideret iuuenes decere q̃ senes, raróq; cõtingat quempiã in utroq; reperiri perfectũ. Rogas ut oĩm lucubrationum mearũ rationẽ, titulos & argumenta tibi perscribã, earũ maxime quas post æditionẽ libri de scriptorib⁹ ecclesiasticis cõposui. Dicis.n. causam te habere honestissimã, qua eorũ expetas rationẽ. Satisfaciã desyderio tuo q̃ primũ mihi per ociũ licuerit, quod iã fieri nõ potuit, & festinante nũcio, & me in aliis occupato. Veldicũ amantissimum mei nõ dubito, quẽ non minus amo q̃ amer ab ipso. Herbenũ nostrũ cõmunẽ amicũ & cõphilosophũ integerrimũ, quoties oportunitas data fuerit meo noĩe saluta, qui oĩm bonorũ uirorũ amicitia dignus est, utpote nõ minus sanctimonia uitæ q̃ eruditione literarũ insignis. Vale mente & corpore sanus, mei memor ad Deũ. Ex monasterio meo S. Iacobi Herbipolis 12. die mensis Augusti Anno Christianorum 1507.

S. patres quare prosa & non metro usi sint.

JOAN. TRITE. AB. D. IACOBI HERBIPOlensis, Vuilhelmo Veldico Monapio plebano in Dymstein, theologo & mathematico nobis amicissimo salutem.

Literas

Iteras tuas amice quas emisisti ad nos quinta die mensis Iulii, prima die mensis Augusti cum Rogerianis accepi, quibus per ordinem si potero duxi respondendum. Et in primis quidem gratias tibi ago ingentes pro tua in me beneuolentia, qua meæ congaudes tranquillitati, locumque me inuenisse aptum lætaris cum libertate philosophandi. Gaudeo sane non mediocriter & ipse, quoniam Deo miserante laqueus terrenarum occupationum, quo nimium grauabar in Spanheim contritus est, & ego licet cum magna difficultate liberatus sum. In quartum & uicesimum annũ ut nosti grauissimum hoc onus pastoralis curæ inuitus portaui, quoniam natus mihi uidebar ad quietem solitudinis ac studium scripturarum potius, quàm ad mũdi tumultus & iurgia rusticorum. Solitudo mihi semper placuit, quam quoties deserere compulsus fueram, minus aptus ad spiritualia toties fiebam. Non enim me fugit sanctum Ioannem dixisse Chrysostomum super Euangeliũ Matthæi. Sicut difficile est arborẽ iuxta uiam positam fructus usque ad maturitatem seruare: sic difficile est uirum iuxta hunc mundum uiuentem, id est in actibus mundi, iusticiã immaculatã usq; ad finem tenere. Recede ergo, inquit, de uia & planta te in loco secreto, ut nec mundus tecum habeat aliquid commune, nec tu cum mundo. Diui quoque sententia Hieronymi memoriam raro deserebat dicentis. Quid desyderamus urbium frequentiam, qui de singularitate censemur? Mihi enim oppidum carcer est, solitudo paradisus. Nam ut beatus Augustinus dicit in libro de singularitate clericorum: Minus uoluptatibus stimulatur, qui non est ubi est frequentia uoluptatum, & minus auaritiæ molestias patitur, qui diuitias non uidet. Inopia fratrum, & magna loci necessitas me curis temporalium rerum sæpius

occupauerunt inuitum, eóq; magis, quo mihi nullus in his a
derat fidelis & peritus adiutor. Feci tamen omnem quam po
tui circa utriusq; status reparationem diligentiam, quod stru
cturæ & alia per me facta docebunt, quousq; tandem fratrum
meorum cum Cynonotis perniciosa in me conspiratio inuo-
luntariũ reddidit, & ad cedendum improbis omnino paratũ.
Mihi proinde uiuere deinceps & sacris scripturis pro uiribus
statui, mundiq; inutiles curas resignare mundanis, quoniam
hactenus monachis plusq̃ satis deseruiui ingratis. Huius autẽ
cœnobii cui nũc præsum indignus, etsi paupertate grauetur,
nec sollicitudines sunt tantæ, nec perniciosæ cum rusticis tot
contentiosæ occupationes. Viuo gratia dei mea sorte conten
tus, & quanto rebus transitoriis locus est pauperior, tãto me
pacis & tranquillitatis abundantia existimo ditiorem. Enim-
uero iuxta consilium sancti Christophili Pauli, uictum habens
necessarium, quo mortale ad tempus uitæ sustentetur corpus
culum, & uestem Boream cohercens, amplius non requiro.
Orbem terræ marisq; & insularum, quẽ pulchre depictum in
Vuormatia scribis esse uenalem, me quidem consequi posse
optarem, sed quadraginta pro illo expendere florenos, nemo
facile mihi persuadebit. Cõparaui enim mihi ante paucos dies
pro ære modico sphæram orbis pulchram in quantitate par
ua, nuper Argentinæ impressam, simul & in magna dispositio
ne globum terræ in plano expansum, cum insulis & regioni-
bus nouiter ab Americo Vesputio Hispano inuentis in mari
occidentali ac uersus meridiem ad paralellũ ferme decimum,
cum quibusdam aliis ad eã speculationẽ pertinentibus. Quòd
aũt mones ut huius rei causam Dño meo reuerendissimo pro
ponam episcopo, satis quidem facis officio tuo, sed minus mi
hi principum pensiculare occupationes & negocia ꝑpetua &
maxima

maxima uideris, q occupatissimis animis ociosorũ studia existi mas persuadẽda. Veteris amicitiæ nõ dubita sum tenacissim⁹, & quam semel in te charitatem effudi, nulla unquã terrarũ spacia infirmabũt. Vnde quod iubes ut faciam, te quoq; facere nẽ pigeat exhortor & peto. Ita precor uiuamus amici, ut alterius in altero memoria ualeat apud Deum. Hæc enim ueræ amicitiæ causa est, qua nõ quærimus aliud q̃ in theosophia parilitatem cordium, & ex mutua cohortatione profectum animorũ. Quòd si alter amicorum aliquam sæuiẽtis mundi calamitatẽ inciderit, ab altero totis est uiribus consolandus. Si errauerit, mox ad uiam ueritatis ab amico reuocandus est. Si tepuerit in studio salutari, excitandus, quia erit uera & iure cõmendabilis amicitia, si hoc effecerit ad quod est instituta. Et ideo sancti patres iustissimã esse amicitiã legẽ arbitrati sunt, qua præcipitur ut non minus nec plus quisquã amicũ suum q̃ seipsum diligat. Henricum de Bunau diu uita audiui defunctum, sed libros eius & globum cosmographiæ quẽ olim cõparauit ex officina tua, remãsisse apud Saxoniæ principes, quod tu existimas, non audiui. Habet enim superstitẽ fratrẽ, cui omnia moriturus consignauit. Rebus tuis secundis uehemẽter congratulor, tibiq; ut uerus amicus congaudeo, cupiens nihilominus memorem te esse uersiculorũ Hildeberti Thuronẽsis Archiepiscopi dicentis:

Cuncta sub ancipiti pendent mortalia casu
Et spondent propria mobilitate fugam
Quicquid habes hodie, cras te fortasse relinquet
Aut modo dum loqueris desinit esse tuum.

Miranda te significas lucubrasse opuscula, ab eo tẽpore quo tecum fui in Dyrmstein, quæ mihi ostensurum te polliceris cum ad te uenero. Sed cum nulla sit mihi causa ueniẽdi ad te, immo neq; uoluntas quietẽ interrumpendi meã, bene feceris

& quod maxime decet amicum, si operũ tuorum omnium ad me titulos quãprimum dederis, aut certe quod magis cuperẽ, ipsa opuscula, quæ lecta per me, uel etiam rescripta tibi fideliter quantotius restituenda polliceor. Miraris forsitan ꝙ me causam ueniendi ad te dixi non habere, sed accipe rationem. Monasterium cui præsum licet indignus, nécdum annali capitulo Bursfeldensium patrum dignoscitur subiectũ, quod nouiter est reformatũ, quapropter officio uisitationis me grauare minime possunt, quemadmodum per annos uiginti continuos non sine graui dispendio meo antea fecerunt. Hinc mihi quiescendi copia Domino Iesu prouidente conceditur, & nulla uagandi sicut prius occasio præbetur. Et inde est ꝙ causam ueniendi ad te me dixi non habere. Maxime tamẽ uellem ut mecũ esses uel uno die, ostenderem & ego tibi quæ mirareris opuscula. Sed uidebimus nos aliquando si uoluerit Dominus Iesus qui omnia potest. Interea quoties oportunitas se nobis obtulerit, literis nos mutuo in amore ipsius cohortemur. Ora pro me frater ad Deum, ut in sua me uia custodiat, omnésq; mihi trãsgressiones meas, quarum non est numerus, propter dolorem amarissimæ passionis suæ misericorditer indulgeat. Vale. Ex Herbipoli duodecima die mensis Augusti Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS MOnasterii diui Iacobi in suburbano ciuitatis Herbipolensis. M. Matthæo Herbeno amicorum integerrimo salutem D. P.


Locorum distantia facit nimia ꝙ dare ad te literas rarius possum, nec ideo tamẽ spiritu disiũgor à te, quãuis corpore tibi longe sum absens, quẽ in uera charitate Christi semper amaui, & inter amicos primariũ constitui.

ftitui. Semper itaq; mihi præsens es spiritu, cum te habeam in uisceribus fraternæ charitatis. Biennium effluxit quo ultimas ex Colonia Agrippina ad te literas dedi, cum quibus miseram & exemplar literarum mearum ad Beiselium cõmunem amicum, quo certior fieres de his quæ tunc mecum agebantur. Interea nunciorum penuria nihil scripsi ad te, neq; literas tuas uidi ullas, quod eadem causa arbitror accidisse. De Colonia soluto conuentu principum, cum serenissimo principe Electore Ioachim Marchiam Brandenburgensem intraui, & cum eo mensibus nouem commoratus sum. Verum postea reuersus Budorim animo & intẽtione redeundi ad Spanheim, cum fratres meos Melantium priorem, quem nosti maxime, cum Cynonotis æmulis meis conspirasse aduersum me manifesto cognouissem inditio, mutaui propositum, susceptáq; oblata mihi abbatia, in qua nunc dego sancti Iacobi iuxta Herbipolim, Spanhemẽsem cum improbis monachis resignaui. Quid enim in medio æmulorum facerem, qui semper uel occultas in me, uel apertas inimicitias agerent, ita ut nulla mihi unquã posset esse securitas, sed continua suspicio insidiarum utrinq; mox oriretur, iuxta dictum Achillis ad Hectorem apud Homerum Iliados. x. ita loquentis:

ὡς οὐκ ἔστι λέουσι καὶ ἀνδράσιν ὅρκια πιστά
Οὐδὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν
Ἀλλὰ κακὰ φρονέουσι διαμπερὲς ἀλλήλοισιν.
ὡς οὐκ ἔστι ἐμὲ καὶ σὲ φιλέμεναι, &c.

Παράφρασις.

Vt non est leonibus & uiris concordia firma
Neq; lupi & oues unum animum habent.
Sed mala meditantur utrinq; ad inuicem
Sic non erit me & te amari alterutrum.

Interposuerunt patres ordinis nostri uices, nósque ad mutuã nitebantur reuocare concordiam, mihiq́ uiribus totis reditũ ad monasterium persuadere tentabant, sed tutum mihi uisum non est, inimicis cõfidere necessitate sua non uoluntate reconciliatis, Pittaci memor sententiæ pulchre monentis: Μηδὲ τὸν ἐχθρὸν φίλον ἡγοῦ. Hoc est: Neque inimicum amicũ tibi existima.

Et Menander.

λόγον παρ᾽ ἐχθροῦ μήποθ᾽ ἡγήσῃ φίλον

Id est.

Sermonem ab inimico nunquam putabis amicum. Cessi ergo inuidiæ & æmulationi satis oportune, nec me pœnitet, quietem bonam & pacem Deo fauẽte cõsecutum, ubi liberius iam deinceps mihimetipsi liceat esse intentũ. Semper enim tumultuarias mũdi occupationes odiui, magis autẽ & loci solitudinem & mentis tranquillitatẽ amaui, usque ad inuidiam quorũdam, quod ipse non ignoras, qui non paucis diebus mecum Græcarum literarum amore in Spanhemensi monasterio dudum conuersatus es, moresq́ tam meos q̃ fratrum meorum satis peruidisti. Sed missa faciã hæc: amicorum tibi conditiones exponam potius, quoniam perlibenter scire te non dubito. Ioannes Damius qui Græcas literas tecũ à me olim didicit in monasterio Spanhemensi, præpositus est monialium in Nouiburgio prope Heidelbergam, & rebus immersus caducis penè studium literarum omne postposuit. Rogerius noster Sycamber suo more librificat ac fœtus ꝓducit innumeros, ita ut uel solos titulos recensere mihi sit tædiosum singulorum quæ lucubrauit opusculorum. Absoluit enim, ut suo utar uerbo, centũ triginta sex lucubrationum suarum opuscula in codicibus quatuor, & nec hodie scribere cessat. Iacobus Vuimpfelingus Argentinæ est, grauem à fratribus eremitis diui Augustini sustinens persecutionem

secutionem, propterea q in quodam opere suo de integritate prænotato, scripsit ipsum Augustinum nō extitisse monachū siue cucullatū. Compatior homini pene ultra uires molestiā ferenti, cuius nobile ingenium iam senescentis ad iurgia compellitur iuristarum. Nam in propria persona citari illum ad sedem apostolicam procurarunt, cuius apologiam in centū uersiculos æditam cum literis meis ad te misi, ut excusationem uiri intelligas. Sebastianus Brant adhuc Argentinæ uiuit publico senatus stipendio conductus. Ioannes Nutius monachus ille Spanhemensis, qui nunquam in coniurationem prauorum aduersum me consensit, mortuus est, pro cuius anima ut intercedas apud Deum, te etiam atque etiam rogo. Mihi uero in abbatia Spanhemensi succesit prior Melantius, quem nosti, qui non satis pastori suo fidelis extitit. Non imputet illi Deus, quoniam inscius forsitan seductus est. Vale sanus & incolumis Nestoreos in annos memor nostri ad Deum. Ex Herbipoli 16. die mensis Augusti. Anno Christianorum 1507. Vuimpfelingi persecutio ab eremitis Augusti.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII D. IACOBI Herbipolensis Ioanni Capellerio mathematico Parisiensi Salutem.



CRebrius ad te literas darē, eruditiss. Ioannes, si mihi nō deesset copia nūciorū. Nō te latere credo q abbatiā Spanhemen. ꝓpter inuidiā æmuloꝝ dimisi, & ideo tibi scribere de hac ipsa mutatiōe mea necessarium nō iudicaui. Causas æmulationum in me omnium tibi ante biennium notas feci, cū apud me esses in Colonia Agrippina in magno cōuentu illo Principum. Quæris qui mihi fuerint in Marchia Brandēburgensi successus, quid ibi egerim, quibus ue donatus à Principe muneribus fuerim, & quid nunc agam. Hæc summa literarum tuarū est, & quod te peramplius urget à me

rosse desyderium. Miserante Deo qui disponit & ordinat uniuersa, prospero itinere Marchiam intraui, & qui claudus eram ex fluxu unius cruris, ut me Coloniæ uidisti, in Marchia principis chirurgico me curante perfecte conualui. Mansi autem in Berlin cum ipso Marchione mensibus nouem didascali functus officio. Tradidi enim præcepta & regulas principi, quibus sine magno labore in latina lingua doctior euasit. Scripsi etiam ad instantiam eius quædam synthemata, quorum lectione gaudebat. Iam enim latine scribit ornate satis, & loquitur diserte, ac quicquid legit perfecte intelligit. Reuertentem me tandē gratiose remunerans ducatos trecentos mihi donauit, seq; maiora daturū cū tpe pmisit. Postea uero cū me in hac abbatia cōstitutū audiuisset, etiā alia dona splēdida trāsmisit. Habes breuiter ad interrogata respōsum. Et ecce hic mihi iā uiuo & studio scripturarum tanto liberius, quanto minus sum in curis temporalium rerum occupatus. Pauperculum & exiguum est monasterium cui præsideo, & paucis ob id negociis inuolutum. Si lucubrationum mearum interea factarum exigis seriem, & hanc tibi breui narratione expediam. Epistolas meas familiares quas dedi ad amicos ex eo die quo de Spanheim exiui, prima uidelicet die mensis Aprilis, anni Christianorum millesimi quingentesimi quinti, usque ad introitum meum ad hanc abbatiam, qui fuit quintadecima Octobris anni sequentis, in librum unum comportaui. Cui adiunxi & secundum, qui continet epistolas primi duntaxat anni prælationis meæ in hoc monasterio, cui & istam inserui. Deinde scripsi itinerarium totius uitæ meæ, à tempore natiuitatis meæ usq; in hunc annum. Posthæc lucubraui de laudibus sancti Ioseph nutricii saluatoris librum unum. Item scripsi hac æstate opus magnū quod prænotaui pollographiā libros sex, ad memoratū principem Do

Libri duo epistolarū familiarium.

Opus pollographie.

cipem Dominum Ioachim Marchionem Brandenburgensem. Scripsi & alia quædam minora opuscula, quorum assignare titulos superfluum existimo. Præterea quæ in manibus uersantur cum perfecero, forsitan intelliges. Steganographiam uero meam, cuius primos duos libros in Colonia uidisti, nescio si unquam in lucem æditurus sum, trium intuitu rationū. Prima ratio quæ me ab eius æditione retrahit, est futuri consyderatio, & timor uerisimilis mali, quod per abusum prauorum hominum contingere posset, cum nostris inuentis mali non minus uterentur ad malum quàm boni ad bonum. Secunda est maximi laboris intentio & paruæ mercedis retributio. Nam ut uidisti, opus est arduum & acutissimæ speculationis, quod sine labore maximo nequeat consummari. Et quæ tanti laboris retributio, nisi auri forsitan pondus modicum, quod transitorium est, & ob id à Christiano monacho potius contemnendum. Pro mercede temporali nunquam mihi fuit animus laborandi, qui me uocatum in uineam Regis conspicio sempiterni. Tertia uero causa est, indoctæ plebis æstimatio, qua omne quod non intelligunt malis artibus adscribunt. Nihil adhuc scripsi, de quo merito quispiam possit admirari, nihil feci stupendum, & tamen uulgi opinionem patior, dum magum me plærique arbitrantur, asseuerantes me suscitasse mortuos, euocasse ab inferis dæmones, prædixisse futura, furesque reduxisse carminibus & ligasse latrones. Quæ omnia conficta & ementita nec feci unquàm nec cogitaui quidem. Libros fateor magorum plerosque legi, non ut imitarer, sed ut eorum superstitiones pessimas aliquando redarguendo confunderem, quod largiente Domino Iesu Christo breui me facturum confido. Quid putas de me opinabitur stulta hominum indoctorum futura temeritas, cum steganographiam

Quare nolit edere Steganographiā.

Tritemium non esse magum.

in lucem produxero, quæ talia confinxit de me mendacia cũ nihil adhuc uiderit archani. Quamuis nõ magnifacio hæc garrulamenta imperitorum, conscientiæ testimonio contentus: dare tamen occasionem suspitionis malæ quantum fuerit possibile non intendo. Vale sanus & fœlix, ueteris amicitiæ robore firmus & cõstans. Ex Herbipoli decima sexta die mensis Augusti. Anno Christianorũ millesimo quingentesimo septimo.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS S. IACObi Herbipolensis, Iacobo Kymolano Carmelitani ordinis Theologo & mathematico salutem.



Literas tuas Kymolane quas prima die Maii ex Gandauo scripsisti ad me, ultima die mẽsis Julii per quẽdam mercatorem accepi, in quibus te more tuo rerum mearum ostẽdis percupidum, de quo tibi gratias ago immortales. Scias ergo uelim, me Christo Iesu miserante, sanum & incolumem, & quod te multorũ relatione audiuisse scribis, abbatiam resignauisse Spanhemensem, & eam in qua nunc dego pauper uoluntate spontanea acceptasse. Causas huius cõmutationis audiuisti ex me, cum ante biennium unà essemus in Colonia Agrippina. Bibliothecam preciosam duorum milium uoluminum, quã olim uidisti, integram dimisi in Spanheim, quia de monasterii substantia comparata fuit. Nihil enĩ proprium mihi est, qui monachum iuxta regulam sanctissimi patris nostri Benedicti profiteor. Quosdã uere libellos de rebus naturæ mysticis & archanis, quorum lectio non omnibus conducit, mecum detuli Herbipolim, qui ad Spanheim nunquam pertinuerunt. Græca quoq; uolumina centum & Hebraica præter Bibliam illam paruulam impressam, simul cum cæteris in monasterio dimisi. Comparaui autem postea mihi in

utraq;

utraq; lingua uolumina de pecuniis mihi donatis à Marchione Brandenburgensi, & si quibus indigerē amplius mihi cum tēpore prouidebo. Prior mihi in abbatia Spanhemensi successit, homo sane quē intus & in cute nouisti, qui non magnifacit studium scripturarū, à quo si uellem Libros Græcos uili precio facile redimerē. Sed nō placet mihi Spanhemensi cœnobio suū auferre decorē, quē magno satis precio cōparaui. Sufficit mihi paupertas mea, qui paucis didici esse contētus, cum tēpus iā mihi uideatur adesse quo multitudo ad unitatē debeat reduci. Multa & ferme incredibilia legi, satis est, opera sequantur aliquādo tēpus postulat. Quid opus est multa legēdo percurrere, cum sufficere ad necessariā eruditionē paucula queant? Scatet hodie uoluminibus mundus, tótq; in lucem quotidie ueniunt libri, ut nemo sit qui legere omnes posit. Ars enim quam impressoriam uocant tēpore infantiæ meæ apud Moguntiā metropolim Francorum inuēta, infinita penè & ueterū & nouorū uolumina quotidie producit in lucem. Ioānes Amorbachius ciuis Basiliēsis, uir doctus & integerrimus, anno præterito omnes diui Augustini libros quotquot inuenire potuit in quindecim uoluminibus satis emendate impresit. Simili diligentia formis excusit omnia opera sanctorū Hieronymi & Ambrosii, impressurus etiā de nouo diui Papæ Gregorii opuscula, quorum aliqua male, aliqua uero nunquā fuerunt impressa. Sed de his hactenus. Scire cupio abs te quid factū sit cum literis quas tibi Coloniæ tradiderā Libanio Gallo mittēdas in Franciam: Scripsit enim mihi interea, & nullam facit earum mētionem, quo fit ut eas in manus illius peruenisse addubitem. Ioānes Paleonydorus concarmelita tuus quando ultimo recesit à me ex Spanheim, in breui se reuersurum promisit, & ecce transierunt iam anni quatuor, in quibus nihil audire de illo uel perci-

Impressoria quando inuenta.

pere uſpiã potui. Si tibi cõſtat ubi ſit an uiuus uel mortuus, me q̃ primum certiorem reddas precor. Ego hic ſedens in loco ſolitudinis & quietis uictoria de inimicis facta mihi uaco & literis ſacris, experiórq; uerum quod ſcriptura promittit diuina.

Treno. 3. Bonum eſt uiro cum portauerit iugum Domini ab adoleſcentia ſua, quia ſedebit ſolitarius & tacebit, & leuabit ſe ſupra ſe. Tu ſupplex ora pro me ad Deum, qui pauperẽ de inopia releuat, ut me cuſtodire in ſua uolũtate dignetur. Scio enim breue tempus eſſe peregrinationis meæ in terra, & ut Seneca inquit, punctum eſt quod uiuimus, & adhuc puncto minus. Et hoc minimum ſpecie quadam lõgioris ſpacii natura diuiſit. Nam aliud ex hoc infantiam eſſe uoluit, aliud pueritiam, aliud adoleſcentiam, aliud inclinationem quandam ab illa in ſenectam, quam propriis grauem incommodis non ſinit eſſe quietam, ut iuſta conſyderatione dixerit uir quidam ſapiens in eccleſiaſtico.

Caput. 40. Occupatio magna creata eſt omnibus hominibus, & iugũ graue ſuper filios Adam, à die exitus de uentre matris eorum, uſq; ad diem ſepulturæ eorum in terram matrem omnium. Omnia enim quæ de terra ſunt in terram conuertentur. Et propterea homo uanitati ſimilis factus eſt, quoniam dies eius ſicut umbra prætereunt. Ecce breues anni tranſeunt, & ſemitam per quam non reuertemur ambulamus, multisq; repleti miſeriis continuis aduerſitatum agitamur procellis. Quid enim ſumus miſeri mortales, niſi uentus & umbra, qui in turbatione uiuimus, & in momento decidentes amplius non cõparemus. Sicut Sophocles in Aiace furẽte Vlyſſem introducit loquentẽ.

Pręgilitas hominum.

" ὁρῶ γὰρ ἡμᾶς οὐδὲν ὄντας ἄλλο πλὴν
" Εἴδωλ' ὅσοιπερ ζῶμεν ἢ κούφην σκιάν, Id eſt.
" Video enim nos nihil exiſtentes aliud, q̃
" Simulachra quotquot uiuimus, ſeu leuem umbram.

Vnde

Vnde Homerus poëtarum princeps, hominis intuens miseriam ingemiscit dicens in Iliados .ρ. quod & ipse nô ignoras:

Οὐ μὲν γάρ τί πού ἐστιν ὀϊζυρώτερον ἀνδρὸς ‹‹
Πάντων ὅσσα τε γαῖαν ἔπι πνείει καὶ ἕρπει, ‹‹

Id est

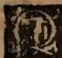
Non enim certe aliquid est miserius homine ‹‹
Omnium quæ spirant in terra serpuntq;. ‹‹

Arborum foliis cõparandi sumus ut idem Homerus dicit in sexto, quoniã sicut folia cadunt de arboribus hieme properãte, ac ueris alia tẽpore succrescũt: ita & hominũ genus aliud quidẽ nascit, aliud uero morit. Foliũ quod semel deciderit, amplius ad arborẽ nõ consurgit, & homo postea q̃ semel morit, ad hanc uitã deinceps nullatenus reuertetur. Proh superi quantũ mortalia pectora cæcæ noctis habẽt: Viuimus mortales, & morituros non cogitamus. Lætamur, gaudemus, & amplectimur caduca tanquã semper uicturi, & cũ existimamus minime hinc rapimur quasi nunq̃ nati. O Kymolane cogitemus nouissima nostra dũ cogitasse iuuat, ne tarde ignauiã uitæ ploremus. Grãmatica Lascaris Græca quã tibi Coloniæ comodauerã tua sit, qñ mihi necessaria nõ est. Habeo enim similẽ alteram Venetiis nuper impressam. Neminẽ hic Græcis noui literis intentũ, præter unicum Engelhardum Funck Decanum noui monasterii, uirum doctum & tam carmine q̃ prosa exercitatũ. Vale nostri memor ad Deũ. Ex Herbipoli decima sexta die mensis Augusti. Anno Christianorũ millesimo quingentesimo septimo.

Glauci uerba sum. οἵη περ φύλλων γενεὴ τοίη δὲ καὶ ἀνδρῶν, &c.

D. Engelhardus Funk.

IOAN. TRIT. ABBAS MONASTERII diui Iacobi in suburbano Herbipolensi Christiano Massecu presbytero Gandaui in cœnobio diui Hieronymi commoranti amico charissimo salutem.



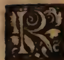
Vanto cupiam ſcire deſyderio quid agas, quomodo ualeas, & quid ſcribas noui, aut ſi chronicon perfeceris tuum, nec literis poſſum exprimere, nec uerbis, cum lõge ſimus ab inuicem diſiũcti, notum tibi facere. Maxime tamen optarem tuas aliquando uidere de temporum ſupputatione lucubrationes, quas mihi dudum adſcribere pollicitus es. Quinq; iam anni effluxerũt ex eo tempore, quo Chronicam ſcribere adorſus es, quam ſi nécdum cõpleuiſti, opus profecto aut maximũ eſt, aut tu compilator omnium tardiſsimus. Vehemẽter autem timeo ne tibi cõtingat quod multis hodie clauſtralibus ſub obedientia conſtitutis prælatorum nouimus euenire, qui nobiliſsimis ingeniis præditi, ad uiles mundanarũ actionum ſarcinas cõpelluntur ſubeũdas: & quibus animus ad ſtudia literarum aptiſsimus eſt, manibus contrectare librum prohibẽtur. Miſeram tibi ultimo ut poſtulaſti nomina duodecim menſiũ, quibus apud Græcos appellantur ſimul & Hebræos ꝓpriis literis ſcriptos, nec ſatis intelligo ad quid tibi in chronicarum æditione conducant. Epigrammata uero græca quæ in aurea cruce dicis inſcripta cõſeruari apud uos, admirationẽ mihi non modicam pepererunt, quomodo ex Conſtantinopoli Gandauum uenerint. Habet enim inſcriptio crucẽ ipſam iuſſu & impenſis Conſtãtinopolitani factam Imperatoris. Ceſſauit admiratio ſtatim, cum ueniſſet in mentem, Conſtantinopolim captam olim & ſpoliatam tempore Henrici Imperatoris quarti, per Gotfridum comitẽ de Bulyon, qui ob magnifice geſta in terra Lotharingiæ, ducatus nomine meruit inſigniri, & in regem Hieroſolymitanum ſublimari. Is enim per Vngariam & Bulgariam exercitum ducturus in Paleſtinam, iniuriis prouocatus Alexii Imperatoris, Bizantiũ cœpit, & ſpolia militibus, quorum multi poſtea in Germaniã reuerſi, reliquias,

Conſtãtinopolis quãdo capta.

cruces

cruces, & tabulas aureas, argenteasq́ sublatas à Græcis Latinorum ecclesiis ac monasteriis contulerunt. Memor esto Christiane in æditione chronicorum tuorum, quòd omnes ferme chronographi in supputatione annorum Domini grauiter errauerunt, omittentes quatuor & uiginti annos, qui sub consulibus nõ recte supputati transierũt, qđ ex Mariano Scoto monacho, & Augustino Vuestgallo Louaniensi theologo subtiliter inuenies calculatum. Scripseram tibi de hac ipsa re ante triennium latius ex Spanheim per Ioannem Steinenmoelen presbyterum Mechiliniensem. Scripsimus aũt & nos interea chronicon nõ paruæ quantitatis monasterii Spanhemensis cui tũc præeramus, incipientes à prima ipsius fundatione, quæ facta est anno Christianorum millesimo quadragesimo usq; ad annum secundum supra quingentesimum atq; millesimũ, in quo per successiones omnium abbatum seriem narrationis deduximus, usq; ad nonum decimũ prælationis nostræ annum, multa inserentes rerũ in Alemania gestarũ, q̃ nobis memoria uidebant digna. Festina quæso tandẽ operi manũ imponere ultimã, ut illud uidere quandoq; mereamur. Quàm primũ fieri potest fac nos eorum quæ circa tẽ geruntᷣ certiores. De nobis aũt tibi significamus, ꝙ abbatiã nostrã Spanhemensem pacis amore dimisimus, & eã in qua nũc uiuimus S. Iacobi Herbipolis assumpsimus, occasionem nobis præbentibus quibusdam æmulis, quibus nostra studia sancta minime placuerunt. Vale & Deum ora pro nobis. Ex Herbipoli decima sexta die Augusti Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII D. IAcobi in suburbio ciuitatis Herbipolensis, Ioanni DamioCurtensio salutem, ac in synceram in Domino charitatem.

Etulit nobis lator præsentiũ frater Vuilhelmus or-
phanus, nepos abbatis Macharii Lympurgẽsis, ma
gnæ temeritatis historiam, quæ si uera est satis nos
facit admirari. Dicit enim abbatẽ Bursfeldensem cum nescio
quo alio nuper in Spanheim uisitationis peregisse officium, &
inter alia suæ autoritatis mandata, præcepisse abbati Nicolao
successori nostro certis sub pœnis, quatenus oĩa linguæ græcæ
uolumina scripta simul & impressa de monasterio studeat alie
nare, distrahere & uendere, quæ nos cũ magno labore ut nosti
grauibusq; expensis ex Græcia & Italia cõportauimus. Quæ si
uera sunt, te cũ latere nõ possunt, maxime rogamus quatenus
ad monasteriũ Spanhemense quantotius accedas, & ipsa uolu
mina Græca simul & Hebraica pro nobis cõpares, aut scire nos
mentẽ abbatis facias. Curabimus enĩ ex his quæ nobis princi
pũ sunt largitione collata tñ comportare pecuniarum, quo li
bros redimamus uenales. Quamuis non temere fidẽ dictis ad
hibere possimus. Quæ nam causa bonũ abbatem illum potuit
permouere, ut libros iubeat uenundari græcos, in quibus ni-
hil continẽt mali. An forte nostri laborat odio, uel zelo ductus
amaritudinis memoriã per hoc Tritemii de terra delendũ exi
stimat, quod olim diuo Papæ Gregorio primo legunt fecisse
Romani, qui post mortem eius omnes libros ab eo composi-
tos quos poterant inuenire ignibus tradiderunt. Sed credere
non possumus hoc abbatẽ cogitare Bursfeldensem deuotione
Christo iuratũ, qui nos meruisse de reformatione ordinis meli
ora cognoscit, quanq; pro memoria apud posteritatẽ habẽda
cura sit nobis aut nulla, aut parua. Magis aũt credimus illũ pia
consyderatione motũ, ut quia neminẽ græcarũ literarũ peritũ
In Spanheim reperit, ꝓpterea libros quasi inutiles arbitratus
loco, uendi ac uerti in usus fratrũ necessarios preciũ mandauit.

Quam

Quamuis ista uenditio mihi non placeat, propterea quod omnes libros multis pecuniis comparatos per me ad perpetuũ cœnobii Spanhemensis ornatũ atque decoré, in ipso suo loco maxime uellem permanere. Scis enim quod plus quàm mille quingentos auri ducatos pro libris exposuimus in quatuor & uiginti annis nostræ prælationis, magnamque & copiã & multitudiné corũ comportauimus in unũ. Duo quippé milia numerauimus uoluminũ Bibliothecæ monasterii Spanhemensis ante hoc trienniũ, quando Henricus de Bunau eques auratus Ducum Saxoniæ doctissimus orator fuit nobiscum, quorũ nullũ fuit in loco tempore introitus nostri ad abbatiã, quod tu frater minime poteris ignorare, quippe qui & monasterium mecum intrasti, & multo tempore minister mihi & Camerarius fuisti. In omni facultate scientiarum multa uolumina cóportauimus non solũ impressa, sed etiam pergameno scripta complura, preciosa & rara, ut cófidenter ausim dicere, in tota Germania similem non esse bibliothecam, in qua tot, rara & peruetusta reperiantur uolumina in omni uarietate scripturarũ tam diuinarum quàm sæcularium: diuersarũ quoque linguarũ, Hebraicæ, Græcæ, Latinæ, Chaldaicæ, Arabicæ, Indianæ, Ruthenicæ, Tartaricæ. Taceo reliquas consulto quæ nostris utuntur characteribus, ut Italicæ, Gallicæ, Bohemicæ, ac similes. Scio enim quod Græcorum uoluminum scriptorum simul & impressorum numerus centenarium excedit, pro quibus ut curam habeas te uehementer oramus. Et siquidem uenales sunt, pro nobis comparentur. Dabimus enim iustæ æstimationis precium quod nemo alius daturus est, cum hodie sciamus neminem in omni prouincia Rhenensium Græcarum literarum studiosum & doctum. Sin uero libri non sunt uenales, quàm optime sumus cótenti, quatenus in suo loco permaneant. Age precamur ut diligentiam tuam nostro experiamur conuenisse desyderio.

nium bonarum literarum ignarus fatuum se potius appellare debuisset quàm magistrum. Sed me non latet eius nequitia. Cum anno priore de Marchia Brandenburgensi redirē, hunc ipsum hominem apud Geilenhusen oppidum inueni, de quo mihi plura dicebãtur in hospitio friuola, non sine magna eius temeritate ab eo ꝓmissa. Qui mox ut me adesse audiuit, fugit de hospitio, & à nullo poterat persuaderi, ꝙ se meis præsentaret aspectibus. Titulum stulticiæ suæ qualem dedit ad te quem memorauimus, per quendam ciuem ad me quoq; destinauit. Referebant mihi quidā in oppido sacerdotes, ꝙ in multorum præsentia dixerit, tantā se omnis sapientiæ consecutū sciētiam atq; memoriā, ut si uolumina Platonis & Aristotelis omnia cū tota eorum philosophia in toto perisset ab hominum memoria, ipse suo ingenio uelut Ezras alter Hebræus, restituere uniuersa cum præstantiore ualeret elegantia. Postea me Neometi existēte Herbipolim uenit, eadémq; uanitate actus in plurimorum fertur dixisse præsentia, ꝙ Christi Saluatoris miracula nō sint mirāda, se quoq; omnia facere posse quæ Christ⁹ fecit quoties & quandocūq; uelit. In ultima quoq; huius anni quadragesima uenit Stauronesum, & simili stulticiæ gloriosus de se pollicebatur ingentia, dicens se in Alchimia omnium qui fuerint unquā esse perfectissimū, & scire atq; posse quicquid homines optauerint. Vacabat interea munus docendi scholasticū in oppido memorato, ad quod Francisci ab Sickingen Balliui principis tui, hominis mysticarū rerum percupidi promotione fuit assumptus, qui mox nefandissimo formationis genere cū pueris uidelicet uoluptari cœpit, quo statim deducto in lucem fuga pœnam declinauit paratā. Hæc sunt quæ mihi certissimo constat testimonio de homine illo, quem tanto uenturum esse desyderio præstolaris. Cum uenerit ad te, non philosophū, sed

Fausti nugalitas insignis.

hominem fatuum & nimia temeritate agitatū inuenies. Vale, mei memor cum oportunitate principali. Ex herbipoli uicesima die mensis Augusti. Anno Christianorum 1507.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PAtri, Illustrissimoq; principi & domino, Domino Hermāno Coloniēsis Ecclesiæ Archiepiscopo, Angariæ Vuestphaliæq; Duci, administratori Ecclesiæ Padelbornensis, sacri Imperii per Italiam Archicancellario. Principi Electori, Ioan. Trite. abbas S. Iacobi Herbipolensis felicitatem optat.


Euerendissime Princeps, promiseram ultimis literis quas dedi ad R. P. T. in fine mēsis Iunii, uenturū me circiter ad festū sancti Michaëlis archāgeli, quod & fecissem quam libentissime, nisi pestis epidimiæ interea nimium grassari cœpisset in omnibus pene locis cisrhenanis, per quæ fueram descensurus, atq; in hunc usq; diem non cessauerit. Quapropter necessarium mihi fuit domi cōsistere, scientiq; præsentia cuiuscūq; hominis per loca in quibus pestilentia uiget, cunctis solet esse principibus nauseanda. Metuens ergo ne hoc ipsum R. T. contingeret paternitati, cum pene in omnibus locis hodie circa partes Rheni hoc sæuiat malum, necessaria consideratione aduentum meum in aliud differre tempus decreui, nisi tua Serenitas hoc meum institutum iudicauerit inmutandum. Interea quæ restant adiiciēda paratis pro eadem tua serenitate, ut quàm abunde perficiantur pro uiribus curabo. Omnipotens Deus tuam paternitatem reuerendissimam diu cōseruet incolumem, cui me quàm humilime facio commendatum. Ex Herbipoli uicesima quarta die mensis Augusti. Anno Christianorum 1507.

IOAN.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII DIVI Iacobi apostoli in suburbano Herbipolẽsi Iodoco Beiselio Iurisconsulto perspicacissimo salutem.

NVnciatum tibi credo Iodoce per communes amicos, Rogerium, Herbenum, & Kymolanum, & alios rerum mearum uariatum iuxta Genesim statũ, ut compleretur prædictio astrorum, si quid uirium habere credẽda sit, quam ante uiginti annos Regis Philippi uaticinauit astronomus. Sæpius fateor & ipse interea comminantes inueni facta calculatione figuras, sed diui Augustini cõsilio persuasus, risum computaui uaticinia stellarum. Euenit mihi tãdem quod uidebantur polliceri, & data mihi occasio est, qua deinceps experientia faciat necessario cautiorem. Inuidia æmulorum præstitit uaticinio locum, quam ne mathematici uacillaret prædictio nulli dubium dæmonium aliquod malignum suscitauit. Libenter enim, si Deus permittat, dæmones uaticiniis cooperantur humanis, per quæ in erroris deuio mentes capiant nimiũ credulas uanitatibus. Præualuit aduersum me temeritas æmulorũ dæmonis haud dubiũ instigatiõe agitata, quod etsi præsignauerint astra futurũ, hominũ tamẽ libertatẽ prouenit arbitrii. Nemo enim ut in me sæuirẽt æmulos prouocauit inuitos, nec me ut abbatiã dimitterẽ Spanhemẽsem compulit quisquã: sed uolũtate quidẽ cessi spontanea, causam uero ut uellem ingratitudo præstitit monachorũ, de qua tibi olim ex Colonia q̃ latissime scripsisse me memini. At nunc uiuo hic multo q̃ in Spãheim quietior, mihi uacans & lectioni scripturarũ, pauper quidẽ reb9, sed animo ut mihi uideor diues, utpote qui uanas mundi occupationes amauerim nunquam. Quòd me hortaris ut ueniam ad te, promittẽs mihi omnia uitæ huius necessaria quoad uixero, amoris ergà me tui maximũ est inditiũ,

cui gratias & habeo & ago pro uiribus immortales, referámq; siumquã mihi facultas data fuerit. Descendere autẽ ad te ibiq; manere deinceps, quod maxime uideris optare, scis quoniam meæ non cõgruit professioni, qui monasticæ sum religioni ad dictus, & in uerba sanctissimi patris mei Benedicti iuratus. Nullatenus enim proposito meo cõuenit monasticam solitudinẽ relinquere, & cum hominibus sæcularibus quantũlibet bonis & iustis in sæculo continue habitare. Nam etsi mihi forsitan co habitare tibi nullum sit periculũ, fieret tamẽ multis in religione mea scandalosum, quoniã sicuti non omnibus omnia placent, ita nec omnibus omnia expediunt. Statui ergo in monasterio aliquo consistere ordinis & obseruantiæ regularis, ne alicui de me præberetur male sentiendi occasio. Habuissem alios, quin ex magnis mundi principibus nõ ultimos qui me copiosissime prouiderent in necessariis uitæ præsentis, si me curiis & ministeriis eorum inscribere uoluissem. Vnde usq; in hunc diẽ qui me proposito annali stipẽdio satis copiose ad curias inuitant suos cõplures agnoui. Sed non est uita piscibus in arido, nec monacho tuta cõuersatio sine claustro. Propterea ne mẽdacem cõstituam memetipsum, elegi pauper & abiectus habitare in cœnobio, magis q̃ diues & gloriosus apparere cum principib⁹ in sæculo. Quid enim mortuo homini magis cõgruit q̃ latere in sepulchro? Et monachum qui semel abrenũciauit sæculo, quid amplius decere putas, q̃ ut spretis omnibus negociis mũdi, corpore quietus & mẽte trãquillus, sibi uacans & scripturis diuinis in monasterio permaneat? Maxima enim & principalis causa ut Spanhemensem abbatiã plenam inutilibus mundi curis resignarem, istámq; sancti Iacobi, qua non est in ordine pauperior, assumerem, fuit amor solitudinis, pacis & tranquillitatis, nõ ut ocio defluerem inerti, sed quo studio liberius possem

possem insistere scripturarum. Neq; enim inuidiam æmulorũ usq; adeo insuperabilem expertus fuit animus, ut eam non facile domare fauore & auxilio serenissimi principis Philippi Comitis Palatini potuerim si uoluissem, præsertim cum patres ordinis de obseruantia omnes nihil magis cupierint, q̃ ut abbatiam nõ desererem Spanhemensem. Vnde miserunt ad me Budorum duos abbates ex Synodo, quam apud Moguntiam celebrabant, qui reditum ad monasterium mihi persuaderent. Sed ego non minus amore pacis & tranquillitatis q̃ iniuriarũ cõsyderatione permotus, fixum apud me quod statueram seruaui, patienter sufferens datã mihi occasionem, qua uanis & inutilibus mundi occupationibus uel sero tandem eximerer. Itaq; largiente Domino nostro Iesu Christo, qui est saluator fidelium animarum, quam semper optaui pacẽ assecutus sum: pace nũc fruor desyderata: pacem quoq; sequar q̃ diu in carne spiritus in me uitæ permanserit. Neq; paupertatem loci præsentis quem assumpsi grauiter duxi ferendam, sciens breuitate huius uitæ consummata tandem nihil hinc mecum transiturum ex omnibus quæ posſidentur in mundo. Victum ergo habens & uestitum Christianus iubetur esse contentus, quoniam quĩ diuites fieri cupiunt, uarias tentationes dæmonum incurrunt. Monachus aũt qui diuitias amat, nec monachus est nec Christianus, sed apostata potius & infidelis, quoniam & Euangeliũ transgreditur, & uoti cõtemptor monastici suo domino mentitur. Sed uale, & rerũ quoq; tuarum me facito certiorem. Ex Herbipoli uicesima sexta die mensis Augusti Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

IOAN. TRITE. AB. D. IACOBI HERBIPOlensis, Rogerio Sycambro salutem & charitatem.



Pistolam tuam prima die mensis Augusti ad me datam Rogeri charissime, suscepi sexta die eiusdé mensis, in qua iterum atq; iterum postulas, ut tibi titulos & rationem omnium lucubrationum mearum transmittam, quod itidé & te prius rogasse, & me promissione pollicitũ nõ ignoro. Faciam nunc itaq; quod hortaris, pinacemq; æditionum mearum per ordiné tpis quo sunt factæ tibi designabo.

Catalogus librorũ Ioannis Trĩtemij

In primis cum essem annorum trium & uiginti, comportaui ex scriptis doctorum summulã uirtutũ in duobus libris, quã nec dum in lucem ædere potui. Hoc opus sic incipit. Magna uirtus animæ est uirtutem ama.

Ad instantiam quoq; Ioannis Damii Curtensii, nunc præpositi sanctimonialium in Nouiburgio prope Budorim, tunc monachi & capellani mei, scripsi de tentationibus monachorũ libros duos, qui & ipsi nec dum sunt emissi. Hoc opus sic incipit. Humanum genus.

Ad instantiã deniq; Nicolai Stauronesii, tunc prioris mei claustralis in Spanheim, scripsi super regulam sancti patris nostri Benedicti libros duos, quod sic incipit. Venite filii audite me, timorem Domini doce.

Ad petitioné quoq; memorati Ioannis Damii scripsi duos libros exhortationũ ad monachos, qui & ipsi delitescũt. Hoc opus sic incipit. Militiæ conuenit Christianæ.

Ad instantiam cuiusdam amici librum scripsi unum de miseria uitæ præsentis, in quo legentis animũ ad mundi contemptum inducere conatus sum. Hoc opus dudũ fuit impressum & incipit. Cum nihil sit uita &c.

Contra uitium proprietatis monachorũ atq; claustralium scripsi librum unũ, ad instantiam cuiusdã monachi in Blidenstat, qui est impressus Moguntiæ ante plures annos. Hoc opus sic incipit,

ſic incipit. Omnes ad uitam &c.

Chronicon quoq; monaſterii tūc mei Spanhemenſis, à tempore fundationis ſuæ uſq; ad annos Chriſtianorum milleſimū quingenteſimum ſecundum cum magno labore conſcripſi, in quo ſucceſsiones, tempora, & geſta omnium abbatum eius à primo uſq; ad me, quantum inuenire potui diligentiſsime ordinaui, magnum uolumen conficiens hiſtoriarum in quo ſingulis annis multa per digreſsionem inſerui rerum memoratu in Alemania dignarum. Hoc opus ſic incipit. Anno Dñi.

De modo & forma uiſitationis clauſtralium ſcripſi librum qui Nurenbergæ dudum iuſſu patrum eſt impreſſus, & ſic incipit. Fratres tuos uiſitabis ſi recte.

De modo etiam & forma celebrandi ſynodum ordinis prouincialem ſcripſi librum unum iuſſu & imperio patrum, qui præſcripto coimpreſſus eſt, incipit. Quoniá in celebrand.

Statuta quoque capitulorum prouincialium à tempore concilii Conſtantienſis uſque ad capitulum in Hirſauia celebratum, mandato Patrum abbreuiando in unum librum comportaui, qui duobus præſcriptis Nurenbergæ coimpreſſus eſt, & incipit ſic. Quoniam uolenti ſingula ord. ſtat.

Statuta etiam annalis capituli patrum de obſeruantia eorum iuſſu in unum librum ornatiore ſtylo abbreuiando redegi, qui Coloniæ habetur in cœnobio ſancti Martini, & in Spanheim habetur, & incipit ſic. Reuerendis in CHRISTO.

Ad inſtantiam Ioannis abbatis Burſfeldenſis modum & formam deſcripſi annale capitulum celebrandi, quod opus priuſquam perficerem ille obiit, & libellus in Spanheim cum aliis remanſit. Incipit autem ſic. Reuerendo patri Domino Ioanni.

Ad preces Blasii abbatis Hirsauiensis chronicon eiusdem cœnobii scribere adorsus maiorem partem complcui, sed illo mortuo æditioné intermisi, incertus qua mercede successor eius laborem recompensare futurus sit.

Ad eiusdem abbatis Blasii preces scripsi librum unum de ru ina ordinis nostri, quem πενθικὸν, id est lugubrem, prænotaui. Hoc opus Moguntiæ impressum est, & mandato patrum ad mensam in prouinciali capitulo semper legi consueuit. Incipit autem. Cum ordinis nostri pristinum decorem.

Ad instantiā Gerlaci de Breytbach abbatis Tuitiensis prope Coloniam, scripsi de laude scriptorum librum unum, qui est Moguntiæ impressus, & incipit. Venerabili patri Dño &c.

Ad preces quorundam patrum de ordine carmelitarum scripsi libros duos, in quorum primo, principium, incremen tum, & laudes eiusdem ordinis digessi. In secundo illustres uiros qui in eo claruerunt consignaui. Hoc opus Moguntiæ impressum est & incipit. Precibus & instantia uene. &c.

De laudibus quoq; sanctæ Annæ matris intactæ atq; castis simæ uirginis Mariæ Dei genetricis scripsi librum unū ad preces Rumoldi Prioris Francofordensis memorati ordinis, qui est impressus & incipit. Voti compellit necessitas.

Ad preces cuiusdam nouelli sacerdotis Nicolai Mernicen sis apud Grunes quondam conscholaris mei scripsi de institu tione uitæ sacerdotalis librum unum, qui est impressus & incipit sic. Petis à me Nicolae frater charissime.

Ad Ioannem Camerarium Dalbergium Vangionum eru ditissimum antistitem librum scripsi de ecclesiasticis scriptori bus prænotatum, qui Basileæ fuit impressus, sic incipit post e pistolam. Multorum instantia sæpe rogatus.

Ad preces Iacobi Vuimpfelingi Sletstattensis, poetæ, ora toris, atq;

toris, atq; theologi clarissimi opusculum scripsi de illustribus Germaniæ scriptoribus, quod prænotaui: Catalogum luminariũ Germaniæ. Hoc opus Moguntiæ impressum sic incipit. Quoniam sunt nonnulli Iacobe.

De uiris quoq; illustribus ordinis nostri scripsi libros quatuor, qui nécdum in lucem prodierunt, quorum primus loquitur de principio & incremento ipsius ordinis in genere. Secundus uero catalogus est sanctorum ex ordine ipso canonizatorum. Tertius Romanos continet pontifices ex ipso assumptos. Et quartus uiros ordinis exprimit insignes, qui non minus Ecclesiam catholicam q̃ ordinem ipsum scriptis & lucubrationibus suis magnifice ornarunt. Hoc opus sic incipit. Cogitanti mihi ac crebrius.

Ad fratrem Albertum Latronem, ordinis Minorum scripsi de computo Ecclesiastico librum unum, qui non est adhuc deductus in publicum. Incipit autem: Ioannes Tritemius abbas, &c.

Ad imperium patrũ ordinis mei de obseruantia nostra quæ Bursfeldensis à loco suæ originis dicta est, scripsi arduum opus de triplici regione claustralium, occasione accepta ex quibus synthematibus in prologo fit mentio. Sunt autem tres libri quorũ primus regionẽ describit claustraliũ incipientiũ, secundus proficientium, tertius perfectorum. Hoc opus Moguntiæ impressum est, & post epistolam meam ad præsidentes sic incipit: Cum uitæ monasticæ statum.

Ad preces quoq; cuiusdam amici, præfato trium regionũ claustralium operi adiunxi post finem, spirituale exercitium monachorum librum unum, qui similiter cum illo est impressus, & incipit sic: Quoniam opusculum de triplici reg.

Rursus de ipso monachorum exercitio unum epitoma ad

eiusdem amici petitionem extraxi, quod cum præscriptis similiter est impressum, & sic incipit: Et si formula spiritualis.

Magnum post hæc & nimis arduũ opus Steganographiæ mirabilis adinuentionis in octo libros partiẽdum scribere sum adorsus, cuius primum quidem librum & secundum ad finem usq; perduxi, tertium uero mancum & reliquos omnes dimisi usq; in hunc diem animo sepultos, multiplici consyderatione persuasus, cum & labor sit magnus, & forsitan retributio parua. Maneat ergo impercum, sicut iacet, donec aliud persuadeat utilitas. Hoc opus sic incipit: Antiquissimos sapientes, quos græco sermone philosophos.

Ad preces Vdalrici Eslingensis Theologi, Coloniensisq; maioris Ecclesiæ Canonici, de certis dubiis & quæstionibus in Euangelio κατὰ Ioannem scripsi ad textum græcum libellũ qui non est impressus & incipit: Crebris amicorum.

Ad eundem alium scripsi libellum de quibusdam in Psalterio dubiis ad exemplaria græcorum, quorum breuem feci absolutionem. Incipit autem: Cum nuper ad Coloniam.

De sanctissima quoq; matre Anna rosarium quinquaginta distinctum articulis ordinaui, pro mea in eã deuotione, simul & horarias preces, quas cursum appellare consueuimus, officiũ missæ cum sequentia. Exultent in hac die, & alia quæ incipit. Iesu cœlorum regis sanctam laudemus.

Ad preces Macharii abbatis Lympurgensis scripsi de miseria prælatorũ claustralium libros duos, qui nẽcdum in lucem sunt æditi, sed in Spanheim manserunt. Hoc opus sic incipit. Vt de miseria prælatorum claustralium, &c.

Orationes in capitulis ordinis & extra habitas, plures scripsi numero quàm uiginti, quorum aliquæ Moguntiæ fuerunt impressæ, aliæ uero per amicos dispersæ sunt.

Rosaria

Rosaria quoq; multa de diuersis sanctis, Petro, Paulo, Maria Magdalena, & aliis, collectas, prosas siue sequentias, orationesq; supplicatorias sine certo numero complures, ad instantiã deuotorum hominum scripsi, quorum omnium exemplaria non retinui. Complura etiam parua scripsi opuscula, quorum hac uice titulos omnium ad memoriam nequeo reuocare. Ex his nonnulla in lucem ædita iamdudum prodierunt, alia uero in Spanheim nécdum satis elucubrata dimisi, in posterum forsan perficienda.

De origine & progressu ducum Bauariæ historiam quoque scripsi iubente serenissimo principe Domino Philippo Comite Rheni Palatino, cui9 exordiũ operis à memoria lapsum est.

Epistolas uero ad amicos scripsi multas, quarum paucas in unum librum coadunaui, illas uidelicet quas in principio abbatiæ meæ spanhemensis emiseram. Reliquæ autem absq; ordine iacent adhuc in schedulis dispersæ, quas si potero in unũ uolumen aliquo tempore comportare curabo.

Hæc sunt synthemata mea Rogeri amãtissime Sycamber, quæ in abbatia Spanhemensi me scripsisse ad præsens memini, inter occupationes rei familiaris cõtinuas, & creberrimas ut nostri in ordine meo uisitationes, ab anno Christianorum millesimo quadringentesimo octogesimóq; tertio, die mensis Iulii uicesima nona, quando in abbatem fui electus Spanhemensem, usq; ad annum millesimum quingẽtesimum quintum, primã uidelicet diem mensis Aprilis, quando de Spanheim ultimo exiui nõ amplius reuersus. A tempore uero exitus mei de Spanheim usq; ad introitum meum in hanc diui Iacobi abbatiam, fluxerunt menses decem & octo, dies quindecim, in quibus parum scribere potui, præter quasdam epistolas familiares, quas in unum librum hic postea redegi. Nouem uero mẽsibus, qui-

bus interea cũ serenissimo principe Ioachim Electore in Marchia Brandenburgensium manseram, quod te non latet, mini me fui ociosus, sed quædam ad eius imperiũ lucubraui opuscula, quorũ aliqua cõpleui, reliqua imperfecta dimisi. Nam compluriũ historias abbreuiaui sanctorum ad eiusdem Principis instantiam, quorum deuotione peramplius feruebat, multásq; & uarias orationes de eisdem supplicatorias in uno uolumine comportaui quod sic incipit. Magnum & arduum opus tui amore Princeps, &c.

Eodem quoq; tempore in Marchia constitutus iubente memorato principe scripsi de uariis atq; diuersis materiis & rebus antiquitatum ex disputatione quotidiana emergẽtibus libros 14. in uno uolumine, quod opus prænotaui Panalethiã, cuius prologus prim⁹ sic incipit. Multa sunt præceptor magne, &c.

Aliud etiam opus Hieraticum scripsi ad eundem principem pro diuersis morbis propellendis necessarium, in quatuor & triginta particulas diuisum, cuius primus prologus sic incipit. Ea quæ tuæ maiestati scripturus aggredior, &c.

Præscripta tria uolumina compleui ad finem, reliquorum uero quæ nécdum perfeci titulos hic dicere nemo compellit.

Hæc sunt Rogeri charissime, quæ abbas Spanhemensis in tribus & uiginti annis lucubraui opuscula, quæ uero sequuntur postea scripsi abbas monasterii sancti Iacobi Apostoli in suburbano Herbipolensi, cui nunc præsum indignus, tanto literarum intentioni uacans liberius, quanto propter inopiam rei temporalis minus sum in externis occupatus. Sciens enim locum esse pauperem & quietum eo assumpsi libentius, quo me posse uacare studio scripturarum liberius sperabã. Scis enim ꝙ plures magnas abbatias & pingues mihi à principibus oblatas, amore quietis & scripturarum contempsi. Hanc autem, cum mihi fuisset oblata, meo confidens amplius conuenire

proposito sciens pauperculam assumpsi, in qua nécdum integrum compleui annum, unde & pauca lucubraui.

In primis scripsi librum unum in laudes sanctissimi Ioseph nutricii Domini & saluatoris nostri IESV CHRISTI, cui adiunxi rosarium quinquaginta articulorum ex praeconiis meritorum eius. Officium quoque cum orationibus, & prosa quam sequentiam appellant. Hoc opus sic incipit. Magno saepe desyderio statui satisfacere & deuotioni propriae.

Post haec scripsi ad Iacobum Tritemium fratrem Epistolarum mearum familiarium libros duos, quorum primus continet quasdam epistolas numero. 66. quas scripsi ad diuersos per totum illud tempus, quo de monasterio Spanhemési exiui, usq; ad introitum meum in hunc locum. Secundus uero continet epistolas similiter. 60. quas hoc anno abbatiae huius primo scripsi ad diuersos. Hoc opus sic incipit: Oportune satis admonuisti suauissime, &c.

Scripsi praeterea hoc ipso anno magnum & laboriosum opus in sex libros partiales diuisum, quod praenotaui graeca dictione pollographiam, quod latine sonat multam scripturam. Docet enim miranda subtilitate naturali, multos immo infinitos scribendi modos, & nunciandi secretissime tutissiméque ac sine aliqua suspitióe uniuersaliter in omni lingua totius mũdi quodcunq; fuerit nunciandum uel scribendum. Hoc opus sic incipit: Legimus complures ueterum sapientes, &c. Sed notandum Rogeri, q hoc opus habere neminem aeque decet ac principes magnos atq; potentes, per quod secretissima negotia sua nũciare possunt absentibus sine timore, ita q archanũ eorũ totus mũdus nõ posit inuenire absq; huius libri scientia, quae facile discitur habito uolumine, & sine labore in memoria retinetur. Propterea statui hoc opus cuidam offerre principi,

cuius sapientia & uirtus omne bonum meretur.

Contra perniciosum quoq; Simoniæ ac proprietatis claustralium morbum & uitium maxime monialium ad propositā mihi quæstionem respondendo scripsi librum unum, qui sic Incipit: Est cœnobium quoddam monialium, &c.

Hæc etiam sunt Rogeri quæ præsenti anno in hac sancti Iacobi abbatia constitutus lucubraui, quorum scire titulos & seriē toties desiderasti. In manibus adhuc quædam uersantur imperfecta, quorum titulos & prænotationes te scire faciam, cum ad calcem ædita fuerint.

Decreui autem in posterum, si uoluerit altissimus, qui potest omnia solus, opus lucubrare meorum omnium quidem maximum, quod libris duodecim foret distinguendum, quorum materia erit de dæmonibus artibúsq; prophanis & maleficiis eorundem, quibus humanum genus misere decipiunt: éstq; mihi animus omnes superstitiosas dæmonum artes & hominum pro uiribus explodere, confutare, & quàm sint uanissimæ, perniciosæ ac detestandæ multipliciter ex propriis stultorum qui eas tradiderunt libris demonstrare. Videtur enim mihi necessarium opus his maxime temporibus, in quibus homines nimium sunt curiosi, docti uidelicet nonnulli similiter & indocti, ea perquirentes quæ melius nescirent. Laboris tamē ardui magnitudine non mediocriter deterritus ad tempus differre intentionem hanc meam utile putaui, quo interim successiue materia in unum pro tanto necessaria opere comportetur. Hæc sunt quæ tibi ad literas tuas iudicio meo rescribenda fuerant. Si qua uero post hac in lucem ædidero, non inter ultimos scies. Vale nostri memor ad Deum. Ex Herbipoli ultima die Augusti. Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

Reueren-

REVERENDO IN CHRISTO PATRI domino Ioanni Tritemio abbati sancti Iacobi in suburbio Herbipolensi præceptori suo egregio atque doctissimo, Bartholomæus Lescanius presbyter indignus, & Marchionis Alberti Capellanus salutem exoptat æternam.



T si paruo tempore uobiscum reuerende pater in Vrsulo sum conuersatus, non paruum tamé ex ipsa conuersatione profectum reportaui, quoniam uestro medicamine de grauissimo capitis mei dolore, quem per annos decem & octo continue ac sine intermissione aliqua sustinui, & à nullo medicorum poteram releuari, Domino Deo miserante curatus sum & plene conualui, de quo paternitati tuæ infinitas gratiarum actiones dico, meq; totum in mācipiū offero, do, & impendo. Omnipotens Deus reuerentiam uestrā & in corpore & in anima saluam & incolumem perpetuo conseruare dignetur, sicut me miserum miserandúmq; hominem uestra pietas misericorditer respexit, & de tam graui ac diuturno capitis dolore curauit, de quo medici nostri omnes semper quotquot cōsului desperauerūt. O spes mea post Deum unica, salus & promotor egregie, calamo exarare non ualeo tenui, quanta uobis sum charitate obnoxius & inclinatus, in tantum ut si uestræ complaceret paternitati, omnibus uitæ meæ dieb9 me uobis obligare in famulum unà cum his quæ possideo uellem ac optarem. Vestræ namq; gratiosæ paternitatis recordatio semper apud me est, & de memoria cordis mei nullo unq̄ momento potest deleri, quoniam nō est hora in qua præsentiā uestri non cogitem. Valde autem sum tristis, & multi ciuium Berlinensium mecum dolent uehementer de perpetua pater-

nitatis uestræ absentia, qui omnes nihil magis cupimus, quàm si foret possibile quod aliquando ad nos rediretis. Nouimus enim plures quod princeps noster clarissimus multum desyderat reditum uestrum, & quotidie uestrum dicitur præstolari aduentum. O, si ad nos cito reuertatur uestra paternitas, quanto cum gaudio suscipiemini à nobis? Sciat paternitas uestra, quod promotione Domini Georgii prioris amicissimi uestri, capellanus factus sum illustris magnificique principis domini Alberti Marchionis, cum quo mihi uideor in loco esse paradisi, quia licet iuuenis sit, ualde tamen religiose uiuit, & honestissime in omnibus conuersatur. Laus cunctipotenti Deo, qui non deserit sperantes in eum, cuius benignitas uestram paternitatem mihi merito colendam, felicem in æuum conseruare dignetur. Amen. Ex Berlin decima tertia die mensis Maii. Anno Domini millesimo quingentesimo septimo.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS MONASTERII SANCTI IACOBI HERBIPOLENSIS, BARTHOLOMÆO LESCANIO PRESBYTERO SALUTEM.



Literis tuis amantissime uir, quibus mihi de tua sanitate magnifice gratias agis, quid aliud respondere, aut possum, aut debeo, quàm illud quod Ioannes Mesue medicus in principio cuiusdam aggregationis suæ præfat, dicens: Sanat solus languores Deus, & de frugalitatis solo produxit in largitate sua medicinam benedictus, gloriosus, & excelsus. Vnde non mihi sed Deo gratiarum actiones habendæ sunt, quia sua bonitate non solum infirmos sanat, sed cum sit omnipotens etiam mortuos uiuificat. Ego autem non medicum, sed monachum profiteor Christianum, cuius si quid tibi profuere consilia, ille merito benedicendus & collaudandus est, à quo totum accepimus bonum quod intelligimus. Memoriã uero

uero mei, quã te iugiter habere testaris, cum pro peccatis meis intercedendo couerteris ad Deum, esse mihi gratissimã scias, hoc est, ut quoties in altari sacrificiũ redẽptionis nostræ oblaturus Deo Patri omnipotẽti memoriã amicorũ tuorum celebras, etiã orando pro me mẽtaliter dicas. Oro te Domine sancte pater omnipotens æterne Deus, per dolorẽ uulnerum Iesu Christi Domini nostri, memẽto etiã seruitoris tui licet praui Ioannis Tritemii abbatis, & quicquid peccauit in te per sanguinem eiusdẽ filii tui misericorditer Ecclesia tua per me postulante relaxa. Si hãc memoriã mei sedulo habueris Lescani charissime, beneficio me q̃ maximo donasti. Congaudeo tibi nõ mediocriter, ꝙ boni principis fauorem & gratiam inuenisti, in cuius te seruitio ita uiuere decet, ut animæ profectũ atq; salutẽ nunq̃ postponas illecebris carnis, nec ita diligas cõmodum & pacem mũdi, ut obliuiscaris cœlestis cõsolationis regni. Reditum uero meũ in Marchiã sicuti promittere postulantibus cũ principe amicis uobis non audeo, ita non temere nego. Potest enim omnia Deus, cuius nutũ & uoluntatẽ sequi, omnis creaturæ salus. Futurorũ autẽ nulla mortalibus est determinata cognitio. Vale nostri memor. Herbipoli penultima Augusti, Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PAtri domino Ioanni Trit. abbati S. Iacobi Herbipolen. præceptori suo q̃ charissimo, frater Theodoricus monachus Fuldensis reuerentiã & honorẽ cum humilima sui recõmẽdatione.



Euerende pater & præceptor amantissime, audiens paternitatẽ uestrã aliam suscepisse abbatiã, & resignauisse Spanhemẽsem, ultra modum sum animo consternatus & fluctuãs in memetipso quodãmodo diuisus, & conuu

triſtatus euaſi, & lætus. Contriſtatus quidē propterea, ꝙ inuidia æmulorū ueſtrorū in tantū ualere permiſſa eſt, ut uobis occaſionē præberet monaſteriū ueſtrū deſerendi, quod ueſtris ingenio ſcriptis & libris per totū ferme orbem notū, clarū, famōſumq; reddidiſtis & inſigne. Quid enim fuit monaſteriū Spanhemēſe priuſq̄ ueſtra paternitas reuerenda eidē præficeretur? In obſcuro latebat & in tenebris, ita ut ultra decē miliaria in circuitu nominis eius nulla æſtimatio uel noticia haberetur. Reddidiſtis illud ueſtris lucubrationibus longe lateq; glorioſum & notū, ita ſicut uidi per memetipſum, qui ultra trienniū ſub ueſtro magiſterio militaui diſcipulus, quod ex Gymnaſio Pariſiēſi in Gallia, Louanienſi in Brabantia, Tubingēſi in Sueuia; ex Italia quoq; & Alemania, aliiſq; remotioribus terrarū locis; q̄ multi uiri doctiſsimi, Principes quoq; & pontifices excitati fama nominis ueſtri, certatim cōfluebant ad Spanheim nō ſine monaſterii ipſius cōmodo & utilitate; qui omnes non hoc quidem nomine uenerūt ut monaſteriū uiderēt, immo quod indubitāter tenendū eſt, propter te ac eruditionē tuā aduenerūt. Ornauiſti etiā nouis ſtructuris monaſteriū atq; pulcherrimis, libris quoq; & multis & precioſiſsimis, de quibus uehemēter doleo ꝙ penes indoctos ingratiſsimoſq; monachos illos Spanhemenſes debeāt remanere. Lætor autē & cōgratulor paternitati ueſtræ nō mediocriter, ꝙ locum inueniſtis quietū & ſtudiis ueſtris cōuenientem, quāuis ego cōſuluiſſem potius, ut apud illuſtriſsimū principē in Marchia māſiſſetis, qui uobis, ut mihi tūc uidebatur, non ſpernendas cōditiones offerebat. Benedictus Deus, qui pacē ueſtræ paternitati tribuit, & aduerſarios ueſtros iam in eorum cōfuſione dereliquit. Aeſtimauerūt ſe animū paternitatis ueſtræ partibus ſuis inflectere poſſe, ſed minime potuerunt: & cōtigit uobis quod ſancto patri noſtro Benedicto &

Rabano

Rabano quondam Fuldensi cõtigit abbati, qui cum essent animarũ idonei optimiq́ pastores, odium monachorũ suorum propter iusticiá inciderunt, & quos uenerari summo honore debuerát, inuidis machinationibus persecuti sunt. At illi mox relictis ouibus ne dicam hœdis ingratissimis atq; peruersis, ad alia se loca transtulerunt. Sera tandé pœnitétia ducti se pastores perdidisse optimos lamétabantur, quos prauis antea moribus excæcati nõ cognouerunt. Simile cõtinget in breui nõ dubito monachis in Spanheim relictis, colũna totius ordinis spreta & cõtempta, iam sub ficu sterili & fatua, hoc est, sub stolido priore, qué sibi in abbaté prefecerunt, degentibus, qui se una dierũ mœsto corde altisq́ fatebuntur suspiriis grauiter deliquisse & peccasse in patré mãsuetissimũ doctissimúmq; pastoré, qui nulli contra æquitatem fuit molestus, nulli grauis, nulli onerosus. Tunc sine dubio dicturi sunt, & forte iam etiã dicunt, huius in quo nunc uersantur monasterii status incõparabilem cõparationé faciétes, ad eũ, in quo sub uestro regimine claruerũt. Nos insensati atq; omniũ hominũ miserrimi, quare tam utilem, insignem & humanissimũ pastoré ad indignationé iniuriis & cõtumeliis nostris prouocauimus? quare detractoribus & æmulis tãti uiri credidimus? ecce quomodo nunc sedemus abiecti, despecti atq; cõtempti sub fatuo & inexperto pastore, ille autem corã Regibus & principibus magnus inter doctos uiriúsq; uitæ uiros reputatur habeturq́, ac uariis honoratur muneribus. Credat mihi reueréda paternitas uestra, quoniã cito indubitanter dolebũt se peccasse in personã uestram, cum euenerit eis iusto Dei iuditio uindicta quam meruerunt, reportabúntq; ingratitudinis suæ cõdignam mercedem. Quantum ad meas pertinet conditiones noscat paternitas uestra, quòd postea q̃ anno præterito recessi à uobis de Spira cum licétiatorio abbatis mei

Vuissenburgensis ueni ad Fuldam, ibiq; in maiori cœnobio iã professus & stabilitus manere deinceps promisi. Commiserunt mihi statim patres loci negociũ stacionariũ S. Bonifacii in terris Thuringorũ & Buchoniorũ procurandũ, ratione cuius in breui uenturũ me cõfido ad Hamelburgiũ, inde si quoquo modo fieri potest uestrã paternitatẽ accedam, de cæteris latius cũ eadem collaturus. Te enim tanquã protectorem & cõsolatorẽ meũ unicũ humanissimũmq; semper & habui & expertus sum in omnibus tribulationibus, tam meis q̃ monasterii quondam mei Vuissenburgẽsis, in quibus per annos extitimus quatuordecim, cum sæuiret in nos impiissimus ille tyrannus Ioannes de Drade frater Episcopi Mersburgẽsis Palatini comitis Marschalcus, militiæ nomine indignus unà cum Acherõtis satellitibus, qui suis ausibus temerariis adhæserunt. Abbas noster tyrannorũ crudelitatẽ declinans pro rebus monasterii apud sedem Apostolicam Romæ certabat, æmuli cõtra nos miserabiles monachos in patria tot & tãtas crudelitates exercebant, ut nusq̃ essemus securi. Interea patres ordinis penè omnes, & maxime obseruantiæ Bursfeldensis metu tyrannorũ manus subtraxerũt, & cum præ inopia monasterii nos dispergi esset necesse, uix quempiã ex nobis hospicio recipere audebant, & præsertim uiciniores, qui magis incendi cortes timuere suas, q̃ fraternam uiolare charitatẽ. Vestra autẽ paternitas Deum magis timuit q̃ homines mortales, & quãuis hostes nostri uobis essent multũ uicini, nihilominus uelut alter Thobias, nõ solum hospitio nos, sed etiã ad conuentũ uestrum cõplures nostrũ multo tẽpore suscipiẽs humanissime tractauit. Inter quos & me tãdem clementer admittẽs in quartũ tenuit annum, gratis mihi omnia necessaria tribuens, & quod maximũ est omniũ, studiis me imbuere curauit bonarum literarum, de quo grãtias paterni-

tati

tati tuæ ago immortales, nec agere cessabo q̃ diu in carne fuero. Semper enim non solum mihi, sed omnibus quoq; monachis desolatis, & miseris, aduocatus extitisti atque patronus, & multos ad uiam ueritatis reduxisti, nec aliquis unq̃ sine cõsolatione abiit, qui tuum consiliũ implorauit. Propter quod sicuti nullatenus dubito, misericors Deus, qui te tribulari ad tẽpus modicum permisit, locũ tibi postea magis quietum & aptum pro studio scripturarũ prouida dispensatione ordinauit. Parcat mihi paternitas uestra de prolixis & ineptis scriptis meis, & longæue ualeat utriusq; hominis incolumitate, cui me humilime cõmendo. Datæ ex Fulda uicesima octaua die mensis Augusti. Anno Domini millesimo quingentesimo septimo.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS DIVI Iacobi in suburbano ciuitatis Herbipolensis, fratri Theodorico de Eltz monacho Fuldensi S.

Congratulor sanitati tuæ Theodorice frater chariss. & paci tuæ uehemẽter cõgaudeo, quod ut faciã tua merita ratione iustissima exegerunt, forémq; ingratitudinis uitio perpetuo arguendus, si ministeria per te mihi exhibita multipliciter tam cito traderẽ obliuioni. Quoniã quidẽ ut cætera pertranseam, hoc unũ à memoria mea nunq̃ ulla delebit obliuio, q; me apud Budoras cũ serenissimo principe Palatino ante bienniũ in causa exusti Lympurgensis monasterii per plures dies existente, cum principis Cynonotorum quidã satellites interea monachis meis dissimulantibus, ne dicam consentiẽtibus in contumeliã mei cõspirassent, eo quod partiũ memorati principis Philippi me dolerẽt fautorẽ, temerariã tu mihi præsumptionẽ illorum & primus & solus nũciasti, per minas eorum & gladios iter charitate tibi tutũ faciente. Monachi uero mihi regulari fidelitate professi cum æmulis infideliter

conſpirátes, quid in me cómiſerint, ſciẽti nõ opus eſt ut enarremus. Nec ſolum mihi denũciaſti conſpirationẽ æmulorũ, quæ mihi alioquin ignorata nimis perniciosa fuiſſet, ſed etiã libellos noſtros & inſtrumẽta ſciẽtiarũ & rerũ archanarũ apud Stauroneſum & monaſterium, tua induſtria & fidelitate ad nos de manibus æmulorũ trãſduxiſti, mé& Nemeti & Nouiburgio infirmantẽ non dereliquiſti. Ad Coloniam Agrippinã, indé& ad Marchiam Brandenburgẽſem eunti mihi comes & miniſter indefeſſus ſemper extitiſti, quãdo in his omnib9 fratrũ meorum uenire nec unus quidẽ curauit. Quocirca dignum eſt & iuſtum uidetur pro tuis in me miniſteriis, ꝙ fidelitatẽ tuam condignis beneficiis, quantũ cum Deo potero, recognoſcam. Ex literis igitur tuis, quas nuper dediſti ad me duo notaui, quæ tibi ad periculum animæ reſpiciunt tuæ, niſi quãtotius per fugã eorundem ſaluti tuæ prouideris. Quorũ alterum eſt, quòd contra æquitatẽ de regulari ordinis obſeruantia declinaſti ad monachos deformatos. Alterũ uero ꝙ ratione miniſterii tibi commiſsi quæſtum ſequẽs publicũ, non ſine iniuria propoſiti uitæ monaſticæ hincinde mẽdicus & uagus diſcurris. Oro te frater, ut audias conſiliũ meum, quẽ fidum tibi ſemper cõteſtaris extitiſſe patronum. Rem animæ tuæ pernicioſam nimis & ſine hæſitatione aliqua periculoſam feciſti, recedẽs à legittimis patrũ noſtrorum, derelinquẽnſ& obſeruãtiam uitæ regularis, quam in cœnobio Vuiſſenburgẽſi publice profeſſus es, iuraſti, & promiſiſti coram Deo & ſanctis eius ſolẽniter, & nunc inter monachos deformatos uitã agis profeſsioni tuæ minime cõgruentẽ. Quomodo ſtabis in iudicio Dei? aut quid reſpõdebis, ſi in tali ſtatu deceſſeris, qui profeſsioni tuæ omnino eſt cõtrarius? Ecce iam facis ea quæ ſanctus pater Benedictus tibi & omnibus interdixit, carnibus ueſceris, ludis & potationibus uacas, peculiũ

poſsides

posſides, cõtra institutioné monasticam uagus in mũdo cum diſſolutione animi diſcurris, & quæ ſequuntur iſta calamus exprimere per ſingula erubeſcit. Nõ ſic in Albiburgio Heluetiorum inſtitutus es, nec apud me in Spanheim hunc uiuendi modum didiciſti, ſed neq; aut à me talis conuerſationis exẽpla ullo tẽpore uidiſti, aut uel minimo notaſti. Contrariũ potius in me tibi manifeſtum, qui tam in Spanheim q̃ extra uitæ & cõuerſationis ultra quadrienniũ ſemper teſtis affuiſti. Scis enim nec te latere poteſt, ꝙ plærinq; Reges & principes me ſollicitari multoties fecerũt amplo ſatis promiſſo ſtipẽdio, quatenus ad eorũ curias declinarem, ſed nec hodie penitus ceſſant à cœpta petitionis inſtantia. Ego tamen hactenus ſemper reſtiti, & nec muneribus nec promiſsis eorũ acquieſcere uolui, ut ab obſeruantia regulari, quã ſemel profeſſus ſum, ullatenus recederẽ, quãuis maior data fuerit mihi q̃ tibi occaſio ad alienos declinãdi. Memento frater obſecro primæ inſtitutionis tuæ, memẽto uoti, memẽto promiſsionis, & redi ad cor, quoniã non eſt licitum quod facis, ſed omnino prohibitum, damnabile, & apoſtaticũ à ſancta reformatione uitæ regularis diſcedere, & ad deformatum cœnobium trãſmigrare. Proficere ſemper unicuiq; in melius licuit, uotũmq; in bonis augere ſemper laudabile fuit, ſed à bono in malũ deficere nunq̃ licuit: nec uiolare & imminuere uotũ Deo ſolenniter factũ alicui permiſſum fuit. Nulla te coëgit neceſsitas propoſitũ regularis obſeruantiæ transferendi ad non regulariter uiuentes, propterea minime poteris excuſari. Monachus es ſub regulari obſeruantia profeſſus, qui ob id extra obſeruantiam nullatenus poteris ſaluari. Aut ergo ſi uis eſſe ſaluus ad obſeruantiam regredere, aut ſi perſeueraueris in deformatione uitæ quã aſſumpſiſti, ſcias te damnandum ab eo quem uoti tranſgreſſor contempſiſti. Reuertere itaque te

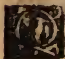
hortor quando pœnituisse iuuat,& consydera ꝙ licenciatoriũ tuũ non extẽdit se ad deformatos. Ego me operã daturũ polli ceor,ut uel mecũ,uel ad placitũ alibi locũ in obseruãtia habeas honestũ. Vale mente sanus & corpore,monita charitatiue suscipiẽs amici. Scribam tibi alio tempore super his latius. Iterũ uale nostri memor ad Deum. Ex herbipoli prima die mensis Septembris. Anno Christianorum 1507.

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRI & domino, domino Matthæo Lang Ecclesiarum Gurcensis Episcopo & Augustensis præposito Ioannes Tritemius abbas monasterii sancti Iacobi in suburbano Herbipolẽsi S.

Reuerendissime præsul, is qui paternitati tuæ reuerẽdissimæ has meas exhibuit literulas, Ioannes dictus Rummel ex Nurenberga se missum asserẽs, à maiestate regia pridẽ ad me uenit, multisq́ modis mihi persuadere conatus est, quatenus eandem aditurus maiestatẽ iter cũ eo uersus Augustanã ciuitatẽ assumerẽ. Dicebat enim se duos & triginta recepisse ducatos pro uiatico de manibus tuæ celsitudinis nomine regio, iussúmq; ut me quãtotius curaret sacris præsentare conspectibus. Verũ quia literas nõ exhibuit ullas, neq; regias, neq; tuas, quibus ueritate subsistere doceret asserta, subdubitare cœpi, ne forte sollicitator ipse fuerit apud Regiã maiestatẽ de me promittens magna quædã profutura maiestati, quæ professus fuerim nunq̃. Homo sum in religione monastica sub potestate constitutus, cui non licet sine manifesta ratione leuiter extra cœnobiũ uagari. Quocirca tuã paternitatẽ reuerẽdissimã humilime duxi rogandam, quatenus mihi uera si nunciauit, & abs te regio nomine cõmissa, absentiam meam rationabilem habere digneris excusatã: sin uero aliter, mihi nõ reputes

putes ad præſumptionē, q̧ ſcripſi ab homine deceptus. Enimuero ſi literas mihi exhibuiſſet neceſſarias, quis ego qui nō maxime optarem complacere Cæſareæ maieſtati, quāuis nihil in me ſciam tātæ celſitudini dignū. Noſtra enim ſtudia nihil magni promittunt: humilia ſunt, qualia non magnos oblectare principes, ſed mediocribus ſoleant cōuenire hominibus. Nihilominus ſi quid in me eſt uirium, quod regiā queat oblectare magnificentiā, uias aperiet lator, quibus me coram licebit allo qui principem. Vale pontificum decus. Herbipoli prima Septembris. Anno 1507.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS MOnaſterii S. Iacobi in ſuburbano Herbipolenſi Eberhardo Senfft. Decano Eccleſiæ eiuſdem S. Iacobi Bambergenſis, Capellano Regio S.



Vòd literas ad te mitto meas tibi ignotus uir humaniſsime, earundem lator tibi notus effecit. Retulit enim mihi q̧ me fauore proſequaris ingenti, ſæpéq̧ nominis mei rationē habeas cum laude coram Maieſtate, maximéq̧ optes & noticiā habere noſtri & amicitiā familiarē, atq̧ ꝑpterea Cæſareā ſollicitaueris maieſtatē, ut me ſuis faciat aſtare cōſpectibus, ad cōferendū de his uel maxime, quæ ad hiſtoriarum pertinēt æditionē. Habeo tibi gratias immortales pro beneuolentia in me tua, quas etiā, ſi licuerit unquā, referre pro uiribus curabo. Venire autē perſonaliter ad maieſtatē Cæſareā hac uice propterea diſtuli, metuens notari pro leuitate mea, ſi ad unius incogniti hominis inſtantiā me uocatū à maieſtate regia credidiſſem, cū nulla affuerint teſtimonia literarū, quibus fides mādati potuerit aſtrui maieſtatis. Leuis iudicarer ab omnibus & ambitione plenus, ſi nulla probatione confirmatis tam facile moueret ſuaſionibus. Itaque ſi Maieſtas regia me

coram uult esse præsentem, literis me faciat certiorem. Non enim mihi est animus ad ignoti hominis instantiã quoquã uagari, cuius in hac parte solũ acquicui uotis, ut literas ad te darẽ meas, quib⁹ tibi occasio præberetur ad me scribẽdi, animumq; tuum non uerbis alienis, sed propriis manibus reserandi. Vale nostri memor. Ex Herbipoli prima die mensis Septembris. Anno Domini millesimo quingentesimo septimo.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS MONASTERII SANCTI IACOBI IN SUBURBANO CIUITATIS HERBIPOLENSIS, CONRADO BEUTINGERO IURIS UTRIUSQUE DOCTORI SALUTEM.

Bilibaldus Pirckenheymer cõmunis noster amicus scripsit ad me ante paucos menses, eam mihi conditionẽ ad instãtiam tui & amicorũ à Regia maiestate dispositam, qua si uelim sub certo sufficientiq; stipẽdio quo ad uixero libere mihi deinceps liceat in ciuitate Augustana philosophari: domum quoq; aptã cum cæteris uitæ necessariis copiose fore constitutã, nihilq; restare amplius, nisi q̃ meũ in his duntaxat præbeam cõsensum. Gratias Cæsareæ ago maiestati, tibi quoq; & cæteris in cõmunitate amicis habeo non uulgares, pro tãta beneuolentia in me uestra. Conditionẽ uero quã mihi proponitis nullatenus acceptare possum, quia locum deserere meum, quem mihi dominus reuerendissimus præsul & princeps Herbipolensis sub fide & cõfidentia singulari cõmisit, non solum turpissimũ foret, uerum & ingratitudinis uitio plenum. Malo enim omnibus uitæ meæ diebus in paupertate cõsueta hic latere in exili cœnobio, q̃ meo discessu tantum principem offendere aut parum turbare patronum. Enimuero cõfidentiã eius quam semel ad meam uisus est habuisse personã, ego quantum in me est nunquã infirmabo. Neq; meo cõuenit propo-

proposito qui monachus sum, & in regulam diui patris Benedicti uoluntate spontanea dudum iuraui, relicto cœnobio in ciuitatibus conuersari, & post gustatam utcũq; cœlestis secreti dulcedinem, mũdi rursus occupari tumultibus. Non enim decet homines, imo nec licet, qui se diuinis semel mãcipauerunt obsequiis ad actus redire seculares, neq; habitare in urbibus qui monasteriĩs sunt addicti. Piscis in coquina & monachus in principis curia, ab extremo nihil uidentur distare periculo, quoniã morti uterq; est proximus, alter uidelicet uitæ & carnis, alter spiritus & mentis. Nam sicut impossibile piscem uidetur diu in culina differendum à morte, cum propterea sit illatus ut comedatur ab hominibus, ita nõ est possibile, quod monachus in curia principis, uel in tumultu mũdanæ actionis propositum suum monasticum inuiolatum custodiat, maxime si eum ambitionis aut auaritiæ cupido extra monasteriũ trahat. Secus est iudicãdum, si ad hoc ipsum cõpellat quempiam ratio pietatis. Ego autẽ quietis & pacis amator, qui tumultuosam propterea dimisi abbatiam Spanhemensem, per inuidiam æmulorum præstita mihi occasione, istámq; reuera pauperculã assumpsi, ut à curis mundi aliquantulum liber & absolutus, mihi & studio uacẽ scripturarum, in consilio mẽtis dudum iam studium tenere & continuare decreui solitudinis, & quantum sine iniuria fieri potest curæ pastoralis, nullam de mũdi negociis habere sollicitudinem. Quòd si maiestas Regia pro chronicorũ æditione meo delectatur officio, uoluntarius & paratus sum hic in meo facere cœnobiolo quicquid lucubrãdum iniunxerit, modo labor ipse meus aliquãtulum pro loci recompensetur necessitate, ne grauis persona iudicetur mea alienis intenta uel onerosa. Amicissimo tamen affectui tuo erga me gratias iterum atq; iterum ago, & ne moleste feras hanc meam sententiam oro. Vale sa-

nus & fœlix longóque tempore saluus. Ex Herbipoli sexta die mensis Septembris. Anno Christianorum 1507.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS DIVI Iacobi Herbipolis, magistro Libanio Gallo præceptori suo doctissimo salutem, & perpetuam in Domino charitatem.



Escio Libani quid mali nobis intulerit fortuna, quidue inuiderit boni, ut cum natura simul & gratia nos mente & spiritu fecerit unanimes, illa tanto locorũ interuallo uoluerit ab inuicé corporibus esse distites. Vnde fit q̃ uterq; uehemẽter dolemus, neq; uerbis quidẽ, neq; literis mutuis, nisi post mẽses & annos plærũq; plures, nos posse cõsolari, & interdũ ne hoc ipsum quidem, propter rarũ qui literas perferãt nostras referántq; occursum. Accepi nuper in fine mẽsis Septẽbris literas quas ad me cuidã mercatori Francfordiã petituro in Hispania uicesima quarta die mẽsis Iunii ut apparuit tradidisti, ornatas simul & multis philosophiæ nostræ mysteriis plenas, in quarũ lectione sæpius & iterũ repetita, usq; adeo miratus & lætatus sum, ut pene mihi uiderer extra me factus, nec esse in Frãcia mecum, sed in Hispania, uel in Maiorica tecũ. Erũt mihi literæ hæ tuæ quoad uixero memoriale sempiternũ, & in unicũ post Dominum nostrum Iesum Christũ repositæ cõfugium, per quas in aduersis constantiã, in ambiguis experiar ueritaté. Magnis mirandisq; in philosophia scatẽt archanis, quæ meo iuditio nullius capiet mortalis intellectus, qui tuo prius nõ fuerit magisterio imbutus. Cellam te breui proponis intrare magistri, quẽ imitari moribus sanctis tẽpore paruo in terris, te perpetuo nunq̃ pudebit in cœlis. Sed interea præceptor discipulum cui imbuendũ cõmẽdas, si pro Christi amore tu eremum, ille inhabitat mundũ? O Libani animæ dimidiũ meæ,

me pre-

me precantē si possibile fuerit exaudi, ut prius quā tuum hac in re nimis ardua exequaris propositū, fidelem imo fidelissimū tibi accedas Melanium, cui sapiētissimus archicomes iugiter adest Theophilus, qui forsitan sua prudētia Pelagiū tibi nouū ex matheto suscitabit. Maioricam siccine Libani abib s cōfusio ni exponēs Triādricū, mœrori quoq; Megalopiū, quorū alter promisit, alter iam diu anhelus præstolatur aduentū. Quid uelim intelligis, fac ut amorē in nos tuū fortissimū etiā nunc experiamur ualentiorem. Libros diui Pelagii cœlestis doctrinæ, quos Melanio internūciante postulauimus à te, iam nos cōfitemur adeptos, pro quibus & tibi gratias agimus, & iuxta placitū fideliter remittemus. Mearū cupide rerū Libani, uiuo hic tāto liberior mihi, quāto mūdi pauperior rebus, ternarium pro uiribus ad unitatē reducēs, mentémq; restituēs sibi, quo purior intellectus ad metas euadat principii iure propositas. Est mihi cōtentio interdiu cum Melantianis, qui binarii partē subuertere conātur, aliquātóq; tēpore nō iure sed uiolētia quadā septimā sub æquinoctiali portionē agelli possederunt. Noster ille pigmētarius suo more in orbē rotatur, parū stabilis loco, qui quoties ad nos reuertitur, nouos semper auribus ingerit uentos. Mare Deo optimo maximo largiēte trāquillum agnoscito, q̃ diu placuerit illi qui omnia dedit, quo nobis feliciter nauigandum, hoc solū triste habētibus, q̄ tēpestate trāsacta incōmodorum meminisse pudet. Archicomitē Melanii præceptorē uigilantissimū, si quo tēpore uiciniorē tibi intellexeris, nō prætereas uelim, utpote amātissimū tui, & qui cōmunis in Christo sit multorū amicus, crebróq; benefecerit nobis. Dedi has ad te perferendas literas meas cuidā mihi ignoto, qui se in Galliā testabatur iturū, cum mādatis, quatenus Carolo Bouillo Theologorum principi eas apud Parisios philosophanti cōsignaret, per

quę ad tuas tuto perueniręt manus. Tu mihi rescribere cū decreueris p ipsum Bouillū, si aliter nequiueris, mihi & notū & amicū, literas tuas ad me ordina perferēdas. Vale nostri memor ad Deū. Ex Herbipoli 5. Octob. Anno Christianorum 1507.

SERENISSIMO INVICTISSIMOQVE, principi & Domino, D. Ioachim Brandenburgensium Marchioni, Stetinēsium Pomeranorūmq; Duci, sacri imperii Archicamerario, principi electori, Ioan. Trit. abbas S. Iacobi Herbipolensis salutem.



SErenissime princeps, tuæ in primis excellentiæ notū facio, me serenitatis humilimū oratorē, Deo miserāte optimo maximo, sanū & incolumē, meóq; more ualentē ac nihil magis optantē, q̄ ut omnia circa statū tuæ Serenitatis, uxoris quoq;, filii, ac fratris prospero gerātur successu. Librū pro quo in mēse Maio tua serenitas ad me literas dedit, iuxta uotū scriptori meo dedi rescribendū, quē mense perfectū Septembri, quāta mihi fuit possibile uenustate ac pulchritudine feci operimentis ligari, deforisq́; more tuo in superficie deaurari per totū. Volui autē quātotius ipsum librū tuæ destinare maiestati, nec differrē uel pauculos dies, nisi tabellarium quē eram missurus febres detineręt quartanæ, qui mox ut conualuerit, librū tuæ celsitudini portabit. Cætera uero quæ tua serenitas mihi lucubrāda cōmisit, partim iam ædidi, partim ad hunc perficienda in manibus uersantur usq; diē. Curabo enim pro uiribus, ut tuis in me beneficiis memor & gratus inueniar, quibus etsi referre gratias nequeo, habere tamē & agere minime cessabo. Quòd uere desyderatū uolumē cum latore præsentiū literarū serenitati tuæ nō miserim, factū ratione arbitreris oportet. Est enim iuuenis & pauper scholaris, aliquādiu famulus

mulus meus existens, qui mea cohortatione studiũ repetiturus quod intermiserat, Francfordianũ illud serenitatis tuæ Gymnasium adibit, cui has quidẽ tradidi literas: librum uero committere periculorum metu non audebam. Spero tamen q̃ breui conualescente tabellario meo, gratiã lætior tuam aditurus sit. Cyphum argenteũ intus & foris deauratum, quẽ mihi clementia tua per eundem tabellarium destinauit, cum maxima animi gratitudine me fateor suscepisse, pro quo gratias ago quantas possum & habeo immortales. Erit enim mihi serenitatis tuæ memoriale magnũ, & signum beneuolẽtiæ tuæ in me manifestum. Compleui Domino adiuuãte polygraphiæ meæ opus in sex partes, siue libros distinctum, quod tuæ maiestati constat esse dicatum. Operam dabo ut sacris conspectibus tuis quantotius exhibeatur. Omnipotens Deus celsitudinem tuã, o princeps inclyte, diu conseruet incolumẽ perpetuóq; felicẽ, cui me humili supplicatione cõmendo. Ex Herbipoli 16. die mensis Octobris. Anno Christianorum 1507.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS MOnasterii sancti Iacobi in suburbano ciuitatis Herbipolensis, Iacobo Tritemio fratri charissimo salutem.



Vod in principio huius secundi uoluminis epistolarum nostrarum Herbipolensium tibi sumus polliciti amantissime frater, pro uiribus nos credimus executos. Congessimus enim in unum librum epistolarum nostrarum non omnium, sed quarundam, iuxta promissionem exemplaria, quas ex eo die qua monasterium istud intrauimus anno proxime transacto emisimus, usq; in hunc diem quo istã ad te perscripsimus. Accipe nunc igitur absentium cogitationes amicorum, quibus interdiu reuoluendis nostri memoria

tibi nascatur, quamuis nitore careant uenustatis. literæ quas dedimus omnes, poterunt nihilominus tuæ charitati conducere, propterea q fraterno fiunt amore suaues. Fecit interdum festinatio calamum titubantem, propterea sicubi aut uerba notaueris transposita, aut in aliqua sui parte defectuosa, seu mendas offenderis quascunq;, non sinas ipsum uolumen prodire in publicum, nisi per te fuerit diligenter prius emendatum. Fieri enim non potuit nimium festinantibus nobis, quin aut uerbum aliquando intermiserimus aut literam, quæ facile corriges. Vale nostri memor. Ex Herbipoli 16. die mensis octobris, Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

FINIS SECVNDI VOLVMINIS
Epistolarum familiarium
Ioannis Tritemii.
W

